

Piotr Drzewiecki

MEDIA AKTYWNI

Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?

Program nauczania edukacji medialnej
dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych
z opracowaniem metodycznym

Otwock – Warszawa 2010

Recenzja naukowa

Ks. prof. dr hab. Antoni Lewek

Ilustracja na okładce

Remote Control Stock Photo by Ambro / FreeDigitalPhotos.net

ISBN

978-83-940638-3-2

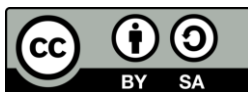
Wydawca

Piotr Drzewiecki

ul. Filipowicza 7 m 12

05-400 Otwock

Podręcznik przygotowano w ramach projektu badań statutowych „Metody aktywizujące w edukacji medialnej”, realizowanego w 2009 r., na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Ten utwór jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 3.0 Polska.

Jak być dobrym odbiorcą mediów?5

I. Dlaczego edukacja medialna?9

1) Podstawowe pojęcia i rozróżnienia 11

- a) Media literacy – kompetencja medialna 11
- b) Pedagogika i dydaktyka mediów a edukacja medialna..... 15
- c) Edukacja medialna a dziennikarstwo 18
- d) Edukacja informatyczna a medialna 21
- e) Ochrona małoletnich odbiorców a wychowanie do mediów 23

2) Historia wychowania do mediów 25

- a) Edukacja medialna na świecie 27
- b) Europejska edukacja medialna 30
- c) Wychowanie do mediów w Polsce 35

3) Edukacja medialna – wspólne zadanie 41

- a) Wychowanie do mediów w rodzinie..... 42
- b) Edukacja medialna w szkole 45
- c) Społeczny ruch wychowania do mediów 48
- d) Kościół o wychowaniu do mediów 50
- e) Zadania państwa w edukacji medialnej 52
- f) Media w edukacji medialnej 55

4) Edukacja medialna – narzędzie przemian społecznych 57

- a) Kultura medialna 57
- b) Polityka i wolny rynek 61
- c) Nowy model edukacji 64

II. Jak uczyć edukacji medialnej?66

1) Cele edukacji medialnej 66

- a) Postawy dobrego odbiorcy mediów 67
- b) Umiejętności medialne 71

2) Metody edukacji medialnej.....	76
a) Metody aktywizujące	76
b) Metoda mediów.....	83
3) Program Media Aktywni.....	85
a) Charakterystyka programu	86
b) Propozycje tematów lekcji	89
4) Inspiracje dydaktyczne.....	95
a) Alfabetyzacja medialna – trening umiejętności komunikacyjnych	96
b) Wiedza o książce i prasie. Elementy dziennikarstwa prasowego	109
c) Media audiowizualne. Radio i telewizja	121
d) Multimedia i internet.....	134
e) Reklama, <i>public relations</i> i rynek mediów	144
f) Edukacja filmowa.....	148
Zachęta do współpracy.....	152
Inspiracje	153
Źródła.....	155
Indeks	181
Ilustracje	186

Jak być dobrym odbiorcą mediów?

Media zmieniły nasze społeczeństwo i kulturę, wywarły ogromny wpływ na politykę, stały się jednym z ważniejszych sektorów gospodarki. Współczesny świat dzieje się przede wszystkim na ekranach naszych telewizorów, poznajemy go z przekazów radiowych, z kolorowej prasy i stron internetowych. Ten medialny świat stał się nawet ważniejszy, bardziej realny i prawdziwy od codziennej, poznawanej bezpośrednio rzeczywistości.

Dotąd mówiono o kulturze masowej i mass mediach¹. Dotąd traktowano odbiorcę jako bierny podmiot komunikacji masowej. Sam przymiotnik masowy (ang. *mass*) wskazuje na coś bliżej nieokreślonego, co jeszcze nie ma swojego kształtu (łac. *massa* – bryła, gr. *máza* – ciasto). Zmianę przynoszą nowe media elektroniczne, zwłaszcza internet². Współczesny odbiorca jest zaproszony do interakcji – współtworzenia medialnego świata, decydowania o tym, co i kiedy chce oglądać, słuchać, czytać, do wyrażania swojej opinii o przekazie. Odbiorca staje coraz bardziej świadomy swojej roli w komunikacji społecznej, chce rozumieć media i sposób, w jaki przekazują one prawdę o świecie. Chce wybierać z ich bogatej oferty. Chce uczyć się ich języka jak pisanego alfabetu (ang. *media literacy*), coraz częściej zwraca uwagę, w jaki sposób opowiadają o świecie, jak przedstawiają człowieka i ważne dla niego wartości.

Media nas zmieniły, ukształtowały nową wrażliwość poznawczą. Zupełnie inaczej postrzegamy świat niż przeszłe pokolenia. Nic dziwnego, że tej mocy mediów zaczęliśmy się obawiać. Pojawił się lęk przed nową technologią³. Wielu badaczy – socjologów, psychologów, filozofów i teologów – zaczęło wręcz straszyć mediami zwracając uwagę przede wszystkim na zagrożenia. Odbiorcy zdali sobie sprawę, że media wymagają społecznej kontroli. To przekonanie zrodziło się zarówno ogólnie, w kręgach władzy, szkolnictwie powszechnym i wyższym, jak i oddolnie, w ruchu społecznym rodziców. Edukacja medialna powinna mieć miejsce przede wszystkim

¹ Antonina Kłoskowska, *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2005; Tomasz Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2006.

² Piotr Drzyzga (red.), *Nowe media a tradycyjne środki przekazu*, Tychy: Maternus Media, cop. 2007; Maryla Hopfinger, *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, Warszawa: Oficyna Naukowa 2005.

³ O lęku technologicznym pisze m.in. Neil Postman, *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1995.

tam, gdzie zwykliśmy korzystać z mediów, a więc w domu i rodzinie. Dopiero potem być zadaniem szkoły i państwa. Trudno jednak powierzyć wychowanie do mediów wyłącznie rodzicom.

Edukacja medialna jest nie tyle wiedzą o mediach, co sztuką mądrego korzystania z mediów, traktowania ich jako pomocy służących do poznawania prawdy o świecie. Nie jest to nowa forma kursu dziennikarskiego, ani wykorzystanie nowoczesnych pomocy dydaktycznych w szkole, ale kształcenie postawy świadomego odbiorcy mediów: aktywnego (poszukującego prawdy o świecie), selektywnego (potrafiącego wybierać) i krytycznego (niedowierzącego i sprawdzającego wiarygodność przekazu w różnych źródłach). To trzy, fundamentalne cechy dobrego telewidza, radiosłuchacza, czytelnika i internauty.

Czy jestem takim odbiorcą? Można zadać kilka prostych pytań, żeby się o tym przekonać. Przede wszystkim: czy potrafię wyłączyć telewizor po 2 – 3 godzinach oglądania, czy też gra on na okrągło? Ile czasu spędzam na korzystaniu z mediów, a ile na rozmowach z bliskimi, z rodziną i przyjaciółmi? Czy potrafię rozmyślać samotnie w ciszy, czy też potrzebuje dźwiękowego tła, jakie daje mi niemal wszechobecne radio i muzyka mp3? Czy nadal czytam książki czy też stoją zakurzone na półkach, bo wolę oglądać filmy na DVD? Czy ciągle przywiązuje wagę do słowa, a nie tylko do obrazu? Czy mam zwyczaj przeglądania kilku tytułów prasowych? Czy potrafię porównywać, o czym i jak piszą, wyciągać wnioski? Czy potrafię zaplanować wieczór przed telewizorem, kupuję i korzystam z programu telewizyjnego? Czy mam zwyczaj wędrówki po kanałach i oglądania kilku programów naraz, czy też potrafię skupić uwagę na jednym?

Edukacja medialna dotyczy wszystkich: dzieci, młodzieży i dorosłych. Starsze pokolenie nie jest przyzwyczajone do takiej ilości programów telewizyjnych, stacji radiowych, tytułów prasowych. Młode – zwłaszcza dzieci – dorasta w zupełnie nowym, medialnym świecie. My, dorośli, chcemy im jakoś pomóc, choć sami jeszcze nie potrafimy oswoić się z mediami. Jestem przekonany, że jako rodzice i nauczyciele najpierw sami powinniśmy poznać media, by potem rozmawiać o nich ze swoimi dziećmi, o obejrzanym wspólnie filmie, przeczytanym w czasopiśmie artykule, interesującej stronie internetowej. Podstawową metodą edukacji medialnej jest

rozmowa, dzielenie się tym, co się poznało, wymiana myśli i uczuć, proste recenzje i własne opinie. Podstawą edukacji medialnej jest mądre planowanie wolnego czasu, by media nie zawłaszczyły go w całości. Wreszcie, zwracanie uwagę na wartości, które proponują nam media. Czy wychowują tak, jak to my chcielibyśmy wychowywać nasze dzieci? Czy prowadzą do agresji zamiast do budowania wspólnoty? Czy proponują łatwy seks zamiast odpowiedzialnej miłości, małżeństwa, rodziny?

Edukacja medialna to nasza pozytywna odpowiedź na media, których przestaliśmy się lękać, a zaczęliśmy się uczyć. O tym jest również moja książka. Chcę w niej przekonać Państwa do edukacji medialnej. Dlaczego jest potrzebna i jak jej nauczanie może zmienić nasze życie? Jak uczyć edukacji medialnej w sposób interesujący w szkole? Jak edukacja medialna może być inspirująca dla naszych uczniów i nas, nauczycieli? W książce prezentuję mój autorski program wychowania do mediów *Media Aktywni* wraz z kilkudziesięcioma przykładami metodycznymi⁴. Nie są to gotowe scenariusze lekcji, ale inspiracje dydaktyczne. Aktywizujący charakter metod, które proponuje dla edukacji medialnej, zachęca nas do większej samodzielności i twórczej wolności w wychowaniu. Nauczycielom pozostawia większą swobodę w doborze treści i tematów lekcji.

Pomimo wielu publikacji na temat edukacji medialnej, programów autorskich, artykułów naukowych i prasowych, mnie i moim studentom brakowało zwięzłego wprowadzenia do edukacji medialnej, prezentacji jej celów i metod nauczania, wyłożonych w czytelny i przejrzysty sposób. Brakowało również kompleksowego programu wychowania do mediów dla klas gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Mam nadzieję, że moja książka w pewnym stopniu wypełni tę lukę i będzie Państwu przydatną lekturą.

Dziękuję za wszelkie inspiracje i rozmowy z moimi kolegami i koleżankami z Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, którzy towarzyszyli mi podczas pisania tej książki, zwłaszcza: dr. Grzegorzowi Łęcickiemu, jednemu z pierwszych nauczycieli, który postanowił uczyć edukacji medialnej w warszawskich szkołach, bp. dr. Adamowi

⁴ Program *Media Aktywni* jest rezultatem projektu badawczego *Metody aktywizujące w edukacji medialnej*, którym zajmowałem się w 2009 r.

Lepie, który kilka lat temu przekonał mnie, jak ważna jest pedagogika mediów, ks. prof. UKSW dr hab. Stanisławowi Dziekońskiemu, dziekanowi Wydziału Teologicznego UKSW, za pomoc w promowaniu wychowania do mediów w szkolnictwie katolickim, ks. prof. dr hab. Antoniemu Lewkowi, dyrektorowi Instytutu, promotorowi mojej pracy doktorskiej. Dziękuję Panu Andrzejowi Wojnachowi, dyrektorowi Instytutu Animacji i Nowych Mediów Wyższej Szkoły Zarządzania Personalem za pomoc w przygotowaniu i wydaniu tej książki. Dziękuję mojej kochanej Olimpi, za krytyczne głosy i wsparcie, i jej tacie, Andrzejowi Jopkowi, wieloletniemu nauczycielowi i dyrektorowi Szkoły Podstawowej nr 5 w Otwocku, za doświadczenie, którym się dzielił ze mną. Moim studentom, którzy wybrali specjalizację edukacyjno-medialną w Instytucie, którzy ciągle wierzą, że wychowanie do mediów ma przed nami dużą przyszłość.

Piotr Drzewiecki
Otwock, 4 września 2009;
20 kwietnia 2010

I. Dlaczego edukacja medialna?

Edukacja medialna to zadanie na wczoraj⁵. O edukacji medialnej napisano setki książek i artykułów, zorganizowano dziesiątki konferencji. Edukację medialną w szkole zaleca Unia Europejska⁶, Kościół⁷, organizacje społeczne. Starają się o nią nauczyciele szkolni i akademicy, duchowni, bibliotekarze⁸. Po edukację medialną sięgają same media widząc w niej narzędzie budowania publicznego wizerunku⁹.

Dlaczego dotąd nie wprowadziliśmy edukacji medialnej jako powszechnego i obowiązkowego przedmiotu w szkołach? Być może nie potrafiliśmy jej dobrze wypromować, przekonać władze oświatowe, przekonać społeczeństwo. Być może zabrakło dobrej woli ze strony władz albo naszej determinacji. Być może poprzednie koncepcje nauczania okazały się niesprawdzone. Być może ktoś obawia się aktywnych odbiorców, aktywnych obywateli i konsumentów, wymagających i mniej podatnych na wpływy. Trudno ocenić, krytykować wysiłki poprzedników. Lepiej spróbować jeszcze raz, od początku. Spróbuję.

Na początku chciałbym wyjaśnić, czym jest, a czym nie jest wychowanie do mediów. Pierwszy problem to zbyt szerokie ujmowanie edukacji medialnej. Dla niektórych jest to zastosowanie mediów w dydaktyce. Inni uważają, że jest to każda edukacja prowadzona przez media. Inni stawiają znak równości między edukacją medialną a kształceniem dziennikarzy. Problemem mogą być nieporozumienia i różne sposoby pojmowania edukacji medialnej.

Być może brakuje nam dobrych rozwiązań lub nie pamiętamy o własnych dokonaniach. Dlatego chciałbym przedstawić doświadczenia krajów, które

⁵ Zob. Waclaw Depo, *Wychowanie do mediów, czyli obecność Boga w globalnej wiosce. Wykład do dziennikarzy*, Stowarzyszenie Krzewienia Kultury Medialnej im. Jana Pawła II, <http://skkm.zam-lub.pl/1157/> (27.04.2009).

⁶ *Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dnia 20.12.2007, KOM(2007) 833, Audiovisual and Media Policies – Europa, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/com/pl.pdf (27.04.2009).

⁷ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, 2000, nr 25, Opoka Czytelnia http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/etyka_srsp_04062000.html (27.04.2009).

⁸ Mariola Antczak, *List do Pani Minister Hall w sprawie projektu reformy oświatowej*, Elektroniczna Biblioteka, <http://www.ebib.info/content/view/1256/> (27.04.2009).

⁹ Media Starter. Program edukacyjny dla uczniów gimnazjum, Canal +, <http://www.canalpluscyfrowy.pl/mediastarter/cd/start.html> (27.04.2009).

wprowadziły edukację medialną, zwłaszcza Kanady¹⁰ i USA¹¹, innych krajów europejskich¹². Po drugie spojrzeć na polskie starania o wychowanie do mediów. Mamy bogaty dorobek pedagogiczny, z którego szkolnictwo nie korzysta. Marnujemy ten wysiłek badawczy¹³.

Być może nie potrafimy się zorganizować. Edukacja medialna to wielopodmiotowe zadanie społeczne, ruch rodziców i nauczycieli. W wielu krajach początki edukacji medialnej wyrastają z niepokoju wychowawców, są inspiracją powstania stowarzyszeń odbiorców. Zobaczymy jak potężny to ruch. Wiele osób i organizacji rozumie potrzebę takiej edukacji i stara się ją realizować. Będziemy poszukiwać odpowiedzi: kto przede wszystkim powinien zajmować się wychowaniem medialnym? Edukacja medialna powinna mieć miejsce przede wszystkim w domu. Bo każde wychowanie ma miejsce przede wszystkim w rodzinie. Po to jednak stworzyliśmy szkolnictwo, żeby pomóc rodzicom w wychowaniu. W tym sensie wychowanie do mediów to zadanie szkoły. Szkoła to miejsce właściwe każdej edukacji, którą trudno prowadzić w domu, chociaż mamy również do czynienia z ruchem niezadowolonych ze szkoły rodziców¹⁴, edukacją społeczną, pozaszkolną, równoległą.

Obecna sytuacja edukacja medialna przypomina ruch oporu w sytuacji braku zorganizowanej armii. Dobra edukacja jest celowa, planowa i zorganizowana. A to zadanie dla instytucji szkolnej. Edukacja medialna w mniejszym stopniu powinna być zadaniem mediów i organizacji społecznych. Nie może być jedynie realizowana w domu. Te działania okazują się niewystarczające.

Edukacja medialna to narzędzie społecznej, kulturowej i ekonomicznej zmiany. Spróbuję przekonać, dlaczego bardziej aktywny odbiorca jest korzystny dla rozwoju

¹⁰ *Media Education in Canada. Overview*, Media Awareness Network, http://www.media-awareness.ca/english/teachers/media_education/media_education_overview.cfm (27.04.2009).

¹¹ Frank W. Baker, *Media Literacy. State Teaching Standards*, Media Literacy Clearinghouse, http://www.frankwbaker.com/state_lit (27.04.2009).

¹² *Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe*, Study on Media Literacy, Audiovisual and Media Policies – Europa, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/studies/index_en.htm (27.04.2009).

¹³ Zob. katalogi Biblioteki Narodowej on line dla haseł: *Pedagogika medialna*, http://alpha.bn.org.pl/search*pol/Y?SEARCH=pedagogika+medialna&SORT=D&submit=Wy%C5%9Blij
Edukacja medialna, http://alpha.bn.org.pl/search*pol/Y?SEARCH=edukacja+medialna&SORT=D&submit=Wy%C5%9Blij (30.04.2009).

¹⁴ Edukacja domowa. Rodzice uczą dzieci w domu, <http://www.edukacjadomowa.piasta.pl/> Katolicki homeschooling, <http://airbot.net/forum/index.php?action=vthread&forum=6&topic=99> (27.04.2009).

rynku mediów, kultury i demokracji. Taki odbiorca lepiej poradzi sobie z bogatą ofertą mediów, częściej wybierze bardziej wartościowe przekazy, będzie bardziej skłonny do obywatelskiej krytyki.

Wyjaśnić nieporozumienia, pokazać dobre wzorce edukacji medialnej, dostrzec społeczne potrzeby, przekonać, że edukacja medialna opłaca się nam wszystkim, że powinna być osobnym przedmiotem szkolnym.

1) Podstawowe pojęcia i rozróżnienia

Na początku skoncentrujemy się na wyjaśnieniu podstawowych pojęć i problemów związanych z określeniem, czym jest edukacja medialna. W literaturze angielskiej najczęściej używa się pojęcia *media literacy*, które możemy przetłumaczyć jako kompetencja lub alfabetyzacja medialna, ściślej – „medialna piśmienność”. To pojęcie służy do definiowania celów edukacji medialnej. Ważne jest rozróżnienie pomiędzy edukacją przez media, wykorzystaniem mediów w edukacji a właściwym wychowaniem do mediów. Wiele osób ma trudność z rozróżnieniem pomiędzy nauką o wychowaniu do mediów a praktyką wychowawczą. Wiele osób myli również edukację medialną i dziennikarską. Inny problem to redukcja edukacji medialnej jedynie do strony technicznej, zwłaszcza do technologii informatycznej i informacyjnej. Te nieporozumienia są zapewne jednym z powodów słabego upowszechnienia edukacji medialnej w szkolnictwie.

a) Media literacy – kompetencja medialna

Termin *media literacy* jest równie trudny do tłumaczenia jak *public relations*. W przybliżeniu możemy go oddać terminami **kompetencji medialnej, alfabetyzacji lub „medialnej piśmienności”**. Według *Popularnej encyklopedii mass mediów* kompetencja medialna to umiejętność kodowania lub dekodowania przekazów medialnych. Obejmuje kompetencję nadawczą, zazwyczaj kształtowaną celowo w edukacji dziennikarskiej i kompetencję odbiorczą, powszechną, kształtowaną najczęściej nieświadomie, obejmującą zdolność do spostrzegania i interpretowania

systemów semiotycznych w mediach¹⁵. Terminu alfabetyzacja medialna używa m.in. Mirosław Filiciak. Jego zdaniem: człowiek, który nie potrafi korzystać z mediów jest dziś analfabetą – stąd międzynarodowy termin określający tę dziedzinę edukacji: alfabetyzacja medialna (*media literacy*)¹⁶. Według Marii Kaniewskiej i Wacława Strykowskiego, którzy stosują termin „medialna piśmienność”, jej uczenie jest przygotowaniem, zwłaszcza dzieci i młodzieży do świadomego i krytycznego odbioru mediów oraz racjonalnego posługiwania się nimi jako narzędziami pracy, komunikowania się i uczenia¹⁷.

Fot. 1. O. John Culkin i Marshall McLuhan¹⁸

¹⁵ *Kompetencja medialna*, w: Józef Skrzypczak (red.), *Popularna encyklopedia mass mediów*, Poznań: Kurpisz 1999, s. 249.

¹⁶ Mirosław Filiciak, *Umiejętności niezbędne uczestnikowi współczesnej kultury*, *Kultura 2.0*, <http://kultura20.blog.polityka.pl/?p=64> (30.04.2009).

¹⁷ Maria Kaniewska, Wacław Strykowski, *Rola edukacji medialnej w społeczeństwie demokratycznym*, *Edukacja Medialna* nr 4, 2000, s. 26.

¹⁸ O. John Culkin i Marshall McLuhan, http://contentdm.Indlibrary.org/cdm4/item_viewer.php?CISOROOT=/FOR&CISOPTR=16&REC=17

Media literacy możemy określić jako zdolność do kompetentnej komunikacji we wszystkich formach przekazu, drukowanych i elektronicznych, przejawiającą się w świadomym korzystaniu, rozumieniu, analizie i krytycznej ocenie przekazów słownych, wizualnych i dźwiękowych.

Termin *media literacy* zaproponował John Culkin¹⁹, jezuita, teoretyk mediów i przyjaciel Marshalla McLuhana. Według niego media to nowe języki, którymi posługuje się ludzkość, a których gramatyka nie jest jeszcze do końca poznana. Angielski to mass medium. Każdy język to mass medium i odwrotnie: **każde medium ma swój język. Językami są telewizja, film, radio.** Culkin uważał, że jakość naszego sensorium – umiejętności poznania zmysłowego, wpływa bezpośrednio na jakość naszej wiedzy. Dlatego kształtowanie umiejętności komunikowania: słuchanie, pisanie, patrzenie uznał za najważniejszy element kształcenia. Nie można zostawiać tej edukacji na uboczu. Potrzebujemy nowej koncepcji piśmienności, obejmującej również języki medialne. Trzeba ich uczyć jak czytania i pisanía.

Media literacy jest celem edukacji medialnej. Porównanie z nauką języka angielskiego, które stosuje Culkin, dobrze to oddaje. Ktoś, kto potrafi mówić i pisać po angielsku na pytanie: *Do you speak english?* odpowie: *Yes, I do.* Uczenie się języka angielskiego ma prowadzić do alfabetyzacji, piśmienności czy kompetencji anglojęzycznej. Według Culkina media to również języki²⁰. Mają swoją gramatykę, gatunki, kody. Zrozumieć media²¹ to poznać ich język. **Edukacja medialna jest nauką języka mediów. Takie ujęcie edukacji medialnej możemy określić semiotycznym** (gr. *semeion* – znak. Semiotyka zajmuje się teorią języka i systemami znaków – przyp. aut.). Ktoś, kto potrafi korzystać i odbierać media twierdząco odpowie na trudne do przetłumaczenia na polski pytanie: *Are you media literate?*

Poniżej, w tabeli, prezentuję angielskie definicje *media literacy* do samodzielnej

(30.04.2009).

¹⁹ Niestety w polskiej literaturze prawie nie ma artykułów dot. o Johna Culkina. Mogę co najwyżej wspomnieć o własnym i przytoczyć anglojęzyczne publikacje dostępne on line. Zob. Kate Moody, *John Culkin, SJ: The Man Who Invented Media Literacy: 1928-1993*, Center for Media Literacy, http://www.medialit.org/reading_room/article408.html *Why Study the Media? Thoughts from John Culkin*, http://www.medialit.org/reading_room/article430.html

²⁰ Zob. Jerzy Płażewski, *Język filmu*, Warszawa: Książka i Wiedza, cop. 2008. Lev Manovich, *Język nowych mediów*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2006.

²¹ Zob. Marshall McLuhan, *Zrozumieć media*, Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, 2004.

analizy. W tej formie można lepiej dostrzec ich podobieństwo. **Media literacy to nowa wizja tradycyjnej alfabetyzacji (ang. classic literacy) poszerzona o język mediów. Media literacy to kompetencja medialna.**

<p>What is media literacy?</p>	<p>Źródło:</p>
<p><i>the ability to access, analyse and evaluate the power of images, sounds and messages ... and to communicate competently in media available on a personal basis...</i></p>	<p>Audiovisual and Media Policy. Europe, <i>Media Literacy</i>, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/index_en.htm#what</p>
<p><i>Media Literacy is a 21st century approach to education. It provides a framework to access, analyze, evaluate and create messages in a variety of forms — from print to video to the Internet. Media literacy builds an understanding of the role of media in society as well as essential skills of inquiry and self-expression necessary for citizens of a democracy.</i></p>	<p>Center for Media Literacy. US (Stany Zjednoczone Ameryki). <i>Media Literacy – a definition... and more</i>, http://www.medialit.org/reading_room/rr2def.php</p>
<p><i>Media literacy has parallels with traditional literacy; the ability to read and write text. Media literacy is the ability to ‘read’ and ‘write’ audiovisual information rather than text. At its simplest level media literacy is the ability to use a range of media and be able to understand the information received.</i></p>	<p><i>What is Media Literacy?</i> OFCOM. UK (Wielka Brytania), http://www.ofcom.org.uk/advice/media_literacy/of_med_lit/whatis/</p>
<p><i>Media literacy is concerned with the process of understanding and using mass media. It is also concerned with helping students and children develop an informed</i></p>	<p><i>Center for Media Introduction.</i> Ron DeBoer. Ontario Media Literacy Homepage. Canada, http://www.angelfire.com/ms/</p>

<p><i>understanding of the nature of mass media, the techniques used by them and the impact of these techniques. More specifically, it is education that aims to increase students' understanding and enjoyment of how media work, how they produce meaning, how they are organized, and how they construct reality. Media Literacy also aims to provide students with the abilities and skills to create media products.</i></p>	<p>MediaLiteracy/Introduction.html</p>
---	--

Tab. 1. Wybrane angielskojęzyczne definicje *media literacy*

b) Pedagogika i dydaktyka mediów a edukacja medialna

Pedagogika jest nauką o wychowaniu. Dydaktyka jest dyscypliną pedagogiki zajmująca się nauczaniem i uczeniem. Edukacja (łac. *educatio* – kształcenie) jest praktyką wychowania i nauczania. **Mówiąc o pedagogice mamy na myśli teoretyczną dziedzinę wiedzy, o edukacji – praktykę jej stosowania.** W języku angielskim termin *education* jest używany na określenie zarówno dyscypliny teoretycznej jak i praktyki.

Wychowanie, kształcenie i nauczanie to trzy podstawowe terminy pedagogiczne. Jeśli mówimy o wychowaniu, mamy na myśli kulturowy przekaz wartości i dziedzictwa, koncentrujemy się na najwyższych celach wychowawczych człowieka, określanym przez Greków terminem *paideia*²². Jeśli mówimy o kształceniu, mamy na myśli pracę nad cechami charakteru, umiejętnościami i postawami wychowanka. Jeśli mówimy o nauczaniu, koncentrujemy się na przekazie wiedzy i sposobach jej przekazywania. W praktyce trudno oddzielać wychowanie od kształcenia i nauczania. Jeśli przekazuje wiedzę, to rozwijam również umiejętności i

²² Zob. Werner Wilhelm Jaeger, *Paideia. Formowanie człowieka greckiego*, Warszawa: Fundacja Aletheia 2001; *Paideia*, t.I i II, Warszawa: Pax 1963 – 1964.

kształtuje postawy. Wiedzę przekazuje określona osoba – nauczyciel – w określonym środowisku kulturowym, mając na myśli i wyznając określone wartości. Podział ten stosujemy w pedagogice dla celów analitycznych. W praktyce **edukacja ma charakter integralny, jest wychowaniem, kształceniem i nauczaniem łącznie. W edukacji przekazujemy wartości i wiedzę, kształtujemy postawy i umiejętności.**

Pedagogika medialna (lub pedagogika mediów)²³ zajmuje się wychowawczymi aspektami funkcjonowania środków przekazu, w tym obejmuje zagadnienia związane z edukacją przez media, wykorzystaniem mediów w edukacji (dydaktyką mediów) i wychowaniem do mediów (edukacją medialną).

Po pierwsze interesuje nas, w **jaki sposób media wpływają na wychowanie**, w jaki sposób są **środowiskiem wychowawczym człowieka**. Według Janusza Gajdy **edukacja przez media** ma charakter **globalny, autoteliczny i instrumentalny²⁴**, tzn. informuje o wspólnych problemach, ma jedynie zainteresować wiedzą (gr. *auto, telos* – cel sam w sobie), dostarczyć praktycznej porady w określonych dziedzinach. Trzeba jednak pamiętać, że media nie są instytucjami edukacyjnymi. Każda edukacja ma charakter celowy, planowy i zorganizowany. Przekazy medialne mogą edukować, ale zazwyczaj nie jest to działanie celowe i planowe. Przekazy medialne popularyzują wiedzę, często zachęcają do podjęcia edukacji. Można powiedzieć, że **funkcja wychowawcza mediów polega na preedukacji**. Podobny problem dostrzegają zajmujący się ewangelizacją medialną. Media pełnią rolę preewangelizatorów. Właściwą przestrzenią ewangelizacji pozostają kościoły²⁵.

Po drugie **pedagogika mediów zajmuje się wykorzystaniem mediów w nauczaniu. Mówimy o dydaktyce mediów²⁶**. Dydaktyka mediów bada, w jaki sposób media mogą być pomocne jako środki nauczania i uczenia się²⁷. Obok tradycyjnych

²³ Adam Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź: Wydawnictwo Archidiecezjalne Łódzkie 2000; Bronisław Siemieniecki (red.), *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, t. I i II, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007.

²⁴ Janusz Gajda, *Dominująca rola mass mediów i hipermediów w kulturze i edukacji*, w: Janusz Gajda, Stanisław Juszczyk, Bronisław Siemieniecki, Kazimierz Went, *Edukacja medialna*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2002, s. 45 – 75;

²⁵ Zob. Joanna Operacz, *Plus czy minus? - o Radiu Plus*, KAI, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depeszatekstowo&_scr_depesza_id_depeszy=333465 (1.05.2009).

²⁶ Friedrich W. Kron, Alivisos Sofos, *Dydaktyka mediów*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2008.

²⁷ Józef Bednarek, *Media w nauczaniu*, Warszawa: Mikom 2002; *Multimedia w kształceniu*, Warszawa: PWN

pomocy jak drukowane podręczniki, zeszyty, tablice szkolne, mapy itp. media są często wykorzystywane przez nauczycieli podczas lekcji np. filmy i audycje w nauce języków obcych. Mówiąc **media w edukacji** mamy na myśli szeroko rozumiane audiowizualne i multimedialne pomoce dydaktyczne jak np. laptopy edukacyjne z dostępem do internetu czy interaktywne tablice z projektorami. Mamy również na myśli systemy edukacji na odległość²⁸. W szerokim rozumieniu dydaktyka mediów zajmuje się wykorzystaniem nowoczesnych technologii w nauczaniu. Stąd mówimy również o edukacji wspomaganiej komputerowo lub technologii kształcenia²⁹.

Pedagogika mediów (pedagogika medialna)		
Główne obszary badań		
Edukacja przez media	Media w edukacji	Wychowanie do mediów
<ul style="list-style-type: none"> • Wychowawcza funkcja mediów • Media jako środowisko wychowawcze 	<ul style="list-style-type: none"> • Dydaktyka mediów • Media jako środki dydaktyczne w nauczaniu i uczeniu się 	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacja medialna w wąskim rozumieniu • Kształtowanie odbiorcy i użytkownika mediów

Tab. 2. Pedagogika mediów. Problematyka badawcza

Trzecim obszarem badań pedagogiki mediów jest **wychowanie do mediów, wąsko rozumiana, właściwa edukacja medialna**. Edukacja medialna to przede wszystkim wychowanie człowieka do mediów, praktyka i metodyka tego wychowania. W odróżnieniu od edukacji przez media, która zajmuje się wychowawczą funkcją mediów oraz dydaktyki mediów, która bada media jako środki dydaktyczne. Mamy trzy obszary badawcze pedagogiki mediów, nauki zajmującej się medialnym wychowaniem człowieka: **edukacja przez media, media w edukacji i wychowanie do mediów**. Edukacja medialna może być rozumiana bardzo szeroko, uwzględniając

2008; Janusz Gajda, *Media w edukacji*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls 2007.

²⁸ Stanisław Juszczyk, *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek cop. 2003.

²⁹ Stefan M. Kwiatkowski, *Nauczanie i uczenie się wspomaganie komputerem*, Warszawa: Wydawnictwa PW 1987; Janusz Morbitzer (red.), *Współczesna technologia kształcenia. Wybrane zagadnienia*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej 1997.

wymienione trzy aspekty, co bywa powodem nieporozumień w definiowaniu, także w staraniach o szkolny przedmiot.

Jeśli chcemy na nowo uporządkować tematykę naszej dyscypliny, powinniśmy przede wszystkim **wrócić do człowieka jako przedmiotu pedagogiki mediów**. Nie interesują nas media same w sobie, z definicji są jedynie narzędziami pracy lub środkami rozrywki. Mogą pełnić funkcję wychowawczą lub być traktowane jako środki edukacyjne. Ale to nie media, ale człowiek jako ich użytkownik lub odbiorca jest przedmiotem badań. Takie ujęcie **edukacji medialnej możemy określić jako humanistyczne** w przeciwieństwie do ujęcia technologicznego. Edukacja medialna powinna bardziej **koncentrować się na celach niż na środkach dydaktycznych**, zmierzać do odpowiedzi na pytanie: jakiego odbiorcę i użytkownika mediów chcemy wychować? To pytanie o nową *paideię*, o współczesny ideał wychowania w kulturze medialnej.

c) Edukacja medialna a dziennikarstwo

Innym problemem jest utożsamianie edukacji medialnej z kształceniem dziennikarzy. Stąd **rozdzielenie pomiędzy edukacją medialną a dziennikarską**³⁰. Wcześniej pisałem o kompetencji medialnej, która zawiera w sobie zarówno kompetencję nadawczą jak i odbiorczą. Właściwa edukacja medialna dotyczy przede wszystkim nas jako odbiorców. Trzeba zauważyć, jak bardzo zmienia się charakter medialnej kultury odbiorczej. Współczesne media to już nie tylko media masowe, z jednokierunkowym przekazem od nadawcy do odbiorcy. Współczesne media, definiowane niekiedy jako nowe media³¹, są środkami interaktywnymi, pozwalają na przekaz dwukierunkowy. Możemy pozostać jedynie odbiorcami, ale również stać się współtwórcami przekazów. **Pojęcie odbiorcy zmienia swój zakres znaczeniowy**. Kompetencje zarezerwowane dotąd dla nadawców, stają się częścią kompetencji odbiorczej. Komputer jest narzędziem pracy. Jesteśmy jego użytkownikiem. Komputer

³⁰ To rozdzielenie dobrze oddaje nazwa instytucji, w której pracuję: Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego czy organizacji, której jestem członkiem: Polskie Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Dziennikarskiej im. Jana Pawła II.

³¹ Zob. Marek Jeziński (red.), *Nowe media a media tradycyjne. Prasa, reklama, internet*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2009.

podłączony do internetu staje się również medium. Jesteśmy odbiorcą tego medium. Internet to medium, które pozwala zarówno na odbiór przekazów jak i tworzenie nowych np. komentarzy na forum, wpisów na blogu. Możemy tworzyć własne filmy, programy radiowe, czasopisma, portale itd. Wówczas stajemy się także nadawcami przekazów. Mówiąc o aktywnych odbiorcach przekazu medialnego będziemy mieli na myśli zarówno świadomy i krytyczny odbiór treści jak i możliwość ich tworzenia. *Media literacy* to zarówno *read the media* jak i *create the media*³².

Wychowując do mediów zachęcamy również do twórczości medialnej. Poznajemy podstawy funkcjonowania mediów, ich język, historię, aspekty etyczne, kulturowe, społeczne, gospodarcze. Poznajemy jako odbiorcy. Mając jednak do dyspozycji łatwo dostępne technologie tworzenia własnych przekazów, nie możemy ciągle pozostawać w pozycji klasycznego, biernego odbiorcy. Tworzenie własnych, amatorskich form medialnych to atrakcyjna propozycja dla edukacji medialnej. Dobrze, jeśli wykształcony człowiek, potrafi przygotować krótką informację prasową, artykuł publicystyczny, napisać relację ze spotkania, zna podstawy fotografii, montażu filmowego, potrafi zachować się w studiu telewizyjnym i radiowym, potrafi założyć i prowadzić bloga. Uczenie mediów poprzez ich tworzenie wydaje się doskonalszą metodą edukacji medialnej, bardziej aktywną, praktyczną i interesującą uczniów.

Trzeba jednak pamiętać, że **edukacja medialna nie sprowadza się jedynie do edukacji dziennikarskiej.** To częste nieporozumienie. Szkolne koło dziennikarskie, redakcja szkolnej gazety czy strony internetowej to jeden z elementów, który może i powinien towarzyszyć szkolnej edukacji medialnej. Ale zakres treści, który chcemy poznać, umiejętności i postawy, które chcemy kształtować, jest znacznie szerszy. Elementy dziennikarstwa mogą i powinny być częścią programu edukacji medialnej, ze względu na poszerzone rozumienie kompetencji odbiorczej. Ale nie są to jedyne elementy kształcenia tej kompetencji.

Edukacja medialna nie zmierza również do sytuacji, w której każdy stanie się dziennikarzem. Niektórzy wyrażają taką wątpliwość. Czy powszechna edukacja medialna z elementami dziennikarstwa nie doprowadzi do sytuacji, w której

³² Zob. Tessa Jolls, *Media Literacy, Education & Choice - Extra Feature*, You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=yzeVjAM-drg> (2.05.2009).

kształcenie dziennikarzy stanie się zbędne, a profesjonalistów zastąpią amatorzy?³³ Co z edukacją dziennikarską realizowaną na studiach wyższych? To kolejne nieporozumienie, również mające wpływ na brak powszechnego wychowania do mediów.

Kwestią podstawową jest profesjonalizm. Dziennikarzem jest osoba, która zawodowo zajmuje się dziennikarstwem. Odbiorca, który zajmuje się dziennikarstwem okazjonalnie, nie jest dziennikarzem, ale aktywnym odbiorcą i współtwórcą mediów. To **dziennikarstwo amatorskie** lub – jak jest to określane z pozycji społecznego zaangażowania – **dziennikarstwo obywatelskie**³⁴. Możemy również mówić o **amatorskiej twórczości filmowej, telewizyjnej czy radiowej**. Amatorski to ten, który zajmuje się czymś niezawodowo, hobbystycznie. Jakość tego zajęcia może być jednak porównywalna z profesjonalną pracą.

Profesjonalizm dziennikarski to kwestia wyboru zawodu i dalszego doskonalenia sztuki. Dzięki powszechnej edukacji medialnej, którą proponujemy w szkolnictwie, każdy pozna podstawy dziennikarskiego i medialnego warsztatu. Wybierając wyższe studia dziennikarskie może doskonalić swoje zdolności twórcze, znając już podstawowe zagadnienia. Więcej miejsca w programie studiów zostanie na rozwój twórczości dziennikarskiej. W tym sensie **studia dziennikarskie mogą i powinny aspirować do miana szkół artystycznych**, w której uczymy tworzyć literaturę faktu, filmy dokumentalne itp. Studia dziennikarskie staną się bliższe szkołom aktorskim i filmowym, tracąc charakter „rzemieślniczych zawodówek”.

Możemy zapytać w odniesieniu do innych dziedzin twórczości: czy fakt tworzenia amatorskiego teatru czy amatorskich zespołów muzycznych podważa kondycję teatru i muzyki czy też wręcz przeciwnie, zachęca do podjęcia dalszego kształcenia, rozwoju własnej twórczości? Zdecydowanie to drugie. Podobnie może być z dziennikarstwem. Niektórych edukacja medialna skłoni do dalszych studiów dziennikarskich i medialnych, innych z pewnością przygotowuje na odbiór bardziej wyrafinowanej sztuki dziennikarskiej. W obu przypadkach podnosimy poziom kultury

³³ Zob. Zbigniew Bauer, Andrzej Wojnach, *Kształcenie dziennikarzy czy edukacja medialna?*, Konspekt nr 18, <http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/20/dziennik.html> (2.05.2009).

³⁴ Zob. *iThink. Dziennikarstwo obywatelskie*, <http://www.ithink.pl/> (2.05.2009).

medialnej, kultury nadawców i odbiorców. Edukacja medialna przynosi dziennikarstwu więcej korzyści niż problemów.

d) Edukacja informatyczna a medialna

Edukacja medialna jest niekiedy utożsamiana z edukacją informatyczną lub informatyzacją szkół. Mirosław Filiciak tak opisuje pewną konferencję z udziałem przedstawiciela Ministerstwa Edukacji Narodowej, który przygotował referat o edukacji medialnej. Ta relacja dobrze oddaje istotę problemu. – Według MEN, wszystko jest ok. Wystarczy, że w tym roku (2008 r. – przyp. aut.) przeszkoli się 32 tys. nauczycieli z obsługi komputerów (jak wiadomo jest to dla edukacji medialnej absolutnie kluczowe) i wyśle do szkół zalecenie, aby komputery były wykorzystywane nie tylko na informatyce, ale i innych lekcjach. (...) Referent z MEN o usunięciu ścieżki (międzyprzedmiotowej z edukacji medialnej i czytelnicy – przyp. aut.) nie zająknął się ani słowem. (...) Nie ma żadnych planów rozszerzenia zakresu edukacji medialnej, bo musiałoby się to stać kosztem innych zajęć, a o tym nie ma mowy – opisuje Filiciak³⁵.

W przytoczonej wypowiedzi referenta **utożsamiono edukację medialną z informatyzacją**, z dostępnością i wykorzystaniem medialnych pomocy dydaktycznych. Pewnie pomyślano, że współczesne media to głównie media elektroniczne i multimedia, mówiąc prościej komputery z dostępem do internetu, że wystarczy zająć się informatyzacją szkół, co wypełni zadania szkoły związane z wychowaniem do mediów. Cel – komputer na każdej szkolnej ławce³⁶, dostęp do komputera dla każdego ucznia³⁷. W konsekwencji **uznano edukację informatyczną za edukację medialną, jako jej bardziej nowoczesną formę**. W takim ujęciu nie dostrzega się konieczności wprowadzenia nowego przedmiotu, ponieważ wystarczy informatyka, jako bardziej nowoczesna forma kształcenia kompetencji medialnej,

³⁵ Mirosław Filiciak, *MEN i edukacja medialna, czyli pudrowanie trupa*, Kultura 2.0, <http://kultura20.blog.polityka.pl/?p=654> (4.05.2009).

³⁶ Zob. *100 konkretów. Program wyborczy LiD*, Wybory parlamentarne w Polsce w 2007 r., nr 20, http://www.sld.warszawa.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=11 (4.05.2009).

³⁷ *Orędzie prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska*, 2.05.2008, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, <http://www.kprm.gov.pl/s.php?id=2021> (4.05.2009).

określanej jako *digital literacy*³⁸ lub *media literacy 2.0*³⁹. Niektórzy pedagodzy mediów (Mariusz Kąkolewicz, Maciej Sysło) proponują co prawda łączenie edukacji medialnej i informatycznej, ale jako rozwiązanie tymczasowe, do czasu wykształcenia odpowiedniej kadry dydaktycznej, której brak zarzuca Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Nie możemy utożsamiać edukacji medialnej z informatyzacją szkół ani z edukacją informatyczną, z przygotowaniem do pracy z multimedialnym komputerem i internetem. Pewne elementy programu informatyki i edukacji medialnej mogą wydawać się wspólne, ale zapomina się, że **kształcenie informatyczne ma charakter techniczny, podczas gdy edukacja medialna powinna być traktowana jako dyscyplina humanistyczna**. Łączne traktowanie edukacji medialnej i informatycznej jest redukowaniem edukacji medialnej jedynie do technicznego instruktażu, przejawem ucieczki od celów edukacyjnych i koncentracji na środkach dydaktycznych. Trudno zrozumieć sens istnienia Rady ds. Edukacji Informatycznej i Medialnej w MEN, łączenia dwóch różnych rodzajów edukacji w jedną⁴⁰.

O problemie pisał m.in. Bronisław Siemieniecki, jeden z członków wspomnianej Rady. – W szkole występuje przedmiot informatyka, jako stały element kształcenia a edukacja medialna może, ale nie musi występować. Ważna część edukacji humanistycznej pozwalająca zrozumieć media i jednocześnie będąca pomostem między celami i treściami edukacji języka ojczystego, historii, edukacji muzycznej i plastycznej pozostaje w zawieszeniu. Podstawowym problemem jest **stała presja opcji technokratycznej na szkołę, która winna pozostać humanistyczną**. Już dziś zjawisko to obserwujemy w programach, jak i w procesie kształcenia⁴¹.

Edukacja medialna nie może być jedynie praktycznym instruktażem czy kursem obsługi nowoczesnych środków pracy z informacją. Trzeba przy tym zauważyć jak szybko zmieniają się standardy technologiczne. Wydane dziesięć lat

³⁸ *Digital literacy*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_literacy (4.05.2009).

³⁹ *Critical Thinking and Media Literacy 2.0*, SubTechst, <http://subtechst.blogspot.com/2009/04/critical-thinking-and-media-literacy-20.html> (4.05.2009).

⁴⁰ Zob. Rada ds. Edukacji Informatycznej i Medialnej, Ministerstwo Edukacji Narodowej, <http://www.men.gov.pl/content/view/44/23/> (4.05.2009).

⁴¹ Bronisław Siemieniecki, *Edukacja humanistyczna i komputery*, w: Janusz Gajda, Stanisław Juszczyk, Bronisław Siemieniecki, Kazimierz Wenta, *Edukacja medialna*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2002, s. 143.

temu podręczniki wiedzy o komputerach w znacznej mierze zawierają nieaktualne i niepotrzebne nikomu treści⁴². Edukacja medialna kształci uniwersalne postawy i umiejętności, które pozwalają na korzystanie z nowoczesnych technologii współcześnie, jak i w przyszłości.

e) Ochrona małoletnich odbiorców a wychowanie do mediów

Kwestią, o której warto wspomnieć, jest ochrona małoletnich odbiorców i jej miejsce w wychowaniu do mediów. To zadania komplementarne, uzupełniające się, ale rozłączne i różne. **Profilaktyka medialna** obejmuje programy społeczne i inicjatywy legislacyjne, zmierzające do ochrony dzieci i młodzieży przed szkodliwym wpływem mediów na ich rozwój, zwłaszcza przed przemocą medialną i pornografią. Przykładem takiej profilaktyki są systemy znakowania przekazów audiowizualnych⁴³ i gier komputerowych⁴⁴, akcje społeczne na rzecz bezpiecznego korzystania z internetu⁴⁵, organizacje domagające się zakazu pornografii w miejscach publicznych⁴⁶ czy ograniczenia publikacji zagrażających rozwojowi małoletnich⁴⁷.

Same rozwiązania legislacyjne, systemy i akcje społeczne są niewystarczającą formą edukacji medialnej. Prawo ma charakter restrykcyjny. Systemy znakowania treści techniczne domagają się organizacji szkoleń dla rodziców i młodzieży. Akcje społeczne mają charakter doraźny w przeciwieństwie do regularnej, planowej i celowej edukacji. **Mówiąc o ochronie małoletnich odbiorców bez kontekstu wychowawczego bardziej przyczyniamy się do budowy negatywnej i defensywnej postawy wobec środków przekazu.**

Kształtowanie umiejętności korzystania z mediów, która jest celem edukacji

⁴² Zob. Zdzisław Nowakowski, Witold Sikorski, *Informatyka bez tajemnic. Część I: obsługa mikrokomputerów*, Warszawa: Mikom 1996.

⁴³ *Kontrola w zakresie art. 18 ust. 4-6 ustawy o radiofonii i telewizji oraz działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na rzecz ochrony małoletnich*, <http://www.krrit.gov.pl/bip/Kontrolanadawc%C3%B3w/Kontrolawzakresieart18ust46ustawyortv/tabid/268/Default.aspx> Kijkwijzer, <http://www.kijkwijzer.nl/> (4.05.2009).

⁴⁴ PEGI. Pan-European Game Information, <http://www.pegi.info/pl/> (4.05.2009).

⁴⁵ Safer Internet, <http://www.saferinternet.pl/> (4.05.2009).

⁴⁶ Bez pornografii, <http://bezpornografii.wiara.pl/StowarzyszenieTwojaSprawa>, <http://www.twojasprawa.org.pl/> (4.05.2009).

⁴⁷ Obywatelski Komitet Inicjatywy Ustawodawczej Ustawy o Zakazie Promowania Przemocy w Mediach. Zob. *Ruch Obywatelski - Dobre Media - Media bez Przemocy*, NGO, <http://wiadomosci.ngo.pl/x/43819> (4.05.2009).

medialnej, ma odmienny, pozytywny charakter. Mamy do czynienia z dwoma orientacjami w stosunku do środków przekazu. Według Lucyny Kirwil, pierwszą można określić mianem „orientacji moralnej paniki”⁴⁸, która przede wszystkim widzi rozwiązania o charakterze prawnym, a same środki przekazu postrzega głównie jako źródła zagrożeń. **Orientacja defensywna jest porównywana do „budowania muru”, orientacja pozytywna, bliższa edukacji medialnej – do „wyposażania w broję”.** O tych dwóch postawach wobec współczesnej kultury medialnej wspomina Henry Jenkins w swojej *Kulturze konwergencji* przywołując doświadczenia chrześcijańskiego ruchu rozeznawania duchowego (ang. *christian discernment*⁴⁹). Zdaniem cytowanej przez niego Connie Neal ograniczanie wolności może wzbudzić ciekawość i bunt, sprawiając, że ten, kogo chcesz ochronić, będzie próbował przedostać się za barierę ochronną i zobaczyć, co go omija. Nawet, jeśli uda się utrzymać dzieci z dala od wszelkich potencjalnie niebezpiecznych wpływów, jednocześnie może to oznaczać odcięcie ich od możliwości podejmowania dojrzałych decyzji o omijaniu takich sytuacji samodzielnie⁵⁰.

Tworzenie restrykcji i ograniczanie dostępu do przekazów może powodować przeciwne do zamierzonych następstwa. Małoletni sięgają po treści zakazane, bo są dla nich pewnym wyróżnikiem dorosłości, „owocem zakazanym”. **Tworzenie restrykcji utrudnia kształtowanie wolnej woli i dokonywanie świadomych i niezależnych wyborów. Edukacja medialna to przygotowanie do świadomego i samodzielnego rozpoznawania zagrożeń medialnych.** Działania profilaktycznie przy regularnej edukacji medialnej zyskują właściwe społeczne rozumienie i stają się jej ważnym uzupełnieniem.

⁴⁸ Piotr Wagłowski, *Upowszechniajcie wiedzę o edukacji medialnej*, Vagla. Prawo i Internet, <http://prawo.vagla.pl/node/7927> (4.05.2009).

⁴⁹ Piotr Drzewiecki, *Christian discernment. Rozeznawanie duchowe jako metoda chrześcijańskiej interpretacji tekstów kultury medialnej*, *Biuletyn Edukacji Medialnej* (w druku, 2009).

⁵⁰ Henry Jenkins, *Kultura konwergencji*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2007, s. 193.

2) Historia wychowania do mediów

Historia wychowania do mediów obejmuje szeroki ruch społeczny rodziców i nauczycieli. To historia organizacji, stowarzyszeń i fundacji, różnych inicjatyw „oddolnych”, które zmierzały do podnoszenia medialnej świadomości odbiorców. To również historia myśli pedagogicznej, eksperymentów szkolnych, prawnych postulatów ochrony małoletnich odbiorców i wychowania do mediów w szkole. To „pospolite ruszenie” odbiorców w wielu krajach wciąż czeka na odpowiedź ze strony rządzących, na inicjatywy „odgórne” dotyczące prawa medialnego i oświatowego. Kluczową kwestią jest tutaj wprowadzenie edukacji medialnej jako powszechnego, odrębnego i obowiązkowego przedmiotu do szkół. Znaleźliśmy się pomiędzy fazą „oddolną”, polegającą głównie na działaniach społecznych a „odgórną”, której wyznacznikiem byłaby ugruntowana obecność edukacji medialnej w szkolnictwie. W wielu krajach zmagają się z podobnym problemem. Instytucjonalna oświata i prawodawstwo dopiero dostrzega (sic!) potrzebę edukacji medialnej, choć sam ruch wychowania do mediów ma już ponad półwieczną tradycję.

Ruch wychowania do mediów narodził z technologicznego niepokoju. Na początku media traktowano jako źródło zagrożeń wychowawczych, kulturowych i społecznych. Mówimy tutaj o lęku technologicznym, obawie przed nową technologią, powodowanej jej niedostateczną znajomością. Lęk jest rodzajem stanu emocjonalnego, szczególną formą strachu pojawiającą się wtedy, gdy sygnały niebezpieczeństwa są niewyraźne. Osoba nie zna nowej technologii, nie potrafi rozeznac skutków jej stosowania, stąd postrzega ją głównie jako zagrożenie. Lęk technologiczny nie jest zjawiskiem nowym, co więcej jest zjawiskiem przejściowym. Wynalazek pisma⁵¹ i maszyny parowej⁵² również wywoływał niepokoje. Jak przekonuje Neil Postman, kiedy nowa technologia zmagą się ze starą, zmieniają się społeczne instytucje i

⁵¹ Platon, *Fajdros*, 247 d – 275 b.

⁵² *Luddyzm*, Wikipedia, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Luddyzm> *Luddite*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Luddism> Kevin Binfield, *Luddites and Luddism. History*, Murray State University, <http://campus.murraystate.edu/academic/faculty/kevin.binfield/luddites/LudditeHistory.htm> (5.05.2009).

wartości kulturowe, stąd źródło niepokoju⁵³. Lęk technologiczny ustępuje miejsca kulturowej adaptacji. Pojawia się potrzeba dostosowania instytucji do nowego porządku technologicznego. Również instytucji edukacyjnych. Ta adaptacja następuje jednak z pewnym opóźnieniem (ang. *cultural lag*), o czym pisał już w latach 20. XX w. William Ogburn⁵⁴.

Wychowanie do mediów przechodzi od orientacji defensywnej do afirmatywnej. Pierwsze koncepcje wychowania do mediów głównie dotyczyły ochrony przed zagrożeniami (ang. *inoculative paradigm* – paradygmat „szczepionki”, Wielka Brytania, lata 30. XX w.). Kolejne były już wyrazem kulturowej adaptacji (ang. *popular arts paradigm* – podkreślający rozwój uczestników kultury popularnej, lata 60. XX w., ang. *representational paradigm* – upowszechniający przekonanie, że przekazy medialne nie są odzwierciedleniem rzeczywistości, ale jej zamierzoną interpretacją, reprezentacją określonej ideologii, lata 80. XX w.)⁵⁵. Pierwszą instytucją społeczną, która zdała sobie sprawę, że lepiej jest wychowywać do mediów niż przestrzegać przed zagrożeniami był Kościół Katolicki. Do encykliki *Miranda prorsus* Piusa XII⁵⁶, opublikowanej w 1956 roku, w Kościele mówiono o mediach jako źródłach zagrożeń. Po tym przełomowym dokumencie, jak również po ukazaniu się soborowego dekretu *Inter mirifica* w 1963 roku⁵⁷, kluczową kwestią stało się wychowanie do mediów⁵⁸. Wiele organizacji i osób zajmujących się edukacją medialną na świecie jest związana z Kościołem, który pośrednio stał się jednym z najważniejszych promotorów wychowania medialnego.

Wychowanie do mediów rozwija się wraz z postępem środków przekazu. Na początku koncentrowano się na edukacji audiowizualnej: filmowej i telewizyjnej (II poł. XX w.). Współczesnym przedmiotem edukacji medialnej stają się głównie

⁵³ Neil Postman, *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1995, s. 29 – 30.

⁵⁴ William F. Ogburn, *Social Change with Respect to Culture and Original Nature*, New York: Huebsch 1923, http://www.archive.org/stream/socialchangewith00ogburich/Cultural_lag, Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_lag (5.05.2009).

⁵⁵ *Media literacy. History*, Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Media_literacy (5.05.2009).

⁵⁶ Pius XII, Encyklika *Miranda prorsus*, 1957, Katolicka Nauka Społeczna http://www.kns.gower.pl/pius_xii/miranda.htm (5.05.2009).

⁵⁷ Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, 1963, Katolicka Nauka Społeczna, <http://www.kns.gower.pl/vaticanum/inter.htm> (5.05.2009).

⁵⁸ Marek Sokółowski, *Kościół wobec mediów. (Re)konstrukcja odniesień*, http://www.uz.zgora.pl/kmti/konferencje/media_a_educacja/referaty/sokolowski.pdf (5.05.2009).

technologie informacyjne: multimedia, internet i media mobilne. Stąd mówi się o *media literacy 2.0*.

Edukacja medialna jest najbardziej rozwinięta w krajach Ameryki Północnej. W niektórych krajach jest formą ochrony i wzmocnienia własnej tożsamości kulturowej (Kanada, RPA). O potrzebie edukacji medialnej coraz częściej słyszymy w krajach Unii Europejskiej, czego dowodem są nowe dokumenty i zalecenia. Kraje starego kontynentu wprowadziły elementy wychowania do mediów do programów nauczania już w latach 70. XX w. Integracja europejska sprzyja wprowadzeniu edukacji medialnej jako powszechnego przedmiotu szkolnego.

a) Edukacja medialna na świecie

Edukacja medialna jest najlepiej upowszechniona w Kanadzie. Jednym z powodów jest duża rozległość terytorialna kraju. Media okazały się bardzo pomocne w nauczaniu na odległość, które z konieczności uzupełniało nauczanie szkolne. Stąd również zainteresowanie nie tylko wykorzystaniem mediów w edukacji, ale wychowaniem do mediów. Po drugie Kanada graniczy ze Stanami Zjednoczonymi. Wpływ popkultury amerykańskiej budził w Kanadyjczykach potrzebę krytycznego rozeznawania przekazów medialnych i podnoszenia świadomości własnej odrębności kulturowej⁵⁹. Pierwszą prowincją, która umieściła edukację medialną w programie nauczania, było Ontario (w 1987 roku). Obecnie wychowanie do mediów jest częścią programu nauczania we wszystkich prowincjach⁶⁰. Edukacja medialna w Kanadzie jest prowadzona jako odrębne zajęcia lub jako część nauczania języka narodowego i innych przedmiotów. Duży wkład w rozwój edukacji medialnej mają organizacje społeczne nauczycieli i rodziców. Największa z nich to powołana w 1978 r. Association for Media Literacy (AML)⁶¹. Szczególnie osiągnięcia w promowaniu wychowania do mediów w Kanadzie mają: John Pungente⁶², jezuita, twórca Jesuit

⁵⁹ *Media literacy. Canada and the United States*, Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Media_literacy (5.05.2009).

⁶⁰ *Media Education in Canada. Overview*, Media Awareness Network, http://www.media-awareness.ca/english/teachers/media_education/media_education_overview.cfm (7.05.2009).

⁶¹ AML, <http://www.aml.ca/home/> (7.05.2009).

⁶² John Pungente, http://www.regiscollege.ca/faculty/john_pungente (7.05.2009). W Polsce ukazała się jego

Communication Project⁶³, organizacji promującej edukację medialną w szkołach, gospodarz programu telewizyjnego o edukacji filmowej *Beyond the Screen*⁶⁴ i nauczyciele związani z AML m.in. Barry Duncan, Carolyn Wilson (prezydent AML), Neil Andersen⁶⁵. Godną polecenia witryną prezentującą edukację medialną w Kanadzie jest Media Awareness Network⁶⁶.

Stany Zjednoczone również należą do wiodących krajów promujących wychowanie do mediów. Tutaj rynek mediów jest jednym z największych na świecie, stąd też bardziej rozwinięte studia o mediach i komunikowaniu masowym⁶⁷. Edukacja medialna nie jest jednak tak powszechna jak w szkolnictwie Kanady. Podobnie jak w Kanadzie system edukacyjny jest zdecentralizowany, a szkoły są bardziej autonomiczne w ustalaniu programu nauczania⁶⁸. Wiele zależy od aktywności nauczycieli i dyrektorów szkół. Za stany, które w największym stopniu upowszechniły edukację medialną możemy uznać: Texas, Massachusetts (oba wprowadziły elementy wychowania do mediów do programu nauczania w 1998 r.) i Montanę (2004 r.)⁶⁹.

Dwie największe organizacje edukacyjno-medialne w USA to: National Association for Media Literacy Education (NAMLE)⁷⁰ i Action Coalition for Media Education (ACME)⁷¹. Wśród amerykańskich propagatorów wychowania do mediów należy wyróżnić: Franka W. Bakera, twórcę Media Literacy Clearinghouse⁷², Elizabeth Thoman⁷³, siostrę zakonną, fundatorkę Center for Media Literacy (CML)⁷⁴, Tessę Jolls⁷⁵, obecną prezydent CML, Suta Jhally⁷⁶, wykładowcę i założyciela Media

książka: *Jak znaleźć Boga w Hollywood? Ćwiczenia duchowe na sali kinowej*, Kraków: Wydawnictwo Salwator 2008.

⁶³ Jesuit Communication Project, <http://jcp.proscenia.net/> (7.05.2009).

⁶⁴ *Beyond the Screen*, <http://www.beyondthescreen.com/index.html> (7.05.2009).

⁶⁵ AML. Speakers, <http://www.aml.ca/aboutus/speakers.php> (7.05.2009).

⁶⁶ Media Awareness Network, <http://www.media-awareness.ca/english/index.cfm> (7.05.2009).

⁶⁷ Wiodące szkoły wyższe prowadzące studia w zakresie edukacji medialnej to m.in. Appalachian State University, Columbia University, New York University, the University of Texas-Austin, Temple University.

⁶⁸ *Charakterystyka edukacji USA*, USA.xmc.pl, <http://www.usa.xmc.pl/en/edukacja-usa/charakterystyka-edukacji-usa/> (8.05.2009)

⁶⁹ Zob. Frank W. Baker, *Media Literacy. State Teaching Standards*, Media Literacy Clearinghouse, http://www.frankwbaker.com/state_lit (27.04.2009).

⁷⁰ NAMLE, <http://www.amlainfo.org/> (8.05.2009).

⁷¹ ACME, <http://www.acmecoalition.org/> (8.05.2009).

⁷² MLC, <http://www.frankwbaker.com/> (8.05.2009).

⁷³ Elizabeth Thoman, <http://www.namle.net/about/governance/board-of-directors/elizabeth-thorman-bio> (8.05.2009).

⁷⁴ CML, <http://www.medialit.org/> (8.05.2009).

⁷⁵ Tessa Jolls, http://www.medialit.org/about_cml.html#board (8.05.2009).

Education Foundation⁷⁷, Arta Silverblatta⁷⁸, Davida Considine⁷⁹, Renee Hobbs⁸⁰ i wiele innych osób i organizacji, które trudno tutaj wymienić. Wśród programów nauczania edukacji medialnej warto wymienić projekt MediaLit Kit promowany przez CML⁸¹.

Edukacja medialna rozwija się również w **Australii**, pozostającej pod wpływem wzorów amerykańskich, kraju równie rozległym powierzchniowo jak Kanada. Tutaj możemy wymienić takie organizacje i osoby jak: Australian Teachers of Media (ATOM)⁸², Johna Hartleya⁸³ i Graema Turnera⁸⁴. Z innych krajów pozaeuropejskich warto wspomnieć o **Republice Południowej Afryki**, gdzie edukacja medialna stała się jednym z narzędzi budowy społeczeństwa demokratycznego po okresie apartheidu.

Nie ma prawie kraju na świecie, w którym nie dostrzeżono potrzeby edukacji medialnej w szkolnictwie. Stała się sprawą międzynarodową i uniwersalnym postulatem dla współczesnej oświaty. Świadczy o tym zainteresowanie edukacją medialną **Organizacji Narodów Zjednoczonych**, ściślej **UNESCO**⁸⁵, inicjatora przyjętej w Niemczech, w 1982 roku *Grunwald Declaration of Media Education*⁸⁶. UNESCO jest również organizatorem licznych konferencji poświęconych problematyce wychowania do mediów m.in. w Grunwaldzie w 1982 r., w Tuluzie w 1990 r.⁸⁷, Paryżu, 1997 r., Wiedniu 1999 r.⁸⁸, Sewilli 2002 r. Najnowszym dokumentem UNESCO jest przyjęta w 2007 roku agenda zawierająca 12 zaleceń dotyczących rozwoju edukacji medialnej, wśród których znajdują się również

⁷⁶ Sut Jhally, <http://www.sutjhally.com/> (8.05.2009).

⁷⁷ Media Education Foundation, <http://www.mediaed.org/cgi-bin/commerce.cgi?display=home> (8.05.2009).

⁷⁸ Art Silverblatt, <http://www.silverblattmediatalk.blogspot.com/> (8.05.2009).

⁷⁹ David Considine, http://www.ced.appstate.edu/departments/ci/programs/edmedia/medialit/dc_resume.html (8.05.2009).

⁸⁰ Renee Hobbs, <http://www.mediaeducationlab.com/about/renee-hobbs> (8.05.2009).

⁸¹ MediaLit Kit, http://www.medialit.org/bp_mlk.html (10.05.2009).

⁸² ATOM, <http://www.atomawards.org/> (8.05.2009).

⁸³ John Hartley, http://www.creativeindustries.qut.edu.au/about_us/staff-profile/staffDetail.jsp?id=00258300 (8.05.2009).

⁸⁴ Graeme Turner, <http://cccs.uq.edu.au/index.html?page=16135&pid=> (8.05.2009).

⁸⁵ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), <http://www.unesco.org> (8.05.2009).

⁸⁶ *Grunwald Declaration of Media Education*, 1982, http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF (8.05.2009).

⁸⁷ Zob. Elizabeth Thoman, *UNESCO Convenes International Media Literacy Conference in Toulouse*, CML, http://www.medialit.org/reading_room/article126.html (8.05.2009).

⁸⁸ *Educating for the Media and the Digital Age*, UNESCO Vienna 1999, NORDICAM, <http://www.nordicom.gu.se/clearinghouse.php?portal=linkdb&main=reconedu.php&13YouthMediaEducationSeville> (8.05.2009).

postulaty dotyczące wprowadzenia edukacji medialnej do szkół, stosowania metod aktywizujących w nauczaniu, objęcia nauczycieli programami kształcenia w zakresie mediów czy też zachęty do rozwoju akademickiej pedagogiki mediów⁸⁹.

b) Europejska edukacja medialna

Edukacja medialna w **Europie** jest różnorodna pod względem form i organizacji jej nauczania. Dominuje model „rozproszonych treści”, polegający na umieszczeniu elementów edukacji medialnej w programach nauczania różnych przedmiotów. Elementy wychowania do mediów wprowadzono do szkół europejskich już w latach 70. XX w. (m.in. Dania, Finlandia, Wielka Brytania) i 80. (Szwecja)⁹⁰. Po reformach oświaty, prowadzonych przez różne kraje w latach 90., rośnie znaczenie obowiązkowej edukacji medialnej w europejskich programach nauczania⁹¹.

Współcześnie edukacja medialna staje się przedmiotem zainteresowania Unii Europejskiej, co budzi nowe nadzieje na wprowadzenie odrębnego, powszechnego i obowiązkowego przedmiotu szkolnego. W 1989 roku powstało Europejskie Stowarzyszenie Audiowizualnej Edukacji Medialnej z siedzibą w Brukseli (European Association for Audiovisual Media Education – EAAMA), organizacja promująca wspólne działania na rzecz rozwoju edukacji medialnej. Duży wkład w jej rozwój ma współcześnie Audiovisual and Media Policies⁹², agenda odpowiedzialna za politykę audiowizualną w krajach unijnych i EAVI, europejskie stowarzyszenie widzów⁹³.

Mówiąc o Europie trzeba również docenić starania o rozwój edukacji medialnej w **Rosji**, inspirowany przez działalność pedagogicznych instytutów badawczych i promotorów, zwłaszcza Aleksandra Fedorova i jego Russian Open Media Literacy Education Library⁹⁴. Edukacja medialna nie jest jednak powszechnym przedmiotem w

⁸⁹ *Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education*, Paris, UNESCO, 21-22 June 2007, <http://www.ifap.ru/pr/2007/070625ba.pdf> (26.08.2009).

⁹⁰ *Media Literacy. In Europe*, http://en.wikipedia.org/wiki/Media_literacy (10.05.2009).

⁹¹ *Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe*, Final Report, Study on Media Literacy, Audiovisual and Media Policies – Europa, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/studies/study.pdf (27.04.2009), s. 48.

⁹² Audiovisual and Media Policies, European Commission, http://ec.europa.eu/avpolicy/index_en.htm (11.05.2009).

⁹³ EAVI. European Association for Viewers Interest, <http://www.eavi.eu/> 18.06.2009.

⁹⁴ Russian Open Media Literacy Education Library,

szkołach rosyjskich. Jej tradycje pedagogiczne sięgają czasów komunistycznej propagandy lat 20. XX w. (sic!). Edukacja medialna miała być narzędziem indoktrynacji przy wsparciu oświatowej prasy i filmu. Trudno tu jednak mówić o wychowaniu do mediów, o kształtowaniu wolnego i krytycznego odbiorcy.

W Wielkiej Brytanii edukacja medialna jest obecna w szkolnictwie od lat 70. XX w., głównie jako element nauczania innych przedmiotów, w tym języka angielskiego lub wychowania obywatelskiego. Już w latach 30. podejmowano próby wprowadzenia edukacji filmowej do programu szkolnego. Specyfiką brytyjskiej edukacji medialnej jest uczenie poprzez praktyczne tworzenie mediów (edukacyjna produkcja medialna). W Wielkiej Brytanii w promowanie edukacji medialnej angażują się nie tylko organizacje społeczne nauczycieli i rodziców, ale również instytucje państwowe, szczególnie Office of Communication OFCOM⁹⁵ (odpowiednik polskiej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji), UK Film Council⁹⁶ czy Brytyjski Instytut Filmowy⁹⁷. W maju 2008 roku OFCOM było gospodarzem międzynarodowej konferencji poświęconej wychowaniu do mediów (International Media Literacy Research Forum), w której wzięli udział również eksperci z Kanady, Stanów Zjednoczonych, Australii i innych krajów europejskich⁹⁸.

UK Film Council jest głównym inicjatorem European Charter of Media Literacy⁹⁹, internetowej deklaracji poparcia dla wspólnej polityki wychowania do mediów w Europie. Spośród inicjatyw społecznych warto wymienić projekt promujący edukację medialną MediaEd¹⁰⁰ i program jej nauczania Media Smart¹⁰¹. Wśród promotorów brytyjskiego wychowania do mediów trzeba wyróżnić: Lena Mastermana, Davida Buckinghama i Cary Bazalgette¹⁰².

We Francji edukacja medialna jest częścią wychowania obywatelskiego i nauczania technologii informacyjnej. Jej znaczenie wzrosło po reformie oświaty w

http://www.edu.of.ru/medialibrary/default.asp?ob_no=34440 (11.05.2009).

⁹⁵ OFCOM, <http://www.ofcom.org.uk/> (10.05.2009).

⁹⁶ UK Film Council, <http://www.ukfilmcouncil.org.uk/about> (10.05.2009).

⁹⁷ BFI, <http://www.bfi.org.uk/> (10.05.2009).

⁹⁸ International Media Literacy Research Forum, <http://www.ofcom.org.uk/theforum/>; You Tube http://www.youtube.com/results?search_query=international+media+literacy+forum (10.05.2009).

⁹⁹ European Charter for Media Literacy, <http://www.euromedialiteracy.eu> (11.05.2009).

¹⁰⁰ MediaEd, <http://www.mediaed.org.uk/> (10.05.2009).

¹⁰¹ Media Smart, <http://www.mediasmart.org.uk/> (10.05.2009).

¹⁰² Cary Bazalgette, <http://www.carybazalgette.net/> (10.05.2009).

2005 roku. Do podstaw programowych wpisano cele i umiejętności związane z korzystaniem z mediów. Wiodącą francuską organizacją promującą wychowanie do mediów jest Centre de Liaison de l'Enseignement et des Médias d'Information¹⁰³.

W Niemczech, podobnie jak w USA i Kanadzie, każdy land decyduje o własnej polityce oświatowej. Elementy edukacji medialnej występują w programach nauczania, choć nie są tak powszechnie i obowiązkowe. W promowanie wychowania do mediów w Niemczech angażują się głównie naukowe instytuty pedagogiczne, zwłaszcza JFF Institut für Medienpädagogik in Forschung und Praxis, powstały w 1949 roku¹⁰⁴ czy MPFS Medienpädagogische Forschungsverbund Südwest¹⁰⁵.

W Finlandii znaczenie kształcenia umiejętności medialnych, zwłaszcza związanych z technologią cyfrową, szczególnie podkreślono w raporcie Fińskiego Ministerstwa Oświaty w 1996 roku. Zdaniem władz fińskich edukacja medialna to nowa wizja alfabetyzacji XXI wieku. W promowanie fińskiej edukacji medialnej szczególnie angażuje się Finnish Society on Media Education¹⁰⁶.

W Hiszpanii edukacja medialna jest słabo rozpowszechniona. Duży wkład w jej promowanie mają uniwersytet barceloński (Universidad Autònoma Barcelona¹⁰⁷), organizacje społeczne, w tym: katalońska Grupo Comunicar i andaluzyjska AulaMèdia¹⁰⁸.

Na Węgrzech wprowadzono w 1998 roku nowy przedmiot szkolny *Culture of the Moving Image and Media Education*. Edukacja medialna jest realizowana w postaci odrębnych zajęć lub jako część nauczania języka ojczystego i wychowania obywatelskiego. Społeczną promocją edukacji medialnej zajmuje się Hungarian Moving Image and Media Education Association¹⁰⁹.

Duże nadzieje na dalszy rozwój edukacji medialnej w Europie wiążemy z

¹⁰³ CLEMI, <http://www.cleml.org/> (11.05.2009).

¹⁰⁴ JFF, <http://www.jff.de/> (11.05.2009).

¹⁰⁵ MPFS, <http://www.mpfs.de/> (11.05.2009).

¹⁰⁶ Finnish Society on Media Education, <http://www.mediakasvatus.fi/> (11.05.2009).

¹⁰⁷ Universidad Autònoma Barcelona, <http://www.uab.es/english/> (11.05.2009).

¹⁰⁸ Grupo Comunicar, <http://www.grupocomunicar.com/>; AulaMèdia, <http://www.aulamedia.org/english/> (11.05.2009).

¹⁰⁹ Hungarian Moving Image and Media Education Association, <http://www.c3.hu/~mediaokt/angol.htm> (11.05.2009).

pracami prace zespołu ekspertów (Media Literacy Expert Group), powołanego przez **Komisję Europejską**. W 2006 roku powstało studium wspomnianej grupy ekspertów pod nazwą *Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe*¹¹⁰. Studium było inspiracją dwóch ważnych dla społeczności europejskiej dokumentów: Komunikatu Komisji Wspólnot Europejskich z 20 grudnia 2007 roku *Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*¹¹¹ oraz nowej dyrektywy audiowizualnej przyjętej 11 grudnia 2007 roku¹¹², w której podkreślono konieczność rozwoju edukacji medialnej w Europie. Rok wcześniej (20.12.2006) ukazuje się Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące ochrony małoletnich odbiorców i godności ludzkiej¹¹³. Autorzy dokumentu wskazują na edukację medialną w szkołach jako skuteczną metodę tej ochrony.

Po raz pierwszy edukacja medialna została tak wyraźnie ujęta w dokumentach prawa unijnego, choć pośrednio mowa o niej m.in. w *Teaching and learning: Towards the Learning Society*¹¹⁴, opublikowanym w 1995 roku. Można powiedzieć, że edukacja medialna staje się nowym obszarem współpracy krajów europejskich, a koniec 2007 roku przynosi oczekiwany przełom. Kraje członkowskie zostały zobowiązane do rozwoju edukacji medialnej zarówno w szkolnictwie, jak i poprzez społeczne programy edukacyjne. Kraje członkowskie zostały zobowiązane do składania sprawozdań z realizacji dyrektywy do 19 grudnia 2011 roku.

– Władze krajowe ponoszą główną odpowiedzialność za uwzględnienie umiejętności korzystania z mediów w programach szkolnych na wszystkich szczeblach. Ostatnio zatwierdzony tekst dyrektywy audiowizualnej zawiera motyw odnoszący się do umiejętności korzystania z mediów (37), a art. 26 przewiduje

¹¹⁰ *Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe*, Study on Media Literacy, Audiovisual and Media Policies – Europa, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/studies/index_en.htm (27.04.2009).

¹¹¹ *Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dnia 20.12.2007, KOM(2007) 833, Audiovisual and Media Policies – Europa, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/com/pl.pdf (27.04.2009).

¹¹² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/65/WE o audiowizualnych usługach medialnych (AVMS) przyjęta 11 grudnia 2007 roku. Preambuła, motyw 37; art. 26, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:332:0027:0045:PL:PDF> (11.05.2009).

¹¹³ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie ochrony małoletnich, godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w odniesieniu do konkurencyjności europejskiego przemysłu audiowizualnego oraz internetowych usług informacyjnych (2006/952/WE), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006H0952:PL:HTML> (11.05.2009).

¹¹⁴ *White Papers on Education and Training. Teaching and learning: Towards the Learning Society*, http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf (11.05.2009).

obowiązki w zakresie sprawozdawczości dla Komisji w odniesieniu do badania stopnia umiejętności korzystania z mediów we wszystkich państwach członkowskich – czytamy w *Europejskim podejściu do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*.

W grudniu 2008 roku zabrał głos również Parlament Europejski przyjmując *Rezolucję w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*¹¹⁵. Rezolucja zawiera m.in. następujące postulaty i zachęty:

– edukacja medialna musi obejmować wszystkich obywateli: dzieci młodzież, dorosłych, osoby starsze i osoby niepełnosprawne (p. 11),

– edukacja medialna powinna stanowić część oficjalnego kształcenia, do którego dostęp powinny mieć wszystkie dzieci (p. 18),

– umiejętność korzystania z mediów powinna być dziewiątą kluczową kompetencją do wspólnych europejskich ram odniesienia procesu uczenia się przez całe życie (p. 19),

– edukacja medialna powinna być nastawiona na praktykę i powiązana z innymi przedmiotami ekonomicznymi, politycznymi, literackimi, społecznymi, artystycznymi i informacyjno-technicznymi (p. 20),

- przyszłościowym rozwiązaniem jest stworzenie specjalnego przedmiotu edukacja medialna (p. 20).

Lektura tych dokumentów wydaje się dziś obowiązkową dla wszystkich zainteresowanych rozwojem wychowania do mediów w Europie. Dla odpowiedzialnych za krajowe media i szkolne programy edukacji jest obowiązującym prawem. Edukacyjno-medialne inicjatywy innych krajów pozostawiam do samodzielnej analizy, odsyłając do opracowań i raportów w rodzaju cytowanego *Current Trends and Approaches to ML in Europe*¹¹⁶. Tutaj jedynie przedstawiłem kilka wybranych i charakterystycznych przykładów. Poza tym ważniejszą od inicjatywy

¹¹⁵ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym, P6_TA(2008)0598, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//PL> (26.08.2009).

¹¹⁶ Zob. np. Andrew Hart, *Media education in 12 European countries*, Swiss Federal Institute of Technology 2002, <http://e-collection.ethbib.ethz.ch/eserv/eth:25953/eth-25953-01.pdf> (11.05.2009).

krajowych wydaje się dziś praca nad wspólnym, europejskim programem wychowania do mediów. Podobnie jak pytanie: co może zrobić Polska dla rozwoju edukacji medialnej w Europie?

c) Wychowanie do mediów w Polsce

W PRL o edukacji medialnej nie mogło być mowy. Jak zauważa Wioletta Smyl wychowanie do świadomego odbioru mediów, kształtowanie krytycyzmu i odporności na manipulację było zagrożeniem dla propagandy socjalistycznej¹¹⁷. To epoka instytucjonalnego zniewolenia odbiorców, m.in. poprzez funkcjonujący od 1945 roku Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Świadomość odbiorców kształtowały niezależne wydawnictwa podziemne czy nadające z Monachium radio Wolna Europa. W latach 80. XX w. protestowano przeciwko kontrolowanej przez władzę telewizji. Na murach dało się zauważyć hasła: „Telewizja kłamie”, „Tylko ‘Miś’ nie kłamie” (czasopismo dla dzieci – przyp. aut.). W porze „Dziennika Telewizyjnego” masowo opuszczano domy i udawano się na spacer. To epoka społecznej edukacji medialnej, aktywna i twórcza obywatelsko, pomimo cenzury i braku wolności wypowiedzi.

Trudno było zupełnie pomijać problematykę mediów w edukacji, nie dostrzegać ich wychowawczego wpływu, ignorować rozwój środków dydaktycznych. Nauczyciele interesowali się nowymi możliwościami kształcenia. **W latach 70. wprowadzono elementy edukacji filmowej do nauczania języka polskiego.** Celem zajęć – oprócz pogłębiania wiedzy o filmie – miało być również kształtowanie umiejętności wyboru i wartościowania filmów pod względem ideowym, etycznym i estetycznym. Brak wolności wypowiedzi znacznie ograniczał wychowawcze możliwości nauczycieli. Stąd koncentrowano się głównie na wiedzy o mediach. Taki był również ówczesny zachodni model edukacji medialnej, polegający głównie na uczeniu o mediach.

Dekada lat 90. przynosi zmiany ustrojowe, w tym reformę edukacji i powstanie współczesnego rynku mediów. Coraz wyraźniej mówi się o potrzebie edukacji

¹¹⁷ Wioletta Smyl, *Szkolna edukacja medialna*, Media – Kultura – Społeczeństwo nr 2, 2007, s. 101 – 102.

medialnej, rozumianej nie tylko jako dydaktyka medialna, edukacja przez media czy uczenie o mediach, ale głównie jako wychowanie do mediów. Jednym z pionierów tak pojętej edukacji medialnej był bp Adam Lapa, autor opublikowanej w 1998 roku *Pedagogiki mass mediów*.

Lata 90. to okres dynamicznego rozwoju polskiej pedagogiki mediów. Wśród najbardziej zasłużonych należy wymienić profesorów: Wacława Strykowskiego, Bronisława Siemienieckiego, Janusza Gajdę, Kazimierza Wentę, Stanisława Juszczyka, Józefa Bednarka i wielu innych. Tematykę wychowania do mediów w Polsce podejmują w swoich badaniach również przedstawiciele innych dyscyplin, wśród których warto wymienić: socjologów: Tomasza Gobana-Klasa, Wiesława Godzica, Jerzego Mikułowskiego-Pomorskiego, psycholog Małgorzatę Braun-Gałkowską, matematyka i informatyka Macieja Sysłę. Edukację medialną promują również duchowni i teologowie: bp Adam Lapa, o. Leon Dyczewski, ks. Tadeusz Zasepa, ks. Antoni Lewek.

Ważną instytucją badawczą jest powstałe w 1996 roku Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych¹¹⁸, działające przy Zakładzie Technologii Kształcenia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Towarzystwo było organizatorem międzynarodowych konferencji *Media a edukacja* i wydawcą kwartalnika *Edukacja medialna* (do 2003 roku). Duży wkład w propagowanie edukacji medialnej mają także inne ośrodki akademickie w Polsce, których prace i sylwetki badaczy trudno tutaj przedstawić. Badania nad edukacją medialną są prowadzone m.in. w Toruniu¹¹⁹, Katowicach¹²⁰, Rzeszowie¹²¹, Gdańsku¹²², Szczecinie¹²³, Zielonej Górze¹²⁴, Lublinie¹²⁵, Warszawie¹²⁶.

¹¹⁸ Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych, <http://www.pttime.org/> (13.05.2009).

¹¹⁹ Katedra Dydaktyki i Mediów w Edukacji, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, <http://www.pedagogika.umk.pl/ztk/index.html> (13.05.2009).

¹²⁰ Zakład Pedagogiki Mediów Uniwersytetu Śląskiego, <http://www.pedagogika.us.edu.pl/pol/zpm.htm> (13.05.2009).

¹²¹ Zakład Edukacji Medialnej i Technologii Informacyjnej, Uniwersytet Rzeszowski, <http://www.z.univ.rzeszow.pl/> (13.05.2009).

¹²² Pracownia Edukacji Medialnej w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, <http://pedagogika.univ.gda.pl/podstrony/zaklady/pracowniakomputerowa.htm> (13.05.2009).

¹²³ Zakład Edukacji Informatycznej i Medialnej Uniwersytetu Szczecińskiego, <http://www.us.szc.pl/zeim/> (13.05.2009).

¹²⁴ Katedra Mediów i Technologii Informacyjnych, Uniwersytet Zielonogórski, <http://www.kmti.uz.zgora.pl/> (13.05.2009).

¹²⁵ Katedra Współczesnych Form Przekazu Wiary, Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego,

Zainteresowanie edukacją medialną rośnie po 1998 roku, kiedy to wprowadzono do szkół ścieżkę międzyprzedmiotową z edukacji czytelniczej i medialnej. Powstają autorskie programy wychowania do mediów¹²⁷, opracowania metodyczne ze scenariuszami lekcji, publikacje popularne i naukowe. Nowa formuła ścieżek międzyprzedmiotowych, wspólnego programu zajęć realizowanego przez nauczycieli różnych przedmiotów, budziła zainteresowanie. Elementy edukacji medialnej stały się częścią programu języka polskiego i wiedzy o społeczeństwie. Wprowadzenie ścieżek edukacyjnych nie przyniosło jednak spodziewanych efektów. Nauczyciele coraz częściej podkreślali konieczność odrębnego przedmiotu szkolnego. Ministerstwo dopuszcza możliwość prowadzenia edukacji medialnej w postaci odrębnych zajęć, a nawet tworzenie klas dziennikarskich. Edukacja medialna upowszechnia się głównie w szkołach społecznych, które chcą wyróżniać się atrakcyjnym programem nauczania.

Początek nowego stulecia przynosi krytykę międzyprzedmiotowej koncepcji wychowania do mediów. W promowanie edukacji medialnej angażuje się odtąd Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, stając się krajowym animatorem wychowania do mediów. Na jej zlecenie powstaje w 2000 roku *Raport o stanie edukacji medialnej*, opracowany pod kierunkiem Wiesława Godzica. – W trakcie prac zespołu został określony podstawowy problem edukacji medialnej w Polsce, mianowicie nie zostało upowszechnione wśród osób decydujących o kształcie oświaty, wśród nauczycieli, a także wśród polityków, przekonanie, że edukacja medialna stanowi konieczny i bardzo ważny fragment edukacji ogólnej całego społeczeństwa. Powiedzieć można dosadniej, że problematyka ta jest bagatelizowana i marginalizowana. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest źle przygotowana podstawa programowa, chaos decyzyjny, brak nowoczesnych wzorców i właściwych pomocy nauczycielskich. Obserwuje się ponadto brak większego zainteresowania ze strony organizacji społecznych i samorządowych – diagnozuje Wiesław Godzic¹²⁸.

<http://www.kul.pl/1547.html> (13.05.2009).

¹²⁶ Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, <http://iemid.uksw.edu.pl/> (13.05.2009).

¹²⁷ Jednym z pierwszych jest *Program nauczania edukacji czytelniczej i medialnej. Szkoła podstawowa kl. IV-VI i gimnazjum kl. I-III* Mariusza Kąkolewicza i Józefa Pielachowskiego, Poznań: Wydawnictwo eMPI² 1999.

¹²⁸ Wiesław Godzic, *Od czego zacząć (edukację medialną)?*, w: *Przygotowanie nauczycieli do nauczania odbioru mediów*, Sesja Naukowa w Opolu 18 kwietnia 2000, Opole: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka

KRRiT jest organizatorem kilku konferencji poświęconych wychowaniu do mediów na początku bieżącej dekady, wśród których warto wspomnieć o konferencji kieleckiej *Pedagogika mediów* (18.04.2000)¹²⁹ i warszawskiej *Edukacja medialna. Potrzeba i wyzwanie przyszłości* (18.10.2000)¹³⁰. Przy KRRiT powstał zespół ekspertów ds. edukacji medialnej. W 2002 roku członkowie zespołu spotkali się z Tomaszem Goban-Klasem, wówczas sekretarzem stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu. MENiS rozpoczęło przygotowania do wdrożenia nowego przedmiotu szkolnego. Niestety, po 2003 roku zaangażowanie KRRiT w promocję edukacji medialnej słabnie. Zawieszono również prace nad wprowadzeniem edukacji medialnej w postaci odrębnych zajęć.

W latach 2003 – 2008 edukacja medialna staje się raczej ruchem społecznym. Słabnie jej pozycja w szkolnictwie. Do głosu dochodzą młodszy badacze zainteresowani wychowaniem do mediów (m.in. Agnieszka Ogonowska, Grzegorz Dominik Stunża, Mirosław Filiciak, także piszący te słowa Piotr Drzewiecki). W jej promocję angażują się stowarzyszenia i fundacje popularyzujące m.in. edukację czytelną (Fundacja ABC XXI, inicjator kampanii *Cała Polska czyta dzieciom*¹³¹) czy też domagające się ograniczenia emisji treści szkodliwych dla rozwoju małych dzieci (Fundacja *Dobre Media – Media bez Przemocy*, inicjator społecznego projektu ustawy o zakazie promowania przemocy w środkach przekazu¹³²). Po 2004 roku powstają przedstawicielstwa unijnych programów pośrednio związanych z edukacją medialną m.in. *Media Programme*¹³³, *Safer Internet*¹³⁴. W edukację medialną chcą angażować się również same media, czego przykładem jest promowany przez Canal+ program *Media Starter*¹³⁵. W tym okresie powstają również witryny internetowe zajmujące się popularyzacją wychowania do mediów m.in.

2000.

¹²⁹ Janusz Detka (red.), *Pedagogika mediów*, Materiały z konferencji naukowej, Kielce 18 kwietnia 2000 roku, Kielce: Akademia Świętokrzyska 2000.

¹³⁰ *Edukacja medialna. Potrzeba i wyzwanie przyszłości*, Materiały z konferencji naukowej. Warszawa 18 października 2000 roku, Warszawa: KRRiT 2000.

¹³¹ *Cała Polska czyta dzieciom*, Fundacja ABC XXI, <http://www.calapolskaczytadzieciom.pl/> (14.05.2009).

¹³² Obywatelski Komitet Inicjatywy Ustawodawczej Ustawy o Zakazie Promowania Przemocy w Mediach. Zob. *Ruch Obywatelski - Dobre Media - Media bez Przemocy*, NGO, <http://wiadomosci.ngo.pl/x/43819> (4.05.2009).

¹³³ *Media Desk Polska*, <http://www.mediadeskpoland.eu/> (14.05.2009).

¹³⁴ *Safer Internet*, <http://www.saferinternet.pl/> (4.05.2009).

¹³⁵ *Media Starter*. Program edukacyjny dla uczniów gimnazjum, Canal +, <http://www.canalpluscyfrowy.pl/mediastarter/cd/start.html> (27.04.2009).

EdukacjaMedialna.Pl czy Edunews.pl. Problemem pozostaje brak krajowego koordynatora edukacji medialnej, wspólnego forum wymiany myśli i doświadczeń, skutecznej promocji wychowania do mediów w społeczeństwie oraz pogłębiający się kryzys edukacji medialnej w szkolnictwie.

Przełom przynosi koniec 2007 roku. W nowej dyrektywie audiowizualnej (11.12.2007) Unia Europejska wzywa kraje członkowskie do zajęcia się kwestią edukacji medialnej. KRRiT powraca do roli krajowego animatora wychowania do mediów organizując Forum Edukacji Medialnej¹³⁶. W 2008 roku zorganizowano łącznie pięć spotkań Forum, pierwsze 7 maja. Zdaniem większości uczestników Forum, edukacja medialna powinna stać się odrębnym, obowiązkowym i powszechnym przedmiotem szkolnym. Prace nad nową podstawą programową¹³⁷ rozbudziły nadzieję na jego wprowadzenie. Krytykowano próby łączenie edukacji medialnej z plastyką. Przedstawiciele MEN podnosili kwestię braku odpowiedniej kadry dydaktycznej. Zaproponowano, żeby do czasu jej wykształcenia funkcję nauczycieli edukacji medialnej pełnili informatycy lub bibliotekarze. W imieniu uczestników Forum, Witold Kołodziejski, przewodniczący KRRiT wystosował list do Ministerstwa Edukacji Narodowej, w którym postulował wprowadzenie edukacji medialnej jako obowiązkowego i odrębnego przedmiotu.

– Uczestnicy spotkania w Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji wyrazili pogląd, że docelowy system kształcenia w zakresie edukacji medialnej powinien być powszechny i ciągły, a nawet powinien obejmować wychowanie przedszkolne. Obecne propozycje łączenia edukacji medialnej z plastyką wydają się w praktyce wysoce niefortunne. Do czasu wykształcenia odpowiedniej kadry nauczycielskiej należałoby raczej łączyć edukację medialną z informatyką – czytamy w liście¹³⁸. Podobny postulat zawarto w stanowisku KRRiT w sprawie potrzeby upowszechnienia wiedzy z zakresu edukacji medialnej, przyjętym 10 czerwca 2008 roku¹³⁹.

Mimo starań i postulatów środowisk zainteresowanych edukacją medialną,

¹³⁶ Forum Edukacji Medialnej. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji,

<http://www.krrit.gov.pl/bip/EdukacjaMedialna/tabid/310/Default.aspx> (14.05.2009).

¹³⁷ Reforma programowa MEN, <http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl/> (14.05.2009).

¹³⁸ List Witolda Kołodziejskiego Przewodniczącego KRRiT do pani Katarzyny Hall Minister Edukacji Narodowej, http://www.krrit.gov.pl/bip/Portals/0/edukacja/hall_men.pdf (14.05.2009).

¹³⁹ Stanowisko KRRiT z 10 czerwca 2008 roku w sprawie potrzeby upowszechnienia wiedzy z zakresu edukacji medialnej, http://www.krrit.gov.pl/bip/Portals/0/edukacja/st_080610.pdf (14.05.2009).

MEN nie zdecydowało się wprowadzić nowego przedmiotu. W podstawach programowych, wprowadzonych rozporządzeniem z 23 grudnia 2008 roku¹⁴⁰, znalazły się jedynie ogólne zapisy dotyczące potrzeby edukacji medialnej. – Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów – czytamy w preambule podstawy programowej dla gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych (zał 4. do rozporządzenia)¹⁴¹. Cele i treści jej nauczania rozproszono po różnych zajęciach (język polski, wiedza o kulturze, informatyka). MEN nie wyklucza jednak możliwości prowadzenia zajęć z edukacji medialnej w postaci odrębnego przedmiotu. Zgodnie z ideą reformy szkoły są zobowiązane do organizowania uczniom dodatkowych zajęć do wyboru, co również stwarza możliwości dla rozwoju edukacji medialnej.

Rok 2009 przynosi nowe inicjatywy związane m.in. z organizacją ogólnopolskiej kampanii edukacyjno-medialnej, wspólną polityką europejską w zakresie wychowania do mediów i promocją edukacji medialnej w szkołach. Staraniem Piotra Boronia, członka KRRiT, podjęto prace nad przygotowaniem Narodowego Programu Edukacji Medialnej. W kwietniu 2009 roku powstaje Polskie Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Dziennikarskiej im. Jana Pawła II, którego jednym z celów jest promowanie edukacji medialnej w szkolnictwie katolickim w Polsce. 19 czerwca 2009 r. Media Desk Polska organizuje konferencję w Warszawie, poświęconą polskim staraniom o *media literacy*, z udziałem przedstawicieli Media Literacy Expert Group. Do tej pory prawie nikt nie prezentował dorobku polskiej edukacji medialnej na forum europejskim, czego dowodem jest brak polskich przedstawicieli w grupie ekspertów. Ważną inicjatywą edukacyjno-medialną 2009 roku jest program nauczania edukacji filmowej w szkołach Filmoteka Szkolna,

¹⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, <http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl/dla-nauczycieli/rozporzadzenie-o-podstawie-programowej-w-calosci> (14.05.2009).

¹⁴¹ Załącznik nr 4 – Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego, http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf (14.05.2009).

promowany przez Polski Instytut Sztuki Filmowej i Agnieszkę Odorowicz¹⁴².

Historia edukacji medialnej wchodzi w swój decydujący moment. To historia, którą razem tworzymy poprzez inicjatywy społeczne, zajęcia w szkołach, artykuły i książki, konferencje. Doceniając dotychczasowe starania, widzimy jak wiele jest jeszcze do zrobienia. Edukacja medialna ma przed sobą przyszłość, ale potrzeba większego zaangażowania i społecznej świadomości.

3) Edukacja medialna – wspólne zadanie

Wychowanie do mediów powinno mieć miejsce przede wszystkim w rodzinie, która jest podstawowym środowiskiem wychowawczym i najczęstszym miejscem odbioru mediów. Jednak samo wychowanie w rodzinie nie wystarczy. Potrzeba społecznego forum, na którym ścierają się poglądy i różne punkty widzenia. Takim forum jest szkoła, w której uczymy się być razem pomimo różnic, szukać porozumienia poprzez dialog.

W szkole uczymy się zachowań społecznych i komunikacji publicznej, w której ważną rolę odgrywają środki społecznego przekazu. Trudno uczyć komunikowania publicznego bez mediów. Po drugie szkolna edukacja – w przeciwieństwie do wychowania w rodzinie – ma charakter celowy, zorganizowany i planowy. W szkole zdobywamy uporządkowaną wiedzę. Stąd edukacja medialna jako nauka publicznej komunikacji powinna mieć swoje miejsce również w szkole.

Te dwa pierwsze środowiska wychowawcze można uznać za najbardziej właściwe dla wychowania medialnego. Inne instytucje mogą pełnić rolę pomocniczą. W edukację medialną – jako wspólne zadanie – angażują się również organizacje społeczne, instytucje państwowe, media a nawet kościoły. Ich główną rolą jest animacja społecznego i szkolnego ruchu wychowania do mediów.

Mediów uczymy się wspólnie. Dorośli i dzieci. Te dwie grupy wiekowe (za umowną cezurę możemy przyjąć wiek pełnoletności) różni technologiczno-kulturowy kontekst dorastania, różni doświadczenie i zdobyta mądrość życiowa, umiejętność

¹⁴² FilMOTEKA Szkolna, <http://www.filmotekaszkolna.pl/> (14.05.2009).

posługiwania się nowymi technologiami. Mediów uczymy od siebie wzajemnie. Nie jest to jednokierunkowy proces wychowawczy: dorośli → dzieci. Trzeba zdać sobie sprawę, czego możemy się nauczyć także od naszych wychowanków. To działanie obustronne: dorośli ↔ dzieci. Dorośli uczą planowania mediów, krytycyzmu, selektywności, budowania opinii o przekazach, budzą zainteresowanie tradycyjnymi praktykami medialnymi tj. czytanie książek, chodzenie na seanse kinowe, słuchanie audycji i bajek. Dzieci z kolei dobrze orientują się w nowoczesnych praktykach medialnych. Ich sprawność w korzystaniu z internetu, multimediiów i gier komputerowych jest znacznie lepsza od naszej. Mogą nam pomóc w przełamywaniu barier technologicznych.

Dorośli, rodzice i nauczyciele, często jednak popełniają błędy wychowawcze, również w zakresie edukacji medialnej. Nie należy uczyć jedynie nowoczesnej techniki mediów – jej znajomość i sprawność w korzystaniu jest u młodzieży i dzieci częstokroć większa. Nie należy mówić jedynie o mediach jako źródle zagrożeń, bo jest to objaw technologicznego lęku, a często ukrywanej niewiedzy. Dorośli nie powinni również zaniedbywać tradycyjnych praktyk audialnych i czytelniczych, przez co mogą dawać zły przykład.

Również sama kontrola medialna, zakazywanie kontaktów z przekazami, nie służy wychowaniu. Zamiast tego warto uczyć medialnej mądrości, sztuki korzystania z mediów, mówić o mediach w sposób prosty, opowiadać anegdoty o ich historii, przypominać, że media to tylko narzędzia, które służą wyższemu społecznie celom.

a) Wychowanie do mediów w rodzinie

Rodzina jest pierwszym i naturalnym środowiskiem wychowawczym. Inne podmioty mają charakter wyłącznie pomocniczy i uzupełniający, wtórnie wychowawczy. To naturalne prawo, które znajduje swój wyraz również w konstytucjach państwowych, w tym również w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku¹⁴³. – Rodzice mają prawo do wychowywania swoich dzieci zgodnie z

¹⁴³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 2 kwietnia 1997,
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (18.05.2009).

własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania – czytamy w art. 48 ust. 1. **Rodzina jest najczęstszym miejscem odbioru mediów.** To w domu najczęściej oglądamy telewizję, korzystamy z internetu, słuchamy radia, czytamy książki i prasę.

Na podstawie tych dwóch, raczej oczywistych przesłanek, możemy powiedzieć, że **rodzina jest pierwszym wychowawcą do mediów.** – To rodzice i wychowawcy mają baczyć na odpowiedni dobór lektur, mają czuwać nad tym, aby dzieci i młodzież nie oglądały nieodpowiednich filmów. Z obowiązku tego nie zwolni ich żaden ustawodawca, jest to powinność o charakterze naturalnym, wynikająca z prawa naturalnego – zauważa Jacek Sobczak, profesor prawa prasowego i autorskiego¹⁴⁴. – Rodzice jako pierwsi i najważniejsi wychowawcy swoich dzieci, jako pierwsi też winni wyjaśniać im, czym są środki przekazu. Nawet małe dzieci można nauczyć czegoś na temat środków przekazu, a mianowicie, że tworzą je ludzie pragnący nieść przekaz, że przekaz ten często zachęca do zrobienia czegoś – zakupu jakiegoś towaru, zachowania się w sposób budzący wątpliwości. Rodzice muszą też wprowadzić reguły w korzystaniu w domu ze środków przekazu, dać dzieciom dobry przykład, korzystając ze środków przekazu w sposób przemyślany i wybiórczy – radzi Jan Paweł II w Orędziu *Media w rodzinie – ryzyko i bogactwo* z 2004 roku¹⁴⁵.

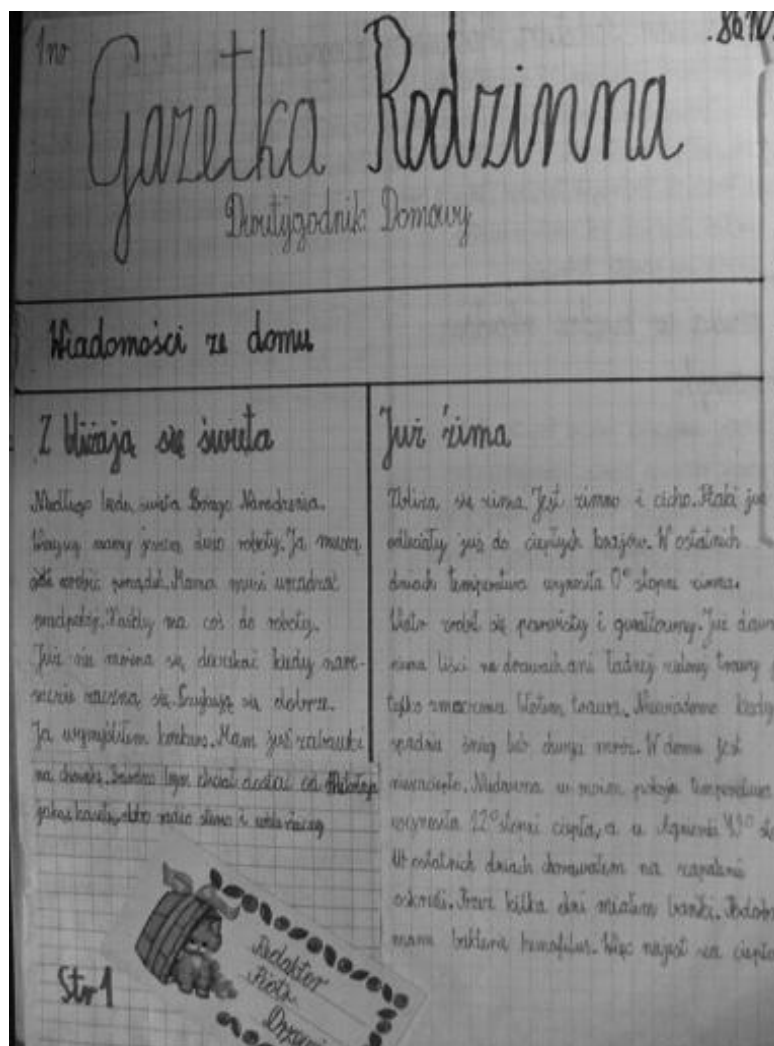
Rodzice wprowadzają dzieciom reguły w korzystaniu z mediów: pooglądasz telewizję przez dwie godziny, pograsz na komputerze godzinę, ale pozostałą godzinę spędzisz na lekturze książki. Przekazujemy nie tyle zasady i regulaminowe zapisy, ale co ważniejsze, sens takiej praktyki. Ukazujemy różne możliwości spędzania wolnego czasu, zachęcamy do czytania, do własnej refleksji itp. Ważne jest osobiste zaangażowanie rodziców w wychowanie do mediów.

Często wystarczającą metodą wychowawczą jest **rozmowa o odebranych przekazach medialnych** (filmie czy teleturnieju), wspólnie spędzony czas przed komputerem czy wspólne słuchanie muzyki. Dzielimy się naszym medialnym

¹⁴⁴ Jacek Sobczak, *Ochrona prawna rodziny a misja telewizji publicznej*, w: Leon Dyczewski (red.), *Rodzina – dziecko – media*, Lublin: Gaudium 2005, s. 258.

¹⁴⁵ Jan Paweł II, Orędzie na XXXVIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Media w rodzinie. Ryzyko i bogactwo*, 2004, <http://www.kns.gower.pl/media/media2004.htm> (19.05.2009).

doświadczeniem i fascynacjami, ulubionymi książkami, filmami i grami komputerowymi z naszego dzieciństwa.

Fot. 2. Gazetka Rodzinna, którą redagowałem w dzieciństwie

Dobłą formą jest nauka poprzez zabawę. Montujemy amatorski film rodzinny czy przygotowujemy galerię na internetową stronę domową. Wspólnie cieszymy się z wolnego czasu i staramy się ten czas twórczo wykorzystać. Cennym doświadczeniem mojego dzieciństwa i dobrym przykładem zabawy związanej z edukacją medialną, jest redagowanie *Gazetki Rodzinnej*, do której warto zachęcić najmłodszych¹⁴⁶. **Uczymy mediów przez osobisty przykład.** To, w jaki sposób sami korzystamy z mediów, rzutuje na zachowania naszych dzieci. Jeśli wolisz oglądanie telewizji zamiast lektury

¹⁴⁶ Piotr Drzewiecki, *Mali redaktorzy*, Magazyn Familia, http://www.magazynfamilia.pl/artykuly/Mali_redaktorzy,1794,130.html (26.08.2009); Magazyn *Familia* nr 8 (16) wrzesień 2009, s. 13.

książek, prawdopodobnie twoje dziecko wybierze podobny model korzystania z mediów. **Dbamy również o materialną stronę edukacji medialnej**, o zakup książek i filmów, prasy, dostęp do internetu itp.

Środowisko medialne poszerza krąg domowników o nowe osoby. Stają się nimi prezenterzy telewizyjny, bohaterowie seriali, z którymi spotykamy się za pośrednictwem mediów. To również bohaterowie gier komputerowych, o których często agresywnym zachowaniu, zwykle nie mamy pojęcia. Nie wiemy, co dzieje się w pokoju naszych dzieci, kogo zapraszają do naszego domu przez ekran monitora. Wymowną ilustracją tego problemu jest przygotowany i rozpowszechniany przez niemiecką inicjatywę bezpiecznego internetu Klicksafe.eu klip *Wo ist Klaus?*¹⁴⁷

To poszerzone grono domowników znacznie utrudnia wychowanie naszych dzieci. Domowa edukacja medialna to nie tyle przekaz wiedzy o mediach, co przykład dobrych praktyk i dyskretna rodzicielska kontrola. Nasze korzystanie z mediów jest często nieświadomą i bierną praktyką. Tej postawie przyglądają się nasze dzieci, które powielają nasze zachowania. Niekiedy popadamy w dwie szkodliwe skrajności: zakazujemy wszystkiego wyrzucając telewizory z domu lub pozwalamy dzieciom na wszystko. Edukacja medialna to metoda świadomego odbioru mediów, która niczego nie zakazuje, ale podpowiada, czego nie warto.

b) Edukacja medialna w szkole

Szkoła jest dla edukacji medialnej niezastąpioną instytucją i drugą po rodzinie przestrzenią wychowania do mediów. **Po pierwsze szkoła to laboratorium życia społecznego i miejsce kształtowania komunikacji publicznej.** W szkole występuje większe zróżnicowanie poglądów, obyczajów kulturowych, zasad moralnych, które są odzwierciedleniem różnic w wychowaniu przez poszczególne środowiska rodzinne. Tego nie doświadczymy w domu. Potrzebujemy bardziej zróżnicowanej przestrzeni. W szkole uczymy się życia w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo, poznajemy podstawy demokracji, uczymy się poszanowania dla wolności innych osób, postaw obywatelskich. Szkoła, w której ma miejsce tak duża różnorodność, to również

¹⁴⁷ *Wo ist Klaus?* You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=d7k--AqosDE> (18.05.2009).

przestrzeń wymiany myśli, kształtowania opinii i stawania się opiniotwórczym w stosunku do poglądów innych osób. To w niej uczymy się prawa do swobodnej wypowiedzi, dyskusji publicznej, konsekwencji za wypowiedziane poglądy.

Głównym zadaniem edukacji medialnej w szkole jest kształcenie komunikacji publicznej. To powrót do pedagogicznej tradycji nauczania retoryki, która w starożytnym i średniowiecznym szkolnictwie była przygotowaniem do życia obywatelskiego i dalszej nauki. Retoryki poszerzonej o nowe środki i możliwości komunikowania. To kształcenie nie techniczne, ale humanistyczne, zorientowane nie wokół środków, ale ukierunkowane na cele. Nauka retoryki i erystyki, kształcenie umiejętności prowadzenia debat na ważne społecznie tematy wydaje się mieć uzasadnione miejsce we współczesnej szkole. Jeśli narzekamy na słabą jakość dyskursu publicznego, także w mediach, zapytajmy jak wygląda jego kształcenie w szkołach. Kto i kiedy ma uczyć politycznych czy samorządowych dyskusji, prowadzenia sporów, wyrażania swoich racji z poszanowaniem racji innych osób? Kto i kiedy uczył postawy słuchania przeciwników, dialogu z odmiennymi punktami widzenia? Gdzie i kiedy mamy się tego uczyć, jak nie w szkole? Dlaczego współczesna szkoła nie uczy publicznego dyskursu?

Po drugie edukacja w szkole – jak to było powiedziane – ma charakter zorganizowany, planowy i celowy. To edukacja we właściwym rozumieniu. Wychowanie w domu, podobnie jak wychowanie przez media czy poprzez akcje społeczne, ma charakter przypadkowej preedukacji. **Jeśli chcemy poznać media, kształtować postawy i umiejętności, powinniśmy pójść do szkoły. Tam, odpowiednio przygotowane osoby, poprzez regularnie prowadzone zajęcia, przygotowują nas i sprawdzają nasze kompetencje medialne. To ideał edukacji medialnej i cel, do którego zmierzamy.**

Edukacja medialna nie może być nauczana elementarnie, przy okazji innych zajęć, ale przez kompetentnych i znających media nauczycieli. Żeby mówić i uczyć mediów potrzeba przygotowania, najlepiej ukończonych studiów medioznawczych, wzbogaconych o własną praktykę w mediach, np. dziennikarską. Media to równie trudny przedmiot poznania jak chemia czy biologia. Stąd krytyka obecnej podstawy

programowej, modelu „rozproszonych treści”, umieszczania elementów edukacji medialnej w programie różnych przedmiotów.

Stąd jeden z głównych postulatów współczesnej pedagogiki mediów: **edukacja medialna jako odrębny, obowiązkowy i powszechny przedmiot szkolny, prowadzony przez odpowiednio przygotowanych do tego nauczycieli**. Odrębny, bo wymaga kompetentnego przygotowania nauczycieli, którzy znają media w praktyce i teorii. Obowiązkowy, bo to kształcenie podstawowych umiejętności komunikacyjnych i posługiwania się środkami komunikacji, przygotowanie umysłu do poznawania innych dziedzin wiedzy wzorem tradycji nauczania *trivium*¹⁴⁸. Powszechny, a więc nauczany w różnym stopniu od pierwszego do ostatniego etapu kształcenia, we wszystkich szkołach.

Do czasu wprowadzenia takiego przedmiotu powinniśmy kształcić nauczycieli innych przedmiotów w zakresie edukacji medialnej, promować edukację medialną w wybranych szkołach, pracować nad nowymi podstawami programowymi wychowania do mediów. Bez wsparcia ze strony Ministerstwa Edukacji Narodowej trudno będzie realizować to zadanie.

Szkolna edukacja medialna to również **szkolne media**: gazety¹⁴⁹, witryny internetowe, radiowęzły, koła dziennikarskie i dyskusyjne kluby filmowe¹⁵⁰. **Mówimy tu o pozalekcyjnych formach edukacji medialnej w szkole, rozwijanych dzięki zaangażowaniu nauczycieli – pasjonatów edukacji medialnej**. Z powodu braku regularnych zajęć są to obecnie najczęstsze formy wychowania do mediów w szkole. Praktyka tworzenia mediów wydaje się jedną z lepszych metod edukacji medialnej, w tym kształcenia komunikacji publicznej, o której była mowa. Ale praktyka bez rzetelnej teorii nie ma wartości edukacyjnych. Szkolne media powinniśmy raczej traktować jako uzupełnienie regularnego programu nauczania, tak jak na studiach wyższych ćwiczenia są uzupełnieniem wykładów.

¹⁴⁸ Ryszard Legutko, *Kłamstwo edukacyjne*, Wprost24, <http://www.wprost.pl/ar/127640/Klamstwo-edukacyjne/> (19.05.2009).

¹⁴⁹ Gazetki szkolne, Onet.pl, <http://katalog.onet.pl/797,gazetki-szkolne,k.html> (19.05.2009).

¹⁵⁰ Polska Federacja Dyskusyjnych Klubów Filmowych, <http://www.pfdkf.pl/zaloz.html> (19.05.2009).

c) Społeczny ruch wychowania do mediów

Organizacje społeczne pełnią rolę pomocników i promotorów wychowania medialnego. W rozdziale *Historia wychowania do mediów* zaprezentowałem kilkanaście przykładów takich organizacji. Tworzą je rodzice i nauczyciele, zaniepokojeni wpływem mediów na wychowanie dzieci, domagający się prawnej ochrony małoletnich odbiorców i powszechnej edukacji medialnej. Rola tych organizacji, zwłaszcza przy słabym upowszechnieniu wychowania medialnego w naszych domach i szkołach, wydaje się niezastąpiona. To ruch budzenia świadomości odbiorczej, domagający się odpowiednich zmian w prawie oświatowym i medialnym. Kiedy edukacja medialna upowszechni się w szkołach, znaczenie tego ruchu naturalnie osłabnie, czym raczej nie będziemy się martwić. Organizację społeczną zakłada się dla realizacji postawionych w statucie celów. Kiedy cel zostaje osiągnięty, organizacja traci na znaczeniu. Takiej sytuacji można sobie jedynie pożyczyć. Obecnie jest jeszcze wiele do zrobienia.

Oprócz starań o edukację medialną jako obowiązkowy, powszechny i odrębny przedmiot w szkole, o czym była już mowa, głównym zadaniem organizacji społecznych jest **pomoc rodzicom w wychowaniu do mediów**. Formą tej pomocy mogą być m.in. spotkania organizowane w domach kultury, warsztaty dla dzieci, publikacja broszur i innych materiałów edukacyjnych, tworzenie audycji i programów edukacyjnych o mediach itp. Społeczna edukacja medialna to forma **wypełniania luki edukacyjnej** w sytuacji braku zorganizowanej edukacji w szkołach. Dotyczy to zwłaszcza dorosłych, którzy nigdy nie zetknęli się z wychowaniem do mediów podczas lat szkolnych. **Andragogika mediów** (medialna pedagogika dorosłych – przyp. aut.) jest nie mniej ważnym zadaniem jak promocja wychowania do mediów w szkołach.

Społeczne akcje wychowania do mediów mają charakter doraźnej pomocy i są skoncentrowane wokół wybranych elementów tego wychowania. Dlatego potrzebujemy bardziej kompleksowego podejścia, integracji różnych inicjatyw w jeden program społeczny, docelowo program szkolny. Możemy wskazać inicjatywy związane z ochroną małoletnich odbiorców, akcje czytelnicze i filmowe, ruch

dziennikarstwa obywatelskiego czy też inicjatywy związane z edukacją internetową.

Edukacja medialna Wspólne zadanie społeczne	
<p>Najważniejsze instytucje wychowania do mediów:</p> <p>Rodzina – podstawowe środowisko wychowawcze i miejsce odbioru mediów. Preedukacja medialna</p> <p>Szkoła – laboratorium życia społecznego i komunikacji publicznej. Zorganizowana edukacja medialna</p>	<p>Instytucje wspierające:</p> <p>← Organizacje społeczne, kościoły – promocja wychowania do mediów</p> <p>← Państwo – prawo oświatowe i medialne – animacja ruchu społecznego</p> <p>← Media – troska o odbiorcę jako element PR mediów</p>

Tab. 3. Edukacja medialna jako wspólne zadanie społeczne

Jak zauważa Tomasz Szkudlarek, obecnie jedyną szansą edukacji medialnej jest edukacja nieformalna, choćby rodzaj internetowego „streetworkingu”. Ma rację – komentuje Mirosław Filiciak – bo skoro nawet dyrektywa Komisji Europejskiej o edukacji medialnej nie jest w stanie zmusić MEN do innych niż tylko pozorowanych działań na rzecz wprowadzenia do szkół zagadnień medialnych, pozostają działania partyzanckie, poza oficjalnym obiegiem. Pomysł jest ekscentryczny, ale skoro MEN nie robi nic poza pudrowaniem trupa, nie widać alternatyw. Do zobaczenia na tajnych kompletach – przewiduje Filiciak¹⁵¹. Trudno się zgodzić z tak smutną diagnozą, ale równie trudno jej zaprzeczyć. Społeczna edukacja medialna, miejmy nadzieję, spełni swoją przejściową rolę i przy większej promocji społecznej wychowania do mediów, przychylności władz oświatowych uda się w perspektywie kilku lat wprowadzić edukację medialną do szkół jako przedmiot.

¹⁵¹ Mirosław Filiciak, *MEN i edukacja medialna, czyli pudrowanie trupa*, Kultura 2.0, <http://kultura20.blog.polityka.pl/?p=654> (18.05.2009).

d) Kościół o wychowaniu do mediów

W społeczną promocję wychowania do mediów chętnie **angażują się kościoły chrześcijańskie**¹⁵², a przede wszystkim **Kościół Katolicki**. Pisałem już, że to pierwsza instytucja społeczna, która zwróciła uwagę na potrzebę edukacji medialnej. Wspominałem, że **wielu animatorów wychowania medialnego to ludzie Kościoła** (s. Elizabeth Thoman, fundatorka Center for Media Literacy, o. John Pungente czy o. John Culkin, twórca pojęcia *media literacy*). Upowszechnienie edukacji medialnej w Kanadzie to duża zasługa szkolnictwa katolickiego, które funkcjonuje równolegle obok szkolnictwa publicznego¹⁵³. **Postulat edukacji medialnej pojawia się również w oficjalnych dokumentach Kościoła**. – Potrzebny jest wielki wysiłek wychowawczy, celem przygotowania widza nie tylko do zrozumienia języka, właściwego każdej z tych sztuk, ale też by w korzystaniu z nich kierował się wyrobionym sumieniem. To, co jest pokazywane na ekranie kina, w telewizji lub to, co głośnik ogłasza, człowiek winien trzeźwo osądzać a nie, jak to się często zdarza, poddawać się biernie ich urzekającej sile – radzi Pius XII w encyklice *Miranda Prorsus* z 1957 roku¹⁵⁴. – Niech odbiorcy usiłują głębiej zrozumieć to, co oglądają, czego słuchają lub co czytają. Niech dyskutują na te tematy z wychowawcami i ludźmi doświadczonymi i niech się uczą wydawać słuszną ocenę. Rodzice zaś niech pamiętają, że ich obowiązkiem jest troskliwie czuwać, by widowiska, publikacje i inne rzeczy tego rodzaju, które uwłaczałyby wierze i dobrym obyczajom, nie miały wstępu do ich domu i by dzieci ich nie spotykały się z tym gdzie indziej – czytamy w Dekrecie *Inter mirifica* Soboru Watykańskiego II z 1963 roku¹⁵⁵.

– Pierwszą powinnością odbiorców społecznego przekazu jest rozeznanie i wybór. Odbiorcy winni gromadzić informacje na temat mediów — ich struktur, sposobów działania i treści — i dokonywać odpowiedzialnych wyborów, kierując się

¹⁵² Zob. np. National Council of Churches USA. Communication Commission, <http://www.nccusa.org/about/comcompolicies.html> (19.05.2009).

¹⁵³ Alicja Rozkrut, *System oświatowy w Kanadzie*, <http://nastyku.w.interia.pl/inna%20edukacja/Kanada%20Alicja%20Rozkrut.pdf> (19.05.2009).

¹⁵⁴ Pius XII, Encyklika *Miranda prorsus*, 1957, Katolicka Nauka Społeczna http://www.kns.gower.pl/pius_xii/miranda.htm (5.05.2009).

¹⁵⁵ Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, 1963, Katolicka Nauka Społeczna, <http://www.kns.gower.pl/vaticanum/inter.htm> (5.05.2009).

zdrowymi kryteriami etycznymi, które wskazują, co warto czytać, co oglądać i czego słuchać. **Dzisiaj każdy potrzebuje jakiejś formy permanentnej edukacji medialnej**, polegającej na własnych studiach, na udziale w zorganizowanych kursach lub na jednym i drugim jednocześnie. Edukacja taka nie tylko pozwala poznawać techniki stosowane przez media, ale także pomaga ludziom przyswajać sobie normy dobrego smaku i formułować poprawne oceny moralne, co jest jednym z aspektów formacji sumienia – zaleca Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu¹⁵⁶.

Kościół wzbogacił nauczanie edukacji medialnej o aspekty moralne. Odbiorca jest odpowiedzialny za to, co ogląda i czyta, powinien wybierać zgodnie ze swoim sumieniem, rozeznawać i wybierać bardziej wartościowe przekazy. Kościół rezygnuje tym samym z odgórnej cenzury. Doświadczenia minionych epok, przestrzeganie przed szkodliwą prasą i filmem, prowadzenie indeksu ksiąg zakazanych okazały się złą praktyką. Lepiej wzmacniać poczucie wolności i odpowiedzialności za przekaz wśród odbiorców.

Również **szkolnictwo katolickie chętnie promuje edukację medialną**, umieszczając ją w programach nauczania. Przykładem takich szkół są warszawskie Katolickie Zespoły Edukacyjne: Ogrodowa¹⁵⁷ czy im. Piotra Skargi¹⁵⁸. Przykładem warszawskich promotorów katolickiego wychowania do mediów jest dr Grzegorz Łęcicki, twórca autorskiego programu edukacji medialnej¹⁵⁹, nauczyciel szkolny i akademicki. Edukację medialną w szkolnictwie katolickim zaleca również kard. Zenon Grocholewski, Prefekt Kongregacji Wychowania Katolickiego. – **Edukacja katolicka powinna dziś objąć edukację medialną, by umieć odpowiedzialnie prowadzić media i by roztropnie z nich korzystać** – stwierdził podczas I Międzynarodowego Kongresu Wychowania Katolickiego w Toruniu 22.11.2008¹⁶⁰. O edukację medialną w szkolnictwie katolickim zabiega również powołane w 2009 roku Polskie

¹⁵⁶ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, 2000, nr 25, Opoka Czytelnia, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/etyka_srsp_04062000.html (30.04.2009).

¹⁵⁷ Katolicki Zespół Edukacyjny Ogrodowa, <http://www.ogrodowa.pl/> (19.05.2009).

¹⁵⁸ Katolicki Zespół Edukacyjny im. Piotra Skargi, <http://www.skarga.edu.pl/> (19.05.2009).

¹⁵⁹ Grzegorz Łęcicki, *Autorski program nauczania, przeznaczony dla klasy (od I do III) o profilu humanistycznym Liceum Ogólnokształcącego*, maszynopis.

¹⁶⁰ Jolanta Tomczak, *Najlepsze, bo katolickie*, Nasz Dziennik nr 274 (3291) 24.11.2008, <http://www.radiomaryja.pl/pdf/pdf.php?r=ar&id=98220> (19.05.2009)

Stowarzyszenie Edukacji Medialnej i Dziennikarskiej im. Jana Pawła II, o którym była już mowa.

e) Zadania państwa w edukacji medialnej

Spoleczny ruch wychowania do mediów potrzebuje animatorów i koordynatorów. Po pierwsze na szczeblu krajowym. W USA i Kanadzie taką rolę pełnią same organizacje zrzeszone w większe koalicje tj. Action Coalition for Media Education (AML) czy National Association for Media Literacy Education (NAMLE, USA). W Europie animacją ruchu *media literacy* chcą zajmować się państwowe instytucje odpowiedzialne za media – tj. brytyjski OFCOM czy polska KRRiT – a w wymiarze ogólnoeuropejskim agendy unijne tj. Audiovisual and Media Policies.

Do podjęcia krajowej animacji ruchu *media literacy* skłania nas nowa dyrektywa audiowizualna Unii Europejskiej¹⁶¹. Polską odpowiedzią na dyrektywę ma być planowany przez KRRiT Narodowy Program Edukacji Medialnej. Celem takich kampanii jest podnoszenie świadomości odbiorców, medialna edukacja dorosłych i większe upowszechnienie wychowania do mediów w szkolnictwie.

Spoleczny ruch *media literacy* to oprócz organizacji i kościołów również ośrodki akademickie, prowadzące studia wyższe pedagogiczne lub medialne, także ośrodki doskonalenia nauczycieli. Krajowy animator mediów (w Polsce taką rolę chce pełnić KRRiT) z pewnością powinien **współpracować z instytucjami odpowiedzialnymi za edukację**, z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego, także z kuratorami oświaty, Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli. Można rozważyć powołanie odrębnej rady lub instytucji np. Polskiego Instytutu Edukacji Medialnej. Można również rozszerzyć kompetencje KRRiT w tym zakresie.

Niestety w Ustawie o radiofonii i telewizji brak takich zapisów¹⁶². O krajowej animacji edukacji medialnej brak również wzmianki w nowym projekcie Ustawy o

¹⁶¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/65/WE o audiowizualnych usługach medialnych (AVMS) przyjęta 11 grudnia 2007 roku. Preambuła, motyw 37; art. 26, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:332:0027:0045:PL:PDF> (11.05.2009).

¹⁶² Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, http://bip.krrit.gov.pl/pl/bip/ustawa_ritv (21.05.2009).

zadaniach publicznych w dziedzinie usług medialnych¹⁶³. KRRiT swoją misję narodowego animatora dostrzega w art. 6.2 pkt 5. Ustawy o radiofonii i telewizji. – Zgodnie z ustawą o radiofonii i telewizji Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji zobowiązana jest m.in. do „organizowania badań i odbioru programów radiowych i telewizyjnych” (Art.6.2 pkt 5). W szerszym rozumieniu tego sformułowania jest miejsce na zajmowanie się przez KRRiT zagadnieniami odbioru w zakresie udoskonalania kompetencji odbiorczej polskich widzów i słuchaczy. Świadomość wzrastającej roli edukacji medialnej stała się przyczyną zaproponowania w nowelizacji ustawy o radiofonii i telewizji zapisu nakładającego na media publiczne obowiązki z zakresu edukacji medialnej (art.21 ust.1 pkt 9) – informuje Jarosław Firlej w opracowaniu *Działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji związane z upowszechnianiem edukacji medialnej z 2003 roku*¹⁶⁴. Wspomniany art. 21 ust. 1 pkt 9 traktuje raczej o edukacji przez media niż o wychowaniu do mediów. Mowa w nim o „tworzeniu i udostępnianiu programów edukacyjnych na użytek środowisk polonijnych oraz Polaków zamieszkałych za granicą”. Zapisy te wymagają doprecyzowania.

KRRiT mogłaby pełnić funkcję animatora również w sytuacji, gdy MEN zdecyduje się wprowadzić edukację medialną do szkół, a część obowiązków przejmie Departament Programowy MEN. Pozostaje przecież obszar społecznej edukacji medialnej. Dobrym rozwiązaniem byłoby **prawne umocowanie Forum Edukacji Medialnej, obecnie gremium społecznego działającego przy KRRiT, złożonego z różnych przedstawicieli oświaty, mediów, organizacji społecznych i ośrodków akademickich. **Zadaniem państwa jest legislacja.** Społeczny ruch wychowania do mediów domaga się prawnych sankcji. **Przede wszystkim zmian w prawie oświatowym**, nowelizacji podstaw programowych i wprowadzenia nowego przedmiotu. To zadanie wymaga współpracy z ośrodkami akademickimi, prowadzącymi studia w zakresie edukacji medialnej. Nie jest prawdą, że w Polsce nie kształcimy nauczycieli edukacji medialnej. Można wymienić kilkanaście przykładów**

¹⁶³ Poselski projekt ustawy o zadaniach publicznych w dziedzinie usług medialnych, druk nr 1847, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/1847> (21.05.2009).

¹⁶⁴ Jarosław Firlej, *Działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji związane z upowszechnianiem edukacji medialnej*, KRRiT 2003, za: PressCafe.eu. http://presscafe.eu/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=3&Itemid=276 (21.05.2009).

ofert studiów dziennych i podyplomowych dla nauczycieli zainteresowanych edukacją medialną¹⁶⁵. Szansą na rozwój takich kierunków są również fundusze unijne, zwłaszcza program operacyjny Kapitał Ludzki.

Spoleczna edukacja medialna wymaga również pewnych zmian w prawie medialnym. Oprócz zmian w Ustawie o radiofonii i telewizji dających KRRiT większe uprawnienia w zakresie koordynacji, potrzebujemy również stosownych zapisów dotyczących mediów publicznych, a najlepiej mediów w ogóle. Nadawcy starając się o koncesję byliby np. zobowiązani do przedstawienia programu działań dotyczących edukacji medialnej. Taki zapis mógłby się również znaleźć w planowanym Narodowym Programie Edukacji Medialnej, jako jeden z kluczowych elementów.

Nowa dyrektywa audiowizualna Unii Europejskiej otwiera drogę do nowelizacji prawa oświatowego i medialnego. **Nie jest powiedziane, która instytucja ma pełnić rolę animatora mediów, co pozostawiono do samodzielnej decyzji krajom członkowskim. Wybór KRRiT w Polsce wydaje się dobrym rozwiązaniem, m.in. ze względu na dotychczasowe zaangażowanie rady w wychowanie do mediów.**

W dyrektywie mowa również o większym zaangażowaniu samorządów terytorialnych w rozwój edukacji medialnej. W Polsce przede wszystkim chodzi o działania centralne. Co innego np. w Niemczech, w których każdy land decyduje o własnej polityce oświatowej i podstawach programowych. Samorzady mogą pełnić rolę promotorów edukacji medialnej podobnie jak organizacje społeczne czy kościoły. Edukacja medialna to również atrakcyjny pomysł prowadzenia edukacji regionalnej, tworzenia projektów edukacyjnych integrujących różne rodzaje edukacji obywatelskiej, samorządowej czy konsumenckiej.

¹⁶⁵ Np. Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW Warszawa, http://www.iemid.uksw.edu.pl/studia/dzienne_opis.html Studia Podyplomowe *Edukacja do mediów i przez media*, UŁ Łódź, <http://www.edukacjamedialna.pl/page.php?7> Studia Podyplomowe *Edukacja medialna*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, <http://podyplomowe.wsei.lublin.pl/programy/em.htm> Studium Podyplomowe Edukacji Czytelniczej i Medialnej, UAM Poznań, <http://www.staff.amu.edu.pl/~techedu/zaklad/Studium/stpod.html> (21.05.2009).

f) Media w edukacji medialnej

Jak wspominałem **edukacji medialnej nie można utożsamiać z edukacją przez media**. Media pełnią rolę edukatorów (a raczej preedukatorów), upowszechniają i budzą zainteresowanie wiedzą. Wypełniają swoją funkcję wychowawczą, obok informacyjnej i rozrywkowej. Przykładem najbardziej znanego medium edukacyjnego jest amerykański Discovery Channel¹⁶⁶. Zbyt częste mówienie w mediach o mediach byłoby autotematyzmem, co nie znaczy, że nie można tworzyć dobrych audycji i programów telewizyjnych lub pisać o edukacji medialnej w prasie.

Edukacja medialna w mediach to zwykle małe formy audiowizualne, spoty reklamowe pomyślane jako element szerszej kampanii społecznej. To również dyskusje z udziałem ekspertów np. w porannym programie telewizji „śniadaniowej”. Celem edukacji medialnej przez media jest zwrócenie uwagi na potrzebę wychowania do mediów i budzenie świadomości odbiorców. Współczesne formy medialne wymagają atrakcyjnej oprawy, zwięzłości i odpowiedniego ładunku emocjonalnego. Odbiorca szuka również możliwości uzyskania odpowiedzi na nurtujące go pytania ze strony ekspertów, głównie psychologów i pedagogów medialnych. Stąd dobrą formą wydają się spoty, foldery, infolinie, gry edukacyjne online, wypowiedzi ekspertów w studiu telewizyjnym itp. Dobrym przykładem jest tutaj kampania Dziecko w sieci Fundacji Dzieci Niczyje¹⁶⁷. Media pełnią rolę promotorów edukacji medialnej podobnie jak inne instytucje społeczne. **Niekoniecznie musi to być edukacja poprzez media. Odbiorców interesuje to, co tworzy „kuchnię” medialną, co znajduje się poza kanałem przekazu, a jest bardziej związane z funkcjonowaniem instytucji medialnej.** Stąd dobrym rozwiązaniem wydają się warsztaty i szkolenia z edukacji medialnej, spotkania z ludźmi mediów, zwiedzanie studia telewizyjnego i radiowego, zajęcia w redakcjach. Dobrym przykładem są tutaj Dni Otwarte w Telewizji Polskiej¹⁶⁸.

Wspomniałem o potrzebie tworzenia zapisów prawnych nakładających na media

¹⁶⁶ Discovery Media Polska, <http://discoverymedia.pl/> (21.05.2009).

¹⁶⁷ Dziecko w sieci, Fundacja Dzieci Niczyje, <http://www.dzieckowsieci.pl/> (21.05.2009).

¹⁶⁸ Dzień Otwarty w TVP, <http://www.tvp.pl/rozrywka/wydarzenia/dzien-otwarty-telewizji-polskiej> (21.05.2009)

obowiązki edukacyjno-medialne. Mimo ich braku, media chętnie same sięgają po edukację medialną. **Edukacja medialna staje się elementem kreowania własnego wizerunku w ramach przyjętej strategii *public relations*.** Dobrym przykładem są tutaj program Media Starter Canal+¹⁶⁹, Bezpieczne Media Fundacji Telekomunikacji Polskiej¹⁷⁰, Moja Pierwsza Komórka CenterNet Mobile¹⁷¹, projekt Lekcje z Newsweekiem¹⁷², @aktywista, realizowany m.in. przez portale gazeta.pl i wiadomosci24.pl oraz Centrum Edukacji Obywatelskiej¹⁷³.

PR edukacyjno-medialny polega przede wszystkim na wzmacnianiu społecznego zaufania do mediów. – Współczesny człowiek żyje w świecie, w którym jego poczucie bezpieczeństwa jest systematycznie naruszane. Nie chodzi tu tylko o różnego rodzaju zagrożenia fizyczne, ale przede wszystkim o poczucie bezpieczeństwa wynikające ze zrozumienia świata, jasnych reguł, możliwości przewidywania sytuacji społecznych i zachowań innych ludzi. Systematyczne naruszanie poczucia bezpieczeństwa może prowadzić do postrzegania świata przez jednostki jako świata chaosu. Taką wizję mogą niestety utrwalać media, ponieważ zasady ich funkcjonowania nie są zrozumiałe przez odbiorców, a treści przekazywane przez media mówią na ogół o wielu negatywnych zjawiskach. Działalność PR, której jednym z celów jest budowanie społecznego zaufania, może neutralizować zdeformowany obraz rzeczywistości społecznej poprzez dostarczanie wiarygodnych i prawdziwych treści – uważa Barbara Cieślińska¹⁷⁴. Pracując nad Narodowym Programem Edukacji Medialnej czy tworząc własne programy zajęć szkolnych warto **wykorzystać rosnące zainteresowanie mediów edukacją medialną.** Również i mój program wychowania do mediów *Media Aktywni* planuję jako część większej kampanii społecznej i medialnej, o ile – mam nadzieję – uda się pozyskać partnerów dla tej idei. Nauczycieli warto zachęcić do **nawiązywania kontaktów ze stacjami**

¹⁶⁹ Media Starter. Program edukacyjny dla uczniów gimnazjum, Canal +, <http://www.canalpluscyfrowy.pl/mediastarter/cd/start.html> (27.04.2009).

¹⁷⁰ Bezpieczne Media, Telekomunikacja Polska, <http://www.bezpiecznemedia.tp.pl/> (21.05.2009).

¹⁷¹ Moja Pierwsza Komórka, CenterNet Mobile, <http://www.mojapierwszakomorka.pl/> (21.05.2009).

¹⁷² Lekcje z Newsweekiem, <http://edu.newsweek.pl/sg.asp> (21.05.2009).

¹⁷³ @ktywista - program edukacji medialnej z udziałem Wiadomości24.pl http://www.wiadomosci24.pl/artukul/ktywista_program_educacji_medialnej_z_udzialem_wiadomosci24_88246.html (21.05.2009).

¹⁷⁴ Barbara Cieślińska, *Zastosowanie public relations w edukacji medialnej*, http://www.uz.zgora.pl/kmti/konferencje/media_a_educacja/referaty/cieslinska.pdf (21.05.2009).

radiowymi i telewizyjnymi, redakcjami dzienników i czasopism. Wiele mediów chętnie gości wycieczki zainteresowanych uczniów, być może przyszłych dziennikarzy¹⁷⁵. Warto również inicjować wspólne projekty edukacyjne z redakcjami mediów lokalnych i regionalnych. Przykładem takiej inicjatywy jest realizowany w latach 2004 – 2005 projekt Linia Młodych, redagowanej przez licealistów kolumny w regionalnym tygodniku Linia Otwocka¹⁷⁶.

4) Edukacja medialna – narzędzie przemian społecznych

Do tej pory na pytanie: *Dlaczego edukacja medialna?* odpowiadano: bo media odgrywają dużą rolę w społeczeństwie. Dlatego powinniśmy się ich uczyć, poznać język i gatunki, sposoby oddziaływania itd. To widocznie za mało, by przekonać szkolnych decydentów i opinię publiczną.

Mówiąc o edukacji medialnej mam na myśli przede wszystkim społeczne korzyści: dla nas odbiorców, dla demokracji i kultury. Myślę również o korzyściach finansowych dla rynku mediów. Lepiej ukształtowany odbiorca to lepszy konsument, potrafiący dokonywać wyborów, sprawnie poruszający się po coraz bogatszej ofercie rynkowej. To również bardziej świadomy obywatel i podmiot życia publicznego. Ucząc edukacji medialnej budzimy zainteresowanie pracą w zawodach związanych z informacją, tworzymy nowe możliwości zatrudnienia. Technologia informacyjna i medialna, którą obecnie dysponujemy, nie jest jeszcze wystarczająco wykorzystana jako narzędzie rozwoju społecznego i zawodowego.

a) Kultura medialna

O kulturze medialnej możemy mówić dopiero wtedy, kiedy w jej tworzenie angażują się nie tylko twórcy i nadawcy, jak to było do tej pory. Kultura nie jest przywilejem wykształconej elity, narzędziem dominacji nad ludem – masą odbiorców. **Kultura medialna jest prawdziwie wtedy, kiedy staje się kulturą odbiorców i**

¹⁷⁵ *Uczniowie w redakcji*, SuperExpress, http://www.se.pl/archiwum/uczniowie-w-redakcji_79946.html
Uczniowie w redakcji Echa Dnia,
<http://www.echodnia.eu/apps/pbcs.dll/article?AID=/20080403/POWIAT0206/946590205> (21.05.2009).

¹⁷⁶ *Linia Młodych, Linia Otwocka*, <http://linia.com.pl/public/section.php?97-0-0> (21.05.2009).

nadawców. To zmiana w kierunku kultury uczestnictwa, w której odbiorcy stają się aktywnymi współtwórcami przekazów. Stąd też nazwa programu nauczania *Media Aktywni*, synonim nowej postawy wobec mediów, polegającej na czynnym uczestnictwie i twórczym działaniu.

Co aktywizuje odbiorców? **Po pierwsze coraz bogatsza oferta mediów.** Betsy Frank uważa, że medialna aktywność jest czymś charakterystycznym dla pokolenia połowy lat. 70, do którego i ja się zaliczam¹⁷⁷. To osoby, które osiągając dojrzałość w latach 90. miały do dyspozycji znacznie większą ofertę programową niż ich rodzice. Wybór stał się koniecznością. Coraz częściej byliśmy zmuszani dokonywać wyboru z rosnącej liczby programów, audycji, tekstów i portali. Coraz częściej byliśmy proszeni o komentarz, o udział w sondzie SMS itp¹⁷⁸. **Po drugie nowe narzędzia komunikowania są coraz tańsze, bardziej dostępne, łatwiejsze w użyciu, co również sprzyja naszej aktywności.** Jeśli mam dostęp do czegoś, naturalnie chcę z tego korzystać, chcę tego spróbować. Współczesna technologia medialna jest bardziej przyjazna użytkownikowi, intuicyjna i prostsza w obsłudze.

Co do wzrostu samej aktywności możemy pozostać zgodni. Jesteśmy bardziej aktywni medialnie, bo mamy ułatwiony dostęp do mediów i rośnie ich oferta. Mamy jednak do czynienia z **dwoma rodzajami aktywności: pozorną i rzeczywistą (świadomą)**¹⁷⁹. W pierwszym przypadku odbiorca chętnie korzysta z oferty, ale jego wybory mają charakter impulsywny i przypadkowy. Ma wrażenie, że wybiera sam, podczas gdy jest kierowany zewnątrz m.in. przez reklamę i perswazję. Za przejaw pozornej aktywności możemy uznać takie zjawiska, jak kulturę klikania, ekstazę komunikacji – czerpanie satysfakcji z samego przekazu, *zapping* – wędrówkę po kanałach telewizyjnych.

Aktywność pozorna jest odpowiedzią na nadmiar informacji, z którym jesteśmy konfrontowani. Samo zapoznanie się z ofertą wymaga większego

¹⁷⁷ Betsy Frank, *Changing media. Changing audiences*, MIT Communications Forum, http://web.mit.edu/comm-forum/forums/changing_audiences.html (4.06.2009).

¹⁷⁸ *Liczba stron internetowych przekroczyła już 100 mln*, 2006, http://it.wnp.pl/liczba-stron-internetowych-przekroczyła-juz-100-mln,16396_1_0_0.html ; *Stacje telewizyjne – coraz większy wybór*, 2008, <http://www.egospodarka.pl/30254,Stacje-telewizyjne-coraz-wiekszy-wybor,1,39,1.html> (4.06.2009).

¹⁷⁹ Por. podobne rozróżnienie: *Interakcje i komunikacja w grupie w aspekcie zarządzania cz. 3*, <http://www.hrc.pl/index.php?dzid=0&did=1661&part=2> (4.06.2009). Bogdan Nowecki, *Aktywność pozorna i rzeczywista*, Oświata i Wychowanie, Wersja B 7, 1984, s. 21 – 25.

zaangażowania. Żeby wybrać, trzeba poznać, a to wzmaga naszą aktywność. Nadmiar utrudnia jednak rozpoznanie i dokonanie wyboru. Polegam na impulsie lub intuicji, lub – najczęściej – na tym, co jest mi podpowiedziane.

W aktywności rzeczywistej, czy też możemy powiedzieć świadomej, odbiorca zadaje sobie pytanie: czego chcę? Co jest mi potrzebne? Na co mam ochotę? Dopiero wówczas poszukuje. To odbiorca kierowany wewnątrz, ustalający własne cele, świadomy potrzeb i możliwości. Wiedzieć, czego chcę – to sztuka, strategia, mądrość korzystania z mediów. Odbiorca świadomy wie, że nie jest konieczne poznawanie wszystkiego, co jest nam dostępne. Mądry odbiorca zastanawia się i kalkuluje wybór. Nie pozbawia się jednak „radości wybierania”, emocjonalnego wymiaru korzystania z oferty mediów. Wie, na czym polega rola emocji w tym wyborze i kiedy potrzebny jest nadzór umysłu. Stąd mówimy o wyborze świadomym, a nie o wyborze racjonalnym.

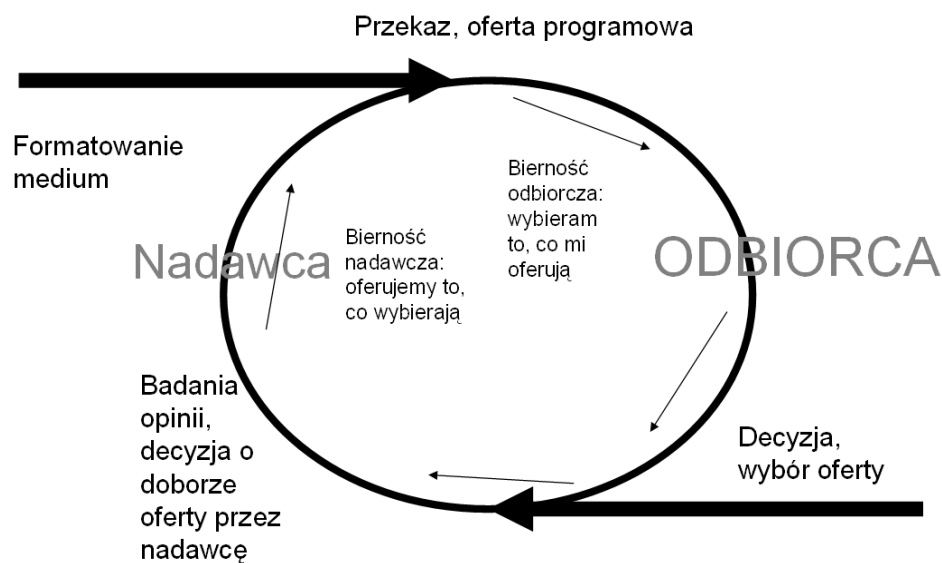
Możemy powiedzieć, że medialna aktywność jest czymś, co rodzi się naturalnie wraz z postępem technologicznym i wzrostem oferty, ale trzeba ją w pewnym stopniu kształtować. Jeśli mówimy o edukacji medialnej jako działaniu celowym i planowym zmierzającym do większej świadomości odbiorczej, krytycyzmu i selektywności, to mamy do dyspozycji narzędzie kształtowania tej medialnej aktywności. Naturalnej aktywności trzeba pomóc, nadać kierunek, a raczej nauczyć nadawania kierunku.

Przyszłością kultury medialnej jest aktywny odbiorca, który potrafi samodzielnie dokonywać świadomych wyborów. Taka postawa jest pożądana z wielu powodów. W ujęciu negatywnym jest przeciwdziałaniem różnym formom propagandy i manipulacji. W ujęciu pozytywnym sprzyja **podnoszeniu jakości mediów.** Odbiorca, który wie, czego chce, lepiej określa wspólną sobie i jemu podobnym grupę docelową.

Bardziej wyspecjalizowane grupy celowe, o lepiej określonych potrzebach odbiorczych, tworzą popyt na bardziej wyszukane przekazy. Odbiorca, który pracuje nad swoim gustem medialnym, znudzony łatwym przekazem, chętniej sięgnie po bardziej wyrafinowane teksty kultury, wymagające pewnej wiedzy i ukształtowanej

estetyki. Dalsza specjalizacja odbiorców zmierza do zaniku medium dla wszystkich, popularnej i masowej rozrywki dla każdego. Nadawcom i twórcom ułatwi dotarcie z mniej popularnym i bardziej wymagającym przekazem. Warunkiem jest jednak przygotowanie odbiorców i kształtowanie ich zapotrzebowania na ten przekaz.

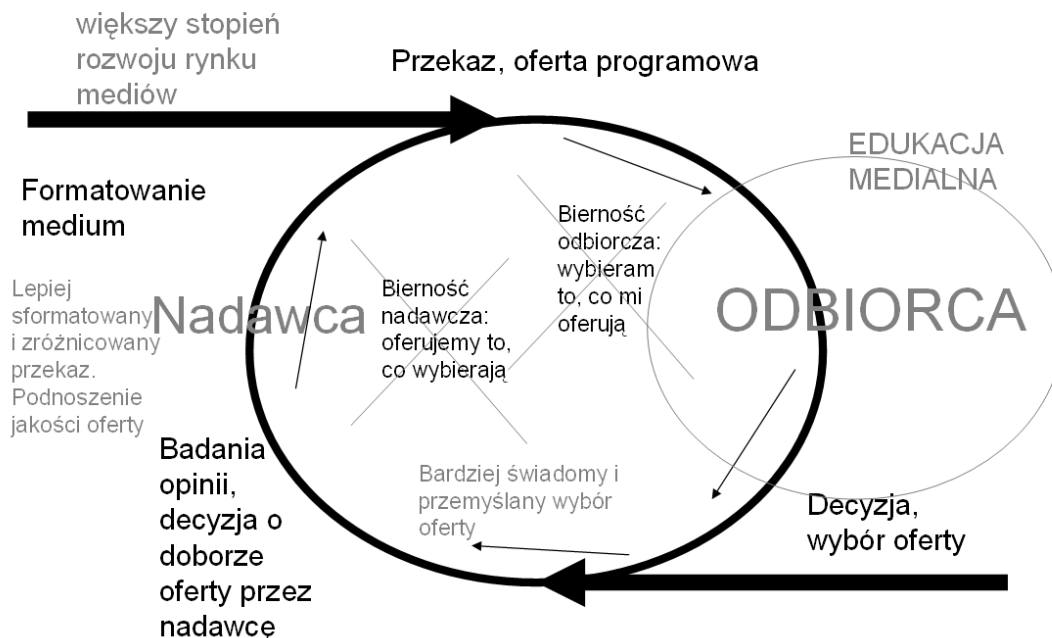
Odbiorca jako podmiot rynku mediów

Rys. 1. Odbiorca jako podmiot rynku mediów

Wzmacnianie aktywności odbiorczej przez edukację medialną prowadzi do zaniku bierności odbiorczej i nadawczej. Służy bardziej świadomym wyborom oferty przez odbiorców, podnoszeniu jej jakości przez nadawców, a w konsekwencji prowadzi do większego rozwoju mediów. Proces ten przedstawiam na załączonych grafikach.

Odbiorca jako aktywny podmiot rynku mediów

Rys. 2. Odbiorca jak AKTYWNY podmiot rynku mediów

b) Polityka i wolny rynek

Kompetentny odbiorca mediów to dojrzały konsument i świadomy obywatel. Konsument jest podmiotem filozofii marketingowej i gospodarki wolnorynkowej. Jego wybór nadaje kształt rynkowi towarów i usług. Obywatel to wyborca w systemie demokratycznym i obserwator władzy. Rynek zabiega o wybory konsumenta, politycy o wybory obywatela. Wybór jest kluczem do systemu demokratycznego i gospodarki wolnorynkowej.

Można mieć wrażenie, że sprawa wyboru jest zbyt poważna, by w całości pozostawić ją odbiorcy. Zdecydowanie łatwiej kieruje się nieświadomą i podatną na wpływy masą. Być może znajdą się środowiska, które uważają, że **dawanie większej swobody odbiorcy, konsumentowi i obywatelowi jest niebezpieczne z punktu widzenia elit.** Ale czy jest to możliwe w nowej kulturze medialnej?

Technologia, którą mam w domu, pozwala mi założyć internetową gazetę, dyskutować z innymi na forum, nagrywać i publikować filmy. **Odbiorca, konsument i obywatel może cieszyć się niespotykaną dotąd wolnością słowa.** Ta wolność może być niebezpieczna dla tradycyjnego podziału ról w komunikacji medialnej, w filozofii marketingowej i polityce. Stąd być może trudny do zdefiniowania opór przed emancypacją odbiorców. Upowszechniając technologię, która daje tak dużą swobodę wypowiedzi i tworzenia, dokonaliśmy już wyboru nowej epoki i sposobu myślenia o komunikowaniu i funkcjonowaniu życia społecznego. Nie da się zakazać tej swobody ustawą. Nowe media przynoszą wolność. Z wolności tej nie potrafimy jeszcze dostatecznie korzystać, bo też nie uczymy, jak z niej korzystać dostatecznie.

Zmiany technologiczne i kulturowe wydają się nieodwracalne. **Można, co najwyżej, utrudniać odbiorcy przechodzenie ze stanu aktywności pozornej do aktywności świadomej.** Niech ma poczucie, że wybiera, że ma do dyspozycji setki informacji i kanałów przekazu, ale nie należy mu pomagać w wyborach, ryzykować utratę wpływu. Taka strategia nie wydaje się jednak możliwa w dalszej perspektywie. Nowa technologia komunikacyjna stała się płaszczyzną budzenia świadomości. Ludzie chcą się uczyć, chcą być aktywni i świadomi, uczą się od siebie. Internet stał się pozytywnym ruszeniem przebudzonych odbiorców, którzy stają się bardziej świadomi poprzez komunikowanie. Już dzisiaj politycy nie mogą ignorować internautów zabiegając o głosy¹⁸⁰. Producenci i dostawcy usług również nie mogą ignorować ich opinii¹⁸¹.

Dalszy rozwój „komunikacyjnej technologii wolności” może podważyć filozofię marketingu rynkowego i politycznego, w której ważną rolę odgrywa zabieganie o klienta i wyborcę poprzez składanie obietnic jak w reklamie i hasłach wyborczych. Internet obudził w nas nowe możliwości rozwoju osobistego i społecznego. Chcemy również współuczestniczyć w tworzeniu mediów, czego dowodem są portale

¹⁸⁰ *Obama został prezydentem dzięki Internetowi?* 2009, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,18032,title,Obama-zostal-prezydentem-dzieki-internetowi,wid,10771728,wiadomosc.html>; *Polska XXI: narodziny nowej partii politycznej w Internecie*, <http://webhosting.pl/Polska.XXI:.narodziny.nowej.partii.politycznej.w.Internecie> (7.06.2009).

¹⁸¹ MStop – inicjatywa klientów niezadowolonych z usług bankowych, <http://mstop.pl/>; KupFranki.pl, akcja kupowania waluty szwajcarskiej przez kredytobiorców, <http://kupfranki.pl/> (7.06.2009).

społecznościowe i dziennikarstwo obywatelskie¹⁸².

Pierwsza era internetu, epoka dot.com, była właściwą kulturze mediów masowych epoką nadawców, którzy traktowali internet jako kolejne medium centralne. W erze web 2.0 upowszechnia się model aktywnego odbiorcy, powstaje forum komunikowania, internet nie jest już pojmowany jedynie jako kolejne mass medium. W znacznej mierze odbiorca ma jednak trudności z dokonywaniem świadomych wyborów i kłopoty z nadmiarem oferty. Chce również współtworzyć przekazy medialne, ale często brakuje mu podstawowych kompetencji nadawczych czy dziennikarskich.

Można przewidywać, że zapowiadane **web 3.0 to najprawdopodobniej odbiorca aktywny świadomie**, upowszechniona edukacja medialna w nowym rozumieniu, technologie wspierania świadomych wyborów m.in. poprzez inteligentne wyszukiwarki¹⁸³, sieć stająca się w jeszcze większym stopniu kolektywną świadomością¹⁸⁴.

Trudno inaczej wytłumaczyć niechęć decydentów do edukacji medialnej jak poprzez wspomniane zjawisko lęku technologicznego. Tym razem jest to **lęk przed wolną jednostką**. Nowe technologie komunikacyjne prowadzą do zmiany zakorzenionego w kulturze masowej sposobie myślenia o podmiocie demokracji i gospodarki. Stąd jest to zmiana tak trudna do przeprowadzenia, powolna i napotykalająca opór. Jest to jednak zmiana nieuchronna, prowadząca do nowego paradygmatu demokracji uczestniczącej i gospodarki wolnego rynku, kształtowanej przez wolne i świadome wybory jednostek. Od nas zależy czy będziemy potrafili kształtować te procesy m.in. poprzez instytucjonalną edukację czy też pozostawimy je działaniu mechanizmów kulturowych i obszarowi edukacji nieformalnej.

¹⁸² Relacje z wydarzeń często pojawiają się w nich pierwsze, zanim trafią do głównych mediów. Są to serwisy złożone z fotografii i filmów nakręconych telefonem komórkowym. Zob. Twitter, <http://twitter.com/>; Blip – Bardzo Lubię Informować Przyjaciół, <http://blip.pl> (5.06.2009).

¹⁸³ *Web 3.0 – internet bez ludzi*, Money.pl, <http://www.money.pl/gospodarka/ngospodarka/ebiznes/artukul/web;3;0;-;internet;bez;ludzi,56,0,251704.html> (5.06.2009).

¹⁸⁴ Bliskie temu pojęciu jest używane przez Pierre Levy pojęcie *kolektywnej inteligencji*. Pojęcie kolektywnej świadomości można rozumieć szerzej nie tylko jako wymianę i współpracę intelektualną, ale też wspólnotę celów działania, wspólne dążenie do czegoś, współodczuwanie itp. Zob. *Collective intelligence*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Collective_intelligence (5.06.2009).

c) Nowy model edukacji

Agnieszka Ogonowska nazywa edukację medialną kluczem do rozumienia społecznej rzeczywistości¹⁸⁵. To klucz i narzędzie zmiany. Także zmiany modelu edukacji. Dla Europejczyków to jedna z form realizacji Strategii Lizbońskiej, stawiania się najbardziej innowacyjną gospodarką świata i społeczeństwem informacyjnym¹⁸⁶.

Edukacja medialna może być początkiem odnowy całego systemu oświaty.

Szkolnictwo odpowiada na te społeczne i technologiczne przemiany z opóźnieniem. Obecny model szkoły jest dostosowany do epoki przemysłowej. Szkoła to taśma montażowa, z wyraźnym podziałem na zadania do wykonania w określonym czasie. Co 45 minut uczniom zmienia się szef, przed którym muszą odpowiadać. W tym modelu szkoły uczeń jest odrabiany jak na taśmie produkcyjnej, na której końcu ma egzamin. To wszystko stanowi przygotowanie do świata fabryki¹⁸⁷.

Współcześnie potrzebujemy bardziej nauczania problemowego niż tylko podającego. **Potrzebujemy modelu edukacji, która nie uczy o tym, co jest, ale kreuje nowe.** To również zmiana modelu edukacji szkół wyższych, przed którymi stoi wyzwanie tworzenia zawodów przyszłości, lepiej wykorzystujących technologię, którą mamy do dyspozycji. Rolą szkoły jest nie tylko dostosowanie edukacji do zmiany technologicznej, ale tworzenie technologii pod edukację, inicjowanie odwrotnego proces wynikającego z pogłębionego rozumienia wartości kulturowych i rozwoju wiedzy o człowieku. To odwrócenie zjawiska opóźnienia kulturowego. Tutaj kultura dyktuje warunki technologii, a nie odwrotnie.

Nowy model edukacji to również pytanie o współczesne zawody związane z mediami, o dziennikarstwo, o status prasy drukowanej. Dla edukacji medialnej ważne wydają się technologie rozwoju i wspomagania odbiorczej świadomości, tworzenie nowej metodyki nauczania. **To również otwarcie na nowe nauki o poznaniu i komunikacji.** Dużą rolę może tu odegrać rozwój kognitywistyki jako interdyscyplinarnej nauki o umyśle człowieka, obejmującej badania psychologii

¹⁸⁵ Agnieszka Ogonowska, *Edukacja medialna. Klucz do rozumienia społecznej rzeczywistości*, Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana 2003.

¹⁸⁶ Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, <http://www.strategializbonska.pl/> (7.07.2009).

¹⁸⁷ *Promocja nowoczesnej edukacji*, You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=Vpf-q4cOGRk> (26.05.2009).

poznawczej, tradycję filozoficznej teorii poznania i osiągnięcia informatyczne w badaniach nad sztuczną inteligencją¹⁸⁸. Załączeniem kognitywistyki i edukacji medialnej opowiada się m.in. Bronisław Siemieniecki¹⁸⁹.

Edukacja medialna nie jest ideologią. Nie wiąże się ani z kalifornijskim libertarianizmem¹⁹⁰, który miał być ideologią internetu, ani teologią katolicką, która zaleca edukację medialną. To **narzędzie „czyste”**. Narzędzie myślenia, wybierania i tworzenia. Narzędzie, które **ma służyć celom, które dopiero wspólnie wypracujemy**. Media to z definicji *środek do czegoś* (łac. *medialis* – pośredni). Edukacja medialna jest edukacją „narzędziową”. Dotyczy podstawowych kompetencji umysłowych, decyzyjnych i komunikacyjnych człowieka. Ma służyć edukacji złożonej, określonym dziedzinom poznania i naszej aktywności. **Ona jedynie dostarcza instrumentarium.**

¹⁸⁸ Włodzisław Duch, *Wstęp do kognitywistyki*, http://www.fizyka.umk.pl/~duch/Wyklady/Cog_plan.html (5.06.2009).

¹⁸⁹ Bronisław Siemieniecki, *Teoria kognitywistyczna w edukacji wspieranej mediami*, w: Tenże (red.), *Pedagogika medialna*, t.I, Warszawa: PWN 2008, s. 285 – 308.

¹⁹⁰ Richard Barbrook, Andy Cameron, *The Californian Ideology*, http://www.alamut.com/subj/ideologies/pessimism/califIdeo_I.html (6.06.2009).

II. Jak uczyć edukacji medialnej?

Jak najprościej. Twórczo. Uczyć nie tyle technologii, co kształtować człowieka. Inspirować. Ale co to znaczy w praktyce? Jak ten model edukacji medialnej realizować?

Zajmiemy się metodyką nauczania naszego przedmiotu. Po pierwsze określimy – jak w każdej metodyce – **cele edukacji medialnej**. Celem edukacji medialnej jest kształtowanie postaw odbiorcy mediów i nauka medialnych umiejętności. Ideałem wychowawczym jest cnota **medialnej mądrości** – praktyki rozeznawania i dokonywania dobrych wyborów medialnych. Ideałem społeczeństwa jest **społeczeństwo sapiencjalne** (łac. *sapientia* – mądrość), zbudowane wokół wiedzy i informacji, ale również wokół wartości i umiejętności, które pozwalają tę wiedzę zrozumieć, ocenić i wykorzystać w doświadczeniu.

Przyjrzymy się również różnym **metodom nauczania** i zapytamy, które z nich są najbardziej właściwe dla edukacji medialnej. Wiele wskazuje na metody aktywizujące jako skuteczne formy wychowania do mediów. Nie tylko ze względu na zbieżność pojęciową: aktywny odbiorca – metody aktywizujące. Odwołamy się również do metodyki Celestyna Freineta.

Praktyczną formą zastosowania metod aktywizujących w edukacji medialnej jest proponowany trzyletni program nauczania *Media Aktywni*. Zaprezentuję przykładowe tematy zajęć oraz zbiór inspiracji dydaktycznych, propozycji zastosowania metod aktywizujących w wychowaniu do mediów.

1) Cele edukacji medialnej

Cel to podstawowe pojęcie edukacji. Nie ma dydaktyki bez określonego celu, którym zwykle jest przyjęty ideał człowieka i społeczeństwa. Edukacja odwołuje się zawsze do określonej wizji antropologicznej, przyjętego wzorca osoby wykształconej. Również w edukacji medialnej stawiamy pytanie o to, jakiego odbiorcę chcemy kształtować? Jaki jest ideał wychowawczy, do którego zmierzamy? Główny cel edukacji medialnej, przedstawiony już na początku, to kompetencja medialna – *media*

literacy. **Dobry odbiorca to innymi słowy odbiorca kompetentny.** Dobry wskazuje zarówno na wymiar techniczny, tu na sprawność w posługiwaniu się mediami, psychologiczny – postawy czy umiejętności medialne, jak i wymiar etyczny, ocenę moralną przekazów medialnych.

a) Postawy dobrego odbiorcy mediów

O różnych postawach względem mediów szczegółowo pisze bp Adam Lepa w odrębnej monografii¹⁹¹. Definiuje postawę jako względnie trwałe, negatywne lub pozytywne ustosunkowanie się człowieka do określonej idei, rzeczy, zjawiska czy osoby. Analizuje postawy kształtowane przez media, zarówno negatywne i pozytywne, jak i postawy kształtowane w edukacji medialnej. Nie chcąc powtarzać tych zagadnień, bardzo dobrze i przystępnie opracowanych przez bp Adama Lepę, rozwiniemy jedynie temat postaw kształtowanych w wychowaniu do mediów. Bp Lepa wymienia: postawę krytyczną, postawę selektywnego odbioru i postawę twórczej aktywności. To ujęcie wydaje się bardzo trafne i lapidarne, przemawia prostotą i jasnością. Dodałbym do tego katalogu postawę świadomego odbiorcy mediów.

Dobry odbiorca mediów to krytyczny, selektywny, aktywny i świadomy podmiot komunikacji medialnej. Co kryje się pod tymi określeniami? Co to znaczy być dobrym odbiorcą mediów? Jakimi cechami powinien się charakteryzować? Jakie postawy kształtować? Konieczna jest pewna etymologiczna i filozoficzna analiza przedstawionych wyżej określeń.

Dobry to znaczy: życzliwy dla ludzi, skłonny do pomagania, łagodny, pocziwy, serdeczny, godny naśladowania, zgodny z zasadami moralnymi, szlachetny, prawy; dodatni, dodatnio oceniający, pozytywny, odznaczający się wesołością, pogodny, optymistyczny, zapowiadający coś pomyślnego, pomyślny, szczęśliwy; należycie, starannie coś wykonujący, pilny, zdolny, wzorowy; nie osłabiony, nie przytępiony, silny, tęgi, zdrowy; taki, jaki być powinien, należyty, właściwy.

Ideał dobrego odbiorcy to pewien zbiór postaw związanych z pozytywnym stosunkiem do mediów. Edukacja medialna zmierza do kształtowania takich cech,

¹⁹¹ Adam Lepa, *Media a postawy*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2002.

składowych danej postawy, które sprzyjają temu pozytywnemu stosunkowi do mediów. Tym samym wychowanie do mediów rezygnuje z pesymizmu, determinizmu czy negatywizmu w ocenie mediów. Jest to zdecydowanie afirmacja technologii komunikacyjnej. W takim ujęciu ostrzeżenie przez mediami jako źródłami zagrożeń stanowi jedynie uzupełnienie wychowania medialnego, a nie centrum tego wychowania.

W takim ujęciu możliwa jest również sama edukacja, jako proces tworzenia pożądanej zmiany, dążenie do ideału wychowawczego. W takim ujęciu możliwa jest edukacja medialna, bazująca na przekonaniu, że możemy kształtować odbiorcę mediów w kierunku bardziej suwerennego podmiotu komunikacji medialnej, w przeciwieństwie do przekonania o podmiocie determinowanym przez media. Edukacja medialna zrywa z koncepcjami technologicznego determinizmu i podkreśla znaczenie wolnej woli człowieka względem mediów¹⁹². W takim ujęciu mediom, czy technologii w ogóle, przywraca się status narzędzi tworzenia kultury, a nie determinantów kulturowych.

Pojęcie cechy w odniesieniu do osób również ma ścisły związek z edukacją. Cecha to znamię, właściwość, rys, odróżniające lub charakteryzujące pod jakimś względem istoty żywe lub przedmioty martwe, ich czynności i stany. Mówiąc o cechach osobowych wskazujemy na te wrodzone i wyuczone, dające się kształtować na drodze wychowania lub samowychowania. Pojęcie cechy w odniesieniu do osób wskazuje na możliwość kształcenia pewnych właściwości poprzez edukację jak i – na skutek braku edukacji – ich degradację.

Za bp. Lepą będziemy jednak **posługiwać się pojęciem postawy, choć można mówić również o cechach dobrego odbiorcy mediów.** Jeśli powiemy „to jest odbiorca krytyczny” to możemy mówić zarówno o pewnej cesze jego charakteru jak i postawie. W odniesieniu do edukacji medialnej ma to drugorzędne znaczenie czy przyjmiemy podział na postawy czy też wskażemy na jedną postawę dobrego odbiorcy i przedstawimy jej cechy. Nie utrudniając zagadnienia przyjmiemy koncepcję bp Lepy. Wskazane przez niego **postawy składają się na pewien ideał dobrego odbiorcy**

¹⁹² Piotr Drzewiecki, *Nie lękajcie się nowych technologii. Edukacyjno-medialne przesłanie Listu Apostolskiego Szybki rozwój Jana Pawła II*, Łódzkie Studia Teologiczne (w druku, 2009).

mediów, do którego zmierzamy. Cechy są określeniami danej postawy odbiorczej. Zajmiemy się charakterystyką poszczególnych postaw i zapytajmy o jej cechy.

Co to znaczy być świadomym odbiorcą mediów? Świadomy, czyli zdający sobie sprawę z czegoś, wiedzący o czymś; zorientowany; nie działający instynktownie, ale w sposób zamierzony. Pojęciem pierwotnym jest tutaj świadomość – zdolność zdawania sobie sprawy w kategoriach pojęciowych z tego, co jest przedmiotem postrzegania, doznawania, z tą zdolnością wiąże się umiejętność formułowania sądów orzekających. Pojęciem pokrewnym jest podświadomość – dziedzina życia psychicznego niepoddana kontroli świadomości; podświadomy – odruchowy, mimowolny. Odbiorca świadomy to ten, który wie, co jest komunikowane medialnie i jak to jest komunikowane. Wie również, jaka jest jego rola w komunikacji.

Narzędziem kształtowania tej postawy jest wiedza o mediach i sposobach ich funkcjonowania. Jest to również wiedza o sobie samym w kontekście mediów i współtworzonej przez nie kultury i społeczeństwa. Według Neila Postmana jest to również wiedza o historii mediów i rozwoju poglądów na media, bo każdego przedmiotu powinno uczyć się jak historii¹⁹³. Edukacja medialna w tym sensie korzysta z dorobku zarówno medioznawstwa, teorii komunikowania i kultury, historii, psychologii i socjologii mediów. Im więcej wiem o sobie i mediach, tym większa jest moja medialna świadomość. **Postawa świadomego odbiorcy jest ukierunkowana na poznanie i rozumowanie. Dopiero wówczas możliwe jest rozróżnianie i dokonywanie wyborów.**

W postawie krytycznej mamy do czynienia z rozróżnianiem. Krytyczny, czyli oparty na analizie, badaniu cech ujemnych i dodatnich przedmiotu, skłonny do takiej analizy (zwłaszcza doszukiwania się stron ujemnych), łac. *criticus*, gr. *kritikos* – osądzający. Pojęciem pierwotnym jest tutaj krytyka – analiza i ocena wartości czegoś. Sąd jest przygotowaniem do wyboru, przejściem od wiedzy do decyzji. Rozróżnianie odwołuje się do aksjologii, do pytania o wartości etyczne i estetyczne. Oceniamy zawsze w odniesieniu do określonych wartości.

¹⁹³ Neil Postman, *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1995, s. 226.

Edukacja medialna odwołuje się do aksjologii, co nie znaczy, że staje się określoną ideologią, o czym wspominałem pisząc o „narzędziu czystym”. W edukacji medialnej nie narzucamy określonych wartości odbiorcy, ale wzmacniamy jego zdolność wartościowania. To on ostatecznie decyduje o tym, co ma dla niego wartość. To on, przyjął lub chce przyjąć coś za wartość. W edukacji medialnej chodzi raczej o kształtowanie konsekwencji w tym wartościowaniu. O logikę sądu. Jeśli coś krytykujesz, to przedstaw wartość, względem której to krytykujesz. Jak rozumiesz tę wartość? Jak uzasadniasz takie jej rozumienie?

Krytyczna postawa wobec mediów polega na niedowierzaniu wszystkiemu, co jest mi przekazywane poprzez media. Po drugie jest badaniem danego przekazu, zgodnie z przyjętą aksjologią. Po trzecie jest kształtowaniem własnej aksjologii, zbioru wartości, którymi się kierujemy w życiu. W krytycznej postawie mówimy także o budowaniu własnych poglądów i opinii na dany przekaz, o dokonywaniu ocen moralnych. Stąd program edukacji medialnej obejmuje również zagadnienia etyczne i estetyczne, związane z oceną przekazów. Stąd edukacja medialna to również elementy aksjologii, dyskusji o wartościach, które są prezentowane w mediach.

Postawa selektywna ma bezpośredni związek z samym wyborem. Selektywny, czyli reagujący tylko na pewne bodźce z pominięciem innych, zależny od pewnych, ściśle określonych bodźców, sytuacji, wybiórczy. Pojęciem pierwotnym jest tutaj selekcja (łac. *selectio* – wybór), dobór przez eliminację, wybieranie (znaczenie biologiczne, sportowe). Selektywność to zdolność selekcji w reagowaniu na bodźce. Jeśli mam pewną wiedzę o przekazie, jeśli umiem go ocenić względem określonej wartości, mam podstawy do wyboru pozytywnego – przyjęcia czegoś lub negatywnego – odrzucenia. Potrafię również nie tylko wybierać, ale dobierać określone przekazy. Jeśli wiem, co chcę i wiem, co ma wartość, szukam tego, co odpowiada mojemu przekonaniu. Selektywność w tym sensie jest nie tylko wyborem tego, co jest, a również postawą poszukiwania tego, co chciałbym wybrać. To nie tylko samo decydowanie, ale również kreowanie wyboru. Nie tylko reagowanie na „medialne bodźce”, co bardziej szukanie i dostarczanie sobie określonych bodźców.

Dobry odbiorca charakteryzuje się aktywną i kreatywną postawą względem mediów. Tak jak wspominałem w poprzednim rozdziale chodzi o aktywność

świadomą (a nie pozorną), opartą na wiedzy o mediach i sobie samym, uzasadnioną w krytycznym sądzie względem wartości. Odbiorca mediów staje się kreatorem wyborów. Współczesne technologie, bardziej dostępne odbiorcom, prowokują taką właśnie kreatywność wybierania. Jeśli nie odnalazłem tego, czego szukam, powinienem tworzyć to sam lub – co najmniej – twórczo szukać tego, co mi odpowiada, czego chcę. Tak rozumiana edukacja medialna to zachęta do medialnej twórczości. To odwrócenie porządku: to odbiorca decyduje o tym, jakie przekazy chce odbierać według wypracowanego przekonania. To odbiorca stoi w centrum procesu komunikowania medialnego.

Postawy dobrego odbiorcy mediów			
Świadomy Zna media, ich historię, sposób funkcjonowania, jest również świadomy siebie jako podmiotu komunikowania	Krytyczny Wartościuje przekazy, umie je oceniać zgodnie z własnym systemem wartości	Selektywny Potrafi wybierać i dobierać przekazy, które najbardziej mu odpowiadają	Aktywny, kreatywny Tworzy własne przekazy, recenzuje, aktywnie poszukuje
<i>Poznanie, rozumowanie</i>	<i>Rozróżnianie</i>	<i>Wybór</i>	<i>Tworzenie</i>
Wiedza o mediach, psychologia mediów, historia mediów, teorie komunikowania	Aksjologia, etyka	Filozofia i psychologia woli	Psychologia twórczości

Tab. 4. Charakterystyka postaw dobrego odbiorcy mediów

b) Umiejętności medialne

Kompetencja medialna to – oprócz postaw – umiejętności związane z odbiorem i twórczym wykorzystaniem mediów przez odbiorcę. Umiejętność to oparta na wiedzy zdolność wykonywania czegoś, wprawa, praktyka. Kształcenie umiejętności wymaga,

oprócz podstaw wiedzy, regularnego ćwiczenia. Stąd program *Media Aktywni* rozpoczyna się od podstawowego treningu umiejętności komunikacyjnych, rozwijanych przez cały czas jego trwania.

Peter Winterhoff-Spurk, niemiecki psycholog mediów, wskazuje na trzy rodzaje umiejętności medialnych pisząc o kompetencji technicznej, osobistej i społecznej¹⁹⁴.

Podstawowy poziom to umiejętności związane z posługiwaniem się technologią. To pewnego rodzaju instruktaż posługiwania się programami komputerowymi, aplikacjami internetowymi, kamerami i aparatami fotograficznymi itd. Techniczne umiejętności nie stanowią problemu dla ludzi młodych, obeznanych z nową technologią od dzieciństwa. Kształcenie technicznych umiejętności ma miejsce również w szkole m.in. na zajęciach informatycznych. Technologie są coraz częściej projektowane jako łatwe i przyjazne użytkownikowi. Problem dotyczy raczej naszego pokolenia i osób starszych. To my, dorośli, mamy trudności w posługiwaniu się nowymi technologiami, stąd wydaje się nam, że podobne trudności mają też nasze dzieci.

Największy problem i zaniedbany obszar edukacji to umiejętności komunikacyjne, osobiste i społeczne. Kompetencja medialna – w poszerzonym zakresie – to umiejętności związane z komunikacją w ogóle, intrapersonalną (wewnętrzną, związaną z myśleniem), interpersonalną, grupową, publiczną i medialną. **Myślę, mówię, słucham, oglądam** – to umiejętności wynikające z naszej biologii, kształtowane w codziennym życiu, w edukacji ustawicznej. A jednak brak ich celowego kształtowania stanowi problem jakości uczestnictwa w życiu publicznym i kulturze medialnej. Jeśli nie kształtuję swojego myślenia, języka, którego używam na co dzień, swojej zdolności słuchania i dyskusowania z innymi, trudno żebym potrafił w pełni korzystać z praw podmiotu kultury, rynku i demokracji. Trudno o jakość korzystania z tych praw, jeśli nikt do kształtowania umiejętności komunikacyjnych nie zachęca.

Interesujące są tutaj doświadczenia amerykańskie. Przez całe lata na różnych szczeblach szkolnictwa zajmowano się nauczaniem trzech podstawowych

¹⁹⁴ Peter Winterhoff-Spurk, *Psychologia mediów*, tłum. Piotr Włodyga, Kraków: WAM 2007, s. 177.

umiejętności – czytania, pisania i liczenia. W 1978 r. Kongres Stanów Zjednoczonych zmienił ustawę o szkolnictwie dodając czwarty element – komunikację ustną. Chociaż ustne porozumiewanie się – mówienie i słuchanie – często decyduje o sukcesie szkolnym, zawodowym i społecznym, szkolnictwo amerykańskie zaniedbywało kształcenie w tym zakresie. Wiele osób zakładało, że skoro dzieci wkraczają do szkoły potrafiąc mówić i słuchać, to nie potrzebują dalszego rozwijania tych umiejętności. A jednak **okazało się, że jest to taka forma aktywności, której trzeba się nauczyć**¹⁹⁵.

Okazało się... Warto przypomnieć, że retoryka należała do kanonu podstawowych przedmiotów nauczania w starożytności i średniowieczu. Podobnie jest z innymi elementami *trivium* – logiką i gramatyką, które wchodziły do podstawowego kanonu tzw. sztuk wyzwolonych¹⁹⁶. O potrzebie powrotu do nauczania *trivium* pisała Dorothy Sayers w eseju *The Lost Tools of Learning*, w latach 40. minionego stulecia¹⁹⁷. Jej zdaniem *trivium* jest umysłowym i komunikacyjnym przygotowaniem do dalszego poznawania wiedzy, do studiowania wybranej dziedziny. Można powiedzieć, że w tym zakresie szkolnictwo cofnęło się w rozwoju, zaniedbując propozycje wypracowane przez starożytnych.

Współcześnie nowym *trivium* może być właśnie edukacja medialna. Stąd przedstawiony już wcześniej postulat zajęć z retoryki w szkole poszerzonych o zagadnienia autoprezentacji i tzw. mowy ciała (ang. *body language*). Dodajmy do tego postulat odnowienia logiki wzbogaconej o techniki kreatywnego myślenia, metodykę uczenia się i elementy kognitywistyki. Po trzecie naukę nowej gramatyki poszerzonej o język fotografii i filmu, gatunki radiowe i telewizyjne, język nowych mediów, gatunki dziennikarskie, czyli to, co obejmuje klasyczne rozumienie pojęcia *media literacy*. **Nowe *trivium* to dostosowane do rozwoju technologicznego i wiedzy klasyczne instrumentarium myślenia, mówienia, słuchania, dyskusowania, pisanie, notowania i uczenia się.**

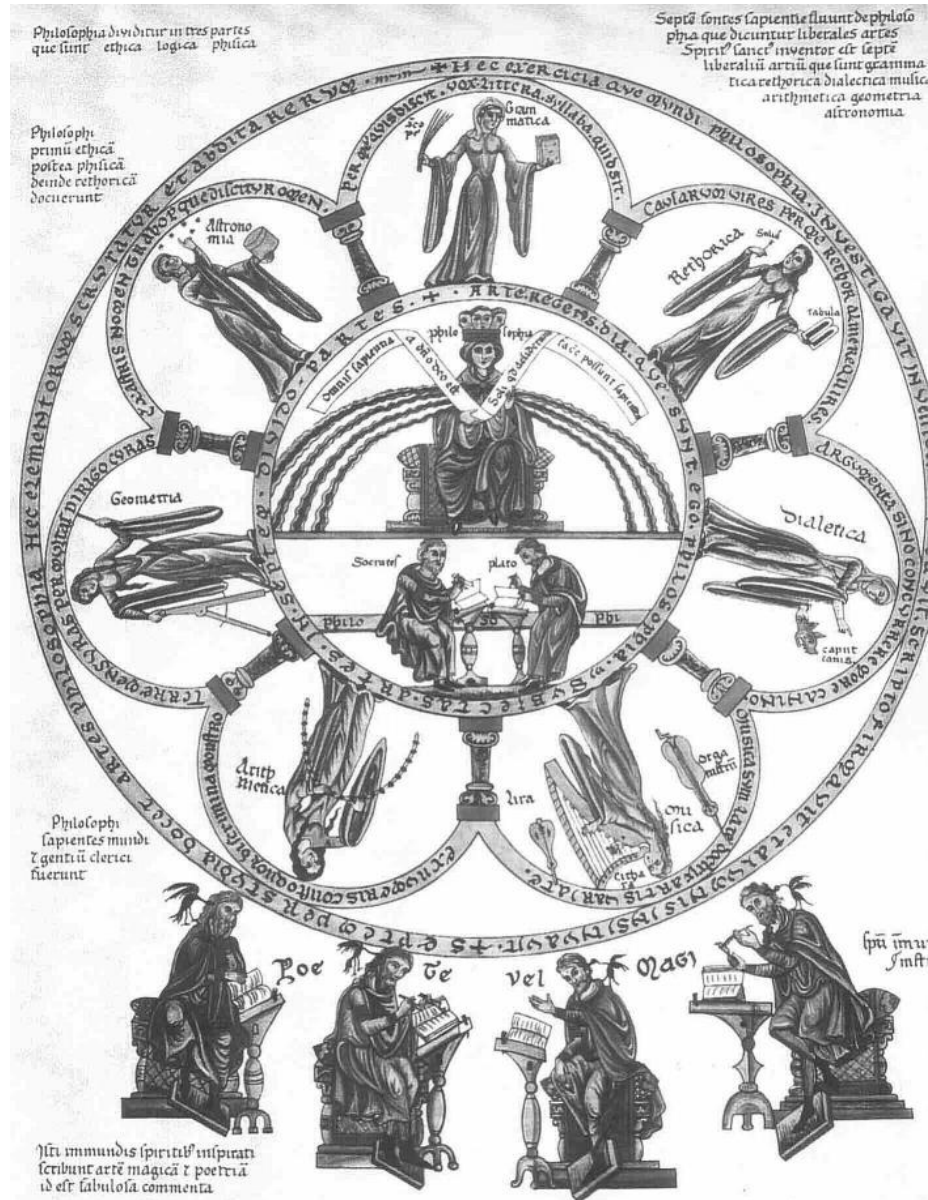
Idea nowego *trivium* koresponduje z **konceptcją wychowania do logosfery** bp

¹⁹⁵ Pamela Cooper, *Sprawne porozumiewanie się. 114 scenariuszy ćwiczeń z mówienia i słuchania*, przeł. Agata Tomaszewska, Warszawa: CODN 1999.

¹⁹⁶ *Siedem sztuk wyzwolonych*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Siedem_sztuk_wyzwolonych (3.07.2009).

¹⁹⁷ Dorothy Sayers, *The Lost Tools of Learning*, 1947, <http://www.gbt.org/text/sayers.html> (2.07.2009).

Lepy¹⁹⁸, którą – mam nadzieję – udało się rozwinąć do postaci modelu kulturowego i praktycznego programu edukacji¹⁹⁹. Logosfera to – dla przypomnienia – środowisko myśli i słowa, które kształtujemy wokół siebie. Umiejętności logalne (związane z myśleniem i komunikowaniem poprzez słowo) to podstawa innych umiejętności potrzebnych uczestnikowi kultury audiowizualnej.

Fot. 3. Edukacja medialna to nowe *trivium* na nowe czasy. Siedem sztuk wyzwolonych z *Hortus deliciarum* Herrady z Landsbergu (ok. 1180)²⁰⁰

¹⁹⁸ Adam Lepa, *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2006.

¹⁹⁹ Piotr Drzewiecki, *Renesans słowa. Wychowanie do logosfery w kulturze audiowizualnej*, Toruń: Adam Marszałek (w druku); Tenże, *W obronie słowa. Teoria logosfery bp. Adama Lepy*, Łódzkie Studia Teologiczne nr 17/2008, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, s. 53 – 71.

²⁰⁰ Siedem sztuk wyzwolonych z *Hortus deliciarum* Herrady z Landsbergu (ok. 1180),

Podobnie uważa Steven Mizrach, który za podstawę kształtowania kompetencji medialnej uznaje **umiejętności komunikacyjne, a dopiero później, w kolejnym etapie, domaga się kształtowania umiejętności związanych z mediami audiowizualnymi** (ang. *teleliteracy*)²⁰¹. Najpierw wychowujemy do logosfery (uczymy myślenia, mówienia, pisanie itd.), potem zajmujemy się ikonosferą (językiem obrazu, fotografii i filmu).

W pracach nad nowym *trivium* dużą rolę mogą odegrać również **badania kognitywistyczne**, obejmujące psychologię poznawczą, filozofię poznania, informatyczne eksperymenty ze sztuczną inteligencją i postępy neurobiologii. Tworząc nowe *trivium* nie możemy zapominać o osiągnięciach w badaniach nad naszym umysłem. Zarówno koncepcja logosfery, rozwinięta na gruncie klasycznej filozofii, jak i paradygmat kognitywistyczny podkreślają centralną rolę człowieka i jego umysłu w poznawaniu i komunikowaniu.

	Komunikowanie		
	Intrapersonalne	Interpersonalne	Medialne
Klasyczne trivium	Myślenie	Mówienie, słuchanie	Czytanie, pisanie
Podstawowe umiejętności i dziedziny kształcenia umiejętności komunikacyjnych	Logika	Retoryka	Gramatyka
Nowe trivium	Techniki kreatywnego myślenia, metodyka uczenia się, kognitywistyka	<i>Body language</i> , techniki autoprezentacji	<i>Media literacy</i> Język fotografii i filmu, gatunki radiowe i telewizyjne, język nowych mediów, gatunki dziennikarskie

Tab. 5. Klasyczne i nowe *trivium*

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/Septem-artes-liberales_Herrad-von-Landsberg_Hortus-deliciarum_1180.jpg (3.07.2009).

²⁰¹ Steven Mizrach, *From Orality to Teleliteracy*, <http://www.fiu.edu/~mizrachs/orality.htm> (3.07.2009).

2) **Metody edukacji medialnej**

Edukacja medialna korzysta z dorobku dydaktyki ogólnej i stosuje wypracowane wcześniej metody dydaktyczne od podających po praktyczne, stosownie do tematu zajęć. Możemy odwołać się do klasyków polskiej dydaktyki jak Wincenty Okoń i jego koncepcji kształcenia wielostronnego²⁰², przypomnieć złotą zasadę pogładowości Jana Amosa Komeńskiego, spór herbartystów z przedstawicielami nowego wychowania itd. Studenci pedagogiki i nauczyciele znają te zagadnienia dość dobrze z podstawowego kursu pedagogizacji.

Dla nas wyzwaniem jest znalezienie metod najbardziej odpowiadających naszej dziedzinie wiedzy, najlepiej dostosowanych do kształcenia kompetencji medialnej (postaw i umiejętności). Po wielu próbach i eksperymentach pedagogicznych, głównie opartych na obserwacji własnych zajęć, chciałbym zaproponować dwie, wydaje się najbardziej bliskie edukacji medialnej, grupy metod. Pierwsze bywają określane w dydaktyce jako metody aktywizujące i mają zastosowanie w wielu przedmiotach nauczania. Drugie są propozycją charakterystyczną dla naszej dyscypliny, określane łącznie jako metoda mediów.

a) **Metody aktywizujące**

Istotą metod aktywizujących, szerzej koncepcji nauczania aktywnego (ang. *active learning*²⁰³) jest **większe zaangażowanie uczniów w kształcenie**. Nie chodzi tu o eliminację nauczyciela z dydaktyki, czy też czynienie go mniej ważnym. Zmienia się jego funkcja i inaczej są przedstawione zadania. W metodach aktywizujących zachowane są elementy procesu kształcenia, tak jak i jego podstawowe podmioty. Jest uczeń, jest nauczyciel, są treści i zadania, jest sprawdzenie wiedzy i kształcenie umiejętności.

²⁰² Wincenty Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2003.

²⁰³ Charles C. Bonwell, James A. Eison, *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*, Washington: George Washington University 1991; *Active Learning on the World Wide Web*, <http://edweb.sdsu.edu/people/bdodge/active/ActiveLearning.html>; *Active Learning Site*, <http://www.active-learning-site.com/>; *Active Learning Techniques*, <http://library.mcmaster.ca/instruction/libtoolbox.htm>; Michael Lorenzen, *Active Learning and Library Instruction*, <http://www.libraryinstruction.com/active.html> (15.07.2009)

Zaletą aktywnego nauczania jest przesunięcie akcentów z nauczyciela na ucznia. To on ma się uczyć. Ty masz sprawić, żeby chciał się uczyć – tak można streścić główną zasadę tej koncepcji. Aktywne nauczanie bazuje na doświadczeniach starożytnej pedagogiki. Możemy odnaleźć odwołania do **majeutycznej metody Sokratesa**, który poprzez umiejętnie stawiane uczniom pytania pobudzał ich aktywność myślową tak, że sami odkrywali daną prawdę.

Niekiedy metody czy idea aktywizacji uczniów są zbyt ściśle wiązane z koncepcjami pedagogicznymi, które wspólnie uważają, że najbardziej istotną w kształceniu jest osoba wychowanka. To on wie lepiej, czego chce. Taki pogląd na edukację odnajdujemy m.in. w *Emilu* Jana Jakuba Rousseau (tzw. swobodne wychowanie)²⁰⁴, w ruchu antypedagogiki Alexandra Sutherlanda Neilla²⁰⁵, w pedagogice Janusza Korczaka²⁰⁶ i wielu innych koncepcjach określanych jako pądocentryczne. Metod aktywizujących nie można również utożsamiać z pedagogiką progresywną Johna Deweya, mimo że wspólną zasadą pedagogiczną pozostaje współuczestnictwo i zaangażowanie uczniów w proces dydaktyczno-wychowawczy. Myślę, że nie należy być aż tak dalekim przy omawianiu i stosowaniu metod aktywizujących. Nie chodzi o eliminację lub czynienie mniej ważnym któregoś z podmiotów dydaktyki czy też o określoną ideologię wychowania.

Bez mistrza nie ma ucznia. Uczeń potrzebuje mistrza, którego ma przekroczyć. Bardziej kierujmy się w stronę edukacji starożytnych niż po współczesne różne koncepcje swobodnego wychowania. Nauczyciel jest mędrcom, mentorem²⁰⁷, trenerem, liderem, animatorem, moderatorem. Towarzyszy w naszym poznawaniu świata. Inspiruje i prowokuje. Chcemy wrócić do tradycji nauczycieli – mędrców, którzy uczą nas nie tylko wiedzy o świecie, ale poprzez osobisty przykład kształtują postawy, inspirują do podejmowania wyzwań i osiągnięcia wspaniałych celów.

²⁰⁴ Jean Jacques Rousseau, *Emil, czyli o wychowaniu*, t. I – II, przeł. Wacław Husarski, Eugeniusz Zieliński, Wrocław: Zakład Ossolińskich PAN 1955.

²⁰⁵ Alexander Sutherland Neill, *Summerhill*, przeł. Barbara Białecka, Katowice: Almasprint 1991; *Nowa Summerhill*, przeł. Maria Duch, Poznań: Zysk i S-ka 1994.

²⁰⁶ Janusz Korczak, *Wybór pism pedagogicznych*, t. I – II, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych 1957.

²⁰⁷ *Mentoring*, <http://www.mentoring.com.pl/> (15.07.2009).

Twórcza postawa nauczycieli to konieczny warunek dobrej edukacji medialnej. Głównym celem edukacji medialnej jest przecież kształtowanie postaw – co dokonuje się głównie poprzez osobisty przykład nauczyciela – jak i kształcenie umiejętności związanych z poznawaniem, komunikowaniem i tworzeniem – co jest związane z jego kompetencjami. Nauczyciel, który nie chce pojmować swojej pracy jako twórczości pedagogicznej, który nie ma cech twórcy, nie powinien uczyć tego przedmiotu.

Aktywne nauczanie ma prowadzić do większego zaangażowania w naukę. Mniejszą rolę odgrywa tu przyswajanie encyklopedycznej wiedzy, a większą **samodzielne myślenie**. Kluczem do zrozumienia metod aktywizujących jest właśnie ta ostatnia kategoria. Samodzielne myślenie ma charakteryzować uczonego. Doktorant ma przedstawić oryginalną pracę, samodzielnie rozwiązać jakiegoś problemu oraz cechować się erudycją ogólną. Można powiedzieć, że ostatecznym celem całej edukacji jest bycie samodzielnym w myśleniu i odkrywanie nowej wiedzy. Cały okres szkolny jak i edukacja ustawiczna powinna również wpisywać się w ten główny cel edukacyjny.

Wiedza to twórczość i samodzielne myślenie. Wiedza jest czymś, co tworzymy w naszym umyśle, a nie przyswajamy z zewnątrz w gotowej postaci formuł i nakazów. Raczej budujemy własne struktury wiedzy z dostępnych nam informacji z zewnątrz. Współcześnie wyrazem takiego ujęcia jest **konstruktywizm edukacyjny**²⁰⁸. Jego zwolennikiem w edukacji medialnej jest m.in. Bronisław Siemieniecki²⁰⁹.

W aktywnym nauczaniu zmienia się funkcja szkoły, która ma odtąd bardziej **kształcić umiejętności i kompetencje niż dostarczać wiedzy**. Wiedza podlega coraz szybszym zmianom i nowelizacjom. Coraz więcej wiemy i coraz szybciej zmienia się wiedza. Szkoła, ani najbardziej światły uczoney, nie jest w stanie niekiedy utrzymać tempa tym zmianom. Istotny jest sens wiedzy i umiejętność jej wewnętrznego rozumienia, praktycznego wykorzystania, spójnego ułożenia w jasne i czytelne

²⁰⁸ Małgorzata Sławińska, *Konstruktywizm w edukacji*, Edukacja i Dialog, http://www.eid.edu.pl/archiwum/2005,103/czerwiec,210/konstruktywizm_w_edukacji,1794.html (15.07.2009).

²⁰⁹ Bronisław Siemieniecki, *Konstruktywizm w edukacji wspieranej mediami*, w: Tenże (red.), *Pedagogika medialna*, t.I, Warszawa: PWN 2008, s. 309 – 316.

struktury myślowe, łączenie z dotychczasowym zasobem wiadomości, weryfikacja zdobytej wiedzy i doskonalenie umiejętności. To zmiana doktryny edukacji, którą Tadeusz Lewowicki określa jako **edukację krytyczno-kreatywną zamiast adaptacyjnej**²¹⁰. Twoim zadaniem nie jest przystosować się do istniejących warunków, ale kształtować siebie do nowych.

W literaturze spotykamy wiele klasyfikacji metod aktywizujących. Możemy wymienić te najbardziej znane:

- Metody twórczego rozwiązywania problemów np. *brainstorming* burza mózgów Alexa Faickneya Osborna²¹¹, metody Edwarda de Bono²¹².
- Metoda przypadków lub metoda sytuacyjna (ang. *case studies*) – polegające się uczeniu się poprzez szczegółową analizę określonego wydarzenia, projektu, przedsięwzięcia, zachowania, dobranej jako modelowej i ilustrującej pewien problem,
- Metoda inscenizacji, drama – polegająca na wcielaniu się w określone role i obserwowaniu swoich zachowań,
- Gry dydaktyczne – polegające na symulacji danego zjawiska, wymagające podejmowania decyzji, głównie zespołowe, oparte o paradygmat *edutainment* – edukacji poprzez zabawę,
- Dyskusje dydaktyczne – przypominające seminaria naukowe czy spotkania panelowe, najprostsze do realizacji z metod aktywizujących.

Wymienionym metodom mogą towarzyszyć techniki graficznego notowania i uczenia się jak *mind mapping* Tony'ego Buzana²¹³. Szczegółowo wiele z tych metod przedstawię w zastosowaniu praktycznym w rozdziale *Inspiracje dydaktyczne*, stąd

²¹⁰ Tadeusz Lewowicki, *Przemiany oświaty*, Warszawa: Żak 1997; Cyt. za: Anna Sajdak, *Edukacja kreatywna*, Kraków: WAM 2008, s. 74 – 77.

²¹¹ David J. Skol, *Burza mózgów*, przeł. Krzysztof Skłamański, Bydgoszcz: Express Books 1991.

²¹² Edward de Bono, *Naucz się myśleć kreatywnie*, przeł. Michał Madaliński, Warszawa: Prima 1998; *Myślenie równoległe*, przeł. Kamil Dmoch, Warszawa: Prima 1998; *Sześć myślowych kapeluszy*, przeł. Joanna Krzemień-Rusche, Warszawa: Helion 2008.

²¹³ Tony Buzan, *Mapy myśli*, przeł. Dariusz Rossowski, Łódź: JK – Ahal 2008.

tutaj ograniczam się jedynie do ogólnej klasyfikacji i wprowadzenia. Możemy odnaleźć bardzo wiele poradników i opracowań dotyczących metod aktywizujących. Ta nowa filozofia metodyki stała się bardzo popularna. Listę wybranych lektur prezentuję w bibliografii (nr 11). Wiele metod aktywizujących ma niekiedy dziecinnie brzmiące nazwy (*Kula śniegowa*, *Sześć myślących kapeluszy*), co może zniechęcać do ich stosowania lub wskazywać na ich zastosowanie jedynie w nauczaniu początkowym małych dzieci czy kształceniu zintegrowanym w młodszych klasach. Nie chciałbym zachęcać do jakiegś konkretnej metody czy techniki. Te są zawsze wtórne względem celu, który sobie stawiamy.

Istotna jest **zmiana myślenia o edukacji** – od adaptacji, transmisji wiedzy do kreacji i rozwiązywania problemów. Od bierności ucznia i aktywności nauczyciela do aktywności całego zespołu. Od metod podających i werbalnych do dyskusyjnych i poglądowych. Przekaz wiedzy dokonuje się „przy okazji” rozważania problemu. Kiedy nie sposób go rozważyć bez elementarnych pojęć. Uczniowie szybko zdają sobie sprawę, że trzeba mieć pewne wiadomości do pracy problemowej, że jest ona wymagająca, ale za to angażująca i inspirująca. Nauczyciel pozostaje czujnym opiekunem tego procesu, panuje nad klasą, wyjaśnia błędy myślowe, pomaga wyszukiwać potrzebną wiedzę.

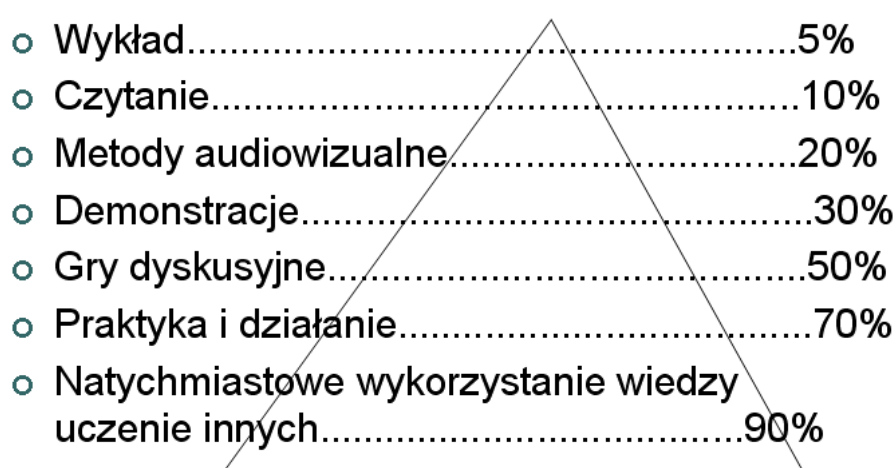
Metody aktywizujące nie zwalniają z pracy nauczyciela. **Nauczyciel jest strażnikiem podstawowego zasobu wiedzy**, który uczeń powinien przyswoić, czego wyrazem są podstawy programowe. We współczesnej oświacie podstawy są zbyt często przeładowane, co jest znakiem braku zaufania do nauczycieli²¹⁴, zniechęca lub uniemożliwia własną twórczość pedagogiczną, bo trzeba zrealizować program. Nauczyciel akademicki cieszy się tu większą swobodą niż nauczyciel w szkole powszechnej, ale również i jego obowiązują standardy. Ważne, żeby odnaleźć się w tych przepisach, w tej edukacyjnej mapie drogowej i zaplanować najlepszą trasę wycieczki. Instytucjonalne szkolnictwo będzie musiało dostosować się do nowych technologii i wizji edukacji, stąd wierzymy, że problemy z nadmierną standaryzacją i

²¹⁴ Interesujące są tutaj doświadczenia brytyjskie. Im bardziej politycy chcą wpływać na oświatę, tym bardziej szczegółowo formułują podstawy programowe, są nieufni wobec nauczycieli i ograniczają ich samodzielność. Zob. Mike Baker, *Tide turns towards trusting teachers*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/7982215.stm (15.07.2009).

ograniczaniem nauczyciela są przejściowe.

Podającą edukację medialną trudno pogodzić z twórczym i aktywnym charakterem mediów, stąd tak rozumiana edukacja medialna nie wydaje się do końca możliwa. Zmiana technologiczna implikuje nową wiedzę o mediach, za którą nie sposób nadażyć, a którą już stosujemy w praktyce. Zatem przy rozważaniu mediów najpierw kierujemy się intuicją, namysłem i praktyką. Budowanie wiedzy strukturalnej następuje w konsekwencji tego procesu. Praktyka mediów poprzedza refleksję medioznawczą. Edukacja medialna z jednej strony jest przyswojeniem wypracowanych pojęć medioznawczych – interdyscyplinarnej nauki o mediach i komunikowaniu – z drugiej jest rozważaniem i pracowaniem nad zagadnieniami, które dopiero ustalamy w nauce. Stąd nie wystarczy metodyka podająca, ale potrzeba czegoś więcej.

Również sama **praca dziennikarska opiera się o metodykę aktywizującą.** Dziennikarz przychodzi na zebranie redakcyjnego kolegium i ma przedstawić oryginalne, interesujące i warte opisanie tematy. Kolegium to burza mózgów, w której inni dziennikarze i redaktorzy rozwijają pomysły kolegów. Potem dziennikarze zabierają się do pracy, gromadzą informacje, prowadzą dyskusje. Metody aktywizujące wydają się najbardziej dostosowane do charakteru pracy w mediach.

Rys. 3. Piramida zapamiętywania Edgara Dale'a

Efektywność tej edukacji pokazują również badania dydaktyczne. Edgar Dale, amerykański pedagog, zaprezentował piramidę metod dydaktycznych. Najmniej skuteczny okazuje się wykład wiadomości, najbardziej wydajna – praca problemowa, praktyka i wzajemne uczenie się od siebie. Piramida Dale’a potwierdza zasadą pogładowości Jana Amosa Komeńskiego i przemawia za metodami aktywnymi.

Z metodyką aktywizującą korespondują inne, pokrewne koncepcje nauczania problemowego, które warto tu wymienić: *problem base learning (PBL)* – nauczanie zorientowane problemowo czy *learning by teaching*²¹⁵, którego podstawą jest samodzielne przygotowywanie lekcji przez uczniów pod opieką nauczyciela. Za nauczaniem aktywizującym opowiadają się również dydaktycy mediów zalecając nauczanie zorientowane na odkrywanie i działanie²¹⁶. Wiele z tych koncepcji funkcjonuje pod różnymi nazwami. Dla nas najbardziej istotna pozostaje filozofia tej metodyki.

Dla edukacji medialnej *active learning* to model kształcenia najbliższy naturze multimediów, technologii web 2.0 i dopiero kreowanym technologiom przyszłości. Warto podkreślić dwa aspekty tego związku. Po pierwsze społecznościowy. Idea web 2.0 i metody aktywizujące bazują na pracy wspólnej, mają charakter integracyjny, sprzyjają wymianie doświadczeń i uczeniu się od siebie. Drugi aspekt ma związek z modelem *edutainment*, dominującym we współczesnych mediach. *Edutainment* to neologizm angielski powstały z połączenia *entertainment* i *education*. Jako model dydaktyczny polega na łączeniu elementów rozrywki z edukacją, jest uczeniem się poprzez zabawę. Zarówno media jak i metody aktywizujące przyjmują formy bliskie rozrywce. Celem jednak nie jest jedynie atrakcyjne spędzanie wolnego czasu, ale inspirowanie właściwej, celowej i planowej edukacji. Tak pojęte *edutainment* może sprzyjać rozwojowi edukacji i zachęcać uczniów.

²¹⁵ Bogaty wybór odsyłaczy do stron i artykułów zawierają hasła w angielskiej Wikipedii: *Problem based learning*, http://en.wikipedia.org/wiki/Problem-based_learning; *Learning by teaching*, http://en.wikipedia.org/wiki/Learning_by_teaching (15.07.2009).

²¹⁶ Friedrich W. Kron, Alivisos Sofos, *Dydaktyka mediów*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2008, s. 109 – 120.

b) Metoda mediów

Dużą inspiracją w poszukiwaniu pedagogicznej tradycji edukacji medialnej i skutecznej metodyki były dla mnie prace Celestyna Freineta. Ten francuski pedagog jako jeden z pierwszych zaproponował, żeby uczyć dzieci wykorzystując ich twórczą aktywność. Pewnego razu ucząc alfabetu z elementarza zauważył, że jego uczniowie są zajęci zupełnie czymś innym. Jeden z uczniów przyniósł do klasy ślimaki, co wzbudziło zainteresowanie rówieśników. Freinet zamiast skarcić uczniów, postanowił wykorzystać tę sytuację do przeprowadzenia lekcji. Podszedł do tablicy i zapisał zdanie: Joseph przyniósł do szkoły ślimaki. Urządził im wyścigi. Tak powstał pierwszy tekst swobodny²¹⁷. Freinet dzięki temu zwrócił uwagę dzieci, opowiedział o zasadach gramatyki, a zapewne wspomniął także o biologii ślimaków.

Teksty swobodne to inspirowane aktualną aktywnością uczniów wypowiedzi najpierw wygłaszane w klasie, potem spisywane na tablicy czy w zeszycie. Freinet zauważył jednak, że dzieci lepiej uczą się liter na tekstach drukowanych. Stąd inspiracja, aby teksty swobodne przepisywać na maszynie, ilustrować rysunkami dzieci, redagować w tematyczne zbiory. Tak powstały freinetowskie gazety szkolne i drukarnie. Dzieci same przygotowywały treść, ilustracje, same zajmowały się składem gazetek. Freinet inspirował swoimi metodami także innych nauczycieli i szkoły. Powstała idea korespondencji uczniowskiej i wymiany prasy szkolnej. Freinet pozwalał swoim uczniom na twórczą ekspresję i tzw. doświadczenia poszukujące, opierające się na wrodzonej ciekawości i pragnieniu własnych odkryć. Freinet uczył, dlaczego i jak się uczyć, dlaczego coś jest ciekawe, dlaczego warto poznawać świat wokół siebie. Freinet zachęcał do samodzielnego zdobywania wiedzy.

Redagowanie gazet szkolnych jako metodę pracy zalecał również Janusz Korczak. Dla niego jest to narzędzie kształtowania postaw obywatelskich, współpracy w grupie, podziału zadań i odpowiedzialności. Redagowanie gazety nie jest zabawą, ale pracą. Redagowanie prasy szkolnej „uczy sumiennego spełniania dobrowolnie przyjętych zobowiązań, uczy planowej pracy, opartej na zrzeszonym wysiłku

²¹⁷ Halina Semenowicz, *Nowoczesna Szkoła Francuska technik Freineta*, Otwock-Warszawa: Polskie Stowarzyszenie Animatorów Pedagogiki Celestyna Freineta 1995, s. 26.

rozmaitych ludzi, uczy śmiałości w wypowiedaniu swych przekonań, uczy przyzwoitego sporu w argumentach, a nie w kłótni, wprowadza jawność, gdzie bez gazety myszkuje plotka i obmowa, ośmiela nieśmiałych, uciera nosa zbyt pewnym siebie – reguluje i kieruje opinią, jest sumieniem gromady” – pisał Korczak²¹⁸.

Wiele z technik Freineta czy zaleceń Korczaka można odnieść do edukacji medialnej. Sam fakt, że wykorzystują oni prasę i dziennikarstwo jako narzędzia dydaktyczne już wiele za tym przemawia. Można powiedzieć, że Freinet i Korczak to prekursorzy tzw. metody mediów. Chociaż jest to bardziej dydaktyka medialna niż samo wychowanie do mediów. Trudno jednak wyobrazić sobie wychowanie medialne bez wykorzystania mediów w praktyce. To tak jakby uczyć czytania bez książek, chemii bez odczynników czy prowadzić zajęcia sportowe bez piłki itd.

Według bp. Lepy **metoda mediów** to odpowiednio dobrane przez nauczyciela przekazy medialne do celów dydaktycznych²¹⁹. Jeśli uczymy filmu, to najlepiej przez odpowiednio dobrane filmy, a najlepiej przez własne próby filmowe. Jeśli uczymy pisać, to tylko przez pisanie tekstów. Jeśli uczymy dziennikarstwa, to poprzez dziennikarstwo itd. Mediów najlepiej uczymy się poprzez odpowiednio dobrane przekazy medialne lub poprzez ich tworzenie w praktyce.

Dlatego dobrej edukacji medialnej nie ma bez odpowiednio przygotowanej pracowni dydaktycznej i wsparcia ze strony dyrekcji szkoły. Jeśli chcemy, aby nasze nauczanie mediów było efektywne, powinniśmy zadbać o projektor multimedialny, laptop lub komputer stacjonarny z dostępem do internetu. W dalszej kolejności – o kamerę, odtwarzacz dvd i telewizor. Do zajęć edukacji medialnej można z powodzeniem wykorzystać szkolną pracownię informatyczną. Jeśli szkoła ma takie możliwości, warto pomyśleć o studio audiowizualnym, wyposażonym w tzw. *greenbox* – zielone tło wykorzystane realizacji podłożenia dowolnego innego obrazu w miejsce zielonego obszaru kadru, reflektory, kamerę i komputer z oprogramowaniem do montażu wideo²²⁰.

²¹⁸ Janusz Korczak, *Pisma wybrane*, t. III, Warszawa: Nasza Księgarnia 1985, s. 206 – 222.

²¹⁹ Adam Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź: Wydawnictwa Archidiecezjalne Łódzkie 2007, s. 99.

²²⁰ Przykłady dobrze wyposażonych pracowni edukacji medialnej: *My Pop Studio in the Classroom*, <http://www.youtube.com/watch?v=zwKjR2kn9Q4>; *Media Literacy Final*,

Metoda mediów zakłada odpowiednie środki i warunki dydaktyczne. Chodzi o stworzenie odpowiedniej atmosfery pracy z mediami. Dla metod aktywizujących szczególnie ważne jest możliwość innego niż klasyczne ułożenie ławek i krzeseł w klasie. Zdaje sobie sprawę jak trudno o taką pracownię, zwłaszcza, że współcześnie odchodzi się od tego modelu nauczania. Uczniowie przychodzą do szkoły i pozostają w swojej klasie od początku do końca lekcji. Ucząc się biologii, chemii czy fizyki chcemy mieć jednak odpowiednie tablice poglądowe, pomoce do eksperymentów, stąd wiele przemawia za koncepcją pracowni.

Wiele pomocy dydaktycznych nauczyciel musi przygotować sobie sam: prezentacje Power Point, scenariusze lekcji, materiały do zajęć (filmy, egzemplarze gazet itd.). To z pewnością na początku żmudna praca, potem mamy już bogatą kolekcję pomocy dydaktycznych. Przekonamy się również, jak wiele rzeczy może być inspiracją i punktem wyjścia do interesującej i efektywnej lekcji.

Tak było w przypadku Freineta. Wykorzystał zainteresowanie uczniów. Współcześnie to media są w znacznej mierze przestrzenią ich życia. Są światem ich codziennych kontaktów z innymi ludźmi, źródłem rozrywki i poznania wiedzy. Edukacja nie może ignorować tej zmiany społecznej. Co więcej edukacja powinna wyjść temu naprzeciw.

3) Program Media Aktywni

Praktyczną formą realizacji metod aktywizujących i metody mediów w edukacji medialnej jest propozycja autorskiego programu nauczania *Media Aktywni*, który opracowałem w 2008 roku. Program jest ułożony w 6 bloków tematycznych, przewidziany na trzy lata kształcenia w gimnazjum lub szkole ponadgimnazjalnej, w postaci odrębnych zajęć dydaktycznych. Opracowany program jest częścią moich badań naukowych poświęconych edukacji medialnej i efektem realizacji projektu badawczego *Metody aktywizujące w edukacji medialnej*, który prowadziłem w latach 2008 – 2009. Bazuje również na wcześniejszych doświadczeniach związanych z wychowaniem do mediów (publikacje, szkolenia, dydaktyka akademicka i szkolna).

http://www.youtube.com/watch?v=xBNe_srnK5g (16.07.2009).

a) Charakterystyka programu

1) Idea przewodnia

Współczesne koncepcje kształcenia postulują rozwijanie kompetencji komunikacyjnych i medialnych, zwłaszcza w odniesieniu do mediów audiowizualnych (film, telewizja) i multimedialnych. Kształtowanie postaw i kompetencji w zakresie środków przekazu jest określane na świecie mianem „medialnej piśmienności” (ang. *media literacy*) lub inaczej edukacji medialnej. Towarzyszy temu przekonanie, że ukształtowany moralnie i technicznie odbiorca będzie bardziej odpornym na negatywne zjawiska, świadomym podmiotem kultury i rynku mediów.

2) Cele programu

Celem programu jest:

- Kształtowanie podstawowych umiejętności komunikacyjnych i medialnych uczniów
- Pogłębianie ich wiedzy o mediach, reklamie i kinematografii
- Budzenie świadomości o niepokojących zjawiskach we współczesnej kulturze medialnej
- Kształtowanie postaw świadomego, krytycznego i selektywnego odbioru przekazów
- Rozwój kultury moralnej uczniów i odpowiedzialności za media
- Rozwój indywidualnych uzdolnień dziennikarskich i medialnych

3) Warunki realizacji

Program jest przeznaczony dla gimnazjalistów lub uczniów szkół ponadgimnazjalnych, do realizacji w szkołach lub ośrodkach kultury. W programie założono możliwość adaptacji stosownie do wieku i stopnia dojrzałości uczniów (12+ lub 16+). Zasadę tą stosuje się przy konstruowaniu poszczególnych scenariuszy zajęć i doborze zagadnień szczegółowych.

Do realizacji programu potrzebne będą audiowizualne pomoce dydaktyczne: telewizor, odtwarzacz DVD, kamera cyfrowa, magnetofon lub inne urządzenie do rejestracji audio. Niektóre zajęcia do pełnej realizacji wymagają wykorzystania pracowni komputerowej z dostępem do internetu.

Niektóre zajęcia, których celem jest kształcenie podstawowych umiejętności dziennikarskich i medialnych (tj. organizacja szkolnej konferencji, wywiady prasowe, plakat promocyjny wydarzenia szkolnego) będą wymagać podjęcia współpracy z innymi nauczycielami i dyrekcją.

Zajęcia można połączyć z innymi inicjatywami medialnymi realizowanymi w szkole – uczniowska witryna internetowa, radiowęzeł, gazetka szkolna.

4) Treści kształcenia i wychowania

Treści programu dobrano kierując się:

- Podstawami programowymi kształcenia ogólnego dla ścieżki międzyprzedmiotowej edukacja czytelnicza i medialna. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.
- Komunikatem Komisji Wspólnot Europejskich, *Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, Bruksela dn. 20.12.2007 KOM(2007) 833.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r. Nr 4, poz. 17).

5) Metody

Program zakłada szersze wykorzystanie metod aktywizujących w edukacji medialnej, w miejsce samych tylko metod podających. Towarzyszy temu przekonanie, że media są związane nie tylko ze sferą wiedzy i informacji, ale przede wszystkim umiejętności i kompetencji. Dlatego w pracy dydaktycznej większe znaczenie od

sprawdzianu wiadomości ma zaangażowanie uczniów w pracę własną lub grupową.

Aktywizujący charakter metody programu wyraża również jego nazwa: *Media Aktywni* – synonim aktywnej postawy wobec mediów.

6) Struktura programu zajęć

Program trwa trzy lata – sześć semestrów. Na każdy semestr przewidziano 15 zajęć dydaktycznych. Zajęcia trwają jedną godzinę lekcyjną. Wskazane jest jednak prowadzenie ich przez dwie godziny lekcyjne z przerwą. Pierwszą godzinę można wtedy poświęcić na zagadnienia teoretyczne, wprowadzenie do zadania, drugą – na ćwiczenia praktyczne, dyskusje czy wspólne oglądanie filmu.

Program podzielono na następujące bloki tematyczne:

I klasa

- **I sem. Alfabetyzacja medialna – trening umiejętności komunikacyjnych**
- **II sem. Wiedza o książce i prasie. Elementy dziennikarstwa prasowego**

II klasa

- **I sem. Media audiowizualne. Radio i telewizja**
- **II sem. Multimedia i internet**

III klasa

- **I sem. Reklama, *public relations* i rynek mediów**
- **II sem. Edukacja filmowa**

Program rozpoczyna się od kształcenia podstawowych umiejętności komunikacyjnych, określanych jako alfabetyzacja medialna lub trening. Kolejne etapy kształcenia są związane z historią i rozwojem mediów. Od książki i prasy drukowanej, poprzez media audialne i audiowizualne: radio, telewizja do multimedii i internetu. Końcowy etap programu obejmuje zagadnienia związane z reklamą i ekonomią mediów oraz kształceniem kultury filmowej wśród uczniów. Koncepcja zajęć w trzech

ostatnich semestrach jest praktyczną formą realizacji zaleceń Komisji Europejskiej, która wskazuje na trzy szczególnie ważne dziedziny kształcenia medialnego: informacje handlowe, dzieła audiowizualne i komunikacja online.

7) Ocena pracy uczniów

W ramach zajęć uczniowie przygotowują krótkie formy dziennikarskie i medialne na ocenę (recenzja, prezentacja, plakat reklamowy). Przygotowują również eseje (krótkie wypracowania) na wybrane tematy związane z kulturowymi i społecznymi aspektami mediów (misja mediów publicznych, zjawisko idoli telewizyjnych). Dodatkową ocenę uczniowie otrzymują na podstawie punktów przyznawanych za aktywność podczas zajęć.

8) Ewaluacja

Większość propozycji dydaktycznych i tematów lekcji zrealizowałem w praktyce prowadząc własne obserwacje pedagogiczne. Planuję dalsze badania przydatności dydaktycznej programu *Media Aktywni*, opracowanie ankiety, analizę jej wyników i publikację w formie artykułu naukowego. Zapraszam również do nadsyłania krytycznych uwag i własnych przemyśleń na adres: drzewiecki@presscafe.eu.

b) Propozycje tematów lekcji

Poniżej przedstawiam kilkadziesiąt propozycji na tematy lekcji. Każdy temat wymaga przedstawienia uczniom podstawowych pojęć, a najlepiej wspólnego ich wyszukania w internecie, leksykonie mediów czy encyklopedii powszechnej. Niektóre są przedstawione bardziej opisowo (np. *Biblioteka od kuchni – rewers, skorowidz, klasyfikacja publikacji, korzystanie z czytelni, ISBN i ISSN*), inne są ujęte lapidarnie (np. *Wywiad dziennikarski*). Gdy będziecie Państwo wpisywać je do dziennika, proszę skrócić do bardziej wygodnej formy, jednocześnie wybrać te aspekty, które uważacie za najbardziej interesujące. Poniższy spis tematów jest prezentacją głównych treści, jakie warto przedstawić uczniom i przedyskutować w danym bloku programowym.

Spis ma jedynie charakter propozycji. Można go uzupełniać i modyfikować stosownie do zainteresowania uczniów, aktualnych potrzeb dydaktycznych i własnych

przemyśleń zgodnie z ideą otwartego programu nauczania i metodyki aktywizującej. Jeżeli dany temat nie pasuje Państwa zainteresowaniom czy potrzebom uczniów, proszę zastąpić go innym. Ważne, żeby temat lekcji wpisywał się w ogólne cele edukacji medialnej i był powiązany z zapisami podstaw programowych czy zaleceń edukacyjnych.

Alfabetyzacja medialna – trening umiejętności komunikacyjnych.

I klasa - I semestr

- 1) Dlaczego potrzebujemy edukacji medialnej?
- 2) Jak się komunikujemy? Sytuacje komunikacyjne
- 3) Słuchanie – jak poprawić swoje zdolności słuchania?
- 4) Umiejętność wyszukiwania informacji
- 5) Notowanie – sztuka gromadzenia informacji
- 6) Rozumienie informacji – formularze i instrukcje
- 7) Mowa ciała i jej znaczenie w komunikacji
- 8) Wybieranie – o selektywności w mediach
- 9) Krytyczne myślenie – umiejętność recenzowania
- 10) Kreatywne myślenie – ćwiczenie wyobraźni, tworzenie nowych pomysłów
- 11) Przemawianie – jak przygotować wystąpienie publiczne?
- 12) Dyskusowanie – jak zabierać głos na forum?
- 13) Przegląd prasy – poznawanie i stosunek do różnych poglądów
- 14) Patrzenie – umiejętność posługiwania się językiem obrazów
- 15) Jak się uczyć? Powtarzanie i zapamiętywanie wiedzy

Wiedza o książce i prasie. Elementy dziennikarstwa prasowego.

I klasa – II semestr

- 1) Dzieje prasy w Polsce i na świecie
- 2) Współczesna prasa w Polsce
- 3) Reportaż – gatunek dziennikarski i literacki
- 4) Publicystyka a dziennikarstwo informacyjne
- 5) Jak wyszukiwać tematy?
- 6) Jak gromadzić informacje do reportażu?
- 7) Jak ułożyć plan i jak pisać reportaż – kompozycja, porady językowe
- 8) Felieton – jak pisać lekko i z humorem?
- 9) Wywiad dziennikarski
- 10) Fotoreportaż we współczesnej prasie
- 11) Dzieje książki i historia bibliotek
- 12) Co i jak czytamy? Od książki telefonicznej do literatury pięknej
- 13) Biblioteka od kuchni – rewers, skorowidz, klasyfikacja publikacji, korzystanie z czytelnia, ISBN i ISSN
- 14) Struktura publikacji książkowej – spisy treści, przypisy, bibliografia
- 15) Czytać czy oglądać? Adaptacje i ekranizacje a lektura powieści

Media audiowizualne. Radio i telewizja. II klasa - I semestr

- 1) Od kultury druku do audiowizualności – wprowadzenie do współczesnych mediów
- 2) Początki i historia radia w Polsce i na świecie. Teatr radiowy
- 3) Współczesne rozgłoszenie radiowe – radio tradycyjne i formatowane
- 4) Od bluesa do hip-hopu – charakterystyka współczesnych gatunków muzycznych
- 5) Radio od kuchni. Podstawy realizacji dźwięku. Miksery, jingle. Warsztaty radiowe – układamy program stacji radiowej

- 6) Warsztaty dziennikarstwa radiowego. Przygotowujemy sondę do radiowego serwisu informacyjnego
- 7) Historia i współczesność telewizji. Teatr TVP. Komercyjne stacje telewizyjne dostępne w Polsce. Telewizja satelitarna i kablowa. Telewizja internetowa
- 8) Charakterystyka gatunków telewizyjnych – filmy fabularne, programy informacyjne i rozrywkowe
- 9) Dlaczego oglądamy seriale?
- 10) Czego nas uczą teleturnieje?
- 11) Telewizyjni idole
- 12) Kontrowersyjne reality show – gdzie leży granica?
- 13) Warsztaty telewizji amatorskiej. Przygotowujemy materiał informacyjny aparatem w telefonie komórkowym
- 14) Problem przemocy na ekranie
- 15) Zawód: prezenter. Sylwetki najbardziej znanych prezenterów w Polsce. Warsztaty prezenterkie. Ćwiczenia przed kamerą. Zapowiadamy swój ulubiony program telewizyjny

Multimedia i internet. II klasa - II semestr

- 1) Multimedia, czyli wszystkie media w jednym – wprowadzenie
- 2) Moje ulubione strony internetowe. Co warto polecić, co może nam się przydać?
- 3) Idea serwisów społecznościowych. Grono, Nasza Klasa.
- 4) Idea wolnego oprogramowania i nieodpłatnego udostępniania treści. Programy peer-to-peer a prawo autorskie
- 5) Publikowanie w internecie. Teksty i hiperteksty. Jak pisać informacje w sieci, jak publikować fotografię, film?
- 6) Blogi i vlogi – znaczenie wirtualnych pamiętników. Pamiętniki tradycyjne i internetowe. Przykłady z literatury i współczesności

- 7) Kultura pisania listów. Epistolografia a wysyłanie emali. Przykłady z literatury.
Problem spamu
- 8) Dlaczego warto i jak założyć własną stronę internetową? Co powinno się na niej znaleźć?
- 9) Netykieta. Kultura dyskusji na forach i czatach internetowych
- 10) Sztuka internetu – netart
- 11) Multimedialne programy dydaktyczne – do nauki języków i innych przedmiotów
- 12) Gra jako forma rozrywki i nauki. Gry tradycyjne, fabularne i multimedialne. Gry jako pomoc w nauce
- 13) Moje ulubione gry komputerowe. Prezentacje uczniów
- 14) Cyberprzemoc i inne zagrożenia związane z internetem i grami komputerowymi. Filtrowanie treści, system PEGI, organizacje zajmujące się pomocą poszkodowanym
- 15) Problem cyberseksu i pornografii internetowej

Reklama, *public relations* i rynek mediów. III klasa - I semestr

- 1) Historia i współczesność reklamy. Reklama jako główne źródło utrzymania współczesnych mediów
- 2) Rodzaje reklamy: prasowa, radiowa, telewizyjna i internetowa. Reklama outdoor, ulotki reklamowe
- 3) Społeczne funkcje reklamy: informacja, edukacja i perswazja
- 4) Analiza wybranych reklam telewizyjnych
- 5) Plakat reklamowy w Polsce. Warsztaty reklamowe: przygotowujemy plakat promocyjny
- 6) Etyka w dziennikarstwie, mediach i reklamie. Dlaczego jest nam potrzebna?
- 7) Jak cię widzą, tak cię piszą. Podstawowe zasady autoprezentacji
- 8) Prezentacje Power Point

- 9) Podstawy public relations. Znaczenie wizerunku i dobrej komunikacji z otoczeniem
- 10) Kiedy dzieje się coś złego. Komunikacja kryzysowa
- 11) Warsztaty PR. Organizujemy szkolną konferencję prasową
- 12) Media publiczne i komercyjne – zasady finansowania i obowiązki względem odbiorców. Pojęcie misji. Kontrowersje związane z abonamentem RTV.
- 13) Ekonomiczne uwarunkowania mediów
- 14) Dziennikarstwo obywatelskie i media niezależne
- 15) Agencje badania rynku. Telemarketing i marketing elektroniczny

Edukacja filmowa. III klasa - II semestr

- 1) Narodziny i światowy rozwój kina
- 2) Pierwsze filmy i dwie tradycje kina: twórczość braci Lumière, Georges Méliès. Fragmenty filmów
- 3) Kino lat 20. XX w. Charlie Chaplin, David Wark Griffith, Siergiej Eisenstein. Fragmenty filmów
- 4) Charakterystyka i dyskusja na temat wybranych gatunków filmowych. Film kostiumowy, film sensacyjny, thriller, horror, western
- 5) Najważniejsze festiwale filmowe w Polsce i na świecie.
- 6) Gwiazdy światowego kina. Zjawisko kultu idoli
- 7) Zawody filmowe: aktor, reżyser, scenarzysta, operator. Sylwetki wybranych reżyserów i aktorów w Polsce. Prezentacje uczniów
- 8) Kino europejskie po II wojnie światowej. Twórczość wybranych reżyserów: Ingmar Bergman, Federico Fellini i in. Fragmenty filmów
- 9) Współczesne kino amerykańskie. Twórczość wybranych reżyserów: Martin Scorsese, Oliver Stone i in. Fragmenty filmów
- 10) Historia filmu polskiego. Twórczość wybranych reżyserów: Andrzej Wajda,

Roman Polański, Krzysztof Kieślowski i in. Fragmenty filmów

11) Jak napisać recenzję filmową? Gromadzenie informacji o filmie. Notatki ze swoich wrażeń z seansu

12) Film animowany w Polsce i na świecie. Walt Disney, studio Se-ma-for

13) Kino niezależne. Amatorska twórczość filmowa. Podstawy tworzenia scenariuszy filmowych

14) Hollywood a Bollywood. Twórczość filmowa poza Europą i Ameryką. Wybitni reżyserzy: Akira Kurosawa

15) Jak rozwijać swoją wiedzę filmową? Seansy w kinie i w domu. Idea dyskusyjnych klubów filmowych. Domowa biblioteka DVD.

4) Inspiracje dydaktyczne

Inspiracje dydaktyczne są zbiorem porad dla nauczycieli i pomysłów na lekcje z edukacji medialnej. Dlaczego inspiracje, a nie scenariusze lekcji? Zdałem sobie sprawę, że scenariusze mogą ograniczać twórczość nauczyciela i są wyrazem braku szacunku dla jego pracy. Przy metodach aktywizujących, które podkreślają znaczenie kreatywności w pracy uczniów i nauczyciela, podanie gotowego scenariusza nie jest do końca możliwe.

Celem naszych zajęć jest wypracowanie, w toku swobodnej dyskusji, umiejętności medialnych i rozumienia roli mediów w kulturze. Zgadza się, że każda lekcja musi uwzględniać czas, a scenariusz ma charakter planu, pewnej „mapy”, jak dana lekcja ma przebiegać. W praktyce wiemy jednak, że nie da się wszystkiego dokładnie zaplanować.

Nauczyciel kontroluje upływ czasu i temat lekcji. Ważne jednak, żeby podczas lekcji uwzględnić czas na kreację, dyskusję czy zadania praktyczne. Nigdy jednak nie potrafimy przewidzieć dokładnego czasu trwania tych zadań. A co jeśli uczniowie zechcą dokończyć zadanie na następnym spotkaniu? Uczyć dalej zgodnie programem czy też zatrzymać się na najbardziej interesującym uczniów zagadnieniu? A co jeśli uczniowie nagle zainspirują się lub zbulwersują jakimś zjawiskiem medialnym, o

którym nie mieliśmy zamiaru mówić? Zlekceważyć ich zainteresowanie czy rozwinąć temat? W metodyce aktywizującej lekceważenie zainteresowania uczniów przeczy samej istocie tej metodyki.

Program czy uczeń? Zbyt mało pamiętamy, że osoba ucznia jest ważniejsza od programu nauczania. Doświadczeni nauczyciele potrafią znaleźć tu właściwą proporcję. Dlatego program *Media Aktywni* jest jedynie propozycją kilkudziesięciu tematów i pokazem możliwości pracy w uczniach przy wykorzystaniu metod aktywizujących. Z założenia jest to jednak program otwarty i niedokończony, pozostawiający większą swobodę tematyczną i metodyczną nauczycielom i ich uczniom. Jest próbą kompromisu między planowym, programowym nauczaniem a swobodnym i twórczym wychowaniem.

a) Alfabetyzacja medialna – trening umiejętności komunikacyjnych

Edukację medialną rozpoczynamy od bloku tematów związanych z kształceniem podstawowych umiejętności komunikacyjnych i informacyjnych. Celem lekcji jest m.in. kształcenie umiejętności słuchania, przemawiania, dyskusowania, notowania i uczenia się. Naszym celem jest również uświadomienie i rozumienie potrzeby edukacji medialnej. Poniżej kilka przykładów rozwiązań dydaktycznych i pomysłów na lekcje. Niektóre z nich są adaptacją istniejących, być może znanych Państwu pomysłów dydaktycznych. Inne są własnymi i oryginalnymi propozycjami. Podobnie jest w przypadku następnych bloków programu.

1) *Couch potato*

Propozycja dyskusji dydaktycznej do realizacji na zajęciach wstępnych *Dlaczego potrzebujemy edukacji medialnej? Couch potato* (ang. kanapowy ziemniak) to amerykańskie określenie biernego telewidza, który całymi dniami przesiaduje na kanapie, zajada chipsy i ogląda telewizję²²¹. Można przygotować komiksowy rysunek wykorzystując dostępne w internecie ilustracje. Umieszczamy go lub wyświetlamy na tablicy. Pierwszą część dyskusji – *Jakim odbiorcą być nie warto?* – poświęcamy

²²¹ *Couch potato*, http://en.wikipedia.org/wiki/Couch_potato (5.08.2009).

charakterystyce biernego odbiorcy mediów. Dyskutujemy z uczniami i wypisujemy proponowane przez nich określenia (leniwy, nudzi się, mało czyta). W drugiej części uczniowie proponują pozytywne określenia dobrego odbiorcy mediów. Nauczyciel podsumowując dyskusję prezentuje uczniom i wyjaśnia pożądane cechy odbiorcy mediów: świadomy, krytyczny, selektywny. Można również zadać uczniom pracę domową np. krótki esej o tym: *Jakim jestem odbiorcą i jak korzystam z mediów?*

Rys. 4. *Couch potato*²²²

2) Teatr codzienności

Propozycja zajęć edukacyjnych metodą dramy do tematu *Jak się komunikujemy?* Proponujemy uczniom zagranie w kilku scenach, reprezentujących różne sytuacje komunikacyjne codziennego życia np. rozmowa z kolegą (koleżanką), z rodzicami, z nauczycielem w szkole, w sklepie. Uczestnicy zabawy starają się jak najwierniej odegrać swoje role. Obserwują własne reakcje i wyciągają wnioski z zachowań komunikacyjnych dyskutując z całą klasą. Warto zwrócić uwagę na problemy zakłóceń komunikacyjnych, braku zrozumienia komunikatów zwrotnych, na komunikaty perswazyjne. Odgrywają sceny „teatru codzienności” łatwiej można przyswoić podstawowe pojęcia komunikacyjne, modele, funkcje komunikatów, style komunikowania i inne zagadnienia teoretyczne. Zanurzeni w komunikacji na co dzień, rzadko kiedy zastanawiamy się jak przebiega ten ważny dla naszego życia proces.

²²² Couch potato, <http://www.boiserunwalk.com/images/couch-potato4.jpg> (5.08.2009).

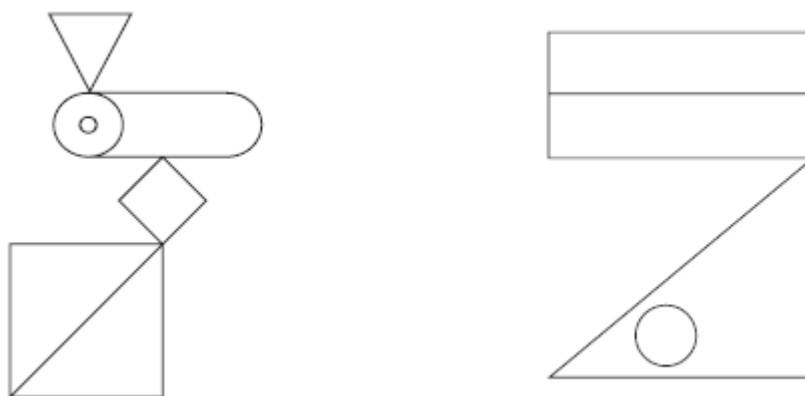
Scenariusze sytuacji komunikacyjnych trzeba przygotować przed rozpoczęciem zajęć. Dla celów dydaktycznych warto niektóre z nich umyślnie przerysować dla uwypuklenia pewnych problemów. Przykładowe sytuacje:

- a) Trudna rozmowa z ojcem. Twój tata jest bardzo surowym i wybuchowym człowiekiem. Masz bardzo słabe oceny w szkole z jednego przedmiotu. Chcesz powiedzieć o tym ojcu, ale tak, żeby go nie zdenerwować. Niestety tata nie ułatwia tego zadania. Nie słucha lub źle interpretuje Twoje wyjaśnienia. Podnosi głos. Co zakłóca waszą komunikację?
- b) Kolega chce Ci sprzedać swój telefon komórkowy. Niespecjalnie jesteś tym zainteresowany. Jego zadaniem jest przedstawić swój telefon w samych superlatywach. Ty jesteś oponentem i doszukujesz się negatywnych stron zakupu. Używacie języka młodzieżowego. W innej wersji można odegrać tą scenę ze sprzedawcą w sklepie używając innego języka. Warto zastanowić się, na czym polega komunikacja perswazyjna, jakie są jej cechy i czym perswazja różni się od manipulacji.
- c) Uczniowie wcielają się w role dobrze znane z rzeczywistości szkolnej. Jedna osoba zamienia się w nauczyciela, druga zostaje wezwana do tablicy. Tematem jest jakieś zagadnienie, które w ramach innego przedmiotu (biologii, matematyki) aktualnie muszą znać uczniowie. Nauczyciel, grany przez ucznia, jest wymagający. Wybiera pytanie dla swojego ucznia, granego przez inną osobę. Druga osoba nie zna tego pytania, ale powinno być ono związane z aktualnym materiałem szkolnym i ustalonym wcześniej przedmiotem. Uczeń jest zaskoczony, ale robi wszystko, żeby odpowiedzieć poprawnie i wyczerpująco. Ćwiczenie, które może pomóc uczniom w lepszej autoprezentacji, efektywnym odpowiadaniu na lekcjach, także we wzajemnej pomocy w nauce i zrozumieniu roli nauczyciela. Co zrobić, żeby „dobrze wypaść”, nawet wtedy, kiedy nie opanowało się dostatecznie materiału? Jak się uczyć, żeby odpowiadanie przy tablicy nie sprawiało nam kłopotu?

3) Masz mniej słuchać²²³

Uczniowie wyciągają kartki. Prosimy jedną osobę, której zadaniem będzie opowiedzenie przedstawionego poniżej zestawu figur (tego po prawej stronie), wydrukowanego pionowo w formacie A4, tak żeby wypełnił całą kartkę. Zadaniem klasy będzie narysowanie zestawu figur z kartki posługując się jedynie opisem wybranego ucznia. Nie mogą jednak zadawać pytań. Wybrany uczeń stara się jak najdokładniej opowiedzieć kompozycję, podać wskazówki dla rysowników. Na koniec porównujemy rysunki uczniów z przygotowanym wzorem.

Nauczyciel porusza problem jednostronnej komunikacji. Co nam przeszkadzało w realizacji zadania? Co czuliśmy, kiedy nie można było zadać pytań pomocniczych? Jakie trudności z opisem figur miał wybrany do zadania uczeń? Czego nam brakowało w jego opisie? Jak trudno przekazać nawet proste komunikaty, żeby zostać właściwie zrozumianym? Dla porównania możemy zaproponować rysowanie bardziej skomplikowanego zestawu figur (np. tego po lewej stronie) tym razem z możliwością stawiania pytań pomocniczych. Dlaczego tym razem realizacja zadania okazała się łatwiejsza?

Rys. 5. Masz mniej słuchać. Przykładowe zestawy figur²²⁴

²²³ Inspiracja: Waclaw Idziak, *Biznes. Gry, testy i ćwiczenia dla menedżerów od 12 do 107 lat*, Koszalin: Koszalińskie Wydawnictwo Prasowe 1990, s. 69.

²²⁴ Zestaw figur na podstawie *Five Key Questions That Can Change the World*, http://www.medialit.org/pdf/mlk/02_5KQ_ClassroomGuide.pdf, s.18 (18.08.2009).

4) Parafraza

Inna propozycja ćwiczeń do tematu *Jak poprawić swoje zdolności słuchania?* Parafraza (gr. *paraphrasis* omówienie; opowiadanie) to powtórzenie własnymi słowami kluczowych sformułowań drugiej osoby. Pozwala sprawdzić, czy dobrze rozumiemy jej intencję i treść wypowiedzi. Parafraza jest uznawana za podstawową metodą aktywnego i skutecznego słuchania²²⁵. Ćwiczenie jest częstym elementem programu szkoleniowego menedżerów i sprzedawców.

Uczniowie pracują w parach, z kolegą lub koleżanką z ławki. Jeden z uczniów przygotowuje krótką wypowiedź np. na temat oglądanego wczoraj lub ostatnio filmu. Co mu się w nim podobało, a co nie itd.? Druga osoba stara się słuchać uważnie jego recenzji. Jej zadaniem będzie streszczenie wypowiedzi rówieśnika. Może posłużyć się charakterystycznymi dla parafrazy formułami: Jak dobrze zrozumiałem, podobał Ci się ten film, ponieważ...? Z tego, co mówisz zrozumiałem, że...? O ile rozumiem, twierdzisz, że wczorajsze Kocham Kino było...? Możemy dobrać dowolny temat ćwiczenia. Warto, żeby jednak był związany z mediami i pozwalał na różnorodność poglądów (lektura książki, wydarzenie sportowe, informacja z dziennika telewizyjnego). Dzięki temu możemy również kształcić umiejętność recenzowania przekazów medialnych.

5) Słuchamy i słyszymy

Propozycja kilku ćwiczeń poprawiających nasze zdolności słuchania. Można je zaproponować uczniom jako „pracę domową”:

a) Usiądź po lekcjach na ławce, w autobusie. Zamknij oczy i przez 2 minuty wsłuchuj się we wszystkie odgłosy otoczenia. Następnie zrób listę usłyszanych odgłosów. Ćwiczenie to ma wyostrzyć nasz zmysł słuchu. Wykonuj je codziennie przez dwa tygodnie. Zapisuj wyniki: ile odgłosów byłeś w stanie wymienić. Możesz też wsłuchiwać się w odgłosy twojego ciała.

²²⁵ *Czy umiesz słuchać?* KarieraManagera.pl, http://www.karieramanagera.pl/edukacja_i_rozwoj/komunikacja_interpersonalna/czy_umiesz_sluchac_aktywne/ (18.08.2009); *Parafraza*, w: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego*, <http://www.slownik-online.pl/kopaliński/ECF8E56D86227067C125657600796AB1.php> (18.08.2009).

b) Wybiórcze słuchanie. Poruszając się po mieście staraj się rejestrować określone odgłosy np. bawiących się dzieci; łatwo się przekonasz, że w ten sposób inne odgłosy umkną twojej uwadze.

c) Dostrajanie radia lub telewizora. Słuchaj przy normalnej głośności, potem przycisz - słuch się dostosuje, potem jeszcze bardziej. Wykonuj to ćwiczenie przez tydzień. Słuch ulegnie poprawie. Nie będziesz musiał słuchać tak głośno, żeby skupić uwagę. Porównaj się z osobą, która nie wykonywała tego ćwiczenia wcześniej, powinieneś wypaść o wiele lepiej. Realizator w radiu słucha przekazu antenowego cicho, stara się o lepszą koncentrację.

d) Muzyki powinno się słuchać cicho, najlepiej rano – kiedy nasz słuch jest wyostrzony, dociera do nas więcej dźwięków. Można się wsłuchiwać w określony instrument np. linię basu. Posłuchaj swojego ulubionego utworu rano i wieczorem. Porównaj swoje muzyczne doznania. Czy słyszysz różnicę?

6) *Research* dziennikarski

Propozycja ćwiczeń doskonalących umiejętność wyszukiwania informacji. *Research* to po ang. badać, poszukiwać informacji. To jedna z podstawowych umiejętności dziennikarskich. Dzielimy uczniów na kilkusobowe grupy, w zależności od liczebności klasy – od 3 do 6. Każda z grup dostaje listę kategorii – zainteresowań lub osiągnięć w określonych dziedzinach np. miłośnik książek o Harrym Porterze, interesuje się motoryzacją, ma osiągnięcia w sporcie, zna się na matematyce.

Do każdej kategorii należy znaleźć odpowiednią osobę, która mogłaby udzielić nam wypowiedzi na dany temat. Jedna osoba z każdej grupy, wybrana przez nauczyciela, najpierw sprawdza, czy eksperci z danej dziedziny są dostępni w jego grupie. Jeśli nie, poszukuje właściwej osoby w innej grupie. Zapisuje jej imię i nazwisko przy odpowiedniej kategorii z listy. Jeśli nie uda się znaleźć odpowiedniej osoby uczniowie podają propozycje, gdzie można próbować ją znaleźć (poprzez znajomych, w innej klasie). Poniżej zestawy przykładowych kategorii. Trzeba przygotować osobne kartki z zestawami do rozdania uczniom²²⁶.

²²⁶ Inspiracja: *Autografy*, w: Waclaw Idziak, *Biznes. Gry, testy i ćwiczenia dla menedżerów od 12 do 107 lat*,

<ol style="list-style-type: none"> 1. Jest ekspertem w matematyce... 2. Ma osiągnięcia sportowe... 3. Miłośnik trylogii <i>Władca Pierścieni</i> 4. Interesuje się motoryzacją... 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Znacznik gier komputerowych... 2. Interesuje się tańcem... 3. Słucha hip-hopu... 4. Dużo fotografuje...
<ol style="list-style-type: none"> 1. Chcę zostać podróżnikiem... 2. Jest ekspertem w chemii... 3. Interesuje się mitologią... 4. Dużo jeździ na rowerze... 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gra w zespole muzycznym... 2. Miłośnik kina... 3. Jest ekspertem od historii... 4. Często czyta prasę „kolorową”...
<ol style="list-style-type: none"> 1. Świetnie pływa... 2. Interesuje się ekologią... 3. Rysuje lub maluje... 4. Jest ekspertem w fizyce... 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jest ekspertem w geografii... 2. Często ogląda seriale... 3. Interesuje się sztukami walki... 4. Czyta poezję...

Tab. 6. *Research* dziennikarski. Zestawy przykładowych kategorii

7) *Mind mapping* i techniki uczenia

Mind mapping jest graficzną techniką notowania aktywizującą pracę umysłu²²⁷. Ułatwia uczenie się, skojarzenia i tworzenie nowych pomysłów. Warto poświęcić tej metodzie osobne zajęcia. Jej autorem jest Tony Buzan, wybitny brytyjski psycholog i dydaktyk²²⁸. Istnieją również specjalne programy komputerowe, które ułatwiają pracę z „mapami myśli”²²⁹. Polecam do osobistego studiowania.

W szkole mało miejsca poświęcamy metodyce uczenia się. Tymczasem dobre nawyki w tej dziedzinie owocują zarówno w następnych klasach jak i na studiach, przy pisaniu prac dyplomowych, nie mówiąc już o samodzielnej pracy naukowej. O *mind*

Koszalin: Koszalińskie Wydawnictwo Prasowe 1990, s. 70.

²²⁷ Tony Buzan, *Mapy myśli*, przeł. Dariusz Rossowski, Łódź: JK – Ahal 2008; *Mapa myśli*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Mapa_my%C5%9Bli (20.08.2009); *Maximise the Power of Your Brain - Tony Buzan MIND MAPPING*, You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=MlabrWv25qQ> (20.08.2009).

²²⁸ Tony Buzan, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Tony_Buzan (20.08.2009).

²²⁹ Warto polecić bezpłatny program Freemind do pobrania m.in. na stronie: http://freemind.sourceforge.net/wiki/index.php/Main_Page lub też skorzystać z płatnych aplikacji na oficjalnej stronie mind mappingu: <http://www.imindmap.com/> (20.08.2009).

mappingu warto porozmawiać na lekcjach o *Notowaniu – sztuce gromadzenia informacji* lub też na zajęciach poświęconych uczeniu się.

Warto również przypomnieć inne metody notowania (tabele, fiszki), także techniki zapamiętywania i powtarzania materiału. Wiemy jak trudno przekonać uczniów i studentów do regularnej nauki. Tymczasem już ponad 100 lat jest naukowo potwierdzona zasada *repetitio est mater studiorum* (łac. powtarzanie jest matką wiedzy), czego dokonał Hermann Ebbinghaus przedstawiając krzywą zapominania²³⁰. Regularność nauczania można również wspierać nowoczesną technologią, czego przykładem są aplikacje i kursy SuperMemo, oparte na prawidłach wynikających z krzywej zapominania²³¹.

Rys. 6. Przykładowa „mapa myśli”²³²

8) Test trzyminutowy²³³

Do tematu o rozumieniu informacji. Rozdajemy uczniom kartki z testem (wzór na następnej stronie). Kartki kładziemy czystą stroną do góry, tak żeby uczniowie nie widzieli pytań. Kiedy ogłosimy rozpoczęcie zadania mogą przewrócić kartki i zacząć rozwiązywanie testu. Mierzymy i podajemy czas co 30 sekund. Uczestnicy,

²³⁰ Krzywa zapominania, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Krzywa_zapominania (20.08.2009).

²³¹ Supermemo. Opis metody, http://www.supermemo.pl/opis_metody (20.08.2009).

²³² Mapa myśli, http://www.eioba.pl/files/user7047/mapa_mysli_1.jpg (20.08.2009).

²³³ Por. <http://forum.oaza.pl/viewtopic.php?t=2426>,

<http://www.gtastunt.lomza.com/forum/viewtopic.php?p=35861> (20.08.2009).

motywowani czasem, pochopnie zabierają się do jego rozwiązania. Tymczasem chodzi o realizację jedynie dwóch punktów. Zabawa uczy jak ważna jest uważna lektura poleceń i instrukcji zanim zabierzemy się do działania. Koncentracja uwagi i brak pośpiechu są warunkiem poprawnego rozumienia treści.

1. Przeczytaj wszystko zanim zaczniesz robić cokolwiek
2. W górnym lewym rogu tej kartki wpisz swoje imię.
3. Podkreśl wyraz imię w drugim zdaniu.
4. Narysuj pięć małych kwadratów w górnym prawym rogu tej strony.
5. W każdy kwadrat z punktu 4 wpisz X.
6. Narysuj koło wokół każdego kwadratu.
7. Podpisz się pod tytułem na tej stronie.
8. Obok tytułu napisz tak, tak, tak.
9. Zakreśl kółkiem zdanie nr 7.
10. Narysuj kółko wokół wyrazu "pięć" w zdaniu nr 4.
11. Na odwrocie tej kartki pomnóż 70×30 .
12. Napisz X w dowolnym dolnym rogu tej strony.
13. Narysuj trójkąt wokół X, które właśnie napisałeś/napisałaś.
14. Kiedy już wykonasz poprzednie polecenie, powiedz głośno swoje imię.
15. Jeśli uważasz, że zastosowałaś/zastosowałeś się dokładnie do poleceń, powiedz głośno: "Zrobiłam/zrobiłem to".
16. Na odwrocie tej kartki dodaj $147 + 278$.
17. Zakreśl kółkiem sumę.
18. Normalnym głosem policz od 1 do 10 od tyłu.
19. Zrób trzy małe dziurki w tej kartce tutaj.
20. Jeśli jesteś pierwszą osobą, która dotarła do tego punktu, powiedz głośno: "Jestem najlepsza/najlepszy w wykonaniu poleceń".
21. Podkreśl wszystkie liczby parzyste po lewej stronie.
22. Kiedy już skończyłaś/skończyłeś uważnie czytać, wykonaj tylko polecenie jeden i dwa.

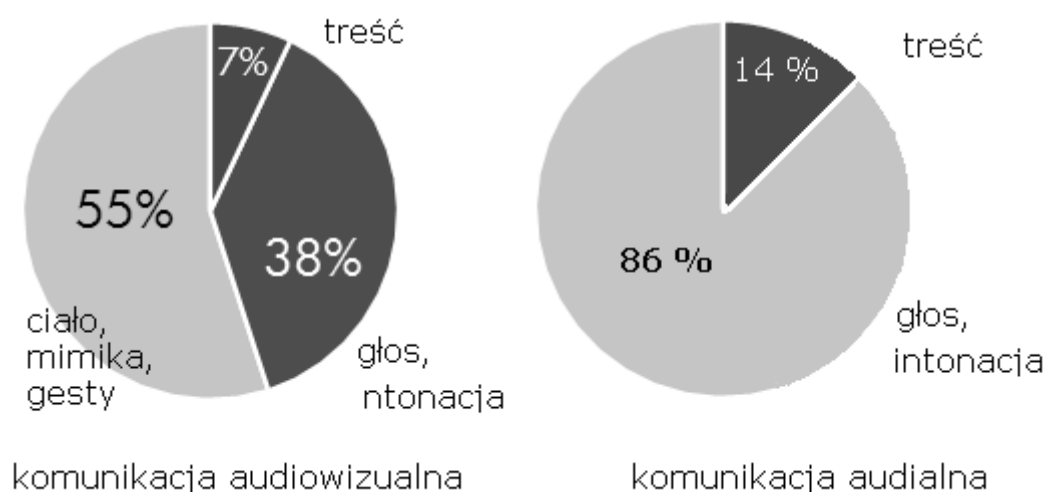
Tab. 7. Test trzyminutowy

9) Rozumiem, co słyszę. Rozumiem, co czytam

Ćwiczenie doskonalące słuchanie i rozumienie tekstów. Nauczyciel czyta wybrany tekst prasowy. Uczniowie mają za zadanie słuchać uważnie. Do tekstu nauczyciel formułuje pytania. Uczniowie mają za zadanie napisać na kartkach odpowiedzi. Można również przedstawić nagranie wiadomości radiowych lub telewizyjnych. Ćwiczenie bardzo przyda się maturzystom. Od kilku lat rozumienie tekstów jest częścią współczesnego egzaminu dojrzałości z jęz. polskiego.

10) Językiem gestów

Mowie ciała (ang. *body language*) warto poświęcić osobne zajęcia. Przedstawić znaczenie mimiki, gestów, przestrzeni w naszej komunikacji. Powiedzieć, co wyrażają określone postawy i ruchy ciała. Nie można pominąć klasycznej formuły Alberta Mehrabiana (55% + 38% + 7%)²³⁴.

Rys. 7. Formuła Alberta Mehrabiana i jej modyfikacja dla komunikacji audialnej

Oto jedna z moich propozycji na zajęcia poświęcone komunikacji niewerbalnej, czyli „mowie ciała”. Wybranego ucznia prosimy o wyjście na chwilę z klasy. Pozostałe osoby ustalają między sobą dowolny przymiotnik. Następnie wszyscy biorący udział w zabawie w dowolny sposób ilustrują gestami dany przymiotnik. Zadaniem osoby powracającej do zespołu jest obserwacja zachowania grupy i odgadnięcie owego przymiotnika w jak najkrótszym czasie. Zabawa przekonuje jak

²³⁴ Albert Mehrabian, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Albert_Mehrabian (20.08.2009).

wiele możemy wyrazić bez pomocy słów i jednocześnie jak bardzo język ułatwia nam komunikację.

11) Pokaż, co masz w plecaku

Nie tylko nasze zachowania niewerbalne świadczą o tym, kim jesteśmy. Wiele można o nas powiedzieć na podstawie rzeczy, którymi się otaczamy. Opis charakteru osoby poprzez przedmioty, którymi się otacza odnajdujemy również w literaturze. Jest to charakterystyczny dla powieści XIX w. zabieg *milieu*.

Prosimy uczniów o wyjęcie na ławkę trzech dowolnych przedmiotów, które mają ze sobą. Na ich podstawie inni uczniowie mają za zadanie opowiedzieć coś o danej osobie. Zadanie można przeprowadzić w innych wariantach. Np. prosząc wybrane trzy osoby o opuszczenie klasy i przygotowanie przez pozostałych uczniów kilku zestawów przedmiotów. Wracający do klasy uczniowie nie wiedzą, do kogo należy dany zestaw. Próbują opisać dane osoby i jednocześnie zastanawiają się kto jest właścicielem każdego z zestawów.

12) Układamy własny program telewizyjny

Propozycja zajęć kształtujących selektywną postawę wobec mediów, w tym wypadku wobec telewizji. Dobrze, jeśli najpierw uświadomimy sobie, co chcemy oglądać, a dopiero potem wybierać określony film czy widowisko. Współczesna telewizja w coraz większym stopniu zmierza do *video on demand*, „oglądania na życzenie”, skłania do aktywnych wyborów z coraz większej oferty medialnej. Warto nauczyć się układania własnego programu telewizyjnego na wieczór.

Zabawę można przeprowadzić w dwóch wersjach. W pierwszej układamy własny program na podstawie istniejącej oferty, posługując się drukowanymi programami telewizyjnymi. Wybieramy to, co nas interesuje i układamy chronologicznie. Uczniowie pracują indywidualnie. W drugiej wersji nasi uczniowie stają się przez chwilę dyrektorami programowymi własnych stacji telewizyjnych. Dobierają filmy, które najbardziej im odpowiadają, wymyślają własne widowiska, formaty telewizyjne. Można pracować w grupach.

13) Szkolni recenzenci

Recenzja jest gatunkiem dziennikarskim, formą charakterystyczną dla krytyki kulturalnej. Może być również traktowana jako metoda edukacji medialnej, jako kształcenie umiejętności krytycznego sądu i postawy krytycznej. Jej pisanie kształtuje własny gust artystyczny, otwiera na świat wartości kultury, uczy wypowiedzi subiektywnych, dzielenia się własnymi przemyśleniami i odczuciami. Przygotowanie recenzji ulubionych lektur, filmów czy gier komputerowych można zadać jako samodzielne prace domowe, także jako prace zaliczeniowe całego semestru. Można wybrać się z całą klasą do kina czy do teatru. Można szkolne recenzowanie prowadzić indywidualnie lub też potraktować jako pracę grupową.

W tym wypadku warto zastosować tzw. metodę *Kosza i walizki*. Kosz symbolizuje rzeczy zbędne, aspekty negatywne, to co nam się nie podoba w danym bohaterze, dziele literackim czy filmowym. Walizka przedstawia to, co warto zapamiętać, co nas ubogaciło. Na tablicy przypinamy dwie ilustracje kosza i walizki. Uczniom rozdajemy kartki w dwóch kolorach. Na jednej wypisują swoje negatywne odczucia i przemyślenia, przedstawiają swój krytyczny stosunek, na drugiej zawierają to, co pozytywne – sympatie, inspiracje, wartości.

14) Myślówce prowokacje

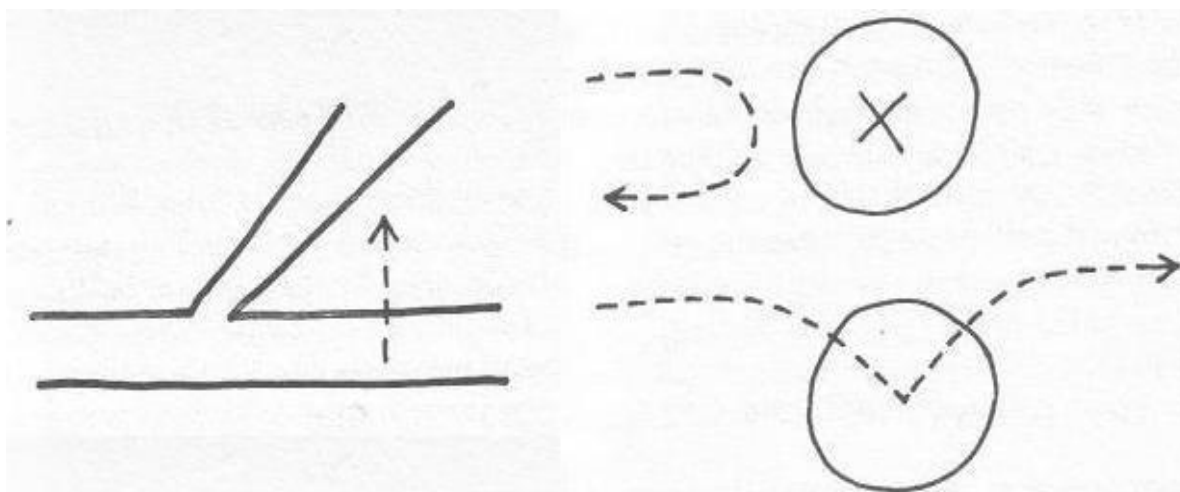
Kreatywności warto poświęcić osobną lekcję. O tym, jak ważna to cecha, przekonują współczesne wymogi rynku pracy. Z pewnością chcielibyśmy mieć wspaniałe pomysły, które ułatwią nam życie i karierę zawodową. Czy kreatywności można się jednak nauczyć? Czy trzeba jej uczyć w szkole?

Z pewnością warto zapoznać naszych uczniów z regułami i technikami twórczego myślenia. Szczególnie cenne są prace i treningi Edwarda de Bono, lekarza i pioniera nauki twórczego myślenia²³⁵. Przekonywał, że kreatywność nie jest kwestią talentu, ale umiejętności, którą każdy może ćwiczyć. W latach 60-tych ub. w. zaproponował koncepcję *lateral thinking* (ang. myślenia równoległego). Jego zdaniem zbyt często kierujemy się schematami myślowymi, choć te są nam niezbędne do

²³⁵ Edward de Bono, *Myślenie równoległe*, przeł. Kamil Dmoch, Warszawa: Prima 1998; *Naucz się myśleć kreatywnie*, przeł. Michał Madaliński, Warszawa: Prima 1998; *Sześć myślowych kapeluszy*, przeł. Joanna Krzemień-Rusche, Warszawa: Helion 2008.

wykonywania rutynowych czynności. Tymczasem, żeby dokonać czegoś nowego, trzeba pomyśleć „w bok”.

Nowe rozwiązania, innowacje, wynalazki tworzymy dzięki przypadkowym sytuacjom, ale też dzięki nie schematycznemu myśleniu, prowokacjom umysłowym, absurdalnym na początku pomysłom. Radzi, żeby nie oceniać na początku takiej prowokacji myślowej, ale spróbować pójść krok dalej, pytać, co by było gdyby np. rower nie miał kół, samoloty latały do góry nogami. Myślenie równoległe polega na chwilowym zawieszeniu logicznego myślenia i dopuszczeniu prowokacyjnych rozwiązań. Przy stosowaniu technik kreatywnych ważne jest oddzielenie pierwszego etapu polegającego na tworzeniu pomysłów od ich późniejszej oceny i wartościowania.

Rys. 8. Myślenie równoległe i pomysły – prowokacje²³⁶

Temat myślowych prowokacji może być związany z problematyką mediów i kultury. Możemy postawić sobie absurdalne pytania w rodzaju: co by było gdyby telewizja nie nadawała wiadomości? Gazety zawierały tylko ilustracje? Trzeba byłoby płacić za przeglądanie każdej strony internetowej? Itp.

15) Przegląd prasy

Porównywanie różnych tytułów prasowych uczy otwartości na odmienne poglądy i punkty widzenia. Sprzyja również kształtowaniu własnej wizji świata. Jak przegląd

²³⁶ Edward de Bono, *Naucz się myśleć kreatywnie*, przeł. Michał Madaliński, Warszawa: Prima 1998, s. 59.

prasy przeprowadzić na lekcji? Prosimy uczniów o kupno różnych dzienników, danego dnia, w którym ma odbyć się lekcja. Z prasy wybieramy najbardziej interesujący uczniów temat, dostosowany do możliwości intelektualnych klasy. Najlepiej, jeśli jest to temat kontrowersyjny. Należy jednak być ostrożnym z kontrowersyjnością. Dyskusje na poważne tematy np. moralne czy polityczne wymagają dużej wiedzy i doświadczenia. Dobór tematu pozostawiam wychowawczej intuicji nauczyciela.

W jaki sposób dana sprawa jest opisana w *Gazecie Wyborczej*, *Rzeczpospolitej*, *Super Expressie* czy *Naszym Dzienniku*? Jak przekazywane są informacje, jakie komentarze redakcyjne im towarzyszą? Możemy na tablicy przygotować trzy kolumny z nagłówkami: opinie negatywne, neutralne i pozytywne. Następnie w każdej kolumnie zaznaczyć jak dane wydarzenie komentują autorzy piszący w poszczególnych dziennikach.

Przedstawiłem kilkanaście wybranych, najbardziej charakterystycznych przykładów zastosowania metod aktywizujących dla tego bloku programowego. Z pewnością jest ich znacznie więcej niż godzin edukacji medialnej.

b) Wiedza o książce i prasie. Elementy dziennikarstwa prasowego

Kolejny blok zajęć z edukacji medialnej poświęcimy mediom drukowanym, głównie książce i prasie, jako najstarszym środkom społecznego przekazu. W znacznej mierze będzie to edukacja czytelnicza. Będziemy również kształcić podstawowe umiejętności pisarskie i dziennikarskie, poznawać gatunki wypowiedzi prasowych, dyskutować o roli książki we współczesnej kulturze audiowizualnej. Naszym celem nie jest zastępowanie studiów dziennikarskich, ale kształcenie podstawowych zasad pisania tekstów i notatek prasowych. Podstawowy kurs dziennikarstwa przyda się każdej wykształconej osobie. Zwłaszcza, że wielu uczniów próbuje pisać blogi, brać udział w dyskusjach na forach internetowych, redagować artykuły w serwisach dziennikarstwa obywatelskiego. Zajęcia warto połączyć z inicjatywą szkolnej gazety lub strony internetowej. Poniżej propozycje kilkunastu zajęć praktycznych i dyskusji

do przeprowadzenia na lekcjach edukacji medialnej.

1) Młoda i stara prasa

Lekcje o historii prasy również warto prowadzić metodami aktywizującymi. Warto przynieść na zajęcia egzemplarze dawnych gazet codziennych lub czasopism. Można również poprosić uczniów o poszukanie w domu starych wydawnictw. Jeśli nie znajdziemy niczego interesującego, możemy posłużyć się zeskanowanymi przykładami z internetu²³⁷, przygotować prezentację w Power Point. Można też zaproponować klasie utworzenie szkolnego muzeum prasy w gablotce ściennej. Albo tworzenie stylizowanych na dawne czasopisma ze współczesną treścią. A może kolumna w szkolnej gazecie w stylu *Merkuriusza Polskiego Ordynaryjnego*?

Na lekcji o historii prasy warto porównać stare i nowe tytuły. Dlaczego dawniej dominował tekst, a współcześnie zdjęcia? Dlaczego dawne gazety miały większy format wydawniczy, a współczesne są bardziej poręczne? Jak nazywają się poszczególne formaty edycyjne? Dlaczego w PRL cenzurowano prasę? O czym i jak pisano sto, pięćdziesiąt lat temu? Jak pisze się teraz? Cechy młodej i starej prasy możemy wspólnie wypisać na tablicy w formie tabeli czy „map myśli”. Wariantów takich lekcji jest bardzo wiele. Dzięki takim metodom poznawanie historii mediów (nie tylko prasy) będzie znacznie przyjemniejsze i bardziej skuteczne.

2) Prasowe portfolio

Uczniowie w segregatorze układają własne czasopismo z wyciętych artykułów z prasy lub wydrukowanych z internetu. Dzięki temu powstanie unikalne wydawnictwo, własny format dostosowany do zainteresowań określonej osoby. Sami projektujemy poszczególne kolumny. Wycinamy artykuły i wklejamy na arkusze A4 lub drukujemy w edytorze tekstów. Całość gromadzimy w foliach i układamy w segregatorze. Warto zadbać o estetykę całości – wygląd segregatora, kolumnę tytułową. Dobrze, jeśli uczniowskie portfolio mają jasno określony temat związany z zainteresowaniami ucznia: lekkoatletyka, trylogia *Władca Pierścieni* itp. Sam tworzę takie portfolio od wielu lat np. o historii Otwocka czy nowoczesnej edukacji.

²³⁷ Zob. np. Stare Gazety, <http://www.staregazety.friko.pl> (24.08.2009).

Ćwiczenie pomaga nie tylko kształtować umiejętności selekcji i gromadzenia informacji. Kształtujemy również podstawową dla dziennikarstwa potrzebę rozwoju własnych zainteresowań tzw. ciekawość świata. Uczymy porządkować i precyzować te zainteresowania. Nie wystarczy, że ktoś interesuje się sportem i kulturą. Zapoznajemy również uczniów z rynkiem mediów formatowych, branżowych i specjalistycznych, dostosowanych do określonych grup celowych pod względem wieku czy zainteresowań właśnie.

3) *Gazeta Mówiona*

Tzw. gazety mówione mają bogatą tradycję. W czasach PRL autorzy odczytywali swoje teksty i prezentowali informacje ze świata na niejawnych spotkaniach z czytelnikami. Obawiano się cenzury, więc zamiast pisać artykuły, opowiadano je²³⁸. Współcześnie powracają formy czasopism mówionych m.in. dla osób niepełnosprawnych²³⁹. Coraz popularniejsze stają się również *audiobooki* (ang. książki mówione)²⁴⁰.

Uczniowie mają za zadanie uważnie obserwować wydarzenia danego tygodnia pomiędzy kolejnymi zajęciami. Każdy uczeń dostaje jedną kategorię, w której ma przedstawić najważniejsze wydarzenia. Mogą to być np. Liga Mistrzów, premiery kinowe, ale także bardziej ogólne jak kraj czy świat. Kategorie ustalamy i przydzielamy uczniom na poprzednich zajęciach. Powinny być dostosowane do zainteresowań uczniów. Przegląd informacji mogą wzbogacić własnym autorskim komentarzem. Jest również okazja do dyskusji ze słuchaczami – „czytelnikami”. Ćwiczenie kształtuje umiejętność świadomego odbioru mediów i rozwija wspomnianą już precyzję zainteresowań. Uczy uważnego obserwowania wydarzeń, bycia ich aktywnym uczestnikiem, wartościującym i budującym własny pogląd. Poniżej lista kategorii, którą proponuję studentom pierwszego roku dziennikarstwa.

²³⁸ Zob. *Gazeta Mówiona Gorzów Wielkopolski*, Encyklopedia Soliraności, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00614_Gazeta_M%C3%B3wiona_Gorz%C3%B3w_Wlkp. (25.08.2009).

²³⁹ *Gazeta Mówiona*, Polski Związek Niewidomych Okręg Pomorski, szukaj na stronie <http://www.pzn-pomorskie.org/> (25.08.2009).

²⁴⁰ *AudioBook.pl*, Księgarnia. Książki do słuchania, kursy audio, słuchowiska (25.08.2009).

Kraj:

1. Polska.....
2. Rząd.....
3. Sejm.....
4. Prezydent.....

Świat:

5. Unia Europejska.....
6. Rosja.....
7. Stany Zjednoczone.....
8. Inne kraje (Azja, Afryka, Australia).....

9. Mazowsze.....
10. Warszawa.....

Kultura:

11. Teatr.....
12. Kino/DVD.....
13. Książka.....
14. Koncert, płyta.....

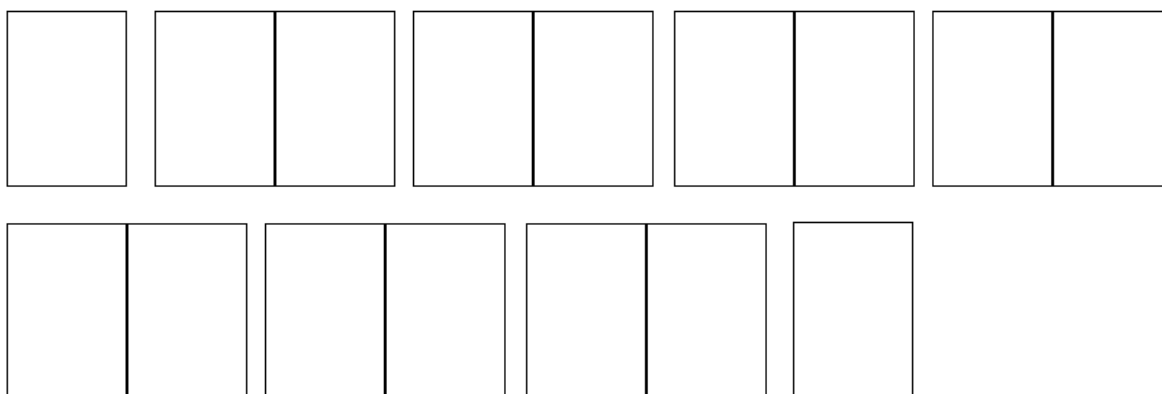
15. Sport.....
16. Gospodarka.....
17. Kościół.....

Tab. 8. *Gazeta mówiona*. Przykładowe kategorie

4) Tworzymy własne czasopismo

Zadanie najlepiej realizować w dwóch grupach. Uczniowie tworzą dwa konkurencyjne czasopisma dla młodzieży. Spośród siebie wybierają redaktora

naczelnego, sekretarza redakcji, redaktorów poszczególnych działów. Zastanawiają się, o czym będzie ich czasopismo i co powinno się w nim znaleźć. Projektują makietę gazety i przygotowują kolumnę tytułową. Dzięki temu ćwiczeniu łatwiej omówić organizację pracy redakcji, zadania poszczególnych osób, znaczenie makietowania i planowania. Ćwiczenie sprawdza się zarówno wśród studentów jak i gimnazjalistów. Uczniowie mają niekiedy zaskakujące pomysły. Warto pozwolić im na swobodne tworzenie. Z pewnością przyda się poniższy wzór makiety do zeskanowania lub skserowania w powiększeniu.

Rys. 9. Wzór makiety czasopisma 16 kolumnowego

5) Informacja czy publicystyka?

Nauczyciel dzieli uczniów na 3 – 4 grupy i rozdaje im wydania tygodników opiniotwórczych (np. *Polityki*), po jednym egzemplarzu dla każdej grupy. Następnie prosi uczniów, aby nazwali poszczególne gatunki dziennikarskie w czasopiśmie. Uczniowie otrzymują listę z wymienionymi gatunkami dziennikarskimi. Ich zadaniem będzie dopisanie dwóch przykładów do każdej pozycji z wymienionego pisma. Jedna osoba z grupy referuje pracę zespołu.

Dzięki temu ćwiczeniu łatwiej poznawać gatunki dziennikarskie. Jak je rozpoznać? Czym się charakteryzują? Gdzie zwyczajowo znajdują się w danym czasopiśmie?

Kategoria artykułu	Artykuł
(gatunek dziennikarski)	(autor, tytuł, numery stron)
Informacja dziennikarska	
Wywiad dziennikarski	
Reportaż.....	
Felieton.....	
Artykuł publicystyczny.....	

Tab. 9. Gatunki dziennikarskie. Karta ćwiczeń

6) Świąteczne kolegium redakcyjne

Inscenizacja dydaktyczna, praca metodą „burzy mózgów” lub prowokacji myślowych. Uczniowie zostają potraktowani jako dziennikarze pracujący w dużej redakcji tygodnika opiniotwórczego. Spotykają się podczas zebrania redakcyjnego (tzw. kolegium). Nauczyciel pełni rolę redaktora naczelnego. Zadaniem zespołu dziennikarzy będzie zaproponowanie oryginalnych tematów do nowego numeru świątecznego czasopisma (Wielkanoc). Temat świąt wymaga szczególnej kreatywności. Jak zaproponować coś nowego, skoro święta powtarzają się, co roku?

Pracując metodą prowokacji myślowych, o której była już mowa na zajęciach z kreatywności, warto wymienić charakterystyczne dla świąt symbole i zwyczaje.

Następnie spróbować postawić kilka pytań pobudzających kreatywne myślenie. Np. takich, jak wymienione poniżej. Do jakich tematów dziennikarskich mogą nas doprowadzić? Nauczyciel prosi, żeby uczniowie zbyt wcześnie nie oceniali absurdalnych propozycji, tylko starali się podać dużo propozycji tematów związanych z daną prowokacją.

- Świąteczka, ale z produktami z supermarketu. Współczesna świąteczka, co w niej mogłoby się znaleźć?
- Dlaczego jajko ma być symbolem życia? Jakie inne symbole życia można by zaproponować na święta?
- Palma wielkanocna. Ale przecież u nas nie rosną palmy. Co zamiast palmy na święta?
- Śniadanie wielkanocne? Dlaczego śniadanie Wielkanocne? A może wigilia w sobotę? Przecież święta zaczynają się w wielką noc – w sobotę wieczorem?
- Grób Pański. Czy musi być w kościele? A gdyby np. był to grób Pański w centrum miasta?
- Lany poniedziałek. A gdyby tak nie oblewać się wodą, tylko praktykować go inaczej? A gdyby tak zakazać tego zwyczaju?

7) Oceniamy tematy dziennikarskie

Inna wersja inscenizacji kolegium redakcyjnego. Proponujemy uczniom kilka tematów i prosimy o ich ocenę. Czy nadają się do opisanie i wydrukowania w czasopiśmie? Pomocna będą następujące kryteria wyboru tematów przedstawione przez Walerego Pisarka²⁴¹. Wypisujemy je na tablicy lub wyświetlamy na slajdzie. Jego zdaniem czytelników interesuje:

- To, co aktualne, nowe i nieoczekiwane
- To, co bliskie
- To, co egzotyczne
- To, co konkretne, mające wartość informacyjną

²⁴¹ Walery Pisarek, *Podstawy retoryki dziennikarskiej*, w: Zbigniew Bauer, Edward Chudziński, *Dziennikarstwo i świat mediów*, Kraków: Universitas 2008, s. 369.

- To, co rzeczywiście się wydarzyło
- To, co konfliktowe
- To, co budzi emocje (w tym to, co wesołe, zabawne)

W tabeli poniżej przykładowe zestawy tematów do oceny przez uczniów. Przy ich ocenie posługujemy się przedstawionymi wcześniej kategoriami.

1a) Bitwa pod Grunwaldem 1410 roku   1b) Nieznane fakty historycznego zwycięstwa pod Grunwaldem 1410 roku   2a) Pożar w Sydney. Zginęło 20 osób   2b) Spaliły się zakłady chemiczne w Płocku. Zginęło 20 osób   3a) Lasy Mazowsza   3b) Nowe trasy rowerowe po lasach Mazowsza   3c) Niezwykły urok lasów nad Amazonką   4a) Przepisy o ruchu drogowym   4b) Sejm uchwalił nowe przepisy o ruchu drogowym   5a) Protest lekarzy przeciwko obniżeniu pensji   5b) Nikt z lekarzy nie protestował przeciwko obniżeniu pensji   6a) Samorząd Warszawy i Łodzi: spór o przebieg nowej autostrady   6b) Warszawa i Łódź: nowa autostrada jest nam potrzebna   7a) Bezdomni w Wyszkanie. Nikt ich nie przygarnął   7b) A w Wyszkanie niezwykła orkiestra   7c) Wyszaków – miasto z tradycją

Tab. 10. Zestawy tematów do oceny przez uczniów

8) Tematy „leżą” na ulicy

Uczniowie wcielają się w rolę dziennikarzy szkolnego lub – w drugiej wersji – regionalnego czasopisma. Ich zadaniem będzie wyszukanie interesujących tematów z życia szkoły lub miasta. Ćwiczeniu towarzyszy spacer w obrębie terenu szkoły lub – pamiętajmy, że do tego wymagana jest zgoda rodziców – wycieczka po mieście. Uczniowie dostrzegają tematy posługując się pytaniami pomocniczymi i wcześniej podanymi kryteriami doboru tematów (to, co nowe, aktualne, konfliktowe). Wędrują w ustalonych wcześniej grupach. Obserwują szkolne tablice ogłoszeniowe, korytarze, szatnię, teren wokół szkoły, jeśli jest sprzyjająca spacerowi pogoda. Obserwują zachowania ludzi, ulice, witryny sklepowe, czytają ogłoszenia i afisze na słupach itd. Swoje pomysły na tematy dyskutują w grupie i spisują na kartce.

Zabawie towarzyszy przekonanie, że interesujące tematy są również wokół nas, w bliskiej i znanej nam rzeczywistości, jaką jest np. szkoła. Tylko często nie potrafimy ich dostrzec. Dobry dziennikarz potrafi słuchać, dostrzegać, być ciekawym, dziwić się temu, co go otacza. Staramy się dostrzegać zwykle umykające nam szczegóły. Pomocne mogą być proste pytania, które stawiamy poszukując tematów wokół nas:

- Czego brakuje w naszej szkole?
- Dlaczego to jest tak, a nie inaczej? Dlaczego tu jest np. ta barierka, a jej być nie powinno?
- Dlaczego nasza szkoła tak wygląda? Co można by zmienić?
- Co w naszej szkole dzieje się interesującego? Ogłoszenia na tablicach informacyjnych.
- Co nas wyróżnia spośród innych szkół? Nasze sukcesy – osiągnięcia sportowe, wybitni uczniowie, absolwenci. O kim warto byłoby napisać?

Po spacerze każda z grup dzieli się swoimi obserwacjami i propozycjami tematów. Wspólnie wybieramy najciekawsze z nich, najbardziej warte opisanie. Być może niektóre zaproponujemy jako temat do prasy regionalnej. Być może niektóre z nich okażą się bardzo potrzebną, dziennikarską interwencją.

9) O co chodzi? Gdzie jest sedno? Co z tego wynika?

Nauczyciel rozdaje uczniom wybrane informacje prasowe. Uczniowie w grupach zastanawiają się nad treścią komunikatów. Poszukują odpowiedzi na postawione w tytule zadania pytania. Zastanawiają się również nad tym, jak można rozbudować daną informację w większy artykuł prasowy. Kto może nam udzielić więcej informacji? Kto wie więcej w danej sprawie? Jeśli podamy uczniom niezbyt sumiennie przygotowane przez dziennikarza informacje prasowe do analizy (a takie niestety zdarzają się w prasie, zwłaszcza lokalnej), można również zastanowić się nad tym, czego brakuje w danej informacji? Czy została dobrze przygotowana?

Pytania postawione w tytule często zadawał redaktor Tomasz Wróblewski swoim współpracownikom w *Newsweeku*. Jak wspomina, przygotował sobie trzy pieczątki, którymi stemplował nieudane teksty dziennikarskie.

10) Opowiedzieć siebie

Zadaniem uczniów będzie przygotowanie wybranej, interesującej historii ze swojego życia. Np. *Co mi się przydarzyło wczoraj? Mój sen. Śmieszna historia zobaczona na ulicy*. Mają czas na przygotowanie ok. 5 minut. Mogą spisać swoją historię lub ułożyć na kartce plan wypowiedzi. Po upływie tego czasu wybrani uczniowie odpowiadają krótkie historie ze swojego życia. Ćwiczeniu towarzyszy przekonanie, że jeśli potrafię interesująco opowiedzieć jakąś historię, to prawdopodobnie równie ciekawie będę umiał ją napisać, jako felieton czy reportaż.

11) Opisz, co widzisz

Nauczyciel wyświetla fotografię przedstawiającą jakieś wydarzenie (wypadek samochodowy, akcja protestacyjna). Zadaniem uczniów jest napisanie krótkiej, choć zmyślonej informacji do prezentowanej fotografii. Po ok. 10 minutach nauczyciel prosi wybranych uczniów o odczytanie ich propozycji. Ćwiczenie jest sprawdzianem umiejętności reporterskich. Polecał je m.in. Melchior Wańkowicz²⁴².

²⁴² Melchior Wańkowicz, *Karaśka La Fontaine'a*, t. II, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1981, s. 798 – 799.

12) Własny styl

Żeby pisać, trzeba pisać – mawiał Stefan Bratkowski²⁴³, dziennikarz i honorowy prezes Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich. Propozycja kilku ćwiczeń doskonalących język wypowiedzi dziennikarskiej, inspirowanych lekturą Melchiora Wańkowicza i innymi publikacji warsztatowych²⁴⁴.

a) Skracanie wypowiedzi

Zadaniem uczniów będzie ich skrócenie i uproszczenie przedstawionych przez nauczyciela zdań. Każdy pisze na kartce własną propozycję korekty. Nauczyciel prosi uczniów o odczytanie ich propozycji. Przykład zdania: *Skręcaj na lewo, kiedy osiągniesz Plac Wilsona*. Lepiej napisać: *Przy Placu Wilsona skręć w lewo*.

b) Celność porównań

Zadaniem uczniów będzie dokończenie porównań: *mocny jak...*, *łagodny jak...*, *słaby...*, *nerwowy...* Zadaniem uczniów będzie wymyślenie dwóch różnych porównań do każdego z tych słów. Nauczyciel prosi, żeby uczniowie unikali schematów tj: *mocny jak byk*, *delikatny jak wietrzyk*, *słaby jak piskłę*. Po chwili prosi wybranych uczniów o odczytanie ich propozycji.

c) Potoczność języka

Prosimy uczniów o przeredagowanie podanych zdań na język potoczny. Np: *Pierwszym krokiem, jaki, według mojego zdania, należy zrobić, jest odniesienie się do faktów, jakimi rozporządzamy*. Lepiej napisać: *Pierwszym naszym zadaniem jest rozpoznanie faktów*. Po chwili prosi wybranych uczniów o odczytanie ich propozycji.

d) Zdolność lakonicznych sformułowań

Nauczyciel prosi o przeredagowanie zdań do bardziej komunikatywnej formy. Np.: *Redaktor był zajęty korektą powieści o treści kryminalnej swoim niebieskim ołówkiem*. Lepiej napisać: *Redaktor korygował niebieskim ołówkiem powieść kryminalną*. Po chwili prosi wybranych uczniów o odczytanie ich propozycji.

²⁴³ Stefan Bratkowski, *Pisać? Ależ oczywiście!* w: *Nigdy nie jest za późno*, Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza 1980, s. 202 – 207.

²⁴⁴ Melchior Wańkowicz, *Karaśka La Fontaine'a*, t. II, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1981, s. 798 – 799; Janina Fras, *Dziennikarski warsztat językowy*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1999.

e) Co zamiast „mówi” na końcu wypowiedzi

Ćwiczenie, które proponował nam Jerzy Kaczmarek, felietonista, redaktor prasy muzycznej i regionalnej w Otwocku. Zadaniem uczniów jest wymyślenie jak największej liczby czasowników, którymi można zakończyć wypowiedź w tekście dziennikarskim.

Np. *zawołał, szepnął, odparł, pocieszył, syknął gniewnie, z determinacją pomyślał, powiedział surowym głosem, mruknął, oburzył się, burczał, rozmyślał, zagadnął podnieconym głosem, odparł z przekąsem, zażartował, cicho spytał, niecierpliwil się, orzekł, osądził, dziwił się, bronił się, wtrącił wesoło, zameldował, zaprzeczył, rozważał, zaproponował, poinformował* itp.

13) Postawić problem na głowie

Propozycja warsztatów felietonu inspirowana lekturą internetowego poradnika Henryka Szumielskiego²⁴⁵. Felietoniści często stawiają problem na głowie, piszą z przekorą, przedstawiają świat w karykaturze, przerysowują zjawiska. Jak nauczyć się pisania felietonów? Felieton jest bardzo trudnym gatunkiem dziennikarskim, stąd nie jest zalecany młodym dziennikarzom. Wymaga umiejętności pisarskich i pewnego doświadczenia. Choć, zdaniem Szumielskiego, młodość daje felietoniście nieskrępowanie, bezkompromisowość i ostrość spojrzenia, czego brakuje już bardziej doświadczonym pisarzom.

Pewne umiejętności felietonistyczne można już kształcić w szkole. Najpierw trzeba nauczyć się innego sposobu postrzegania rzeczywistości, podejścia do problemów, doskonalić własne poczucie humoru, odważyć się na oryginalne sądy. I tak np. proponujemy uczniom jakiś błahy temat związany z codziennością lub rzeczywistością szkolną (dojazdy autobusem, dzwonek na przerwę, odrabianie lekcji). Następnie pracując metodą „burzy mózgów” staramy się wymyśleć najbardziej nietypowy sposób ujęcia tematu. Pomysły zapisujemy na tablicy.

Możemy też zaproponować uczniom napisanie felietonów na wspólnie wymyślone tematy. Na lekcji – oprócz cech gatunku i zasad pisania, które dobrze

²⁴⁵ Henryk Szumielski, *Krótki poradnik (przyszłego) felietonisty*, <http://felietony.info/eboki.php> (26.08.2009).

prezentuje wspomiany Szumielski – warto przedstawić sylwetki i teksty wybranych polskich felietonistów²⁴⁶.

14) Świat bez książek

Dyskusja dydaktyczna. Jak by wyglądał, gdyby nie było książek, pisma, druku? Gdyby zastąpiły je przekazy wideo? Temat wielokrotnie dyskutowany i opisywany m.in. w literaturze, czego dowodem jest znakomita powieść *451° Fahrenheita* Raya Bradbury'ego²⁴⁷ z 1953 roku i jej równie wspaniała ekranizacja w reżyserii François Truffaut'a z 1966 roku²⁴⁸. Przedstawia społeczeństwo, w którym zakazano lektur, w którym straż pożarna pali książki na stosach. Na lekcji warto przedyskutować ten temat, poczytać urywki Bradbury'ego lub zobaczyć fragmenty filmu. Możemy zaproponować uczniom inne prowokacyjne pytania: co jeśli książki pisane zastąpimy *audiobookami*? A co, jeśli w przyszłości w książkach będą mikro-monitory zamiast ilustracji? Dzięki takim dyskusjom łatwiej zrozumiemy, że zmienia się jedynie technologia przekazu, najważniejsze pozostaje to, co mamy sobie do przekazania. Po drugie, że nasz ludzki świat jest przede wszystkim światem słowa i myśli, wtórnie światem obrazów.

Na zakończenie kilka propozycji prac zaliczeniowych. Ponieważ ten blok zajęć ma charakter czytelniczno-dziennikarski dobrą formą wydaje się redagowanie krótkich tekstów na ocenę. Można też zaproponować pisanie reportażu, przygotowanie wywiadu z rodzicem lub nauczycielem w szkole albo felieton uczniowski.

c) Media audiowizualne. Radio i telewizja

Kolejny etap zajęć z edukacji medialnej poświęcimy mediom audiowizualnym, radiu i telewizji. Chociaż radio jest medium audialnym, postanowiłem traktować je razem z telewizją, jako pierwsze elektroniczne środki przekazu, operujące słowem lub obrazem. Zgodnie z metodą mediów, najlepszym rozwiązaniem byłaby organizacja w

²⁴⁶ Michał Radgowski, *Kto winien? Wybór felietonów polskich. Od Prusa do Urbana. Lektura szkolna z opracowaniem*, Warszawa: Graf-Punkt 1994.

²⁴⁷ Ray Bradbury, *451° Fahrenheita*, przeł. Iwona Michałowska, Stawiguda: Solaris 2008.

²⁴⁸ W 2009 roku jest planowana kolejna adaptacja powieści w reżyserii Franka Darabonta. Za: [http://pl.wikipedia.org/wiki/Fahrenheit_451_\(film\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Fahrenheit_451_(film)) (26.08.2009).

szkole studia radiowego lub telewizyjnego.

Bardzo pomocne byłyby minidyski radiowe, kamery cyfrowe, programy do montażu dźwięku lub obrazu, o czym wspominałem już wcześniej. Wiemy, jak trudno o tak nowoczesne pomoce w szkole. Niektóre zajęcia można jednak z powodzeniem prowadzić bez tak zaawansowanej aparatury, z nadzieją na lepsze czasy dla szkolnej dydaktyki mediów. Często niewykorzystanym narzędziem pracy szkolnej są telefony komórkowe z aparatami i kamerami wideo, dyktafony cyfrowe. Uczniowie posługują się nimi na co dzień. Jak skutecznie wykorzystać je na lekcjach? Kilka inspiracji zajęć z edukacji audiowizualnej.

1) Muzeum mediów

Ucząc historii mediów warto zgromadzić taką kolekcję w naszej klasie. O ile możemy mamy taką możliwość przestrzenną, najlepiej odpowiednią pracownię mediów. Często my i nasi uczniowie mamy w piwnicach zabytkowe odbiorniki radiowe, magnetofony szpulowe, stare komputery, telefony z tarczą. Być może za zgodą rodziców będą mogli je przynieść lub przekazać szkole. Warto je wyeksponować, może w formie wystawy czasowej w szkolnej gablotce na korytarzu.

Jeśli jednak sprawia nam trudność gromadzenie takich pomocy, być może dobrym rozwiązaniem okaże się wyjazd do Muzeum Techniki w Warszawie²⁴⁹ czy też Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu²⁵⁰. Na lekcjach możemy przygotować prezentację lub poprosić o przygotowanie wybranych slajdów naszych uczniów. Wystarczy prześledzić postęp techniczny ostatniego półwiecza. Przedstawić np. pierwsze modele *walkmana*²⁵¹, który w tym roku (2009 r. – przyp. aut.) obchodzi swoje 30-lecie. Jakie tendencje możemy zaobserwować w rozwoju techniki medialnej: miniaturyzacja, łatwiejszy interfejs użytkownika, integracja różnych mediów w jednym urządzeniu, technika cyfrowa zamiast analogowej? Jest również okazja do dyskusji dydaktycznej na temat przyszłości mediów audiowizualnych.

²⁴⁹ Muzeum Techniki, <http://www.muzeum-techniki.waw.pl/educd/> (27.08.2009).

²⁵⁰ Muzeum Poczty i Telekomunikacji, <http://www.muzeum.wroclaw.pl/> (27.08.2009).

²⁵¹ *Walkman ma 30 lat*, http://www.polskieradio.com/news_det.aspx?id=62415&kat=71 (27.08.2009).

2) Formaty radiowe

Na lekcji poznajemy współczesny rynek radiowy i zjawisko formatowania mediów. Kształcimy również umiejętność świadomego odbioru radia. Lekcję warto rozpocząć od przedstawienia uczniom fotografii osób słuchających radia w początkach jego istnienia (przykład poniżej). Co zmieniło się w sposobie słuchania audycji radiowych od tamtych czasów? Czy dziś podobnie jak wtedy zasiadamy do odbiornika? Jakie jeszcze inne zmiany możemy zaobserwować?

Radio formatowe to radio, którego oferta programowa radia jest dostosowana do określonej grupy słuchaczy tzw. grupy docelowej. Radio, które ma zaspokajać potrzeby wybranej grupy docelowej. Formatowanie obejmuje program radiowy (muzyka, wiadomości, audycje) jak i plan promocji stacji radiowej²⁵². Na tablicy przedstawiamy podstawowy podział formatów radiowych na radia z przewagą słowa mówionego (ang. *talk*) i muzyczne.

Fot. 4. Jak kiedyś słuchano radia²⁵³

²⁵² *Format radiowy*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Format_radiowy (27.08.2009); Adam Grzegorzczak, *Reklama dźwiękowa*, Warszawa: Instytut Promocji 1999.

²⁵³ Jak kiedyś słuchano radia, http://www.granitegrok.com/pix/old_radio_1.jpg (27.08.2009).

Wśród muzycznych formatów radiowych dominują ich główne rodziny:

- *adult contemporary* (AC) – ze współczesną muzyką rozrywkową dla dojrzałego słuchacza, w wieku ok. 30 -50 lat. Format AC prezentuje muzykę z różnych gatunków od lat 70. po współczesne, przy czym zupełnie unika agresywnej muzyki (hard rock, techno, trance), rapu i hip-hopu, muzyki adresowanej do młodzieży i nastolatków, oraz muzyki dance.
- *contemporary hit radio* (CHR) – radio ze współczesnymi przebojami, prezentuje słuchaczom nową, współczesną muzykę rozrywkową z różnych gatunków muzycznych, raczej skierowany do młodszej odbiorcy 18 – 30 lat.
- *oldies* – radio „złoty przebojów”, z muzyką z lat 60., 70. i 80., planowo dla osób powyżej 50 roku życia.
- *middle of the road* (MOR) – formaty radiowe z muzyką dla wyrobionego słuchacza lub też łagodną i melodyjną: jazz, ballady, chill out²⁵⁴.

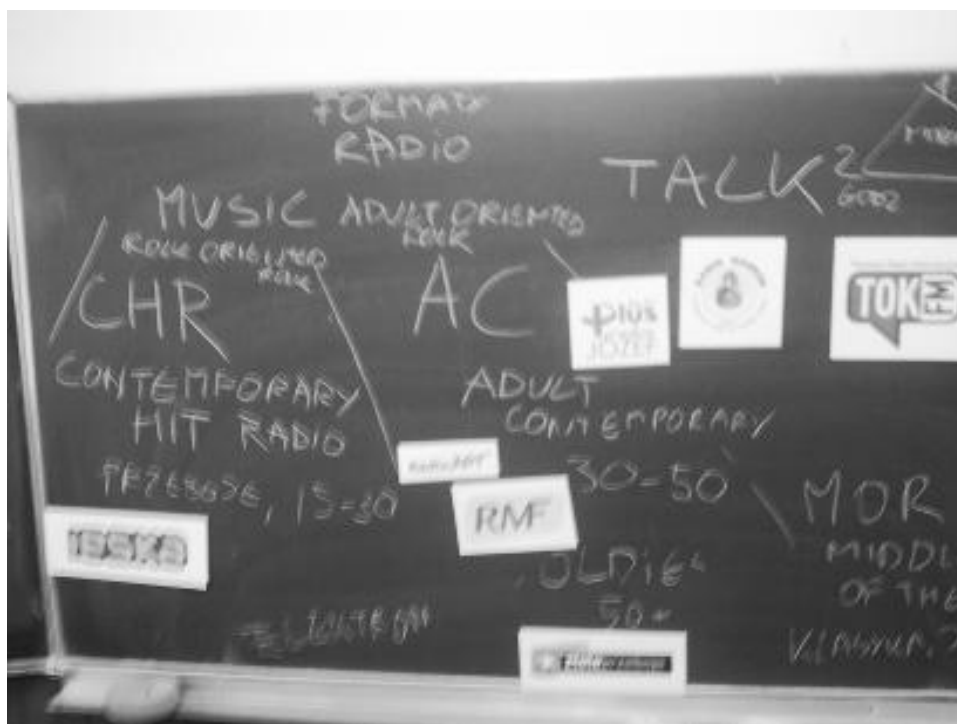

Rys. 10. Loga stacji radiowych

²⁵⁴ *Middle of the road*, Wikipedia, [http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_of_the_road_\(music\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_of_the_road_(music)) (27.08.2009); *Chill out music*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Chillout> (27.08.2009).

Prowadząc lekcję można zaproponować uczniom słuchanie i rozpoznawanie poszczególnych formatów radiowych. Co to za stacja? Na jakiej częstotliwości nadaje? Jak możemy określić jej format? Warto przygotować loga wybranych stacji radiowych (rysunek poniżej). Na tablicy rysujemy mapę formatów i przyklejamy loga stacji radiowych w miejsca proponowane przez uczniów (w załączeniu fotografia dokumentująca jedną z takich lekcji).

Lekcja pracochłonna w przygotowaniach, ale bardzo ważna z punktu widzenia współczesności mediów. Niestety w żadnym z programów edukacji medialnej nie spotkałem podobnego wprowadzenia do formatowania mediów.

Fot. 5. Lekcja formatów radiowych²⁵⁵

3) Mapa gatunków muzycznych

Czyli wiem, czego słucham. A uczniowie słuchają dużo muzyki. Warto kształcić w nich nawyki pogłębiania swojej wiedzy muzycznej o wykonawcach, zespołach, gatunkach. My dorośli, często nie wiemy, co pociąga nasze dorastające dzieci i uczniów w danej muzyce. To również okazja do podzielenia się własnymi

²⁵⁵ Lekcja w Gimnazjum, w Katolickim Zespole Szkół „Ogrodowa” w Warszawie, <http://www.ogrodowa.pl/> (27.08.2009). Kwiecień 2009 roku. Zdjęcie wykonano aparatem w telefonie komórkowym.

fascynacjami muzycznymi z młodości. Pomocne będzie tworzenie mapy współczesnych gatunków muzycznych. Jak wiele ich powstało, zwłaszcza w tzw. muzyce elektronicznej²⁵⁶, pokazuje m.in. strona internetowa w serwisie Wirtualnej Polski, z darmowymi mp3 różnych wykonawców, amatorskich i profesjonalnych²⁵⁷. Kiedyś tłumaczył mi pewien didżej, czym różnią się poszczególne gatunki elektroniczne i jak je rozpoznawać (tempo, ekspozycja basu i perkusji itp). Tamta rozmowa zainspirowała mnie do prowadzenia takich właśnie zajęć z młodzieżą.

Na lekcji podążamy za gustami muzycznymi naszych uczniów. Część z nich zapewne będzie skłaniała się ku gatunkom *rocka* lub *pop-u*, część ku „elektronice”. Ich zadaniem będzie zaprezentowanie danego gatunku, najbardziej charakterystycznych wykonawców, znanych albumów i utworów. Ich zadaniem będzie również uzasadnienie, dlaczego dany gatunek tak bardzo ich pociąga. Można pracować w grupach. Na lekcji warto również poruszyć problem muzycznych praw autorskich, nielegalnego ściągania utworów. Właściwie to pomysł na kilka zajęć z edukacji w tym wypadku muzycznej.

4) Sonda radiowa

Tak zaczynają młodzi reporterzy w radio. Ich pierwszym zadaniem jest zwykle przygotowanie sondy ulicznej na zadany temat: *gdzie wybieram się na wakacje? Co myślę o...?* Sondy są częstym uzupełnieniem audycji radiowych, wymagają pracy w terenie, nie są tak ambitne jak przygotowanie wiadomości czy większych wypowiedzi radiowych. Ale warto, żeby ktoś je przygotował. Stąd to częste zajęcia praktykantów.

Warto spróbować tej prostej formy radiowej na początku naszych zajęć z edukacji radiowej. Przydatny będzie jakikolwiek przenośny sprzęt do nagrań. Najlepiej dyktafon cyfrowy. Dzięki temu będziemy mogli naszą sondę przegrać do komputera i zmontować najciekawsze wypowiedzi. Powstaje problem odpowiedniego oprogramowania do montażu. Na szczęście są darmowe aplikacje tj. Wave Pad²⁵⁸.

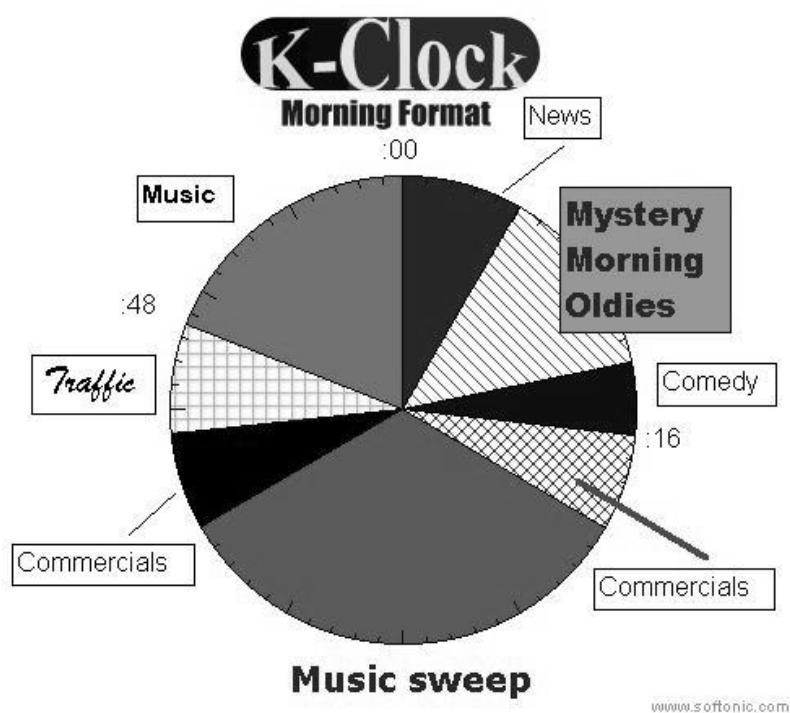
²⁵⁶ *Muzyka elektroniczna*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Muzyka_elektroniczna (27.08.2009);
Elektroniczna muzyka taneczna, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Elektroniczna_muzyka_taneczna (27.08.2009).

²⁵⁷ Mp3 – darmowe mp3, wp.pl, <http://mp3.wp.pl/p/index/> (27.08.2009).

²⁵⁸ Wave Pad i inne programy do montażu dźwięków, <http://wilk13.net/muzyczne.php> (27.08.2009).

5) Zegar radiowy

Ang. *hot clock*. To podstawowe narzędzie projektowania radiowego formatu muzycznego. Tak jak w radiu tradycyjnym, jakim jest nadal np. Polskie Radio, podstawową jednostką tworzenia programu była audycja, tak we współczesnym radiu formatowym jest nią zegar, a konkretnie wybrana godzina i jej przebieg. Ile i jakich w niej utworów muzycznych? O której godzinie są wiadomości? Kiedy są emitowane reklamy? Kiedy jest pierwsze „wejście” moderatora na antenie? Format stacji zwykle rozpoznajemy po pierwszym utworze emitowanym po pełnej godzinie lub po wiadomościach. Moderator radiowy zwykle ma za zadanie użyć przynajmniej trzech elementów w swojej wypowiedzi, np. podać nazwę stacji, aktualną godzinę i zapowiedź krótkiej formy radiowej po utworze muzycznym. Nie wolno „zagadywać” piosenek, mówimy na „miksie”, *outro* (zakończenie utworu bez partii wokalne) lub na *intro* (początek utworu do momentu rozpoczęcia partii wokalne).

Rys. 11. Przykładowy zegar radiowy stacji K-Clock²⁵⁹

²⁵⁹ Poranny program stacji K-Clock, http://screenshots.en.softonic.com/en/scrn/8000/8465/3_8465.jpg (27.08.2009). *Commercials* - reklama, *Traffic* – informacja o korkach ulicznych, *Comedy* – prawdopodobnie krótka forma satyryczna, *News* – wiadomości, *Mystery Morning Oldies* – prawdopodobnie krótka forma radiowa, charakterystyczna dla tej stacji. Po określeniu *oldies* domyślamy się, że może to być radio dla słuchaczy 50+, grające tzw. złote przeboje.

Wiedza o realizacji radiowej wymaga pewnej wprawy. Osobiście miałem okazję pracować jako radiowy realizator dźwięku. Jednak pewne elementy tej wiedzy można zaprezentować swoim uczniom. Nasze zadanie z zegarem radiowym może polegać na uważnym słuchaniu danej godziny, zapisywaniu czasu poszczególnych składników programu, następnie narysowaniu całości na kartce. Można też spróbować pracy z programami komputerowymi do projektowania *hot clock*²⁶⁰. Wspaniałym uzupełnieniem lekcji z edukacji radiowej byłaby wizyta w regionalnej rozgłośni, spotkanie z realizatorami i presenterami.

6) Radiowęzeł

Co zrobić ze szkolnym radiowęzelem? Pytanie do dyskusji w gronie nauczycieli edukacji medialnej, ale także ważny temat „burzy mózgów” na lekcji z uczniami. Dla jednym radiowęzeł to jedynie źródło hałasu na przerwie, którego w szkołach nie brakuje. Dla innych narzędzie pracy dydaktycznej. Przerwa trwa od 10 do 20 minut. Jak w takim czasie zaproponować coś interesującego?

Dobrym i sprawdzonym pomysłem okazały się koncerty życzeń (*Kasia z II b pozdrawia Piotrka; dla Pani Małgorzaty, nauczycielki geografii w dniu imienin*), wiadomości uczniowskie (audialna gazetka szkolna), listy przebojów itp. Uczniowie raczej pozytywnie wypowiadają się o tej formie szkolnych mediów²⁶¹. Ideałem byłaby rozgłośnia małej mocy, nadająca w promieniu kilometra. Niestety wymaga to znacznych nakładów finansowych i zgody Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji. Warto za to nawiązać współpracę z regionalną stacją. Być może jej redakcja zgodzi się na audycję uczniowską²⁶². Co możemy zaproponować takiej stacji? Jaki scenariusz audycji przedstawić? Jak uzasadnić naszą propozycję współpracy?

²⁶⁰ Hot Clock, <http://www.hotclock.com/index.html> (27.08.2009).

²⁶¹ Radiowęzeł w szkole (opinie uczniów), <http://www.forum.mocny.com/radiowezele-w-szkole-t2940.html>; Radiowęzeł w szkole (porady techniczne), <http://www.elektroda.pl/rtvforum/topic572611.html>; Radiowęzeł w szkole (finansowanie projektu), <http://www.federacja.org/forum/viewtopic.php?p=1735>; Strona Radiowęzła 2 LO w Gorzowie Wielkopolskim, <http://radio2lo.wordpress.com/> (27.08.2009).

²⁶² Dobry przykład takiej współpracy: *Audycja uczniów z Jarosławia na antenie RMF FM*, Nowiny 24, <http://www.nowiny24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20090306/JAROSLAW/346971913> (27.08.2009).

7) Komentatorzy sportowi

Sport jest ważną częścią współczesnych mediów i świata zainteresowań uczniów. Można poprowadzić lekcję o dziennikarstwie sportowym²⁶³. Można też zachęcić do zabawy w komentatora sportowego.

Przygotowujemy fragment meczu piłkarskiego. Oglądamy wybraną akcję. Uczniowie sporządzają notatki, potrzebne im w dalszej części zadania. Następnie prosimy wybranych uczniów o własny komentarz „na żywo”. W telewizorze wyłączamy dźwięk. Całość możemy nagrać aparatem komórkowym. Zadanie przekonuje jak trudna to praca. Jeszcze trudniejsze zadanie to wcielenie się w rolę sprawozdawcy sportowego w radio. Tutaj operujemy jedynie głosem. Wszystko, co dzieje się na boisku, musimy opowiedzieć słowami.

Lekcja jest również okazją do prezentacji sylwetek wybitnych polskich komentatorów telewizyjnych i sprawozdawców sportowych.

8) Szkolny teleturniej

Propozycja sprawdzianu wiedzy o mediach w klasie. Inscenizujemy popularny teleturniej np. *Jeden z dziesięciu*. Najwięcej pracy zajmuje przygotowanie pytań. Pracując metodami aktywizującymi nie musimy jednak wszystkiego robić samemu. Możemy powołać zespół jurorów, który zajmie się przygotowaniem pytań dla swoich kolegów i koleżanek. Zespół wyłoni spośród siebie osobę, która będzie pełnić rolę prezentera. Inne osoby zajmą się scenografią telewizyjną. Jeszcze inne można zaangażować do ekipy filmowej, rejestrującej nasz teleturniej.

Dobrze, jeśli pytania wiążą się z tematyką naszych lekcji: media, pop-kultura, muzyka rozrywkowa itp. Warto również, na osobnej lekcji, podyskutować o roli teleturniejów we współczesnej telewizji.

9) Wywiad z idolem

Fascynacja idolami pop-kultury jest charakterystyczna dla wieku nastoletniego. Temat w znacznej mierze dotyczy również współczesnych mediów, więc jak

²⁶³ Andrzej Ostrowski, *Dziennikarstwo sportowe*, Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej 2003.

najbardziej powinniśmy o nim porozmawiać z młodzieżą na zajęciach z edukacji medialnej. To, co nas pociąga w znanych osobach to ich sukces zawodowy i życiowy. To właśnie – wydaje się – chcemy naśladować. Jaka jest cena tego sukcesu? Czy tylko ciężkiej pracy? Ile w tym świecie jest prawdy, naturalności, a ile medialnej kreacji? Czy świat gwiazd naprawdę nas pociąga?

Oprócz dyskusji dydaktycznej możemy zaproponować bardziej aktywizujące zajęcia. Np. dramę polegającą na parodiowaniu naszych idolów. To uczy dystansu. Uczniowie przebijają się za znane postacie pop-kultury, poznają ich sylwetki i poglądy. Klasa przeprowadza z nimi wywiad. Wygrywa ten, kto lepiej odegra czyjąś rolę, lepiej pozna i wcieli się w daną postać. Być może część uczniów odegra także rolę fotografów paparazzi. A może rozwinie w klasie czerwony dywan.

10) *Show must go on*²⁶⁴

Fot. 6. Nowe kontrowersyjne *reality shows*: *Kid Nation* i *Choosing My Religion*²⁶⁵

Dyskusja dydaktyczna metodą *case studies* o kontrowersyjnych *reality shows*²⁶⁶. Podstawowe pytanie: gdzie leży granica rozrywki? Przygotowując się do lekcji warto przeczytać Neila Postmana i jego *Zabawić się na śmierć*²⁶⁷, sięgnąć po *Rok 1984*

²⁶⁴ Idiom ang. Przedstawienie musi trwać. Utwór brytyjskiej grupy Queen z albumu *Innuendo*.

²⁶⁵ *Kid Nation*, http://www.cbs.com/primetime/kid_nation/images/backgrounds/backgroundcontent_home.jpg;
Choosing my Religion, <http://www.spiegel.de/img/0,1020,1618002,00.jpg> (28.08.2009).

²⁶⁶ Kategoria: Reality show, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Reality_show (28.08.2009).

²⁶⁷ Neil Postman, *Zabawić się na śmierć. Dyskurs publiczny w epoce show-businessu*, przeł. Lech Niedzielski, Warszawa: Muza 2002.

Georga Orwella²⁶⁸. Czy rzeczywiście ma on coś wspólnego z *Big Brotherem*? Pokazujemy uczniom fragmenty kontrowersyjnych programów, tych współczesnych i emitowanych kilka lat temu, do naszego studium przypadku. Możemy podyskutować o coraz częściej przekraczanych granicach dobrego smaku czy tabu. Poniżej wybór kilku propozycji do dyskusji:

- *Big Brother* – holenderskie reality show. W Polsce po raz pierwszy emitowane w 2001 roku przez TVN. Wywołało wiele kontrowersji. Dziś patrzymy na nie z sentymentem. Kolejne edycje były raczej kiczem. Dlaczego miały oglądalność?²⁶⁹
- *Moment prawdy* – amerykański teleturniej. W Polsce emitowany przez Polsat od 2009 roku. Uczestnicy odpowiadają na bardzo intymne pytania ze swojego życia. Wszystko dla nagrody. Gdzie leży granica?²⁷⁰
- *Choosing My Religion* – kontrowersyjne show w telewizji tureckiej. Przedstawiciele różnych wyznań mają przekonać niewierzących graczy do swojej religii²⁷¹. Czy wybór wiary może być przedmiotem gry w teleturnieju?
- *Nieustraszeni* – uczestnicy muszą zmierzyć się z własnym lękiem, są poddawani próbom wytrzymałościowym i ekstremalnym zadaniom. Kontrowersje budzi np. jedzenie robaków. Jaką jeszcze granicę smaku przekroczymy?²⁷²
- *Kid Nation* – kontrowersyjne show z udziałem dzieci, które tworzą własne państwo. Wywołało wiele protestów na świecie²⁷³. Czy chcielibyście, żeby wasze dzieci wzięły udział w takim turnieju?

²⁶⁸ George Orwell, *Rok 1984*, przeł. Tomasz Mirkowicz, Warszawa: Muza 2008.

²⁶⁹ *Big Brother* 4.1 Wielki Brat, <http://www.youtube.com/user/WielkiBrat4> (28.08.2009).

²⁷⁰ *Moment prawdy*. Oficjalna strona programu, <http://www.momentprawdy.polsat.pl/> (28.08.2009).

²⁷¹ Daniel Steinvorth, *Choosing My Religion. Turkish Reality TV Show Aims to Convert Non-Believers*, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,640715,00.html> (28.08.2009).

²⁷² *Biegły psycholog orzeknie, czy „Nieustraszeni” mogli szkodzić*, http://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artukul/biegly;psycholog;orzeknie;czy;nieustraszeni;mozli;szkodzic,64,0,213312.html (2.09.2009); *Fear Factor* on NBC, http://www.nbc.com/Fear_Factor/ (28.08.2009).

²⁷³ *Skandaliczny reality show z udziałem dzieci*, Wirtualne Media, http://www.wirtualnemedia.pl/article/227164_Skandaliczny_reality_show_z_udzialem_dzieci.htm; *Kid Nation* on CBS, http://www.cbs.com/primetime/kid_nation/ (28.08.2009).

11) Telewizja komórkowa

Nasi uczniowie krecają amatorskie filmy i umieszczają je na serwisie You Tube. Czemu nie ukierunkować tej ich pasji i rozwijać w ramach naszych zajęć? Temat otwarty do dyskusji na naszym forum edukacyjno-medialnym. Potrzebny będzie sprzęt i oprogramowanie do montażu filmów²⁷⁴ i konwersji plików 3gp – formatu wideo w telefonach komórkowych²⁷⁵. Pracujemy metodą projektu. Wspólnie wymyślamy scenariusze naszych filmów, być może pomyślanych jako część większej całości.

Przykładem dobrego projektu telefonii komórkowej jest *Miasto w komie*²⁷⁶ Cezarego Ciszewskiego, dziennikarza, prezentera muzycznego i reżysera filmów dokumentalnych. Interesującym projektem filmowym jest *Eine Kleine Masakra*²⁷⁷ o przemocy w szkole, zrealizowany przez uczniów Zespołu Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Raciborzu²⁷⁸.

12) Twoje 5 minut

Klasyczne ćwiczenie na zajęciach z dziennikarstwa telewizyjnego na studiach. Uczniowie nagrywają krótkie „setki” przed kamerą. Komentują zmyślane lub prawdziwe wydarzenia. Zajęcia najlepiej sprawdzają się w plenerze. W wersji studyjnej można przedstawić widzom program telewizyjny na najbliższe godziny, zapowiedzieć materiał filmowy w dzienniku telewizyjnym. Pomagamy im oswoić się z kamerą i własnym wizerunkiem. Kształtujemy mowę ciała i poprawiamy dykcję. Możemy zainscenizować casting do muzycznego programu telewizyjnego albo naszej szkolnej wersji *Mam talent*. Tego typu zajęcia bardzo integrują grupę i uczą dystansu do własnej osoby.

13) Wymyślamy odcinek serialu

Tym razem wcielamy się w rolę popularnych postaci z serialu telewizyjnego również w konwencji parodii. Wybór zależy od gustu naszych uczniów, o ile preferują ten rodzaj rozrywki telewizyjnej. Uczymy się tworzenia scen serialowych,

²⁷⁴ Edycja filmów, Wilk 13 – darmowe programy, <http://wilk13.net/wideo.php> (28.08.2009).

²⁷⁵ Konwerter 3GP to AVI, <http://www.pazera-software.pl/products/3gp-to-avi-converter/> (28.08.2009).

²⁷⁶ Miasto w komie, <http://miastowkomie.pl/> (28.08.2009).

²⁷⁷ *Eine Kleine Masakra*, <http://www.zsoms-tv.n-cube.eu/> (28.08.2009).

²⁷⁸ Zespół Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Raciborzu, <http://www.zsomsraciborz.neostrada.pl/> (28.08.2009).

zasad tworzenia scenariusza, pisania dialogów. Możemy wpleść w nasze krótkie historie elementy *product* lub *idea placement*, czyli bardzo popularną formę reklamy produktów, ale również promocji wiedzy (np. bezpieczeństwo usług bankowych, edukacja ekologiczna). Propozycja zajęć w dwóch grupach z wykorzystaniem rekwizytów. Uzupełnienie dyskusji dydaktycznej o świecie współczesnych seriali. Czego nas uczą? Jakie postawy kształtują? Dlaczego widzowie często postrzegają serialowych bohaterów jak realnie istniejące osoby?

14) Telewizja i wartości

Do wymienionych powyżej propozycji, warto dodać dyskusje dydaktyczne związane z wartościami prezentowanymi w mediach. Jak są prezentowane w telewizji np. patriotyzm, rodzina? Czy mamy równie dobre filmy o szacunku do urzędu prezydenta jak Amerykanie? Jaki obraz rodziny pokazują seriale – mama, tata i dwójka dzieci? A może zupełnie inny? Unikajmy na lekcjach moralizowania. Kształtujmy za to umiejętności uważnej obserwacji przekazów. Na tablicy możemy wypisać kilkanaście przykładowych kategorii do dyskusji (miłość, przyjaźń, rodzice, mój kraj) i zastanowić się jak są prezentowane w telewizji. Podać pozytywne i negatywne przykłady.

Uzupełnieniem naszych lekcji powinna być praca zaliczeniowa. Jeśli udało nam się zorganizować wspomniane studio do montażu filmów, możemy ogłosić konkurs filmowy. Oceniamy również prezentacje uczniów na poszczególnych lekcjach (np. prezentacji gatunków muzycznych). Pozostaje również możliwość pisania esejów np. na temat ulubionego idola czy też poruszających temat wartości w mediach. Warto zamiast pisania klasycznych, wielostronicowych wypracowań, uczyć naszych uczniów pisania do określonej liczby znaków, krócej, ale bardziej treściwie, zgodnie z logiką współczesnych mediów.

Podane przykłady to inspiracja nawet na kilkadziesiąt lekcji. Jeśli, dzięki naszym zajęciom, rodzą się szkolne redakcje: prasowa, radiowa czy filmowa, warto poświęcić odrębną godzinę na pracę w takich zespołach. Dlatego dobrze, jeśli mamy do

²⁷⁹ Mariusz Piotrowski, Paweł Jagiełło, *Product placement jest stary jak świat*, Gazeta.pl, http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,94425,6273977,Product_placement_jest_stary_jak_swiat.html?as=2&ias=2 (28.08.2009).

dyspozycji dwie godziny lekcyjne na edukację medialną w szkole. Na pierwszej poznajemy media i realizujemy różne zadania aktywizujące. Drugą mamy dla naszych redakcji. Temat do przedyskutowania.

d) Multimedia i internet

W czwartym semestrze będziemy się zajmować edukacją multimedialną. Część zajęć można zrealizować w szkolnej pracowni komputerowej, chociaż nie jest to konieczne. Zajęcia informatyczne, na które uczęszczają uczniowie, mogą być technicznym uzupełnieniem lekcji z edukacji medialnej. Dobrze, jeśli program takich zajęć kończy się możliwością uzyskania Europejskiego Certyfikatu Umiejętności Komputerowych ECDL²⁸⁰. Dobrze, jeśli uczniowie mają możliwość pracy nad własnymi projektami stron www lub szkolną witryną internetową.

Uzupełnieniem naszych zajęć mogą być również dyskusje na temat przemocy gier komputerowych, pornografii internetowej, zjawiska cyberseksu – wspólnej masturbacji użytkowników czatów internetowych. Wiele z tych lekcji będzie miała charakter pogadanki wychowawczej. To sprawy raczej delikatne i trudne. Forma edukacji przez zabawę powinna ustąpić poważniejszej dyskusji, choć ta również jest zaliczana do metod aktywizujących.

Najbardziej powinno nam zależeć na poznaniu multimedii i ich możliwości jako środków uczenia się i przekazywania wiedzy. Także jako narzędzi autoprezentacji i własnej twórczości (blogi, domowe strony internetowe). To zdecydowanie bardziej pozytywny przekaz wychowawczy niż w przypadku samej dyskusji o zagrożeniach. Poniżej kilka propozycji dydaktycznych do realizacji na lekcjach:

1) Pojedynek mass mediów

Inscenizacja i dyskusja dydaktyczna. Uczniowie wcielają się w rolę środków masowego przekazu. Dzielimy klasę na 3 grupy. Jedną grupą będzie „prasa”, inną „radiem”, trzecią „telewizją”. Poszczególne grupy mają za zadanie przedstawić

²⁸⁰ Polskie Biuro ECDL, <http://www.ecdl.com.pl/> (31.08.2009).

najlepsze cechy swojego medium. Inne grupy, oprócz prezentacji swoich mediów, krytykują pozostałe i przedstawiają ich wady. Dyskusja może być wprowadzeniem lub uzupełnieniem zajęć wstępnych o multimediami. Co nas czeka, kiedy wszystkie media „zjednoczą się” w jedno? Czy będzie to telewizja wzbogacona o tekst czy bardziej prasa uzupełniona o przekazy audiowizualne? A może coś zupełnie innego?

2) Interfejsy przyszłości

Fot. 7. Przemiany interfejsów: Microsoft Surface, Project Natal²⁸¹

Praca metodą *case studies*. Analizujemy dwa przykłady nowych technologii medialnych i informatycznych, które prawdopodobnie upowszechnią się w przyszłości: Project Natal – konsoli gier komputerowych, w którym gramy poprzez zaangażowanie całego ciała oraz Microsoft Surface – komputer, którego interfejs przypomina domowy stolik, a wszelkie czynności wykonywane są ręcznie²⁸².

Interfejsem (ang. *interface*) nazywamy – w tym przypadku – formę komunikacji pomiędzy użytkownikiem a maszyną (komputerem, aplikacją komputerową). Możemy w ramach takich zajęć zaprezentować, w jaki sposób zmieniła się koncepcja interfejsu, od tekstowych po bardziej przyjazne graficzne formy komunikowania (GUI, ang. *graphical user interface*)²⁸³. Jak możemy jeszcze określić obserwowane

²⁸¹ Kadry z filmów, które będą nam pomocne do zajęć: *Project Natal*, http://www.youtube.com/watch?v=g_txF7iETX0; *Microsoft Surface – The Possibilities*, <http://www.youtube.com/watch?v=rP5y7yp06n0> (1.09.2009).

²⁸² Microsoft Surface, <http://www.microsoft.com/surface/Pages/Product/WhatIs.aspx>; Project Natal, <http://www.xbox.com/en-US/live/projectnatal/> (1.09.2009).

²⁸³ Interesujący artykuł o przemianach interfejsu systemu operacyjnego Windows. Zob. *Operating System Interface Design Between 1981-2009*, <http://www.webdesignerdepot.com/2009/03/operating-system->

zmiany: bardziej naturalny w użyciu, intuicyjny, nie wymagający fachowej wiedzy? Możemy również wspomnieć o interdyscyplinarnej dziedzinie wiedzy, zajmującej się interakcjami człowieka i komputera (ang. *human-computer interaction*)²⁸⁴.

Inna propozycja dyskusji dydaktycznej. Na przykładzie filmu *Raport mniejszości* (reż. Steven Spielberg, 2002)²⁸⁵, ekranizacji prozy Philipa K. Dicka z 1956 r.²⁸⁶, możemy zastanowić się, w jaki sposób *science fiction* może być inspiracją dla projektantów systemów komputerowych²⁸⁷. Celem zajęć jest również kreowanie nowych pomysłów pożądaných interfejsów komputerowych w przyszłości. W tym przypadku pracujemy metodą „burzy mózgów”. Czy niedługo nasze myszki i klawiatury przestaną być potrzebne? Co je zastąpi: gesty, komendy wypowiedziane na głos?

3) Moja strona świata

Projektujemy własną stronę internetową. Ale na papierze. Lekcja ma bardziej koncepcyjny charakter i jest pomyślana jako uzupełnienie zajęć informatycznych. Zastanawiamy się jak przyciągnąć do siebie odbiorcę, jak się ciekawie zaprezentować w internecie. Uczymy się również dystansu do samego siebie, przedstawiania swojej osoby z „przymrużeniem oka”. Szukamy w sobie wyjątkowych cech naszej osoby i próbujemy je oryginalnie zaprezentować.

Na kartkach A4 projektujemy kolorową wizję naszej strony www. Wyszukujemy ulubione zdjęcia z dzieciństwa, Wymyślamy też nietypowe zakładki zamiast standardowych o mnie, galeria i linki (ang. *odsyłacze*). A może ankieta – wywiad z pytaniami do samego siebie? A może fotografie i ilustracje ulubionych przedmiotów, miejsc, książek? Przypomina mi to pewnego kolegę ze szkoły, który kiedyś narysował w zeszycie sztangę i swój pierwszy samochód, a potem powiedział: *to właśnie mój świat*.

interface-design-between-1981-2009/ (1.09.2009).

²⁸⁴ Koło Naukowe Human-Computer Interaction, Polsko-Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych, <http://www.hci.pjwstk.edu.pl/> (1.09.2009).

²⁸⁵ O filmie zob. *Raport mniejszości*, <http://raport.mniejszosci.filmweb.pl/>; Interesujący nas fragment filmu: *Interactive UI in Minority Report*, <http://www.youtube.com/watch?v=NwVBzx0LMNQ> (1.09.2009).

²⁸⁶ Philip Kindred Dick – Official Site, <http://www.philipkdick.com/> (1.09.2009).

²⁸⁷ Inspiracją może być artykuł: *Raport mniejszości – historia pewnego interfejsu*, <http://offline.pl/blog/raport-mniejszosci-historia-pewnego-interfejsu.html> (1.09.2009).

4) Internetowa mapa kultury

Przez mapę kulturową rozumiemy najważniejsze atrakcje turystyczne, wyjątkowe i warte odwiedzenia w danym regionie. Internet również staje się kulturą. Jako odbiorcy odnajdujemy w nim interesujące strony, komunikujemy się na serwisach społecznościowych. Czy możemy stworzyć nasz własny przewodnik po internecie?²⁸⁸

Na lekcji można ograniczyć się jedynie do prezentacji ulubionych stron poszczególnych uczniów, ale można również zaproponować próbę utworzenia wspólnej, kulturowej mapy internetu, narysować i zilustrować ją na tablicy tak, jak tworzy się geograficzne mapy. Czy taka mapa istnieje? Czy mamy wspólną mapę? Czy dominują w niej duże serwisy jak You Tube, Wirtualna Polska czy mało znane strony www? Czy pokrywa się z przestrzenią naszego miasta (portale, fora i grona tematycznie związane z regionem, szkołą)? Jest to również okazja do wyjaśnienia cech cyberprzestrzeni, jako niedającego się opisać fizycznie i geograficznie świata, ale jednocześnie świata bardziej niż tylko wyobrażonego.

5) Kto szybciej znajdzie?

Propozycja prostych ćwiczeń z wyszukiwania informacji w internecie. Do przeprowadzenia w pracowni komputerowej. Nauczyciel przedstawia uczniom hasło do wyszukania np. *Kto i kiedy zaproponował termin multimedia? Jaki jest aktualny rekord świata w skoku wzwyż kobiet, kto i kiedy go ustanowił?* Propozycje haseł mogą być z różnych dziedzin, dobrze jeśli wiążą się z mediami lub zainteresowaniami uczniów. Hasła powinny wymagać pewnego zastanowienia i konieczności przejrzenia większych partii tekstu.

Kto pierwszy odnajdzie dane hasło w internecie, ten zdobywa punkty. Punktujemy również kolejne miejsca. Uczniowie wyszukują hasła używając popularnych wyszukiwarek internetowych, leksykonów i internetowych encyklopedii tj. Wikipedia. Zajęcia można podsumować dyskusją: czy w internecie można znaleźć wszystko? Czy łatwo wyszukać coś wartościowego? Gdzie szukać wiadomości, wiedzy, kiedy nie możemy znaleźć jej w sieci? A jak szukać informacji w książkach?

²⁸⁸ Por. np. Angus J. Kennedy, *Internet. Praktyczny przewodnik*, Bielsko-Biała: Oddział Wydawnictwa Pascal 2000.

Czy cała wiedza ludzkości będzie kiedyś dostępna *on line*? Jaka wyszukiwarka internetowa byłaby najbardziej odpowiednia? Jak powinna działać? A może jednym z naszych końcowych haseł będą właśnie *inteligentne wyszukiwarki*?

6) E-pistolografia

Epistolografia (łac. *epistula* – list, gr. *epistole* – wiadomość) jest sztuką pisania listów, zgodnie z zasadami panującymi w danej epoce lub środowisku. Współczesną i najbardziej popularną formą listu staje się poczta elektroniczna (ang. *e-mail*) lub SMS (ang. *short message service*), stąd niektórzy mówią o narodzinach e-pistolografii. Szacuje się, że do czasu powstania internetu powstało więcej listów niż w całej historii ludzkości. Czy możemy mówić o sztuce pisania *e-maili*? Co zmieniło się w sposobie pisania listów, a co pozostaje niezmiennie od wieków?

Lekcja jest okazją do porównania różnych epok historycznych, możliwości komunikowania, obyczajów, zasad pisania listów, twórczości epistolograficznej wybranych osób. Możemy zastanowić się np. jak by wyglądał rozwój chrześcijaństwa gdyby św. Paweł miał do dyspozycji *e-maile*, fora internetowe i SMS-y? Może nawet pokusimy się o próbę tłumaczenia np. *Hymnu o miłości* (1 Kor 13, 1–13) na język współczesnej komunikacji internetowej.

Obok analogii historycznych warto zastanowić nad językową ewolucją komunikacji listownej. Analizujemy współczesny język internetu (ang. *netspeak*): akronimy – skróty językowe tj. pozdr. – Pozdrawiam, emotikony – graficzne formy wyrażania uczuć w postaci znaków tj. :) czy ;) ²⁸⁹. Celem zajęć jest również przypomnienie zasad pisania podań urzędowych oraz wymyślenie najbardziej odpowiedniej formy dla oficjalnych *e-maili*. Jak piszemy do przyjaciela, a jak zwracamy się np. do profesora lub z podaniem o pracę? Na zajęciach możemy ćwiczyć pisanie podań do wymyślonych wcześniej sytuacji życiowych np. prośba o przyjęcie do szkoły.

²⁸⁹ Emotka.net. Bez słów mówi do nas świat, <http://emotka.net/> (2.09.2009).

7) Hiperinwokacja

Litwo! Ojczyzno moja! ty jesteś jak zdrowie. (→ Litwa)

Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,

Kto cię stracił. Dziś piękność twą w całej ozdobie

Widzę i opisuję, bo tęsknię po tobie.

Panno Święta, co jasnej bronisz Częstochowy (→ Matka Boska Częstochowska)

I w Ostrej świecisz Bramie! Ty, co gród zamkowy(→ Ostra Brama, Wilno)

Nowogródzki ochraniasz z jego wiernym ludem! (→ Nowogródek)

Jak mnie dziecko do zdrowia powróciłaś cudem

(Gdy od płaczącej matki pod Twoją opiekę

Ofiarowany, martwą podniosłem powiekę

I zaraz mogłem pieszo do Twych świątyń progu

Iść za wrócone życie podziękować Bogu),

Tak nas powrócisz cudem na Ojczyzny łono.

Tymczasem przenoś moją duszę utęsknioną

Do tych pagórków leśnych, do tych łąk zielonych,

Szeroko nad błękitnym Niemnem rozciągnionych; (→ Niemen)

Do tych pól malowanych zbożem rozmaitem,

Wyzłaczanych pszenicą, posrebrzanych żytem;

Gdzie bursztynowy świerzop, gryka jak śnieg biała, (→ świerzop, gryka)

Gdzie panińskim rumieńcem dzięcielina pała, (→ dzięcielina)

A wszystko przepasane, jakby wstęgą, miedzą

Zieloną, na niej z rzadka ciche grusze siedzą.

Tab. 11. Inwokacja z *Pana Tadeusza* i przykładowe hasła do tłumaczenia hipertekstualnego

Strony internetowe są napisane hipertekstem. Jest to tradycyjny tekst, ale wzbogacony o odsyłacze do innych²⁹⁰. Sam termin zaproponował Ted Nelson w latach 60. XX w. już jako student socjologii. Tak skonstruowana jest cała sieć, choć zdaniem Nelsona: „HTML jest dokładnie tym, czego chciałem UNIKNAĆ – wiecznie pozrywane odsyłacze, cytaty, które nie odwołują się do źródeł, żadnego zarządzania

²⁹⁰ Mariusz Pisarski, *Hipertekst – punkt węzłowy*, Techsty, <http://www.techsty.art.pl/hipertekst.htm> (1.09.2009).

wersjami, żadnego zarządzania prawam²⁹¹. Również lektura hipertekstów różni się od czytania książek. Co prawda książka zawiera przypisy i odsyłacze do innych lektur, ale na tym podobieństwo się kończy.

Książkę zwykle czytamy od początku do końca. Po internecie raczej wędrujemy. Jakie jeszcze dostrzegamy różnice pomiędzy tekstem a hipertekstem? Pomiedzy sposobem ich lektury? Hipertekst ułatwia nam zdobywanie wiedzy. Czy jednak coś odbiera kulturze? Zamierzony przez autora porządek, linearność? Czy są to uzasadnione obawy? Na lekcjach z edukacji medialnej będziemy starali się dostrzegać pozytywne strony hipertekstualności multimediów. To, w jaki sposób mogą wzbogacić naszą komunikację i naukę.

Propozycja pracy z tekstem literackim, który będziemy tłumaczyć na język hipertekstu. Wybrałem inwokację z *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza. Jak ją przedstawić w internetowej formie? Warto podkreślić wybrane trudne słowa lub terminy związane z miejscami geograficznymi. Wyjaśnić, co znaczą raczej rzadko spotykane dziś słowa *dzięcielina*, *świerzop*. Jak możemy zilustrować inwokację?

8) Piszemy kodeks internauty

W lipcu 2009 r. artykuł Piotra Stasiaka wywołał dużą dyskusję na temat kultury polskich internautów²⁹², choć tematy *netykiety* – zasad komunikacji internetowej, krytyka *trollingu* (obrażanie innych uczestników dyskusji na forum) i *flamewars* (sieciowych wojen na obelgi) są poruszane od dawna. Powstają m.in. edukacyjne akcje społeczne tj. *Internet bez chamstwa*²⁹³, które propagują zasady kultury komunikacyjnej. Na stronie akcji możemy znaleźć 5 zasad takiej komunikacji:

1) Myślę, CO piszę – wypowiadam się tylko wtedy, gdy mam coś do powiedzenia,

2) Myślę, DO KOGO piszę – traktuję innych jak ludzi, bo są ludźmi – nie obrażam, nie wyśmiewam i nie zdradzam ich tajemnic. Osoby publiczne są także

²⁹¹ Ted Nelson, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Ted_Nelson (1.09.2009).

²⁹² Piotr Stasiak, *Ch@mowo*, <http://www.polityka.pl/chmowo/Lead30,936,297802,18/> (2.09.2009).

²⁹³ *Internet bez chamstwa*, <http://internetbezchamstwa.pl/> (2.09.2009).

ludźmi i zasługują na szacunek. Nie traktuję internetu jako narzędzia do odwetu i załatwiania prywatnych porachunków,

3) Myślę, Z KIM rozmawiam – nie wdaję się w pyskówki, z tymi, którzy za pomocą chamstwa i wulgaryzmów próbują zamienić dyskusję w awanturę. Zgłaszam naruszenia zasad wypowiedzi, gdy się z nimi spotykam,

4) Myślę, JAK pisać – dbam o polski język i poziom dyskusji. Staram się przestrzegać zasad ortografii i poprawności gramatycznej,

5) Myślę DWA razy – bo nic nie zostanie zapomniane. Bezkarność i anonimowość w internecie jest złudna. Pamiętam, że współtworzę świat, w którym żyję.

Tab. 12. Pięć zasad Internetu bez chamstwa

Możemy przedstawić podany kodeks naszym uczniom do dyskusji. Możemy też samemu określić takie zasady, pracując metodą „burzy mózgów”. Takie zajęcia będą o wiele bardziej kreatywne i angażujące. Na lekcji warto poruszyć m.in. problem anonimowości w sieci czy też kwestię wulgarności w komunikacji elektronicznej. Czy jedno i drugie jest ze sobą powiązane?

Tym, co nie są przekonani do tworzenia kodeksów i regulaminów, warto opowiedzieć historię z internatu Janusza Korczaka. Pewnego razu jego wychowankowie chcieli znieść ciszę nocną. Korczak zgodził się na ten eksperyment. Po kilku dniach nocnego hałasu wychowankowie sami zaproponowali powrót do dawnych zasad. Tyle, że już nie było to odgórne zarządzenie, ale samorządne prawo. Uczenie samorządności było jedną z najważniejszych metod wychowawczych Korczaka.

9) Multimedialna galeria sztuki

Internet i multimedia to narzędzia, miejsce tworzenia i prezentacji sztuki. Największe muzea i galerie na świecie mają już swoje wirtualne odpowiedniki²⁹⁴. Od lat 90. XX w. powstają też artystyczne eksperymenty wykorzystujące interaktywne

²⁹⁴ Zob. np. Muzeum Pałac w Wilanowie, <http://www.wilanow-palac.art.pl/>; Louvre Museum – Virtual Tour, http://www.louvre.fr/1lv/musee/visite_virtuelle.jsp?bmLocale=en (3.09.2009).

właściwości sieci (ang. *netart*)²⁹⁵. Już sama podróż po wirtualnych muzeach ma wiele wspólnego z aktywizującym nauczaniem. A może sami stworzymy własną galerię sztuki? Jakie dzieła malarskie, fotograficzne lub filmowe mogłyby się znaleźć w takiej kolekcji? Inspiracją była dla mnie książka Waldemara Łysiaka *MW*²⁹⁶, jego autorskie „muzeum wyobraźni”, w której przedstawia własną autorską galerię najważniejszych dla niego dzieł kultury.

Fot. 8. Autoportret autora wykonany za pomocą internetowej aplikacji Modern Art Museum Effect

Możemy utworzyć taką galerię również *off line* korzystając z bezpłatnych aplikacji do tworzenia stron internetowych lub nawet posługując się gotowymi darmowymi szablonami HTML²⁹⁷. Całość nagrać na płytę CD z plikiem *autorun.ini*²⁹⁸, który umożliwi automatyczne uruchomienie się naszej galerii po włożeniu płyty do napędu. Istnieją też ciekawe aplikacje do modyfikacji naszych zdjęć jakby zawieszonych na ścianach muzeum, którym przyglądają się odwiedzający²⁹⁹.

Albo kolekcje w specjalnym wirtualnym pudełku na eksponaty, inspirowane zbiorami Thomasa Clarksona, brytyjskiego abolicjonisty³⁰⁰.

²⁹⁵ Bartłomiej Gutowski, *Sztuka sieci czyli Net Art*, <http://free.art.pl/artifex/net.htm>; Ryszard Kluszczyński, Internet – nowe terytorium ekspresji, http://www.csw.art.pl/warsztaty/rwk_p.html; Database of Virtual Art., <http://www.virtualart.at/common/recentWork.do> (3.09.2009).

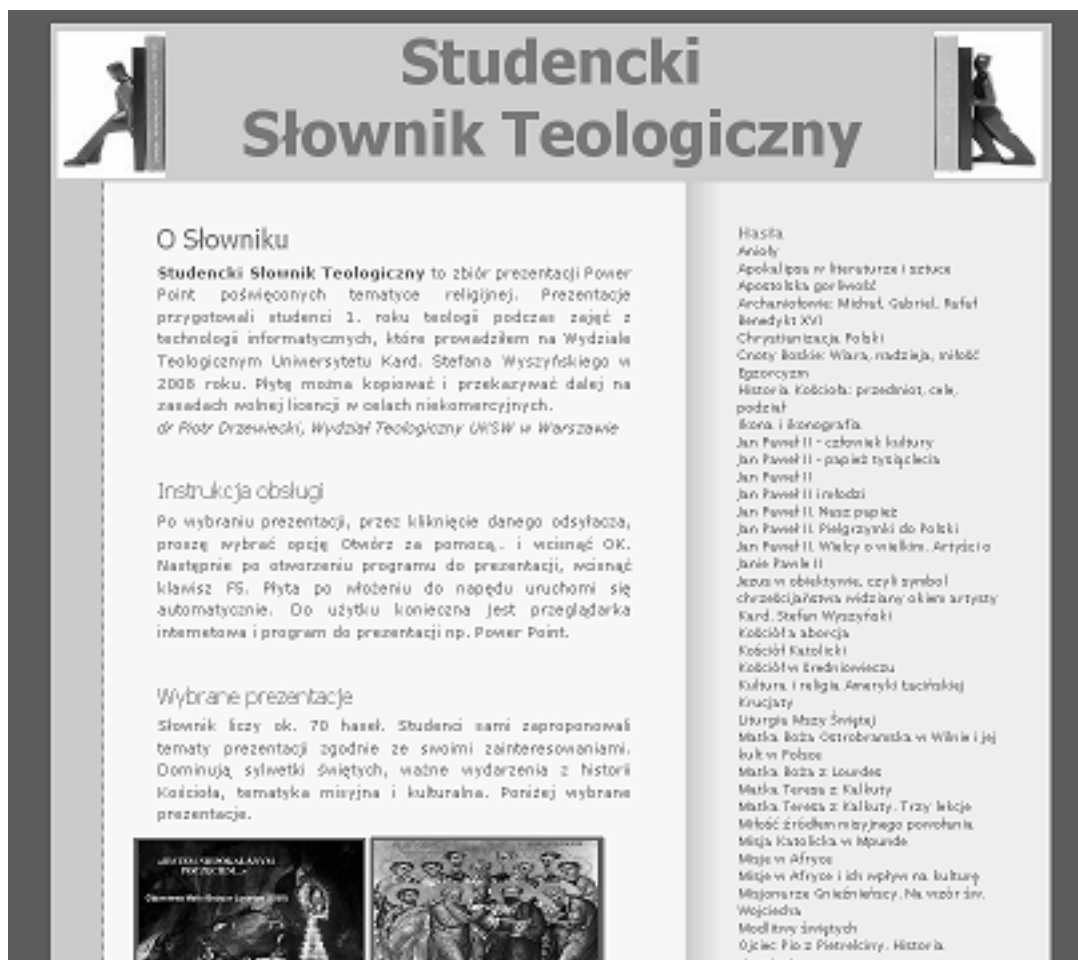
²⁹⁶ Waldemar Łysiak, *MW*, Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza 1989.

²⁹⁷ Tworzenie stron www, http://www.instalki.pl/programy/download/tworzenie_stron_www/; Open Source Web Design, <http://www.oswd.org/> (3.09.2009).

²⁹⁸ *Tajniki pliku autorun.ini*, <http://www.cdrinfo.pl/artykuly/autorun/> (3.09.2009).

²⁹⁹ Modern Art Museum Effect, <http://www.dumpr.net/museumr.php> (3.09.2009).

³⁰⁰ Museum Box, <http://museumbox.e2bn.org/> (3.09.2009).

Fot. 9. *Studencki Słownik Teologiczny*. Przykład wspólnej kolekcji multimedialnej. Strona startowa

W podobny sposób możemy tworzyć kolekcje nagrań mp3 z ulubioną muzyką lub multimedialne pomoce do nauki. Na potrzeby zajęć z edukacji medialnej przygotowałem płytę z pierwszymi filmami braci Lumière i Georges Méliès'a. Filmy z serwisu You Tube przegrałem do komputera za pomocą odpowiedniej aplikacji³⁰¹ i nagrałem na płytę. Na zajęciach informatycznych ze studentami teologii w 2008 roku utworzyliśmy kolekcję ok. stu prezentacji Power Point na tematy religijne pod nazwą *Studencki Słownik Teologiczny*. Za pomocą programu *DVD Slide Show*³⁰² przygotowałem pokaz fotografii do użytku w domowym odtwarzaczu. Inspiracji i narzędzi do tworzenia multimedialnych kolekcji jest bardzo wiele.

³⁰¹ Ściąganie z Youtube, <http://www.downtube.eu/> (3.09.2009).

³⁰² DVD Slide Show, <http://www.dvd-photo-slideshow.com/> (3.09.2009).

10) Gry szkolne

To również wspomnienie z czasów szkolnych, kiedy grafika komputerowa nie była jeszcze tak dobra, a komputery mieli nieliczni koledzy. Tworzyliśmy własne gry planszowe i bawiliśmy się w podchody. Potem upowszechniły się gry fabularne. Współcześnie bardzo popularne stają się historyczne gry miejskie, w których uczestnicy mają za zadanie odkryć kolejne zagadki związane z przeszłością ich miasta. Popularną formą staje się również *geocaching*³⁰³, połączenie technologii GPS, internetu i tradycyjnej zabawy w poszukiwanie skarbów. W ramach naszych zajęć warto zainicjować projekt wspólnej gry planszowej, fabularnej czy też miejskiej. Możemy zastanowić się jak łączyć gry tradycyjne, zabawy plenerowe i nowoczesną technologię medialną? Taka propozycja to również forma zainteresowania uczniów innym rodzajem gier niż tylko komputerowe i konsolowe. To nie tylko aktywizacja umysłowa, ale – w tym wypadku – również fizyczna.

Powyżej przedstawiłem jedynie dziesięć przykładów, mniej niż w poprzednich blokach, ale gdy dobrze się zastanowić, to tych inspiracji starczy nawet na cały rok lub dodatkową godzinę pracy. Dla tego bloku najlepszą formą sprawdzianu będzie ocena projektów np. własnych stron www czy kolekcji multimedialnej, tworzonych w wersji elektronicznej lub tylko samych koncepcji na papierze.

e) Reklama, *public relations* i rynek mediów

Przedostatni blok zajęć będzie dotyczył ekonomii mediów, zagadnień reklamy, autoprezentacji, kreowania własnego wizerunku i instytucji szkoły, dobrej komunikacji w środowisku szkolnym i lokalnym, konsumenckiej dojrzałości. W spisie tematów wymieniłem kilka dyskusji, które warto przeprowadzić na lekcji np. związanych z wciąż aktualnymi debatami w Polsce na temat mediów publicznych też czy etyki w reklamie zwłaszcza, jeśli chodzi o najmłodszych konsumentów³⁰⁴. Poniżej kilka wybranych przykładów zajęć:

³⁰³ Geogaching Opencaching Polska, <http://www.opencaching.pl/> (3.09.2009).

³⁰⁴ Zob. Uwolnij media, <http://www.uwolnijmedia.pl/>; Anna Kalocińska, *Robią dzieciom wodę z mózgu*, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1347,title,Bulwersujaca-manipulacja-na-dzieciach,wid,11392609,wiadomosc.html?ticaid=18ada> (3.09.2009).

1) Pierwsze reklamy

Fot. 10. Przykłady pierwszych reklam znanych współcześnie marek

W jaki sposób reklamowano towary i usługi 10, 50, 100 lat temu? Czym tamte reklamy różnią się od współczesnych? Więcej było w nich informacji tekstowych niż tworzenia wyobrażeń „lepszego życia”, który miał zapewnić nam dany produkt. Palenie nie było tak powszechnie krytykowane za przyczynę chorób, a niekiedy nawet zalecane przez lekarzy. Inna była oczywiście stylistyka plakatów i ogłoszeń. Jedną z pierwszych lekcji warto spędzić na kulturowej i historycznej podróży po świecie reklam. Wiele przykładów graficznych i filmowych znajdziemy bez trudu w internecie. Możemy również poprosić naszych uczniów o wyszukanie dawnych reklam znanych współcześnie marek towarów i przygotowanie prezentacji Power Point.

2) Copywriterzy

Copywriter zajmuje się wymyśleniem haseł reklamowych. Pisze również teksty do ulotek promocyjnych, katalogów i broszur. Często inspiracją jego pracy są

przysłowia, zasłyszane powiedzenia, humor, dwuznaczność pewnych wyrażeń³⁰⁵. W tej pracy liczy się oryginalność i pomysłowość, a slogan powinien być krótki i budzić emocje. Spróbujmy również na naszych lekcjach np. wymyślić hasło reklamowe dla naszej szkoły, miasta, uczniowskiej gazety. Poszukajmy inspiracji w zbiorach znanych cytatów, przejrzyć najbardziej znane slogany reklamowe³⁰⁶.

3) Informacja, opinia czy perswazja?

Propozycja dyskusji dydaktycznej i pracy metodą *case studies*. Wybieramy przykłady niektórych reklam i wypowiedzi medialnych. Interesującym punktem dyskusji może być np. reklama, w której dentysta wypowiada się o nowej paście do zębów. To opinia znawcy czy jedynie sprytnie skonstruowana perswazja? To prawdziwy ekspert czy jedynie aktor, który odgrywa jego rolę? Kilka lat temu znane były przykłady reklam, w których firma jedynie informowała o zmianie wyglądu butelki alkoholu, żeby ominąć ograniczenia reklamy trunków. Jakie jeszcze przykłady możemy wymienić? Jak możemy przeciwdziałać takim przekazom? Ważna lekcja rozróżniania przekazów medialnych.

4) Ulotka szkoły

Prosimy naszych uczniów o zaprojektowanie na kartkach ulotki naszej szkoły. Pracujemy w grupach. Najpierw warto wspólnie zastanowić się jak zaprezentować się z dobrej strony? Co jest najbardziej interesującego w naszej szkole? Jakie sukcesy odnieśli nasi uczniowie? Czy potrafimy się nimi cieszyć, chwalić, opowiadać o nich? Jakie „złe strony” należałoby raczej ukrywać przed światem, zanim się z nimi nie uporamy?

Dzięki takiej dyskusji lepiej będziemy rozumieli znaczenie kształtowania własnego wizerunku, identyfikowali się ze swoją instytucją (w tym wypadku szkołą), znawali podstawowe zasady promocji. Potem uczniowie pracują w grupach. Przygotowując ulotkę szkoły powinniśmy pamiętać również o podstawowych informacjach (adres, telefon, pełna nazwa, nazwisko dyrektora), przydatnych tj. mapa dojazdu, ale również o czymś wyjątkowym, co przyciągnie rodziców i przyszłych

³⁰⁵ Reklama po korekcie – copywriterzy o copywritingu, <http://copywriter.net.pl/> (4.09.2009).

³⁰⁶ Najciekawsze przysłowia, <http://www.przyslowia.szel.net/>; Slogan reklamowy, <http://www.slogan-reklamowy.pl/> (4.09.2009).

uczniów do tego miejsca.

Inną formą zajęć może być np. przygotowanie plakatu reklamowego na koncert lub zawody sportowe w szkole.

5) Konferencja prasowa

Inscenizacja dydaktyczna, w której część uczniów jest poproszona o odegranie roli będących u władzy polityków, druga – dociekliwych dziennikarzy. Możemy wybrać jakiś kontrowersyjny dla uczniów temat. Może być związany z naszą szkołą np. problem czystości w toaletach. Zadaniem polityków będzie przekonywanie, że wszystko „idzie w dobrym kierunku”, że „podejmowane są działania”, składanie obietnic i przedstawianie strategii na przyszłość. Zadaniem dziennikarzy jest dociekliwe wypytywanie o szczegóły, terminy, podawanie negatywnych stron problemu. Politycy uspokajają, odpowiadają wymijająco. Dziennikarze nie dają za wygraną. Zabawa inspirowana codzienną rzeczywistością medialną, tyle że w mniejszej skali. Konferencję rozpoczynamy po krótkiej konsultacji w obu grupach.

6) Kiedy dzieje się coś złego

W naszej szkole wydarzyło się coś złego. Wypadek, wybryk uczniów, skandal. Np. dwoje uczniów rozpyliło gaz obezwładniający w szatni. Przyjechała policja, karetki pogotowia. Sprawą zainteresowały się media. Naszym zadaniem będzie przygotowanie strategii kryzysowej. W jaki sposób możemy przywrócić dawne imię szkoły po takim wydarzeniu? Jak napisać komunikat dla prasy albo przedstawić inne działania, które miałyby zatrzeć to złe wspomnienie? W tym przypadku dobrym pomysłem może być np. organizowanie lekcji o bezpieczeństwie uczniów i zaproszenie lokalnych mediów. Być może w naszej szkole zdarzył się jakiś przykry wypadek w przeszłości. Co możemy zrobić, żeby nigdy taka sytuacja się nie powtórzyła? Gdybyśmy mogli cofnąć czas, jaką strategię dla szkoły warto było zaproponować tuż po tamtym wydarzeniu?

7) Opinia publiczna

Uczniowie zamieniają się w badaczy szkolnej opinii publicznej i ankietatorów, których zadaniem będzie dowiedzieć się czegoś więcej o konsumenckich

preferencjach rówieśników. Np. prowadzimy badania na temat asortymentu szkolnego sklepu albo ulubionych sportów w ramach WF. Na lekcji przygotowujemy propozycję pytań ankietowych wraz z metryczką – płeć, która klasa. W ankiecie powinny znaleźć się listy wyboru jak i otwarte pytania o opinię. Ankiety są anonimowe. Później wprowadzamy nasze dane do komputera np. do arkusza kalkulacyjnego. Sumujemy wyniki, przedstawiamy je graficznie. Dzięki takiej lekcji poznajemy zasady funkcjonowania agencji badań rynkowych. Prowadząc wywiady ćwiczymy również umiejętności interpersonalne, opracowując dane – analityczne i informatyczne.

f) Edukacja filmowa

Ostatni blok zajęć poświęcimy filmowi. Dlaczego dopiero teraz, a nie np. w części poprzedzającej radio i telewizję? Ostatni semestr trzeciej klasy to czas przełomowy tak dla gimnazjalistów jak i w liceum (egzamin końcowy, matura). W tym czasie oglądanie i dyskusja o filmach będzie dobrą „odskocznią” od intensywnej nauki. Będzie również audiowizualnym uzupełnieniem powtórek z lektur szkolnych.

Podstawową metodą pracy będzie dyskusja filmowa. Proponujemy uczniom wspólne oglądanie filmu, potem pytamy o pierwsze wrażenia. Możemy wspomóc się metodami dramy, identyfikacji z postacią. W dyskusjach staramy się stawiać pytania prowokacyjne, zmuszające do myślenia.

Na jednej z lekcji warto również przypomnieć zasady tworzenia recenzji (zob. inspirację *Szkolni recenzenci*). Z pewnością warto również poznać podstawowe pojęcia związane z językiem filmu tj. kadr czy plan. Być może zdecydujemy się na pracę metodą projektu i stworzymy własną, multimedialną encyklopedię filmową, złożoną z prezentacji uczniów (zob. *Multimedialna galeria sztuki*). Być może uda nam się spotkać ze znanym reżyserem, wybrać się do kina. Możemy również skorzystać z przygotowanych już programów edukacyjnych tj. Filmoteka Szkolna³⁰⁷. Kilka pozostałych propozycji dydaktycznych do zajęć z edukacji filmowej:

³⁰⁷ Filmoteka Szkolna, <http://www.filmotekaszkolna.pl/> (14.05.2009).

1) Osobisty ranking filmowy

Propozycja pracy indywidualnej. Uczniowie mają za zadanie przedstawić ranking swoich 5 ulubionych filmów tak jak układa się listy przebojów muzycznych. Liczbę filmów możemy zwiększyć według uznania. Prosimy uczniów, żeby uzasadnili swój wybór. Dlaczego ten film uważają za ważny w ich życiu? Zabawa sprzyja budowaniu postawy świadomego odbioru przekazów filmowych. Jest również okazją do podzielenia się osobistymi fascynacjami z grupą.

2) Miksujemy gatunki filmowe

Potrafimy wymienić popularne gatunki filmowe: dokument, horror, western, thriller, melodramat, dramat, komedia, komedia romantyczna, film sensacyjny, film kostiumowy, film animowany, film science fiction. Na lekcji edukacji filmowej możemy poprosić uczniów o wspólną charakterystykę gatunków. Możemy też pójść o krok dalej, proponując zabawę w miksowanie filmów i wymyślanie nowych podgatunków tak, jak ma to miejsce we współczesnej muzyce. Co powstanie, kiedy połączymy horror i komedię romantyczną albo dokument i film animowany? Jakie pomysły na dzieła filmowe przychodzą nam do głowy? Czy są reżyserzy, którzy w ten właśnie sposób proponują nowe zjawiska filmowe?

3) Filmowa gra w inteligencję

Gra w inteligencję polega – jak zapewne pamiętamy – na wypisywaniu w tabeli nazw miast, państw, osób i innych ustalonych haseł na określonej literę alfabetu. Jedna osoba w grupie liczy od A do Z. Druga mówi „stop”. Wpisujemy odpowiedzi na daną literę. Następnie punktujemy uczestników zabawy: ten, kto ma oryginalne hasło dostaje 10 pkt., jeśli hasło powtarza się u różnych graczy – po 5 pkt. Jeśli nie mamy hasła – 0 pkt.

Zasady naszej gry w inteligencję pozostaną bez zmian. Jednak zamiast miast i państw zaproponujemy naszym uczniom filmowe kategorie: film, reżyser, aktor, aktorka. Możemy podwoić liczbę kategorii proponując dwie grupy haseł: polskich i zagranicznych. Możemy również dodać kategorie telewizyjne jak np. serial czy teleturniej. Gra wymaga pewnej wiedzy filmowej od uczestników. Uczy również

uważnego zapamiętywania nazwisk i nazw filmów. Jeśli mieliśmy trudności z wymyśleniem hasła na daną literę, możemy poszukać go w internetowej bazie filmowej np. Filmweb³⁰⁸ i zaproponować najlepszą naszym zdaniem odpowiedź.

Lp.	Film polski	Film zagraniczny	Aktor	Aktorka	Reżyser	Serial telewizyjny	Pkt.
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							

Tab. 13. Przykładowa karta do gry w filmową inteligencję

4) Korespondencja sztuk

Większość filmów jest inspirowana literaturą. Zwykle najpierw powstaje książka, a potem film. Taki film określamy terminem ekranizacji lub adaptacji. W naszym zadaniu chodzi jednak o szukanie innych inspiracji, o wynajdywanie związków pomiędzy filmem a malarstwem, muzyką, komiksem, grą komputerową. Doszukujemy się również zjawiska synestezji³⁰⁹, polegającym na przypisywaniu jakiemuś zmysłowi wrażeń odbieranych innym zmysłem. I tak możemy zastanowić się np. nad *Pachnidłem* Tom Tykwer z 2006 roku, ekranizacji powieści Patricka Süskinda z 1985 roku. W jaki sposób świat zapachu został przełożony na język filmu? Inne inspiracje do dyskusji to np. *Kopia mistrza* Agnieszki Holland z 2006 roku – świat dźwięku i postępującej głuchoty Ludwika van Beethovena lub *Dziewczyna z perłą* Petera Webbera z 2003 roku, adaptacja powieści Tracy Chevalier, inspirowana jednym z najsłynniejszych obrazów Jana Vermeera.

W jaki sposób możemy tworzyć nowe powiązania? Jak np. matematyka albo

³⁰⁸ Filmweb.pl – łeb pełen filmów, <http://www.filmweb.pl/> (3.09.2009).

³⁰⁹ *Synestezja*, Wikipedia, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Synestezja> (3.09.2009).

teologia może inspirować twórczość filmową? W jaki sposób przedstawić na ekranie zmysł smaku? Jakie obrazy podpowiada nam wyobraźnia? A jak pokazać np. głód? Celem zajęć jest ćwiczenie zdolności postrzegania wielozmysłowego. Obraz filmowy jest nie tylko skierowany do naszych oczu i umysłu. Ma poruszyć całą osobę człowieka.

5) List do producenta filmowego

Fabułę dobrej powieści można streścić w kilku zdaniach mówiących o pytaniu fabularnym i udzielonej odpowiedzi – uważa Katarzyna Krzan, autorka ebooka *Praktyczny kurs pisarstwa*³¹⁰. W kryminale jest to zwykle pytanie: *kto zabił?*. W niemal każdej powieści występuje konflikt protagonisty i antagonisty, bohatera pozytywnego i jego przeciwnika lub przeciwieństw losu. Autor składa na początku „obietnicę”, zachęca do czytania całości, a potem wiedzie czytelnika przez całość aż do kulminacji.

Możemy zaproponować następujące ćwiczenie w ramach zajęć z edukacji filmowej. Podobno w ten właśnie sposób przedstawia się propozycje ekranizacji książek. Uczniowie mają za zadanie streścić swoją ulubioną lekturę. Zastanawiają się jak brzmi główne pytanie postawione w powieści? Kto jest protagonistą, a kto jego przeciwnikiem? Jak ułożony jest przyczynowo-skutkowy plan wydarzeń? Redagują list do producenta filmowego, w którym proponują mu ekranizację powieści, przekonują, zachęcają, wyjaśniają, do kogo może być skierowana polecana produkcja.

Być może dzięki takim zajęciom obudzimy ukryte jeszcze talenty prozatorskie naszych uczniów. Być może ułatwi im to pisanie pierwszych opowiadań lub scenariuszy filmowych. Kto wie. Warto spróbować.

³¹⁰ Katarzyna Krzan, *Praktyczny kurs pisarstwa*, Darmowy fragment e-booka, <http://jak-pisac.zlotemysli.pl/> (26.08.2009).

Zachęta do współpracy

Ta książka miała być propozycją współczesnej odnowy edukacji medialnej, inspiracją dla nauczycieli, zachętą do częstszego stosowania metod aktywizujących w nauczaniu, próbą wyznaczenia nowych celów, uporządkowania najważniejszych pojęć i minionych dokonań. Mam nadzieję, że po części to się udało.

Można narzekać, że edukacji medialnej prawie nie ma w naszych szkołach, świadomości społecznej, mediach. A jednak coś się dzieje i wiele zaczyna się zmieniać. Parlament Europejski zaleca i przewiduje rozwój edukacji medialnej³¹¹. Organizowane są konferencje, publikowane są książki, studenci wybierają specjalizacje z pedagogiki mediów, powstają projekty edukacyjne i warsztaty finansowane ze środków unijnych, uczelnie decydują się na prowadzenie studiów podyplomowych z edukacji medialnej, rośnie zainteresowanie szkoleniami o wychowaniu do mediów, nadal aktualne pozostają plany kampanii społecznych. Dla edukacji medialnej można przewidywać pomyślną przyszłość.

Ta książka jest otwartym projektem, do którego serdecznie zapraszam Czytelników.

Piotr Drzewiecki

Otwock, 4 września 2009 roku;

20 kwietnia 2010 roku

³¹¹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym, P6_TA(2008)0598, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//PL> (26.08.2009).

Inspiracje

Katalog inspiracji dydaktycznych wymienionych w książce (w porządku alfabetycznym).

- Copywriterzy, 145
Couch potato, 96
Epistolografia, 138
Filmowa gra w inteligencję, 149
Formaty radiowe, 123
Gazeta Mówiona, 111
Gry szkolne, 144
Hiperinwokacja, 139
Informacja czy publicystyka?, 113
Informacja, opinia czy perswazja?, 146
Interfejsy przyszłości, 135
Internetowa mapa kultury, 137
Językiem gestów, 105
Kiedy dzieje się coś złego, 147
Komentatorzy sportowi, 129
Konferencja prasowa, 147
Korespondencja sztuk, 150
Kto szybciej znajdzie?, 137
List do producenta filmowego, 151
Mapa gatunków muzycznych, 125
Masz mnie słuchać, 99
Miksujemy gatunki filmowe, 149
Mind mapping i techniki uczenia, 102
Młoda i stara prasa, 110
Moja strona świata, 136
Multimedialna galeria sztuki, 141
Muzeum mediów, 122
Myślowe prowokacje, 107
O co chodzi? Gdzie jest sedno? Co z tego wynika?, 118
Oceniamy tematy dziennikarskie, 115
Opinia publiczna, 147
Opisz, co widzisz, 118
Opowiedzieć siebie, 118
Osobisty ranking filmowy, 149
Parafraza, 100
Pierwsze reklamy, 145
Piszemy kodeks internauty, 140
Pojedynek mass mediów, 134
Pokaż, co masz w plecaku, 106
Postawić problem na głowie, 120
Prasowe portfolio, 110
Przegląd prasy, 108
Radiowęzeł, 128
Research dziennikarski, 101
Rozumiem, co słyszę. Rozumiem, co czytam, 105
Show must go on, 130
Słuchamy i słyszymy, 100

Sonda radiowa, 126
Szkolni recenzenci, 107
Szkolny teleturniej, 129
Świat bez książek, 121
Świąteczne kolegium redakcyjne,
114
Teatr codzienności, 97
Telewizja i wartości, 133
Telewizja komórkowa, 132
Tematy leżą na ulicy, 117
Test trzyminutowy, 103
Twoje 5 minut, 132
Tworzymy własne czasopismo, 112
Układamy własny program
telewizyjny, 106
Ulotka szkoły, 146
Własny styl, 119
Wymyślamy odcinek serialu, 132
Wywiad z idolem, 129
Zegar radiowy, 127

Źródła

Bibliografię i inne źródła audiowizualne podzieliłem na następujące kategorie (w porządku alfabetycznym):

- Definicje *media literacy*, 160
- Dokumenty i deklaracje międzynarodowe, 162
- Edukacja medialna w dokumentach Kościoła Katolickiego, 166
- Edukacja medialna. Artykuły popularno-naukowe, publicystyka, 164
- Instytucje edukacji medialnej, 156
- Metody aktywizujące w nauczaniu, 167
- Oferty studiów z edukacji medialnej, 167
- Opracowania dotyczące edukacji medialnej w poszczególnych krajach, 166
- Pedagogika mediów. Publikacje naukowe, 163
- Pozostałe źródła cytowane w pracy, 171
- Programy nauczania edukacji medialnej, 160
- Promotorzy wychowania do mediów, 158
- Wiedza o mediach. Wybrane lektury dla nauczycieli, 170

1) Instytucje edukacji medialnej

- Action Coalition for Media Education (ACME), <http://www.acmecoalition.org/> (8.05.2009).
- Association for Media Literacy, AML, <http://www.aml.ca/home/> (7.05.2009).
- Audiovisual and Media Policies, European Commission, http://ec.europa.eu/avpolicy/index_en.htm (11.05.2009).
- AulaMèdia, <http://www.aulamedia.org/english/> (11.05.2009).
- Australian Teachers of Media (ATOM), <http://www.atomawards.org/> (8.05.2009).
- Beyond the Screen, <http://www.beyondthescreen.com/index.html> (7.05.2009).
- Bez pornografii, <http://bezpornografii.wiara.pl/> (4.05.2009).
- Brytyjski Instytut Filmowy, <http://www.bfi.org.uk/> (10.05.2009).
- Cała Polska czyta dzieciom, Fundacja ABC XXI, <http://www.calapolskaczytadzieciom.pl/> (14.05.2009).
- Center for Media Literacy (CML), <http://www.medialit.org/> (8.05.2009).
- CLEMI, Centre de Liaison de l'Enseignement et des Médias d'Information, <http://www.clemi.org/> (11.05.2009).
- EAVI, European Association for Viewers Interests, <http://www.eavi.eu/> (12.06.2009).
- European Charter for Media Literacy, <http://www.euromedialiteracy.eu> (11.05.2009).
- Finnish Society on Media Education, <http://www.mediakasvatus.fi/> (11.05.2009).
- Forum Edukacji Medialnej. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, <http://www.krrit.gov.pl/bip/Edukacjamedialna/tabid/310/Default.aspx> (4.05.2009).
- Grupo Comunicar, <http://www.grupocomunicar.com/> (11.05.2009).
- Hungarian Moving Image and Media Education Association, <http://www.c3.hu/~mediaokt/angol.htm> (11.05.2009).
- I.O.M. Hellenic Audiovisual Institute, <http://www.iom.gr/default.aspx?lang=en-US&page=135> (12.06.2009).
- Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, <http://iemid.uksw.edu.pl/> (13.05.2009).

- International Media Literacy Research Forum, <http://www.ofcom.org.uk/theforum/> (10.05.2009).
- International Media Literacy Research Forum, You Tube http://www.youtube.com/results?search_query=international+media+literacy+forum (10.05.2009).
- iThink. Dziennikarstwo obywatelskie, <http://www.ithink.pl/> (2.05.2009).
- Jesuit Communication Project, <http://jcp.proscenia.net/> (7.05.2009).
- JFF, Institut für Medienpädagogik in Forschung und Praxis, <http://www.jff.de/> (11.05.2009).
- Katedra Dydaktyki i Mediów w Edukacji, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, <http://www.pedagogika.umk.pl/ztk/index.html> (13.05.2009).
- Katedra Mediów i Technologii Informacyjnych, Uniwersytet Zielonogórski, <http://www.kmti.uz.zgora.pl/> (13.05.2009).
- Kijkwijzer, <http://www.kijkwijzer.nl/> (4.05.2009).
- Media Awareness Network, <http://www.media-awareness.ca/english/index.cfm> (7.05.2009).
- Media Desk Polska, <http://www.mediadeskpoland.eu/> (14.05.2009).
- Media Education Foundation, <http://www.mediaed.org/cgi-bin/commerce.cgi?display=home> (8.05.2009).
- Media Literacy Clearinghouse, <http://www.frankwbaker.com/> (8.05.2009).
- MediaEd, <http://www.mediaed.org.uk/> (10.05.2009).
- MPFS, Medienpädagogische Forschungsverbund Südwest, <http://www.mpfs.de/> (11.05.2009).
- National Association for Media Literacy Education (NAMLE), <http://www.amlainfo.org/> (8.05.2009).
- National Council of Churches USA. Communication Commission, <http://www.ncccusa.org/about/comcompolicies.html> (19.05.2009).
- OFCOM, <http://www.ofcom.org.uk/> (10.05.2009).
- PEGI. Pan-European Game Information, <http://www.pegi.info/pl/> (4.05.2009).
- Polska Federacja Dyskusyjnych Klubów Filmowych,

- <http://www.pfdkf.pl/zaloz.html> (19.05.2009).
- Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych,
<http://www.pttime.org/> (13.05.2009).
 - Pracownia Edukacji Medialnej w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego,
<http://pedagogika.univ.gda.pl/podstrony/zaklady/pracowniakomputerowa.htm>
(13.05.2009).
 - Rada ds. Edukacji Informatycznej i Medialnej, Ministerstwo Edukacji Narodowej,
<http://www.men.gov.pl/content/view/44/23/> (4.05.2009).
 - *Ruch Obywatelski - Dobre Media - Media bez Przemocy*, NGO,
<http://wiadomosci.ngo.pl/x/43819> (4.05.2009).
 - Safer Internet, <http://www.saferinternet.pl/> (4.05.2009).
 - Stowarzyszenie Twoja Sprawa, <http://www.twojasprawa.org.pl/> (4.05.2009).
 - UK Film Council, <http://www.ukfilmcouncil.org.uk/> (10.05.2009).
 - UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization,
<http://www.unesco.org> (8.05.2009).
 - Universidad Autonoma Barcelona, <http://www.uab.es/english/> (11.05.2009).
 - Zakład Edukacji Informatycznej i Medialnej Uniwersytetu Szczecińskiego,
<http://www.us.szc.pl/zeiim/> (13.05.2009).
 - Zakład Edukacji Medialnej i Technologii Informacyjnej, Uniwersytet Rzeszowski,
<http://www.z.univ.rzeszow.pl/> (13.05.2009).
 - Zakład Pedagogiki Mediów Uniwersytetu Śląskiego,
<http://www.pedagogika.us.edu.pl/pol/zpm.htm> (13.05.2009).

2) Promotorzy wychowania do mediów

- Bazalgette Cary, <http://www.carybazalgette.net/> (10.05.2009).
- Considine David,
http://www.ced.appstate.edu/departments/ci/programs/edmedia/medialit/dc_resume.html (8.05.2009).
- Culkin John, http://en.wikipedia.org/wiki/John_M._Culkin (10.05.2009).
- Drzewiecki Piotr, <http://presscafe.eu> (14.05.2009).

- Filiciak Mirosław, http://kultura20.blog.polityka.pl/?page_id=9 (14.05.2009).
- Gajda Janusz, <http://www.marszalek.com.pl/index.php?m=5&aut=107> (14.05.2009).
- Godzic Wiesław, <http://www.swps.pl/index.php/uczelnia-wroclaw/111-prof-dr-hab-dariusz-doliski.html> (14.05.2009).
- Hartley John, http://www.creativeindustries.qut.edu.au/about_us/staff-profile/staffDetail.jsp?id=00258300 (8.05.2009).
- Hobbs Renee, <http://www.mediaeducationlab.com/about/renee-hobbs> (8.05.2009).
- Jhally Sut, <http://www.sutjhally.com/> (8.05.2009).
- Jolls Tessa, http://www.medialit.org/about_cml.html#board (8.05.2009).
- Juszczak Stanisław, <http://www.marszalek.com.pl/index.php?m=5&aut=40> (14.05.2009).
- Lepa Adam, <http://archidiecezja.lodz.pl/lepa.html> (14.05.2009).
- Lewek Antoni, <http://www.popieluszko.net.pl/parafia/xlewek.htm> (14.05.2009).
- Łęcicki Grzegorz, http://pl.wikipedia.org/wiki/Grzegorz_%C5%81%C4%99cicki (19.05.2009).
- Moody Kate, *John Culkin, SJ: The Man Who Invented Media Literacy: 1928-1993*, Center for Media Literacy, http://www.medialit.org/reading_room/article408.html (30.04.2009).
- Ogonowska Agnieszka, <http://www.wsp.krakow.pl/polski/index.php?p0=3&dokument=49> (14.05.2009).
- Pugente John, http://www.regiscollege.ca/faculty/john_pugente (7.05.2009).
- Siemieniecki Bronisław, <http://www.pedagogika.umk.pl/ztk/prof.html> (14.05.2009).
- Silverblatt Art, <http://www.silverblattmediatalk.blogspot.com/> (8.05.2009).
- Strykowski Wacław, http://pl.wikipedia.org/wiki/Wac%C5%82aw_Strykowski (14.05.2009).
- Stunża Grzegorz Dominik, <http://www.hiperblog.blogspot.com/> (14.05.2009).
- Thoman Elizabeth, <http://www.namle.net/about/governance/board-of-directors/elizabeth-thorman-bio> (8.05.2009).

- Turner Graeme, <http://cccs.uq.edu.au/index.html?page=16135&pid=> (8.05.2009).
- Wenta Kazimierz, http://www.us.szc.pl/zeim/?xml=load_page&st=11243 (14.05.2009).
- Zasepa Tadeusz, http://www.kul.lublin.pl/art_10205.html (14.05.2009).

3) Definicje *media literacy*

- *Definition of Media Literacy*, Center for Media Introduction. Ron DeBoer. Ontario Media Literacy Homepage. Canada, <http://www.angelfire.com/ms/MediaLiteracy/Introduction.html> (4.05.2009).
- *Digital literacy*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_literacy (4.05.2009).
- Jolls Tessa, *Media Literacy, Education & Choice - Extra Feature*, You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=yzeVjAM-drg> (2.05.2009).
- *Kompetencja medialna*, w: Józef Skrzypczak (red.), *Popularna encyklopedia mass mediów*, Poznań: Kurpisz 1999, s. 249.
- *Media Literacy – a definition... and more*, Center for Media Literacy. US (Stany Zjednoczone Ameryki), http://www.medialit.org/reading_room/rr2def.php (4.05.2009).
- *Media Literacy*, Audiovisual and Media Policy. Europe, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/index_en.htm#what (4.05.2009).
- *Media literacy*, Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Media_literacy (5.05.2009).
- *What is Media Literacy?* OFCOM. UK (Wielka Brytania), http://www.ofcom.org.uk/advice/media_literacy/of_med_lit/whatis/ (4.05.2009).

4) Programy nauczania edukacji medialnej

- @ktywista - program edukacji medialnej z udziałem Wiadomości24.pl http://www.wiadomosci24.pl/artikul/ktywista_program_edukacji_medialnej_z_udzialem_wiadomosci24_88246.html (21.05.2009).
- Bezpieczne Media, Telekomunikacja Polska, <http://www.bezpiecznemedialna.tp.pl/> (21.05.2009).

- Cooper Pamela, *Sprawne porozumiewanie się. 114 scenariuszy ćwiczeń z mówienia i słuchania*, przeł. Agata Tomaszewska, Warszawa: CODN 1999.
- Dziecko w sieci, Fundacja Dzieci Niczyje, <http://www.dzieckowsieci.pl/> (21.05.2009).
- Edukacja medialna w szkole. Scenariusze, Wybór odsyłaczy, [Edukacjamedialna.pl](http://www.edukacjamedialna.pl), <http://www.edukacjamedialna.pl/page.php?14> (29.07.2009).
- Filmoteka Szkolna, <http://www.filmotekaszkolna.pl/> (14.05.2009).
- Grzesiak Ewa, Janicka-Szyszko Renata, Steblecka Magdalena, *Edukacja medialna. Scenariusze zajęć*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2005.
- Karczewska Joanna, *Edukacja czytelnicza i medialna. Poradnik – gimnazjum I – III*, Toruń: Bea 2003.
- Kąkolewicz Mariusz, Pielachowski Józef, *Program nauczania edukacji czytelniczej i medialnej. Szkoła podstawowa kl. IV-VI i gimnazjum kl. I-III*, Poznań: Wydawnictwo eMPI² 1999.
- Lekcje z Newsweekiem, <http://edu.newsweek.pl/sg.asp> (21.05.2009).
- Łęcicki Grzegorz, *Autorski program nauczania, przeznaczony dla klasy (od I do III) o profilu humanistycznym Liceum Ogólnokształcącego*, maszynopis.
- Media Smart, <http://www.mediasmart.org.uk/> (10.05.2009).
- Media Starter. Program edukacyjny dla uczniów gimnazjum, Canal +, <http://www.canalpluscyfrowy.pl/mediastarter/cd/start.html> (27.04.2009).
- MediaLit Kit, CML, http://www.medialit.org/bp_mlk.html (10.05.2009).
- Moja Pierwsza Komórka, CenterNet Mobile, <http://www.mojapierwszacomorka.pl/> (21.05.2009).
- Ogonowska Agnieszka, *Edukacja medialna. Scenariusze lekcji*, http://www.we.pl/index.php?s=edukacja_scenariusze&dzial=26 (29.07.2009).
- Sawicka Teresa, *Edukacja medialna i czytelnicza w gimnazjum I – III*, Toruń: Bea 2000.
- Strykowski Waclaw, *Scenariusze zajęć z edukacji czytelniczej i medialnej*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2002.

5) Dokumenty i deklaracje międzynarodowe

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/65/WE o audiowizualnych usługach medialnych (AVMS) przyjęta 11 grudnia 2007 roku, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:332:0027:0045:PL:PDF> (11.05.2009).
- *Educating for the Media and the Digital Age*, UNESCO Vienna 1999, NORDICAM, <http://www.nordicom.gu.se/clearinghouse.php?portal=linkdb&main=reconedu.php&13YouthMediaEducationSeville> (8.05.2009).
- *Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dnia 20.12.2007, KOM(2007) 833, Audiovisual and Media Policies – Europa, http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/com/pl.pdf (27.04.2009).
- *Grunwald Declaration of Media Education*, 1982, http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF (8.05.2009).
- *Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education*, Paris, UNESCO, 21-22 June 2007, <http://www.ifap.ru/pr/2007/070625ba.pdf> (26.08.2009)
- *Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym*, P6_TA(2008)0598, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//PL> (26.08.2009).
- *White Papers on Education and Training. Teaching and learning: Towards the Learning Society*, http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf (11.05.2009).
- *Youth Media Education*, UNESCO Sevilla 2002, http://portal.unesco.org/ci/en/files/5680/10346121330Seville_Recommendations.rtf/Seville%2BRecommendations.rtf (8.05.2009).
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie ochrony małoletnich, godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w odniesieniu

do konkurencyjności europejskiego przemysłu audiowizualnego oraz internetowych usług informacyjnych (2006/952/WE), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006H0952:PL:HTML> (11.05.2009).

6) Pedagogika mediów. Publikacje naukowe

- Bednarek Józef, *Media w nauczaniu*, Warszawa: Mikom 2002.
- Bednarek Józef, *Multimedia w kształceniu*, Warszawa: PWN 2008.
- Cieślińska Barbara, *Zastosowanie public relations w edukacji medialnej*, http://www.uz.zgora.pl/kmti/konferencje/media_a_edukacja/referaty/cieslinska.pdf (21.05.2009).
- Detka Janusz (red.), *Pedagogika mediów*, Materiały z konferencji naukowej, Kielce 18 kwietnia 2000 roku, Kielce: Akademia Świętokrzyska 2000.
- Drzewiecki Piotr, *Christian discernment. Rozeznawanie duchowe jako metoda chrześcijańskiej interpretacji tekstów kultury medialnej*, Biuletyn Edukacji Medialnej (w druku, 2009).
- Drzewiecki Piotr, *Nie lękajcie się nowych technologii. Edukacyjno-medialne przesłanie Listu Apostolskiego Szybki rozwój Jana Pawła II*, Łódzkie Studia Teologiczne (w druku, 2009).
- Drzewiecki Piotr, *Renesans słowa. Wychowanie do logosfery w kulturze audiowizualnej*, Toruń: Adam Marszałek (w druku).
- Drzewiecki Piotr, *W obronie słowa. Teoria logosfery bp. Adama Lepy*, Łódzkie Studia Teologiczne nr 17/2008, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, s. 53 – 71.
- *Edukacja medialna. Potrzeba i wyzwanie przyszłości*, Materiały z konferencji naukowej. Warszawa 18 października 2000 roku, Warszawa: KRRiT 2000.
- Gajda Janusz, Juszczak Stanisław, Siemieniecki Bronisław, Wenta Kazimierz, *Edukacja medialna*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2002.
- Gajda Janusz, *Media w edukacji*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls 2007.
- Godzic Wiesław, *Od czego zacząć (edukację medialną)?*, w: *Przygotowanie nauczycieli do nauczania odbioru mediów*, Sesja Naukowa w Opolu 18 kwietnia

2000, Opole: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka 2000.

- Juszczyk Stanisław, *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek cop. 2003.
- Kaniewska Maria, Strykowski Wacław, *Rola edukacji medialnej w społeczeństwie demokratycznym*, Edukacja Medialna nr 4, 2000.
- Kron Friedrich W., Sofos Alivisos, *Dydaktyka mediów*, przeł. Joanna Sztobryn-Giercuszkiewicz, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2008.
- Lepa Adam, *Pedagogika mass mediów*, Łódź: Wydawnictwo Archidiecezjalne Łódzkie 2000.
- Lepa Adam, *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2006.
- Lepa Adam, *Media a postawy*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2002.
- Lewek Antoni, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa: UKSW 2003.
- Ogonowska Agnieszka, *Edukacja medialna. Klucz do rozumienia społecznej rzeczywistości*, Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana 2003.
- Siemieniecki Bronisław (red.), *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, t. I i II, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007.
- Smył Wioletta, *Szkolna edukacja medialna*, Media – Kultura – Społeczeństwo nr 2, 2007, s. 97 – 108.
- Zasepa Tadeusz, *Edukacja medialna*, Lublin: KUL 2003.

7) Edukacja medialna. Artykuły popularno-naukowe, publicystyka

- Antczak Mariola, *List do Pani Minister Hall w sprawie projektu reformy oświatowej*, Elektroniczna Biblioteka, <http://www.ebib.info/content/view/1256/> (27.04.2009).
- Bauer Zbigniew, Wojnach Andrzej, *Kształcenie dziennikarzy czy edukacja medialna?*, Konspekt nr 18, <http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/20/dziennik.html> (2.05.2009).
- *Critical Thinking and Media Literacy 2.0*, SubTechst,

- <http://subtechst.blogspot.com/2009/04/critical-thinking-and-media-literacy-20.html> (4.05.2009).
- Depo Waław, *Wychowanie do mediów, czyli obecność Boga w globalnej wiosce. Wykład do dziennikarzy*, Stowarzyszenie Krzewienia Kultury Medialnej im. Jana Pawła II, <http://skkm.zam-lub.pl/1157/> (27.04.2009).
 - Drzewiecki Piotr, *Mali redaktorzy*, Magazyn Familia, http://www.magazynfamilia.pl/artykuly/Mali_redaktorzy,1794,130.html (26.08.2009); Magazyn *Familia* nr 8 (16) wrzesień 2009, s. 13.
 - Filiciak Mirosław, *MEN i edukacja medialna, czyli pudrowanie trupa*, Kultura 2.0, <http://kultura20.blog.polityka.pl/?p=654> (4.05.2009).
 - Filiciak Mirosław, *Umiejętności niezbędne uczestnikowi współczesnej kultury*, Kultura 2.0, <http://kultura20.blog.polityka.pl/?p=64> (30.04.2009).
 - Frank Betsy, *Changing media. Changing audiences*, MIT Communications Forum, http://web.mit.edu/comm-forum/forums/changing_audiences.html (4.06.2009).
 - Legutko Ryszard, *Kłamstwo edukacyjne*, Wprost24, <http://www.wprost.pl/ar/127640/Klamstwo-edukacyjne/> (19.05.2009).
 - List Witolda Kołodziejewskiego Przewodniczącego KRRiT do pani Katarzyny Hall Minister Edukacji Narodowej, http://www.krrit.gov.pl/bip/Portals/0/edukacja/hall_men.pdf (14.05.2009).
 - Mizrach Steven, *From Orality to Teleliteracy*, <http://www.fiu.edu/~mizrachs/orality.htm> (3.07.2009).
 - Sayers Dorothy, *The Lost Tools of Learning*, 1947, <http://www.gbt.org/text/sayers.html> (2.07.2009).
 - Stanowisko KRRiT z 10 czerwca 2008 roku w sprawie potrzeby upowszechnienia wiedzy z zakresu edukacji medialnej, http://www.krrit.gov.pl/bip/Portals/0/edukacja/st_080610.pdf (14.05.2009).
 - Thoman Elizabeth, *UNESCO Convenes International Media Literacy Conference in Toulouse*, CML, http://www.medialit.org/reading_room/article126.html (8.05.2009).
 - Wąglowski Piotr, *Upowszechniajcie wiedzę o edukacji medialnej*, Vągla. Prawo i Internet, <http://prawo.vagla.pl/node/7927> (4.05.2009).

- *Why Study the Media? Thoughts from John Culkin*,
http://www.medialit.org/reading_room/article430.html (30.04.2009).

8) Opracowania dotyczące edukacji medialnej w poszczególnych krajach

- Baker Frank W., *Media Literacy. State Teaching Standards*, Media Literacy Clearinghouse, http://www.frankwbaker.com/state_lit (27.04.2009).
- *Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe*, Study on Media Literacy, Audiovisual and Media Policies – Europa,
http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/studies/index_en.htm (27.04.2009).
- Firlej Jarosław, *Działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji związane z upowszechnianiem edukacji medialnej*, KRRiT 2003, maszynopis.
- French David, Richards Michael, *Media Education across Europe*, 1994,
<http://www.ewidgetsonline.com/tnf/widget.aspx?bookid=RzAUxE6CPyVHycc116He4w==&buyNowLink=http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/moreinfo.asp?bookid=536887460> (11.05.2009).
- Hart Andrew, *Media education in 12 European countries*, Swiss Federal Institute of Technology 2002, <http://e-collection.ethbib.ethz.ch/eserv/eth:25953/eth-25953-01.pdf> (11.05.2009).
- Kupiainen Reijo, Sintonen Sara, Suoranta Juha (red.), *Decades of Finnish Media Education*, Finnish Association on Media Education 2008,
<http://www.mediaeducation.fi/publications/decadesoffinnishmediaeducation.pdf> (11.05.2009).
- *Media Education in Canada. Overview*, Media Awareness Network,
http://www.media-awareness.ca/english/teachers/media_education/media_education_overview.cfm (27.04.2009).

9) Edukacja medialna w dokumentach Kościoła Katolickiego

- Jan Paweł II, Orędzie na XXXVIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu *Media w rodzinie. Ryzyko i bogactwo*, 2004,
<http://www.kns.gower.pl/media/media2004.htm> (19.05.2009).

- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, 2000, nr 25, Opoka Czytelnia
http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/etyka_srsp_04062000.html (30.04.2009).
- Pius XII, Encyklika *Miranda prorsus*, 1957, Katolicka Nauka Społeczna
http://www.kns.gower.pl/pius_xii/miranda.htm (5.05.2009).
- Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, 1963, Katolicka Nauka Społeczna,
<http://www.kns.gower.pl/vaticanum/inter.htm> (5.05.2009).

10) Oferty studiów z edukacji medialnej

- Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW Warszawa,
http://www.iemid.uksw.edu.pl/studia/dzienne_opis.html (21.05.2009).
- *Nowe Media – Edukacja Medialna*, Instytut Animacji Nowych Mediów w Warszawie, http://media.wszp.edu.pl/Nowe_Media_-_Edukacja_Medialna,33,135,165.html (21.05.2009).
- Studia Podyplomowe Edukacja medialna, Instytut Filologii Polskiej w Krakowie,
<http://www.wsp.krakow.pl/polski/index.php?p0=19&dokument=75> (3.09.2009).
- Studia Podyplomowe *Edukacja do mediów i przez media*, UŁ Łódź,
<http://www.edukacjamedialna.pl/page.php?7> (21.05.2009).
- Studia Podyplomowe *Edukacja medialna*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, <http://podyplomowe.wsei.lublin.pl/programy/em.htm> (21.05.2009).
- Studium Podyplomowe Edukacji Czytelniczej i Medialnej, UAM Poznań,
<http://www.staff.amu.edu.pl/~techedu/zaklad/Studium/stpod.html> (21.05.2009).

11) Metody aktywizujące w nauczaniu

- *Active Learning on the World Wide Web*,
<http://edweb.sdsu.edu/people/bdodge/active/ActiveLearning.html> (15.07.2009).
- *Active Learning Site*, <http://www.active-learning-site.com/> (15.07.2009).
- *Active Learning Techniques*, <http://library.mcmaster.ca/instruction/libtoolbox.htm>

(15.07.2009).

- Andrzejewska Alina, Czyż Irena, Kabatek Anna (red.), *Metody aktywizujące w praktyce szkolnej*, Słupsk: ODN 2003.
- Barciński Zbigniew (red.), *Metody aktywizujące w katechezie*, t. I – II, Lublin: Klanza 1999.
- Barciński Zbigniew, *Konstruowanie scenariuszy katechetycznych z wykorzystaniem metod aktywizujących*, Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 2004.
- Bogusz Jan, *Metody aktywizujące studentów w procesie dydaktycznym szkoły wyższej*, Warszawa: PWN 1978.
- Bonwell Charles C., Eison James A., *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*, Washington: George Washington University 1991.
- Brudnik Edyta, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce: Oficyna Wydawnicza Nauczycieli 2003.
- Buzan Tony, *Mapy myśli*, przeł. Dariusz Rossowski, Łódź: JK – Ahal 2008.
- De Bono Edward, *Myślenie równoległe*, przeł. Kamil Dmoch, Warszawa: Prima 1998.
- De Bono Edward, *Naucz się myśleć kreatywnie*, przeł. Michał Madaliński, Warszawa: Prima 1998.
- De Bono Edward, *Sześć myślowych kapeluszy*, przeł. Joanna Krzemień-Rusche, Warszawa: Helion 2008.
- Drop Krzysztof (opr.), *Metody aktywizujące na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej*, Konin: ODN 2004.
- Drop Krzysztof (opr.), *Metody aktywizujące na lekcjach języka polskiego w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej*, Konin: ODN 2004.
- Dryden Gordon, Vos Jeannette, *Rewolucja w uczeniu*, Poznań: Zysk i S-ka 2008
- *Freemind*, http://freemind.sourceforge.net/wiki/index.php/Main_Page (20.08.2009).
- Gierula Jadwiga, *Metody aktywizujące w katechezie. Wybrane zagadnienia*, Kraków: Instytut Teologiczny Ks. Misjonarzy 2001.
- Gnitecka Anna, *Formy interaktywności we współczesnej edukacji*, Poznań:

Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego 2006.

- Jankowski Kazimierz, Sitarska Barbara, Tkaczuk Cezary (red.), *Media i metody wspomagające jakość kształcenia*, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2005.
- Jaruta Maria, *Wykorzystanie metod aktywizujących w nauczaniu teoretycznych przedmiotów zawodowych*, Częstochowa: e-media 2001.
- Kubiczek Bożena, *Metody aktywizujące: jak uczyć uczniów uczenia się?* Opole: Nowik 2007.
- *Learning by teaching*, http://en.wikipedia.org/wiki/Learning_by_teaching (15.07.2009).
- Lis Mirosława (red.), *Aktywizujące metody w nauczaniu. Scenariusze lekcji z wybranych przedmiotów*, Kalisz: Wydawnictwo Ośrodka Szkolenia Nauczycieli 2004.
- Lorenzen Michael, *Active Learning and Library Instruction*, <http://www.libraryinstruction.com/active.html> (15.07.2009).
- *Mapa myśli*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Mapa_my%C5%9Bli (20.08.2009).
- *Maximise the Power of Your Brain - Tony Buzan MIND MAPPING*, You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=MlabrWv25qQ> (20.08.2009).
- *Mind Mapping by Tony Buzan*, <http://www.imindmap.com/> (20.08.2009).
- *Problem based learning*, http://en.wikipedia.org/wiki/Problem-based_learning (15.07.2009).
- Sajdak Anna, *Edukacja kreatywna*, Kraków: WAM 2008.
- Schneider Karl-Hermann, *SMS do Kleopatry. Nauczanie historii przez zabawy aktywizujące*, przeł. Ryszard Zajączkowski, Kielce: Jedność 2006.
- Silberg Jackie, *Nauka czytania przez zabawę*, przeł. Robert Waliś, Warszawa: Liber 2005.
- Silberman Melvin, *Metody aktywizujące w szkoleniach*, przeł. Grzegorz Sałuda, Witold Biliński, Kraków: Oficyna Ekonomiczna 2004.
- Silberman Melvin, *Uczymy się uczyć*, przeł. Jarosław Rybski, Gdańsk: Gdańskie

Wydawnictwo Psychologiczne 2005.

- Śnieżyński Marian, *Nauczanie aktywizujące*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej 1984.
- Sobczak Iwona, *Wychowywać – uczyć. Scenariusze zajęć z zastosowaniem aktywizujących metod pracy*, Koszalin: Centrum Edukacji Nauczycieli 2003.
- Tony Buzan, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Tony_Buzan (20.08.2009).
- Weinstein Krystyna, *Active learning*, przeł. Grażyna Wałiga, Warszawa: Petit 1999.
- Ziętara Stanisław, *Aktywizujące metody i formy pracy w zreformowanej szkole. Scenariusze lekcji uwzględniające metody aktywizujące ucznia w procesie nauczania*, Tarnów: Samorządowe Centrum Edukacji 2002.
- Zwolińska Ewa (red.), *Edukacja kreatywna*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej 2005.

12) Wiedza o mediach. Wybrane lektury dla nauczycieli

- Bauer Zbigniew, Chudziński Edward, *Dziennikarstwo i świat mediów*, Kraków: Universitas 2008.
- Bralczyk Jerzy, *Język na sprzedaż*, Warszawa: Business Press 1998.
- Drzyzga Piotr (red.), *Nowe media a tradycyjne środki przekazu*, Tychy: Maternus Media, cop. 2007.
- Goban-Klas Tomasz, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2006.
- Grzegorzczak Adam, *Reklama dźwiękowa [o radiu]*, Warszawa: Instytut Promocji 1999.
- Hopfinger Maryla, *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, Warszawa: Oficyna Naukowa 2005.
- Jenkins Henry, *Kultura konwergencji*, przeł. Małgorzata Bernatowicz, Mirosław Filiciak, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2007.
- Jeziński Marek (red.), *Nowe media a media tradycyjne. Prasa, reklama, internet*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2009.

- Kłoskowska Antonina, *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2005.
- Manovich Lev, *Język nowych mediów*, przeł. Piotr Cypriański, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2006.
- McLuhan Marshall, *Zrozumieć media*, przeł. Natalia Szczucka, Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, 2004.
- Mroziewicz Krzysztof, *Dziennikarz w globalnej wiosce*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 2004.
- Pisarek Walery, *Nowa retoryka dziennikarska*, Kraków: Universitas 2002.
- Postman Neil, *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, przeł. Anna Tanalska-Dulęba, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1995.
- Postman Neil, *Zabawić się na śmierć. Dyskurs publiczny w epoce show-businessu*, przeł. Lech Niedzielski, Warszawa: Muza 2002.

13) Pozostałe źródła cytowane w pracy

- *100 konkretów. Program wyborczy LiD*, Wybory parlamentarne w Polsce w 2007 r., http://www.sld.warszawa.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=11 (4.05.2009).
- *Albert Mehrabian*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Albert_Mehrabian (20.08.2009).
- AudioBook.pl, Księgarnia. Książki do słuchania, kursy audio, słuchowiska (25.08.2009).
- *Audycja uczniów z Jarosławia na antenie RMF FM*, Nowiny 24, <http://www.nowiny24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20090306/JAROSLAW/346971913> (27.08.2009).
- Baker Mike, *Tide turns towards trusting teachers*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/7982215.stm (15.07.2009).
- Barbrook Richard, Cameron Andy, *The Californian Ideology*, http://www.alamut.com/subj/ideologies/pessimism/califIdeo_I.html (6.06.2009).
- *Biegły psycholog orzeknie, czy „Nieustraszeni” mogli szkodzić*,

- http://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/arttykul/biegly;psycholog;orzeknie;czy;nieustraszeni;mogli;szkodzic,64,0,213312.html (2.09.2009).
- Big Brother 4.1 Wielki Brat, <http://www.youtube.com/user/WielkiBrat4> (28.08.2009).
 - Binfield Kevin, *Luddites and Luddism. History*, Murray State University, <http://campus.murraystate.edu/academic/faculty/kevin.binfield/luddites/LudditeHistory.htm> (5.05.2009).
 - Bradbury Ray, *451° Fahrenheita*, przeł. Iwona Michałowska, Stawiguda: Solaris 2008.
 - Bratkowski Stefan, *Pisać? Ależ oczywiście!* w: *Nigdy nie jest za późno*, Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza 1980, s. 202 – 207.
 - *Charakterystyka edukacji USA*, USA.xmc.pl, <http://www.usa.xmc.pl/en/edukacja-usa/charakterystyka-edukacji-usa/> (8.05.2009)
 - *Chill out music*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Chillout> (27.08.2009).
 - *Collective intelligence*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Collective_intelligence (5.06.2009).
 - *Couch potato*, http://en.wikipedia.org/wiki/Couch_potato (5.08.2009).
 - *Cultural lag*, Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_lag (5.05.2009).
 - *Czy umiesz słuchać?* KarieraManagera.pl, http://www.karieramanagera.pl/edukacja_i_rozwoj/komunikacja_interpersonalna/czy_umiesz_sluchac_aktywnie/ (18.08.2009).
 - Database of Virtual Art., <http://www.virtualart.at/common/recentWork.do> (3.09.2009).
 - Discovery Media Polska, <http://discoverymedia.pl/> (21.05.2009).
 - Duch Włodzisław, *Wstęp do kognitywistyki*, http://www.fizyka.umk.pl/~duch/Wyklady/Cog_plan.html (5.06.2009).
 - DVD Slide Show, <http://www.dvd-photo-slideshow.com/> (3.09.2009).
 - Dzień Otwarty w TVP, <http://www.tvp.pl/rozrywka/wydarzenia/dzien-otwarty-telewizji-polskiej> (21.05.2009).
 - Edukacja domowa. Rodzice uczą dzieci w domu,

- <http://www.edukacjadomowa.piastra.pl/> (27.04.2009).
- *Elektroniczna muzyka taneczna*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Elektroniczna_muzyka_taneczna (27.08.2009).
 - Emotka.net. Bez słów mówi do nas świat, <http://emotka.net/> (2.09.2009).
 - eTwinning, <http://www.etwinning.pl/> (21.05.2009).
 - Filmweb.pl – łeb pełen filmów, <http://www.filmweb.pl/> (3.09.2009).
 - *Format radiowy*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Format_radiowy (27.08.2009).
 - Fras Janina, *Dziennikarski warsztat językowy*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1999.
 - Gazeta Mówiona Gorzów Wielkopolski, Encyklopedia Soliraności, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=R00614_Gazeta_M%C3%B3wiona_Gorz%C3%B3w_Wlkp. (25.08.2009).
 - Gazeta Mówiona, Polski Związek Niewidomych Okręg Pomorski, szukaj na stronie <http://www.pzn-pomorskie.org/> (25.08.2009).
 - Gazetki szkolne, Onet.pl, <http://katalog.onet.pl/797,gazetki-szkolne,k.html> (19.05.2009).
 - Geogaching Opencaching Polska, <http://www.opencaching.pl/> (3.09.2009).
 - Gutowski Bartłomiej, *Sztuka sieci czyli Net Art*, <http://free.art.pl/artifex/net.htm> (3.09.2009).
 - Hot Clock, <http://www.hotclock.com/index.html> (27.08.2009).
 - Idziak Waclaw, *Biznes. Gry, testy i ćwiczenia dla menedżerów od 12 do 107 lat*, Koszalin: Koszalińskie Wydawnictwo Prasowe 1990.
 - *Interactive UI in Minority Report*, <http://www.youtube.com/watch?v=NwVBzx0LMNQ> (1.09.2009).
 - *Interakcje i komunikacja w grupie w aspekcie zarządzania cz. 3*, <http://www.hrc.pl/index.php?dzid=0&did=1661&part=2> (4.06.2009).
 - Internet bez chamstwa, <http://internetbezchamstwa.pl/> (2.09.2009).
 - Jaeger Werner Wilhelm, *Paideia*, t.I i II, przeł. Marian Plezia, Warszawa: Pax 1963

– 1964.

- Jaeger Werner Wilhelm, *Paideia. Formowanie człowieka greckiego*, przeł. Marian Plezia i Henryk Bednarek, Warszawa: Fundacja Aletheia 2001.
- Kalocińska Anna, *Robią dzieciom wodę z mózgu*,
<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1347,title,Bulwersujaca-manipulacja-na-dzieciach,wid,11392609,wiadomosc.html?ticaid=18ada> (3.09.2009).
- Katolicki homeschooling,
<http://airbot.net/forum/index.php?action=vthread&forum=6&topic=99>
(27.04.2009).
- Katolicki Zespół Edukacyjny im. Piotra Skargi, <http://www.skarga.edu.pl/>
(19.05.2009).
- Katolicki Zespół Edukacyjny Ogrodowa, <http://www.ogrodowa.pl/> (19.05.2009).
- Kennedy Angus J., *Internet. Praktyczny przewodnik*, Bielsko-Biała: Oddział Wydawnictwa Pascal 2000.
- Kid Nation on CBS, http://www.cbs.com/primetime/kid_nation/ (28.08.2009).
- Kluszczyński Ryszard, *Internet – nowe terytorium ekspresji*,
http://www.csw.art.pl/warsztaty/rwk_p.html (3.09.2009).
- Koło Naukowe Human-Computer Interaction, Polsko-Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych, <http://www.hci.pjwstk.edu.pl/> (1.09.2009).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 2 kwietnia 1997,
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (18.05.2009).
- *Kontrola w zakresie art. 18 ust. 4-6 ustawy o radiofonii i telewizji oraz działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na rzecz ochrony małoletnich*,
<http://www.krrit.gov.pl/bip/Kontrolanadawc%C3%B3w/Kontrolawzakresieart18ust46ustawyortv/tabid/268/Default.aspx> (4.05.2009).
- Korczak Janusz, *Pisma wybrane*, t. III, Warszawa: Nasza Księgarnia 1985.
- Korczak Janusz, *Wybór pism pedagogicznych*, t. I – II, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych 1957.
- Krzan Katarzyna, *Praktyczny kurs pisarstwa*, <http://jak-pisac.zlotemysli.pl/>
(26.08.2009).

- *Krzywa zapominania*, Wikipedia,
http://pl.wikipedia.org/wiki/Krzywa_zapominania (20.08.2009).
- Kwiatkowski Stefan M., *Nauczanie i uczenie się wspomagane komputerem*, Warszawa: Wydawnictwa PW 1987.
- Lewowicki Tadeusz, *Przemiany oświaty*, Warszawa: Żak 1997.
- *Liczba stron internetowych przekroczyła już 100 mln*, 2006, http://it.wnp.pl/liczba-stron-internetowych-przekroczyła-juz-100-mln,16396_1_0_0.html (4.06.2009).
- Linia Młodych, Linia Otwocka, <http://linia.com.pl/public/section.php?97-0-0> (21.05.2009).
- Louvre Museum – Virtual Tour,
http://www.louvre.fr/llv/musee/visite_virtuelle.jsp?bmLocale=en (3.09.2009).
- *Luddite*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Luddism> (5.05.2009).
- *Luddyzm*, Wikipedia, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Luddyzm> (5.05.2009).
- Łysiak Waldemar, *MW*, Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza 1989.
- *Media Literacy Final*, http://www.youtube.com/watch?v=xBNe_srnK5g (16.07.2009).
- *Mentoring*, <http://www.mentoring.com.pl/> (15.07.2009).
- *Microsoft Surface – The Possibilities*,
<http://www.youtube.com/watch?v=rP5y7yp06n0> (1.09.2009).
- Microsoft Surface, <http://www.microsoft.com/surface/Pages/Product/WhatIs.aspx> (1.09.2009).
- *Middle of the road*, Wikipedia,
[http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_of_the_road_\(music\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_of_the_road_(music)) (27.08.2009).
- Modern Art Museum Effect, <http://www.dumpr.net/museumr.php> (3.09.2009).
- Moment prawdy. Oficjalna strona programu, <http://www.momentprawdy.polsat.pl/> (28.08.2009).
- Morbitzer Janusz (red.), *Współczesna technologia kształcenia. Wybrane zagadnienia*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej 1997.
- Mp3 – darmowe mp3, wp.pl, <http://mp3.wp.pl/p/index/> (27.08.2009).

- Museum Box, <http://museumbox.e2bn.org/> (3.09.2009).
- Muzeum Pałac w Wilanowie, <http://www.wilanow-palac.art.pl/> (3.09.2009).
- Muzeum Poczty i Telekomunikacji, <http://www.muzeum.wroclaw.pl/> (27.08.2009).
- Muzeum Techniki, <http://www.muzeum-techniki.waw.pl/educd/> (27.08.2009).
- *Muzyka elektroniczna*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Muzyka_elektroniczna (27.08.2009).
- *My Pop Studio in the Classroom*, <http://www.youtube.com/watch?v=zwKjR2kn9Q4> (16.07.2009).
- Najciekawsze przysłowia, <http://www.przyslowia.szel.net/> (4.09.2009).
- Neill Alexander Sutherland, *Nowa Summerhill*, przeł. Maria Duch, Poznań: Zysk i S-ka 1994.
- Neill Alexander Sutherland, *Summerhill*, przeł. Barbara Białecka, Katowice: Almasprint 1991.
- Nowakowski Zdzisław, Sikorski Witold, *Informatyka bez tajemnic. Część I: obsługa mikrokomputerów*, Warszawa: Mikom 1996.
- Nowecki Bogdan, *Aktywność pozorna i rzeczywista*, Oświata i Wychowanie, Wersja B 7, 1984, s. 21 – 25.
- *Obama został prezydentem dzięki internetowi?*, 2009, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,18032,title,Obama-zostal-prezydentem-dzieki-internetowi,wid,10771728,wiadomosc.html> (7.06.2009).
- Ogburn William F., *Social Change with Respect to Culture and Original Nature*, New York: Huebsch 1923, <http://www.archive.org/stream/socialchangewith00ogburich> (5.05.2009).
- Okoń Wincenty, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2003.
- Open Source Web Design, <http://www.oswd.org/> (3.09.2009).
- Operacz Joanna, *Plus czy minus? - o Radiu Plus*, KAI, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depeszatekstowo&_scr_depesza_id_depeszy=333465 (1.05.2009).
- *Operating System Interface Design Between 1981-2009*,

<http://www.webdesignerdepot.com/2009/03/operating-system-interface-design-between-1981-2009/> (1.09.2009).

- *Orędzie prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska*, 2.05.2008, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, <http://www.kprm.gov.pl/s.php?id=2021> (4.05.2009).
- Orwell George, *Rok 1984*, przeł. Tomasz Mirkowicz, Warszawa: Muza 2008.
- Ostrowski Andrzej, *Dziennikarstwo sportowe*, Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej 2003.
- Philip Kindred Dick – Official Site, <http://www.philipkdick.com/> (1.09.2009).
- Piotrowski Mariusz, Jagiełło Paweł, *Product placement jest stary jak świat*, Gazeta.pl, http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,94425,6273977,Product_placement_jest_stary_jak_swiat.html?as=2&ias=2 (28.08.2009).
- Platon, *Fajdros*, przeł. Władysław Witwicki, Kęty: Antyk 2002.
- Płażewski Jerzy, *Język filmu*, Warszawa: Książka i Wiedza, cop. 2008.
- *Polska XXI: narodziny nowej partii politycznej w Internecie*, <http://webhosting.pl/Polska.XXI.narodziny.nowej.partii.politycznej.w.Internecie> (7.06.2009).
- Polskie Biuro ECDL, <http://www.ecdl.com.pl/> (31.08.2009).
- Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, <http://www.strategializbonska.pl/> (7.07.2009).
- Poselski projekt ustawy o zadaniach publicznych w dziedzinie usług medialnych, druk nr 1847, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/1847> (21.05.2009).
- Project Natal, <http://www.xbox.com/en-US/live/projectnatal/> (1.09.2009).
- *Project Natal*, http://www.youtube.com/watch?v=g_txF7iETX0 (1.09.2009).
- *Promocja nowoczesnej edukacji*, You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=Vpf-q4cOGRk> (26.05.2009).
- Pungente John, *Jak znaleźć Boga w Hollywood? Ćwiczenia duchowe na sali kinowej*, przeł. Katarzyna Tybinka, Kraków: Wydawnictwo Salwator 2008.
- Radgowski Michał, *Kto winien? Wybór felietonów polskich. Od Prusa do Urbana. Lektura szkolna z opracowaniem*, Warszawa: Graf-Punkt 1994.
- Radiowęzeł w szkole (finansowanie projektu), <http://www.federacja.org/forum/viewtopic.php?p=1735> (27.08.2009).

- Radiowęzeł w szkole (opinie uczniów), <http://www.forum.mocny.com/radiowezeł-w-szkole-t2940.html> (27.08.2009).
- Radiowęzeł w szkole (porady techniczne), <http://www.elektroda.pl/rtvforum/topic572611.html> (27.08.2009).
- *Raport mniejszości – historia pewnego interfejsu*, <http://offline.pl/blog/raport-mniejszosci-historia-pewnego-interfejsu.html> (1.09.2009).
- *Raport mniejszości*, <http://raport.mniejszosci.filmweb.pl/> (1.09.2009).
- *Reality show (kategoria)*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Reality_show (28.08.2009).
- Reforma programowa MEN, <http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl/> (14.05.2009).
- Reklama po korekcie – copywriterzy o copywritingu, <http://copywriter.net.pl/> (4.09.2009).
- Rousseau Jean Jacques, *Emil, czyli o wychowaniu*, t. I – II, przeł. Wacław Husarski, Eugeniusz Zieliński, Wrocław: Zakład Ossolińskich PAN 1955.
- Rozkurt Alicja, *System oświatowy w Kanadzie*, <http://nastyku.w.interia.pl/inna%20edukacja/Kanada%20Alicja%20Rozkurt.pdf> (19.05.2009).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, <http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl/dla-nauczycieli/rozporzadzenie-o-podstawie-programowej-w-calosci> (14.05.2009).
- Semenowicz Halina, *Nowoczesna Szkoła Francuska technik Freineta*, Otwock-Warszawa: Polskie Stowarzyszenie Animatorów Pedagogiki Celestyna Freineta 1995.
- *Siedem sztuk wyzwolonych*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Siedem_sztuk_wyzwolonych (3.07.2009).
- *Skandaliczny reality show z udziałem dzieci*, Wirtualne Media, http://www.wirtualnemedia.pl/article/227164_Skandaliczny_reality_show_z_udzialem_dzieci.htm (28.08.2009).

- Slogan reklamowy, <http://www.slogan-reklamowy.pl/> (4.09.2009).
- Sławińska Małgorzata, *Konstruktywizm w edukacji*, Edukacja i Dialog, http://www.eid.edu.pl/archiwum/2005,103/czerwiec,210/konstruktywizm_w_educacji,1794.html (15.07.2009).
- *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego*, <http://www.slovník-online.pl/> (18.08.2009).
- Sobczak Jacek, *Ochrona prawna rodziny a misja telewizji publicznej*, w: Leon Dyczewski (red.), *Rodzina – dziecko – media*, Lublin: Gaudium 2005, s. 235 – 259.
- Sokołowski Marek, *Kościół wobec mediów. (Re)konstrukcja odniesień*, http://www.uz.zgora.pl/kmti/konferencje/media_a_educacja/referaty/sokolowski.pdf (5.05.2009).
- *Stacje telewizyjne – coraz większy wybór*, 2008, <http://www.egospodarka.pl/30254,Stacje-telewizyjne-coraz-wiekszy-wybor,1,39,1.html> (4.06.2009).
- Stare Gazety, <http://www.staregazety.friko.pl> (24.08.2009).
- Stasiak Piotr, *Ch@mowo*, <http://www.polityka.pl/chmowo/Lead30,936,297802,18/> (2.09.2009).
- Steinvorth Daniel, *Choosing My Religion. Turkish Reality TV Show Aims to Convert Non-Believers*, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,640715,00.html> (28.08.2009).
- Strona Radiowęzła 2 LO w Gorzowie Wielkopolskim, <http://radio2lo.wordpress.com/> (27.08.2009).
- *Supermemo. Opis metody*, http://www.supermemo.pl/opis_metody (20.08.2009).
- *Synestezja*, Wikipedia, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Synestezja> (3.09.2009).
- Szumielski Henryk, *Krótki poradnik (przyszłego) felietonisty*, <http://felietony.info/eboki.php> (26.08.2009).
- Ściąganie z Youtube, <http://www.downtube.eu/> (3.09.2009).
- *Tajniki pliku autorun.ini*, <http://www.cdrinfo.pl/artykuly/autorun/> (3.09.2009).
- *Ted Nelson*, Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Ted_Nelson (1.09.2009).
- Tomczak Jolanta, *Najlepsze, bo katolickie*, *Nasz Dziennik* nr 274 (3291)

- 24.11.2008, <http://www.radiomaryja.pl/pdf/pdf.php?r=ar&id=98220> (19.05.2009).
- Tworzenie stron www,
http://www.instalki.pl/programy/download/tworzenie_stron_www/(3.09.2009).
 - *Uczniowie w redakcji Echa Dnia*,
<http://www.echodnia.eu/apps/pbcs.dll/article?AID=/20080403/POWIAT0206/946590205> (21.05.2009).
 - *Uczniowie w redakcji*, SuperExpress, http://www.se.pl/archiwum/uczniowie-w-redakcji_79946.html (21.05.2009).
 - Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji,
http://bip.krrit.gov.pl/pl/bip/ustawa_ritv (21.05.2009).
 - Uwolnij media, <http://www.uwolnijmedia.pl/> (3.09.2009).
 - *Walkman ma 30 lat*,
http://www.polskieradio.com/news_det.aspx?id=62415&kat=71 (27.08.2009).
 - Wańkiewicz Melchior, *Karafka La Fontaine'a*, t. II, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1981.
 - Wave Pad i inne programy do montażu dźwięków, <http://wilk13.net/muzyczne.php> (27.08.2009).
 - *Web 3.0 – internet bez ludzi*, Money.pl,
<http://www.money.pl/gospodarka/ngospodarka/ebiznes/artukul/web;3;0;-;internet;bez;ludzi,56,0,251704.html> (5.06.2009).
 - Winterhoff-Spurk Peter, *Psychologia mediów*, tłum. Piotr Włodyga, Kraków: WAM 2007.
 - *Wo ist Klaus?* You Tube, <http://www.youtube.com/watch?v=d7k--AqosDE> (18.05.2009).

Indeks

Zawiera m.in. trudniejsze pojęcia, nazwiska badaczy, nazwy organizacji.

- @aktywista, 56
- Action Coalition for Media Education, 28, 52
- active learning, 76, 82
- adult contemporary, 124
- Andersen Neil, 28
- andragogika mediów, 48
- antypedagogika, 77
- Association for Media Literacy, 27
- audiobook, 111, 121
- Audiovisual and Media Policies, 30, 52
- AulaMèdia, 32
- Australian Teachers of Media, 29
- Baker Frank W., 28
- Bazalgette Cary, 31
- Bednarek Józef, 36
- Beethoven Ludwik, 150
- Bergman Ingmar, 94
- Betsy Frank, 58
- Bezpieczne Media, 56
- body language, 73, 105
- Boroń Piotr, 40
- Bradbury Ray, 121
- brainstorming, 79, 114, 120, 128, 136
- Bratkowski Stefan, 119
- Braun-Gałkowska Małgorzata, 36
- Brytyjski Instytut Filmowy, 31
- Buckingham David, 31
- Buzan Tony, 79, 102
- Cała Polska czyta dzieciom, 38
- case studies, 79, 130, 135, 146
- Center for Media Literacy, 28, 50
- Centrum Edukacji Obywatelskiej, 56
- Chaplin Charlie, 94
- Chevalier Tracy, 150
- chill out, 124
- christian discernment, 24
- Cieślińska Barbara, 56
- Ciszewski Cezary, 132
- Clarksona Thomas, 142
- CLEMI, 32
- Considine David, 29
- contemporary hit radio, 124
- copywriter, 145
- couch potato, 96
- Culkin John, 13, 50
- cultural lag, 26
- cyberseks, 134
- Dale Edgar, 82
- de Bono Edward, 79, 107
- Dewey John, 77
- Dick Philip Kindred, 136
- digital literacy, 22
- Discovery Channel, 55

Disney Walt, 95
 drama, 79
 Duncan Barry, 28
 Dyczewski Leon, 36
 dydaktyka mediów, 16, 17, 21
 dyrektwa audiowizualna, 33, 39, 52
 Dziecko w sieci, 55
 Dziekoński Stanisław, 8
 dziennikarstwo obywatelskie, 20, 63
 Ebbinghaus Hermann, 103
 ECDL, 134
 edukacja dziennikarska, 19
 edukacja informatyczna, 21, 22
 edukacja przez media, 17, 55
 edutainment, 79, 82
 Eisenstein Siergiej, 94
 epoka dot.com, 63
 European Association for Audiovisual
 Media Education, 30
 European Charter of Media Literacy, 31
 Fedorov Aleksander, 30
 Fellini Federico, 94
 Filiciak Mirosław, 12, 21, 38, 49
 Filmoteka Szkolna, 40, 148
 Finnish Society on Media Education,
 32
 Firlej Jarosław, 53
 flamewars, 140
 Forum Edukacji Medialnej, 39, 53
 Freinet Celestyn, 66, 83
 Fundacja Dobre Media – Media bez
 Przemocy, 23, 38
 Fundacja Dzieci Niczyje, 55
 Gajda Janusz, 16, 36
 geocaching, 144
 Goban-Klas Tomasz, 36, 38
 Godzic Wiesław, 36, 37
 Griffith David Wark, 94
 Grochowski Zenon, 51
 Grunwald Declaration of Media
 Education, 29
 Grupo Comunicar, 32
 GUI, 135
 Hartley John, 29
 hipertekst, 139
 Hobbs Renee, 29
 Holland Agnieszka, 150
 horror, 94, 149
 hot clock, 127, 128
 human-computer interaction, 136
 Hungarian Moving Image and Media
 Education Association, 32
 idea placement, 133
 informatyzacja, 21, 22
 inoculative paradigm, 26
 Institut für Medienpädagogik in
 Forschung und Praxis, 32
 Instytut Animacji i Nowych Mediów, 8
 Instytut Edukacji Medialnej i
 Dziennikarstwa, 7, 18
 inteligentne wyszukiwarki, 63, 138
 interface, 135

International Media Literacy Research
 Forum, 31
 intro, 127
 Jan Paweł II, 43
 Jenkins Henry, 24
 Jesuit Communication Project, 28
 Jhally Sut, 28
 Jolls Tessa, 28
 Juszczyk Stanisław, 36
 Kaczmarek Jerzy, 120
 Kaniewska Maria, 12
 Kąkolewicz Mariusz, 22, 37
 Kieślowski Krzysztof, 95
 Kirwil Lucyna, 24
 Klicksafe, 45
 kognitywistyka, 64, 73, 75
 kolektywna inteligencja, 63
 Kołodziejski Witold, 39
 Komeński Jan Amos, 76, 82
 kompetencja medialna, 11, 14, 66
 konstruktywizm, 78
 Korczak Janusz, 77, 83, 141
 Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji,
 37, 38, 39, 52, 128
 Krzan Katarzyna, 151
 krzywa zapomnienia, 103
 Kurosawa Akira, 95
 lateral thinking, 107
 learning by teaching, 82
 Lekcje z Newsweekiem, 56
 Lepa Adam, 8, 36, 67, 68, 74, 84
 Levy Pierre, 63
 Lewek Antoni, 8, 36
 Lewowicki Tadeusz, 79
 lęk technologiczny, 5, 25, 63
 logosfera, 74
 Lumière Auguste and Louis, 94, 143
 Łęcicki Grzegorz, 7, 51
 Łysiak Waldemar, 142
 mass media, 5, 13, 18, 63
 Masterman Len, 31
 mądrość medialna, 66
 McLuhan Marshall, 13
 Media Awareness Network, 28
 Media Desk, 38, 40
 Media Education Foundation, 29
 media literacy, 5, 11, 13, 14, 15, 19, 40,
 50, 52, 67, 73, 86
 media literacy 2.0, 22, 27
 Media Literacy Clearinghouse, 28
 Media Literacy Expert Group, 33, 40
 Media Programme, 38
 Media Smart, 31
 Media Starter, 9, 38, 56
 media w edukacji, 17, 21
 MediaEd, 31
 MediaLit Kit, 29
 Medienpädagogische
 Forschungsverbund Südwest, 32
 Mehrabian Albert, 105
 Méliès Georges, 94, 143
 mentoring, 77

Miasto w komie, 132
 Mickiewicz Adam, 140
 Microsoft Surface, 135
 middle of the road, 124
 Mikułowski-Pomorski Jerzy, 36
 mind mapping, 79, 102
 Ministerstwo Edukacji Narodowej, 21,
 22, 38, 39, 40, 47, 49, 52
 Mizrach Steven, 75
 Moja Pierwsza Komórka, 56
 Muzeum Poczty i Telekomunikacji,
 122
 Muzeum Techniki, 122
 Narodowy Program Edukacji
 Medialnej, 40, 52, 56
 National Association for Media Literacy
 Education, 28, 52
 Neal Connie, 24
 Neill Alexander Sutherland, 77
 Nelson Ted, 139
 netart, 142
 netykieta, 140
 ochrona małoletnich odbiorców, 23
 Odorowicz Agnieszka, 41
 OFCOM, 31, 52
 Ogburn William, 26
 Ogonowska Agnieszka, 38, 64
 Okoń Wincenty, 76
 oldies, 124
 Orwell George, 131
 Osborn Alex Faickney, 79
 outro, 127
 paideia, 15, 18
 pajdocentryzm, 77
 Papieska Rada ds. Środków
 Społecznego Przekazu, 51
 parafraza, 100
 pedagogika medialna (mediów), 16
 Pisarek Walery, 115
 Pius XII, 26, 50
 Polański Roman, 95
 Polski Instytut Sztuki Filmowej, 41
 Polskie Stowarzyszenie Edukacji
 Medialnej i Dziennikarskiej im. Jana
 Pawła II, 40, 52
 Polskie Towarzystwo Technologii i
 Mediów Edukacyjnych, 36
 popular arts paradigm, 26
 Postman Neil, 25, 69, 130
 preedukacja, 16, 46
 problem based learning, 82
 product placement, 133
 profilaktyka medialna, 23
 Project Natal, 135
 public relations, 11, 56, 88, 93, 144
 Pungente John, 27, 50
 Rada ds. Edukacji Informatycznej i
 Medialnej, 22
 reality show, 130
 Reforma programowa MEN, 40
 representational paradigm, 26
 research, 101

Rousseau Jan Jakub, 77
 Russian Open Media Literacy
 Education Library, 30
 Safer Internet, 23, 38
 Sayers Dorothy, 73
 science fiction, 136, 149
 Scorsese Martin, 94
 Se-ma-for, 95
 Siemieniecki Bronisław, 22, 36, 65, 78
 Silverblatt Art, 29
 Sobczak Jacek, 43
 Sokrates, 77
 Spielberg Steven, 136
 społeczeństwo sapiencjalne, 66
 Stasiak Piotr, 140
 Stone Oliver, 94
 Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich,
 119
 Strykowski Waław, 12
 Stunża Grzegorz Dominik, 38
 SuperMemo, 103
 Süskind Patrick, 150
 swobodne wychowanie, 77
 synestezja, 150
 Sysło Maciej, 22, 36
 szkolne media, 47
 Szkudlarek Tomasz, 49
 Szumielski Henryk, 120
 św. Paweł, 138
 talk radio, 123
 technologia kształcenia, 17
 teleliteracy, 75
 Thoman Elizabeth, 28, 50
 thriller, 94, 149
 trivium, 47, 73
 trolling, 140
 Truffaut François, 121
 Turner Graeme, 29
 Tykwer Tom, 150
 UK Film Council, 31
 UNESCO, 29
 Universidad Autonoma Barcelona, 32
 Vermeer Jan, 150
 video on demand, 106
 Wajda Andrzej, 95
 walkman, 122
 Wańkiewicz Melchior, 118, 119
 Wave Pad, 126
 web 2.0, 63, 82
 web 3.0, 63
 Webber Peter, 150
 Wenta Kazimierz, 36
 western, 94, 149
 Wilson Carolyn, 28
 Winterhoff-Spurk Peter, 72
 Wojnach Andrzej, 8
 Wróblewski Tomasz, 118
 zabieg milieu, 106
 zapping, 58
 Zasepa Tadeusz, 36

Ilustracje

Tabele

Tab. 1. Wybrane anglojęzyczne definicje <i>media literacy</i>	15
Tab. 2. Pedagogika mediów. Problematyka badawcza	17
Tab. 3. Edukacja medialna jako wspólne zadanie społeczne.....	49
Tab. 4. Charakterystyka postaw dobrego odbiorcy mediów.....	71
Tab. 5. Klasyczne i nowe <i>trivium</i>	75
Tab. 6. <i>Research</i> dziennikarski. Zestawy przykładowych kategorii	102
Tab. 7. Test trzyminutowy	104
Tab. 8. <i>Gazeta mówiona</i> . Przykładowe kategorie.....	112
Tab. 9. Gatunki dziennikarskie. Karta ćwiczeń	114
Tab. 10. Zestawy tematów do oceny przez uczniów	116
Tab. 11. Inwokacja z <i>Pana Tadeusza</i> i przykładowe hasła do tłumaczenia hipertekstualnego	139
Tab. 12. Pięć zasad <i>Internetu bez chamstwa</i>	141
Tab. 13. Przykładowa karta do gry w filmową inteligencję	150

Fotografie

Fot. 1. O. John Culkin i Marshall McLuhan	12
Fot. 2. Gazetka Rodzinna, którą redagowałem w dzieciństwie	44
Fot. 3. Edukacja medialna to nowe <i>trivium</i> na nowe czasy. Siedem sztuk wyzwolonych z <i>Hortus deliciarum</i> Herrady z Landsbergu (ok. 1180).....	74
Fot. 4. Jak kiedyś słuchano radia	123
Fot. 5. Lekcja formatów radiowych	125
Fot. 6. Nowe kontrowersyjne <i>reality shows</i> : Kid Nation i Choosing My Religion....	130
Fot. 7. Przemiany interfejsów: Microsoft Surface, Project Natal	135
Fot. 8. Autoportret autora wykonany za pomocą internetowej aplikacji Modern Art Museum Effect.....	142
Fot. 9. <i>Studencki Słownik Teologiczny</i> . Przykład wspólnej kolekcji multimedialnej. Strona startowa	143

Fot. 10. Przykłady pierwszych reklam znanych współcześnie marek	145
---	-----

Rysunki

Rys. 1. Odbiorca jako podmiot rynku mediów	60
Rys. 2. Odbiorca jak AKTYWNY podmiot rynku mediów	61
Rys. 3. Piramida zapamiętywania Edgara Dale'a.....	81
Rys. 4. <i>Couch potato</i>	97
Rys. 5. Masz mnie słuchać. Przykładowe zestawy figur	99
Rys. 6. Przykładowa “mapa myśli”	103
Rys. 7. Formuła Alberta Mehrabiana i jej modyfikacja dla komunikacji audialnej ...	105
Rys. 8. Myślenie równoległe i pomysły – prowokacje	108
Rys. 9. Wzór makiety czasopisma 16 kolumnowego	113
Rys. 10. Loga stacji radiowych.....	124
Rys. 11. Przykładowy zegar radiowy stacji K-Clock	127

Źródła fotografii i rysunków

- Choosing my Religion, <http://www.spiegel.de/img/0,1020,1618002,00.jpg> (28.08.2009).
- Couch potato, <http://www.boiserunwalk.com/images/couch-potato4.jpg> (5.08.2009).
- Culkin John. McLuhan Marshall, http://contentdm.indlib.org/cdm4/item_viewer.php?CISOROOT=/FOR&CISO_PTR=16&REC=17 (30.04.2009).
- Jak kiedyś słuchano radia, http://www.granitegrok.com/pix/old_radio_1.jpg (27.08.2009).
- Kid Nation, http://www.cbs.com/primetime/kid_nation/images/backgrounds/backgroundcontent_home.jpg (28.08.2009).
- Lucky Strike Doctor, <http://graphics8.nytimes.com/images/2008/10/06/business/media/LuckyStrikeDoctor.jpg> (4.09.2009).
- Mapa myśli, http://www.eioba.pl/files/user7047/mapa_mysli_1.jpg (20.08.2009).

- Masz mnie słuchać. Zestawy figur. *Five Key Questions That Can Change the World*, http://www.medialit.org/pdf/mlk/02_5KQ_ClassroomGuide.pdf, s.18 (18.08.2009).
- Microsoft Surface – The Possibilities (wybrany kadr), <http://www.youtube.com/watch?v=rP5y7yp06n0> (1.09.2009).
- Myślenie równoległe i pomysły – prowokacje. Edward de Bono, *Naucz się myśleć kreatywnie*, przeł. Michał Madaliński, Warszawa: Prima 1998, s. 59.
- Old Coca Cola Ads, <http://www.shorpy.com/files/images/3g12222u.preview.jpg> (4.09.2009).
- Poranny program stacji K-Clock, http://screenshots.en.softonic.com/en/scrn/8000/8465/3_8465.jpg (27.08.2009).
- Project Natal (wybrany kadr), http://www.youtube.com/watch?v=g_txF7iETX0 (1.09.2009).
- Siedem sztuk wyzwolonych z *Hortus deliciarum* Herrady z Landsbergu (ok. 1180), http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/Septem-artes-liberales_Herrad-von-Landsberg_Hortus-deliciarum_1180.jpg (3.07.2009).